

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM PROGRAMLARI ve ÖĞRETİM ANABİLİM DALI

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMININ TOPLUMSAL
İHTİYAÇLARI KARŞILAMA DÜZEYİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN
GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**
(Diyarbakır İli Örneği)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ

HAZIRLAYAN
Elif CÜRO

ELAZIĞ-2009

ONAY

**T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM PROGRAMLARI ve ÖĞRETİM ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Bu tez ../.. / 2009 tarihinde aşağıda belirtilen jüri üyeleri tarafından oybirliği /
oyçokluğu ile kabul edilmiştir.**

**BAŞKAN
Prof. Dr. Ali GÜLER**

Üye (Danışman)	Üye
Doç. Dr. Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ	Yrd.Doç.Dr. İbrahim Yaşar KAZU

**Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun/.../2009 tarih
vesayılı kararıyla onaylanmıştır.**

**Doç. Dr. Erdal AÇIKSES
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü**

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Toplumsal İhtiyaçları Karşılama
Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi
(Diyarbakır İli Örneği).****Elif CÜRO****Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Eğitim Programları ve Öğretim Ana Bilim Dalı
Haziran 2009, sayfa: XX+197**

Bu araştırmanın temel amacı, sosyal bilgiler dersi öğretim programının toplumsal ihtiyaçları ne düzede karşıladığına ilişkin olarak dört ve beşinci sınıfı okutan sınıf öğretmenleri ile sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin görüşlerini belirlemektir. Araştırma ile öğretmenlerin görüşleri arasında branş, kıdem ve okul düzeyi değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olup olmadığı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın amacı çerçevesinde şu soruya cevap aranmıştır: 2004 sosyal bilgiler öğretim programının toplumsal ihtiyaçları karşılama düzeyine ilişkin öğretmen görüşleri mesleki kıdemlerine, branşa ve görev yaptıkları okulun sosyo-ekonomik düzeyine göre değişmekte midir?

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ile karşılanabilecek toplumsal ihtiyaçlar araştırma içinde yedi bölüme ayrılmıştır. Bunlar; “Öğrencilerin Toplumsal Varoluşlarını Gerçekleştirme, Öğrencilerde İyi Vatandaş Olma Bilinci Geliştirme, Öğrencilerin Öğrenme Sürecinde Edindiği Deneyimleri Çevreleriyle Etkileşimlerinde Kullanabilme Sağlaması, Öğrencilerin Ulusal ve Kültürel Değerler Çerçevesinde Yetişmeleri Sağlanması, Öğrencilerin Milli Kimliklerini Merkeze Alarak Evrensel Değerleri Benimsemeleri, Öğrencilerin Yaşadığı Yeri ve Dünya Coğrafyasını Tanımaları, Öğrencilerin Haklarını Bilen ve Sorumluluklarını Yerine Getiren Bireyler Olarak Yetiştirilmelerinin Sağlanması.

III

Betimsel nitelikli bu araştırma 2007–2008 eğitim-öğretim yılında, Diyarbakır İl Merkezinde bulunan resmi ilköğretim okullarında görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile 4–5. Sınıf Öğretmenleri olmak üzere 775 öğretmene uygulanmıştır. Öğretmenlerin branşa göre dağılımı şöyledir: Bu öğretmenlerin yüzde 41'i 4.Sınıf Öğretmeni (n=318), yüzde 40'ı 5.Sınıf Öğretmeni (n=313) ve yüzde 19'u de Sosyal Bilgiler öğretmeni (n=144). Bir başka ifade ile ulaşılan öğretmenlerin yüzde 81'i sınıf öğretmeni yüzde 19'da sosyal bilgiler öğretmenleridir. Öğretmenlerin çalıştıkları okulların sosyo-ekonomik düzeyine göre dağılımı şöyledir; öğretmenlerin yüzde 28'i iyi düzeyde (n=218), yüzde 40'ı orta düzeyde (n=306) ve yüzde 32'si düşük düzey (n=251) okullarda çalışmaktadır.

Araştırma verileri Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı için geliştirilen ölçekle elde edilmiştir. SBDÖ programı ölçeği araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ölçeği 46 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte yer alan maddeler Sosyal Bilgiler dersi Öğretim programı ile karşılanabilecek toplumsal ihtiyaçlara ilişkin olarak öğretmen görüşlerini yoklamaktadır.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik analizleri için; grubun homojenliği de göz önüne alınarak; Diyarbakır ilinde random yöntemiyle 23 okula gidilerek 104 öğretmene uygulanmıştır. Bu öğretmenlerin yüzde 43'ü 4. sınıfı okutan sınıf öğretmeni (n=45), yüzde 39'u 5. sınıfı okutan sınıf öğretmeni (n=41) ve yüzde 17 si de sosyal bilgiler öğretmenleri (n=18) oluşturmaktadır. Ölçeğin güvenirlik katsayısı Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı ile hesaplanmış ve ölçek güvenilir bulunmuştur (Cronbach Alpha = .99). Faktör analizi sonucunda Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Ölçeğinin KMO değeri .90; Bartlett's testi 8305,258 bulunmuştur. Ölçeğin Bartlett testi sonucu $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Araştırma verileri branş, mesleki kıdem ve okul düzeyi değişkenleri açısından değerlendirilmiştir. Okul düzeyi ve mesleki kıdeme ilişkin yapılan karşılaştırmalarda tek yönlü varyans analizi, branşa göre yapılan karşılaştırmalarda ise ilişkisiz örneklem t testi kullanılmıştır. Varyans analizi ve t-testi için önce levene testi uygulanarak, varyansların homejenliği test edilmiştir. Levene testi sonucunda anlamlı farklılığın belirlendiği durumlarda varyans analizi yerine parametresiz bir test olan Kruskal

Wallis-H (KWH), t-testinin yerine de Mann Whitney U (MWU) testi uygulanmıştır. KWH testi sonucunda anlamlı bir farklılık bulunması halinde ise grupların ikili kombinasyonları üzerinden MWU testi uygulanarak, farkın kaynağı incelenmiştir. Anlamlılık düzeyi 0,005 olarak alınmıştır. Farklılığın belirlendiği durumlarda da, farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini ortaya koymak için Scheffe ve LSD testleri uygulanmıştır.

Araştırmanın sonucunda Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile toplumsal ihtiyaçları karşılama düzeyinin yeterli olduğu belirlenmiştir. Okul düzeyi ve kıdem değişkenlerine ilişkin olarak iyi düzeyde çalışan öğretmenler ile görevde daha yeni olanlar programı daha yeterli bulmaktadırlar. Ayrıca branş değişkenine göre ise Sosyal Bilgiler Dersi Öğretmenlerinin programı daha etkili buldukları görülmüştür. Elde edilen bu sonuçlar ışığında sosyal bilgiler dersi öğretim programının etkililiğini artırmak için okulların sahip olduğu imkanların iyileştirmesi, öğretmenlere programların uygulanması konusunda sosyal bilgiler öğretmenleri ile sınıf öğretmenlerine yönelik seminerler verilmesi gibi öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İlköğretim Programı, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, Toplumsal İhtiyaçlar, Yapılandırmacılık

ABSTRACT

Masters Thesis

An Assessment of Teacher's Opinions on the Meeting Level of the Social Needs of the
Social Studies Curriculum
(Case of Diyarbakır City)

Elif CÜRO

Fırat University

Social Sciences Institute

Department of Curriculum and Instruction

June-2009, Pages: XX+197

The aim of this study is to determine the ideas of the primary school teachers and social studies teachers who teach the 4th and 5th grades on how far the social studies curriculum has met the social needs. We tried to determine whether there's a statistically significant difference among the teachers' views in terms of branch, teaching experience and school level variables. In this direction of the aim of this study, we tried to answer following questions; Do the ideas of the teachers on 2004 social studies teaching curriculum's meeting the social needs change according to their educational degree, branch and socio-economical level of the school they work?

Social needs that were aimed to be met with the social studies curriculum is divided into seven parts in the study. These are: fulfilling the students' social being, improving the conscious of being a good citizen, making the students use their experience they learnt during the learning process on interaction with the environment, making the students grow in the framework of national and cultural values, causing them to adopt universal values by taking their national identities in the centre, making the students learn where they live and world geography, growing the students as a person who knows his/her rights and does his/her duties.

This descriptive study was administered on 775 teachers who work in public primary school in Diyarbakır city centre as social studies teachers and 4th and 5th grade classroom teachers in 2007-2008 academic year. The distribution of the teachers according to their field is like the following; %41 percent of these teachers are 4th grade classroom teachers (n=318), %40 percent of them are 5th grade classroom teachers (n=313) and %19 percent are social studies teachers (n=144). In other words %81 of the teachers is classroom teachers and %19 percent is social studies teachers. The distribution of the teachers according to the socio-economical status of the school they work is like; %28 percent of the teachers work in a good level (n=218), %40 of them work in the middle level (n=306) and %32 percent of them work in a low level schools (n=251)

Research data were obtained by means of a scale developed for the Social Studies Curriculum. The Social Studies Curriculum scale consists of 46 items. The items of the scale cover the subjects related to the social needs which can be met by means of social studies curriculum.

In order to analyze the validity and reliability of the scale, it was administered on 104 teachers who were randomly selected from 23 schools in Diyarbakır city center to provide the group homogeneity. %43 percent of these teachers are 4th grade classroom teachers (n=45), %39 percent are 5th grade classroom teachers (n=41) and %17 percent of them are social studies teachers (n=18). The reliability of the scale was calculated with Cronbach Alpha reliability coefficient and the scale was found reliable. (Cronbach Alpha = .99) According to the result of the factor analysis Social Sciences Curriculum Scale's KMO value was calculated to be 0.90 and Bartlett's test was calculated to be 8305,258.

Research results were evaluated according to branch, degree and school's socio-economic level. In comparison with school level and teaching degree, one way ANOVA was used and independent group t test was used to compare the data in terms of branch variable. In a prior examination, when the distribution of the data was found to be non normal, non-parametric statistical techniques were used to analyze the data. Among the techniques used is Kruskal-Wallis H for testing the differences in terms of teaching experience and school's socio-economic level variables. In the case a significant

difference was found in Kruskal-Wallis H test, Mann-Whitney U test was used furthermore to determine among which specific groups the difference was significant. When the distribution of the data was found normal, parametric statistical technique one way ANOVA was used.

In the result of the research, it was determined that Social Studies curriculum was found to be efficient in meeting the social needs. The teachers who work at schools having good socio-economic level and those who were new at teaching experience found the social studies curriculum more efficient. Furthermore, in terms of branch variable, social studies teachers found the curriculum more effective than the 4th and 5th grade classroom teachers. In the light of these results to make the new social studies curriculum more effective, it is offered that the schools should improve their physical equipment and the teachers should be given in-service seminars.

Key Words: Primary school curriculum, Social Studies Curriculum Social Needs, Constructivism

İÇİNDEKİLER	SAYFA NO
TEZ ONAY FORMU	I
ÖZET	II
ABSTRACT.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VIII
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	XIII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XVI
EKLER LİSTESİ.....	XVII
ÖNSÖZ.....	XVIII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XX

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ.....	1
1.1. PROBLEM DURUMU	4
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	8
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	9
1.4. SAYILTILAR.....	10
1.5. SINIRLILIKLAR.....	10
1.6. TANIMLAR.....	10

İKİNCİ BÖLÜM

2. ALANYAZIN VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	12
2.1. SOSYAL BİLİMLERİN TANIMI VE AMAÇLARI.....	12
2.2. SOSYAL BİLİMLERİN EĞİTİMDEKİ YERİ VE SOSYAL BİLGİLER KAVRAMININ OLUŞUMU.....	14
2.3. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ.....	17
2.3.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı.....	17
2.3.2. Sosyal Bilgilerin Kapsamı.....	19
2.3.3. Sosyal Bilgiler Dersinin Amaçları.....	21
2.3.3.1. Bilgi Edinme Becerisini Geliştirmeye İlişkin Amaçlar.....	23

2.3.3.2. Becerilerle İlgili Amaçlar.....	24
2.3.3.3. Demokratik Değer-İnanışlarla İlgili Amaçlar...	25
2.3.3.4. Katılımla İlgili Amaçlar.....	25
2.4. SOSYAL BİLGİLER YAKLAŞIMLARI.....	27
2.4.1. Vatandaşlık Bilgisini Aktarma Olarak Sosyal Bilgiler...	27
2.4.2. Sosyal Bilimler Olarak Sosyal Bilgiler.....	28
2.4.3. Yansıtıcı İnceleme Alanı Olarak Sosyal Bilgiler.....	29
2.5. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN GEREĞİ.....	30
2.6. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN ÖNEMİ.....	33
2.7. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN TARİHÇESİ.....	35
2.7.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Dünyadaki Gelişimi.....	35
2.7.2. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Türkiye’deki Gelişimi.....	37
2.7.2.1. Cumhuriyetten Önceki Gelişimi.....	37
2.7.2.2. Cumhuriyetten Sonraki Gelişimi.....	37
2.8. 2004 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI.....	42
2.8.1. 2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programını	
Yapısal Özellikleri.....	42
2.8.2. 2004 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programını 1998	
Sosyal Bilgiler Öğretim Programıyla Karşılaştırılması...	50
2.9. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA	
TOPLUMSAL AMAÇLAR.....	54
2.9.1. Öğrencilerin Toplumsal Varoluşunu	
Gerçekleştirmelerini Sağlama	58
2.9.2. Öğrencilerde İyi Vatandaş Olma Bilincini	
Geliştirmesini Sağlama.....	62
2.9.3. Öğrencilerin Öğrenme Sürecinde Edindiği Deneyimleri	
Çevreleriyle Etkileşimlerinde	
Kullanabilmelerini Sağlama.....	67
2.9.4. Öğrencilerin Kültürel Değerler Çerçevesinde	
Yetişmelerini Sağlama.....	71
2.9.5. Öğrencilerin Milli Kimliklerini Merkeze Alarak	
Evrensel Değerleri Benimsemelerini Sağlama.....	75
2.9.6. Öğrencilerin Yaşadığı Yeri ve Dünya Coğrafyasını	

Tanımlarını Sağlama.....	81
2.9.7. Öğrencilerin Haklarını Bilen ve Sorumluluklarını Yerine Getiren Bireyler Olarak Yetişmelerini Sağlama.....	84
2.10. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	88
2.10.1. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına İlişkin Araştırmalar.....	88

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM.....	97
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	97
3.2. EVREN ve ÖRNEKLEM	97
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARININ GELİŞTİRİLMESİ	98
3.4. VERİLERİN TOPLANMASI ve ÇÖZÜMLENMESİ	99

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUMLAR.....	101
4.1. ARAŞTIRMAYA KATILAN ÖĞRETMENLERİN KİŞİSEL BİLGİLERİNE İLİŞKİN BULGULAR ve YORUMLAR.....	101
4.2. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINA İLİŞKİN ELDE EDİLEN BULGULAR ve YORUMLAR.....	103
4.2.1. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Öğrencilerin Toplumsal Varoluşlarını Gerçekleştirmedeki Yeterliliğine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	103
4.2.2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Öğrencilerde İyi Vatandaş Olma Bilincini Geliştirme Yeterliliğine İlişkin Bulgular ve Yorumlar	109
4.2.3. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Öğrencilerin Öğrenme Sürecinde Edindiği Deneyimleri Çevreleriyle Etkileşimlerinde Kullanabilme Yeterliliğine İlişkin Bulgular ve Yorumlar	113

4.2.4. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Öğrencilerin Ulusal ve Kültürel Değerler Çerçevesinde Yetişmeleri Yeterliliğine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	120
4.2.5. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Öğrencilerin Milli Kimliklerini Merkeze Alarak Evrensel Değerleri Benimsemeleri Yeterliliğine İlişkin Bulgular ve Yorumlar	123
4.2.6. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Öğrencilerin Yaşadığı Yeri ve Dünya Coğrafyasını Tanımları Yeterliliğine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	127
4.2.7. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Öğrencilerin Haklarını Bilen ve Sorumluluklarını Yerine Getiren Bireyler Olarak Yetiştirmesi Yeterliliğine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	130
4.2.8. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Toplumsal İhtiyaçları Karşılama Düzeyine İlişkin Olarak Ölçeğin Tümüne Yönelik Bulgular ve Yorumlar.....	133

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	137
5.1. SONUÇLAR	137
5.1.1. Araştırma Kapsamındaki Öğretmenlerin Kişisel Bilgilerine İlişkin Sonuçlar	137
5.1.2. Araştırmanın Alt Amaçlarına İlişkin Sonuçlar	138
5.1.2.1. SBDÖ Programının “ Öğrencilerin Toplumsal Varoluşlarını Gerçekleştirmesi” Yeterliliğine İlişkin Sonuçlar	138
5.1.2.2. SBDÖ Programının “ Öğrencilerde İyi Vatandaş Olma Bilincini Geliştirmesi” Yeterliliğine İlişkin Sonuçlar.....	139
5.1.2.3. SBDÖ Programının “ Öğrencilerin Öğrenme Sürecinde Edindiği Deneyimleri Çevreleriyle Etkileşimlerinde Kullanabilme” Yeterliliğine	

İlişkin Sonuçlar	139
5.1.2.4. SBDÖ Programını “ Öğrencilerin Ulusal ve Kültürel Değerler Çerçevesinde Yetişmeleri” Yeterliliğine İlişkin Sonuçlar	140
5.1.2.5. SBDÖ Programının “ Öğrencilerin Milli Kimliklerini Merkeze Alarak Evrensel Değerleri Benimsemeleri” Yeterliliğine İlişkin Sonuçlar.....	140
5.1.2.6. SBDÖ Programının “ Öğrencilerin Yaşadığı Yeri ve Dünya Coğrafyasını Tanımaları” Yeterliliğine İlişkin Sonuçlar	141
5.1.2.7. SBDÖ Programının “ Öğrencilerin Haklarını Bilen ve Sorumluluklarını Yerine Getiren Bireyler Olarak Yetiştirmesi” Yeterliliğine İlişkin Sonuçlar.....	141
5.1.2.8. SBDÖ Programının Toplumsal İhtiyaçları Karşılama Düzeyine İlişkin Olarak Ölçeğin Tümüne Yönelik Sonuçlar.....	142
5.2. ÖNERİLER	142
5.2.1. Araştırmacılara Öneriler	144
KAYNAKÇA	145
EKLER	167
ÖZGEÇMİŞ	197

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1: Üç Sosyal Bilimler Yaklaşımının Karşılaştırılması.....	30
Çizelge 2: İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı 4–5. Sınıfların Öğrenme Alanları ve Üniteleri.....	46
Çizelge 3: İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı 6–7. Sınıfların Öğrenme Alanları ve Üniteleri.....	47
Çizelge 4: Araştırma Kapsamında Bulunan ve Ulaşılan Öğretmenlere İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	101
Çizelge 5: Araştırma Evreninde Ulaşılan Öğretmenlerin Alanlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	102
Çizelge 6: : Araştırma Örneklemine Ulaşılan Öğretmenlerin Çalıştıkları Okulun Sosyo-Ekonomik Düzeyine Göre Dağılımı.....	103
Çizelge 7: Öğrencilerin Toplumsal Varoluşlarını Gerçekleştirme Yeterliliği Açısından SBDÖ Programına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Aritmetik Ortalaması ve Standart Sapması.....	104
Çizelge 8: Öğrencilerde İyi Vatandaş Olma Bilinci Geliştirme Açısından SBDÖ Programına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Aritmetik Ortalaması ve Standart Sapması.....	109
Çizelge 9: Öğrencilerin Öğrenme Sürecinde Edindiği Deneyimleri Çevreleriyle Etkileşimlerinde Kullanabilme Yeterliliği Açısından SBDÖ Programına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Aritmetik Ortalaması ve Standart Sapması.....	113

Çizelge 10: Öğrencilerin Ulusal ve Kültürel Değerler Çerçevesinde Yetişmeleri Açısından SBDÖ Programına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Aritmetik Ortalaması ve Standart Sapması.....	120
Çizelge 11: Öğrencilerin Milli Kimliklerini Merkeze Alarak Evrensel Değerleri Benimsemeleri Açısından SBDÖ Programına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Aritmetik Ortalaması ve Standart Sapması.....	124
Çizelge 12: Öğrencilerin Yaşadığı Yeri ve Dünya Coğrafyasını Tanımları Yeterliliği Açısından SBDÖ Programına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Aritmetik Ortalaması ve Standart Sapması.....	127
Çizelge 13: Öğrencilerin Haklarını Bilen ve Sorumluluklarını Yerine Getiren Bireyler Olarak Yetiştirilmesi Yeterliliği Açısından SBDÖ Programına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Ortalaması ve Standart Sapması.....	130
Çizelge 14: Okul Düzeyi Değişkenine Göre Ölçeğin Tümüne İlişkin Öğretmen Görüşlerine Ait Varyans Analizi Sonuçları.....	134
Çizelge 15: Mesleki Kıdem Değişkenine Göre Ölçeğin Tümüne İlişkin Öğretmen Görüşlerine Ait KWH Testi Sonuçları.....	135
Çizelge 16: Branş Değişkenine Göre Ölçeğin Tümüne İlişkin Öğretmen Görüşlerine Ait t Testi Sonuçları.....	135
Çizelge 17: Araştırma Kapsamında Bulunan Okullar ve Mevcut Öğretmen Sayıları.....	167
Çizelge 18: Araştırma Kapsamında Ulaşılan Okullar ve Öğretmen Sayıları.....	171
Çizelge 19: Ön Analizin Uygulandığı Okullar ve Öğretmen Sayıları.....	174

Çizelge 20: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Toplumsal İhtiyaçları Karşılama Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Okul Düzeyi Değişkenine Göre Varyans Analizi Sonuçları.....	187
Çizelge 21: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Toplumsal İhtiyaçları Karşılama Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Okul Düzeyi Değişkenine Göre Varyans Analizi Dağılımında Non-Parametrik Maddelere İlişkin KWH Testi Sonuçları.....	189
Çizelge 22: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Toplumsal İhtiyaçları Karşılama Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Mesleki Kıdem Değişkenine Göre Varyans Analizi Sonuçları.....	190
Çizelge 23: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Toplumsal İhtiyaçları Karşılama Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Mesleki Kıdem Değişkenine Göre Varyans Analizi Dağılımında Non-Parametrik Maddelere İlişkin KWH Testi Sonuçları.....	192
Çizelge 24: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Toplumsal İhtiyaçları Karşılama Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Branş Değişkenine Göre t Testi Sonuçları.....	193
Çizelge 25: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Toplumsal İhtiyaçları Karşılama Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Branş Değişkenine Göre MWU Testi Sonuçları.....	196

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Sosyal Bilgilerin Kapsamı.....	7
Şekil 2: Sosyal Bilgilerin Yararlandığı Kaynaklar.....	20
Şekil 3: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yapılandırmacı Kuram Modeli.....	43

EKLER LİSTESİ

EK 1A: Araştırma Kapsamında Bulunan Okullar ve Öğretmen Sayıları....	167
EK 1B: Araştırma Kapsamında Ulaşılan Okullar ve Öğretmen Sayıları...	171
EK 1C: Ön Analizin Uygulandığı Okullar ve Öğretmen Sayıları.....	174
EK 2A : İzin Dilekçesi ile İlgili Belgeler.....	175
EK 3A: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Ölçeği Yönergesi.....	183
EK 3B: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Ölçeği.....	184
EK 4A: SBDÖ Programının Toplumsal İhtiyaçları Karşılama Düzeyine İlişkin Çizelgeler.....	187

ÖNSÖZ

Günümüzün küreselleşen dünyasında toplum ve bireyler çok hızlı bir değişim süreci içerisinde yer almaktadır. Bu değişim içinde, toplumun bireylerden beklentileri de değişime uğramaktadır. Bu yönde toplumun beklentilerine cevap verebilecek bireyler yetiştirmek de en büyük rolü eğitim üstlenmiştir. Eğitim çağdaş anlamda bireyin ve toplumun gelişimsel ihtiyaçlarını karşılaması için gerekli olan bilgi-beceri ve tutumların kazandırıldığı bir sistemdir. Eğitim sistem içinde, hazırlanan eğitim programları aracılığı ile toplumun ve ülkenin sürekliliğini sağlayacak, gelişmesine katkıda bulunabilecek ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte bireyleri yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Eğitim programlarında amaçlar belirlenirken toplum ve bireyin ihtiyaçları göz önüne alınarak belirlenir.

Eğitim sistemi içerisinde en önemli kademe temel eğitim dediğimiz ilköğretimdir. İlköğretim bir bireyin toplum içinde yaşamını idame ettirmesi ve bireylerin toplumun beklentilerine asgari düzeyde cevap verebilmesi için sahip olması gereken bilgi-beceri ve tutumların kazandırıldığı bir kademedir. İlköğretim programında yer alan dersler bireyin toplum içerisinde günlük yaşamında kullanabileceği bilgi beceri ve tutumları kapsamaktadır. Bu bilgi ve becerilerin önemli bir kısmı ilköğretimin bir ve ikinci kademesinde yer alan sosyal bilgiler dersi yoluyla kazandırılmaktadır. Sosyal bilgiler dersi; sosyal bilimler alanındaki tüm disiplinlerle ilişkilendirilerek öğrencileri toplumsal yaşamaya hazırlamaya amaçlamaktadır.

Bu çalışmada, 2004 Sosyal Bilgiler programının toplumsal ihtiyaçlarını karşılama düzeyini programın uygulayıcıları olan öğretmenlerin görüşleri çerçevesinde belirlenmeye çalışılmıştır. Öğretmenlerin görüşleri bazı değişkenlerce analizi yapılarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler sonucunda elde edilen verilere göre sonuçlar ve öneriler sunulmuştur.

Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili olarak yapılan bu araştırmanın faydalı olmasını ve ileride yapılacak çalışmalara da katkı sağlamasını ümit ediyorum. Bu araştırmanın her aşamasında desteğini hissettiğim, yardım ve tavsiyeleri ile araştırmama yön veren danışman hocam Sayın Doç. Dr. Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ'e emekleri için çok

XIX

teşekkür ederim. Ayrıca çalışmama görüş ve düşünceleri ile ışık tutan tüm hocalarıma da teşekkür ederim. Son olarak çalışmamın her aşamasında bana destek olan ve sabrını esirgemeyen eşim Yalçın CÜRO'ya ve uzakta olmalarına rağmen manevi destekleri ile bana güç veren aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Elif CÜRO

ELAZIĞ, Haziran- 2009

KISALTMALAR LİSTESİ

- 1. SBDÖ** Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim
- 2. MEB** Milli Eğitim Bakanlığı
- 3. NCSS** ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (National Council for The Social Studies)
- 4. TED** Türk Eğitim Derneği
- 5. BM** Birleşmiş Milletler
- 6. AB** Avrupa Birliği
- 7. Akt.** Aktaran
- 8. Edt** Editör

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Günümüz toplumunda sürekli yaşanan ekonomik, kültürel, sosyal gelişmeler ve değişimler, bireylerin birçok alanda kazanımlara ve bu kazanımları yaşamda uygulayabilecek becerilere sahip olması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Toplumlar, bireylerden yaşanan bu değişimlere uyum sağlayabilmesi, yaşadığı toplumun gelişmesine katkı sağlaması, kültürel ve ulusal değerlerini benimsemesi, toplumsal sorunlara duyarlı olması, yaşanan problemlere hızlı çözüm bulabilmesi, yaratıcı-eleştirel düşünebilmesi, doğru kararlar verebilmesi vb. özelliklere sahip olmasını beklemektedir. Bu nedenle bireylerin toplumda varlıklarını etkin bir şekilde devam ettirebilmeleri için kendi istekleri ile toplumun beklentileri arasındaki dengeyi kurmasını sağlayacak, bilgi ve becerileri kazanması gerekir. Bundan dolayı eğitimin önemi giderek artmaktadır. Çünkü eğitim sistemi ile birey; kendisi, toplum ve tüm dünya için yetiştirilir.

Toplumların kalkınmasında önemli bir yatırım aracı olan eğitim, bireylerin ve toplumların gelişmesinde her zaman en etkin rolü oynamıştır. Bundan dolayı bireylerin kendi varlığını, toplumunun ve diğer toplumların varlıklarını sağlıklı, rahat ve güvenli bir şekilde sürdürmelerinde ‘kültürlere’ veya ‘kültürler süreci’ (Uzunboylu, 2001: 1058) olarak tanımlanan eğitim, büyük görevler üstlenmiştir. Çünkü sosyal, kültürel, ekonomik gelişmelere ve teknolojik değişimlere uyum sağlayabilecek nitelikte bireyler ancak eğitim yoluyla yetiştirilebilir. Yani bireylerin içinde bulunduğu çağı anlamaları ve çağa uyum sağlayabilecek şekilde yetiştirilmeleri, eğitimin temel görevleri arasında yer almaktadır. Bu nedenle sosyal bir sistem olan eğitim ile bireylere değişen bilgiler ve beceriler aktararak toplumda değişen şartlara uyum göstermeleri sağlanır. Bir ülkenin çağdaş devletler arasında yer edinmesini ve bu yeri korumasını sağlayan öğeler arasında yer alan eğitimin genel amacı, bireylerin içinde yaşadığı topluma sağlıklı bir şekilde uyum sağlamalarına yardımcı olmaktır.

Günümüzün eğitim anlayışında eğitimin bir bilgi aktarma görüşü geçerliliğini kaybederek bunun yerine; gelişen, değişen topluma kolayca uyum gösterebilen, hızlı ve akılcı kararlar verebilen, birbirleriyle ve çevreleriyle etkili iletişim kurabilen bireyler

yetiştirilmesi görüşü etkin olmuştur (Deveci, 2005). Yani, bireylerin toplumda üretken bir yaşam sürmeleri için; bağımsız bilgi parçacıkları arasındaki ilişkileri görebilen, bilgiyi yeniden yapılandırarak yeni bilgiler üretebilen ve ürettiği bilgiyi başkalarının hizmetine sunabilen bireyler olarak yetiştirilmesidir (Erdem ve Akkoyunlu, 2002). Bir ülkenin eğitim sisteminin etkili ve verimli çalışması sonucunda bilimsel düşüncüyü ilke edinmiş çağdaş ve demokratik bireyler yetiştirilebilir. Her toplum eğitim yoluyla kendi kültürel değerlerini ve ortaya çıkan yeni gelişmeleri genç kuşaklara aktarmaktadır. Böylece hem bireyin hem de toplumun gelişimini sağlamaktadır (Gökçe, 2001: 1442).

Bir toplum kendisini oluşturan insanları toplumun istediği özelliklere sahip bir şekilde yetiştirdiği zaman istenilen bir toplum haline geleceğinden her toplum kendi insanını yetiştirmek zorundadır. Bunun için her ülke, bireylerinde olmasını istediği özellikleri önceden belirler (Büyükkaragöz, 1997: 21). Toplumdaki bireylerin eğitilmesi işlevini üstlenen kurumların ortak adı olan okullar, belirlenen bu özellikleri öğrencilere kazandırma yönünde faaliyetler yapar. Okullar, bir toplumun sosyal ve ekonomik çevresinin eğitsel ihtiyaçlarını karşıladığından eğitim sisteminin en önemli ögesinden biridir (Boydak Özan, 2002: 12). Okullar, toplumun ve bireyin ihtiyaçlarına göre önceden hazırlanmış eğitim programları doğrultusunda, bireylerin, kendi fiziksel ve toplumsal ihtiyaçlarını toplumun ihtiyaç ve beklentilerine uygun bir biçimde karşılayabilmeleri için bilgi, beceri, yetenek, tutum ve değerleri kazandırmaya çalışır (Erden, 2004: 54).

Etkin bir eğitim programının uygulanması ile bireylerin gelişimi sağlanabilir. Bireylerin gelişen ve değişen topluma sağlıklı uyabilmeleri için toplumun gelişmesine paralel olarak eğitim programları sürekli olarak değerlendirilmeli ve geliştirilmelidir. Eğitim programları her zaman uyumlu bir gelişmeye yardım etmelidir. Çünkü toplumların ideal olarak benimsedikleri eğitim hedeflerine ulaşabilmeleri ancak programlar aracılığı ile gerçekleşir. Eğitim programlarının amacı, çocuğu, içinde yaşadığı toplumun aktif bir üyesi olacak şekilde yetiştirilmesini sağlamaktır. Böylece çocuk, değişimleri ve gelişimleri takip edebilir ve karşılaştığı problemleri çözebilir nitelikte olacaktır (Kan, 2006: 537).

Eğitim programı, milli eğitimin ve kurumun amaçlarının gerçekleşmesine eğitim kurumlarında çocuklara, gençlere ve yetişkinlere yönelik faaliyetleri kapsar (Varış, 1996: 14). Eğitimde meydana gelen değişmelerin ve yapılan araştırmaların okullara (öğrenci/bireylere) ulaştırılması eğitim programları aracılığı ile yapılmaktadır. Programların kapsamında ulaşılabilecek hedefler, hedeflere ulaşmak için seçilecek ve belli ilkelere göre düzenlenecek muhteva, uygulanacak yöntem, destekleyici araçlar (ders kitapları) ve hedeflere ne dereceye kadar ulaşıldığını gösteren değerlendirme ölçütleri vardır (Koçak, 2002: 135).

Eğitim, gelişmekte olan çocukların ve gençlerin topluma sağlıklı ve verimli bir şekilde uyum sağlaması amacıyla dolayısıyla, bireylere bilgi ve beceri kazandırmanın ötesinde, toplumun devamına ve gelişmesine katkı getirecek nitelikte değer üretmek, var olan değerlerin dağılmasını önlemek, yeni ve eski değerleri bağdaştırmak sorumluluğunu taşır (Varış, 1991: 5). Bundan dolayı ülkenin eğitim felsefesi dikkate alınarak birey, toplum ve konu alanı kaynaklar incelenerek eğitimin amaçları belirlenir. Her amaç, toplumun gerçeklerini, bireylerin ihtiyaçları ve konu alanındaki yeni bilgi birikimlerini kapsamalıdır. Belirlenen amaçlar toplumu ve bireyi geliştirici özellikte olmalıdır. Birey, amaçların işaret ettiği davranışları kazandığında toplumun gelişmesine de katkıda bulunacak nitelikte olmalıdır.

Toplumdaki bütün vatandaşların sahip olmaları gereken asgari ve ortak temel bilgi ve becerilerin kazandırıldığı önemli bir örgün eğitim aşaması olan ilköğretim, bireylere karşılaşılabilecek sorunları çözmede, toplum değerlerine uyum sağlamada ve toplum kurallarını uygulamada temel yeterlikleri kazandırmayı amaçlamaktadır. Yani ilköğretimin temel işlevi, toplumu oluşturan bireylerin çevrelerini tanıyabilmeleri, geniş bir dünya görüşüne sahip olabilmeleri, içinde yaşadıkları topluma sağlıklı bir şekilde uyum sağlayabilmeleri, yurttaşlık haklarını kullanmak için gerekli bilgileri edinebilmeleri ve asgari düzeyde temel bilgi ve becerileri kazanmalarını sağlamaktır (Çubukçu ve Gültekin, 2006: 155). İlköğretim çocukların temel bilgi, beceri ve tutumların kazandırıldığı ilk basamak olduğu için oldukça önemlidir. Çünkü ilköğretim kademesinde kazanılan bilgi ve beceriler sonraki öğrenmeler için temel oluşturmaktadır. İlköğretim programlarının genel amacı, çocuğun sosyalleşmesinde çevresini tanıması, çevresine uyum sağlaması ve toplumsal değerlerin yeni kuşaklara aktarılmasıdır. Bunun

için tüm derslerde bu amaçlara ulaşılmaya çalışılır. Fakat bu amaçları yerine getirmede sorumluluğu fazla olan dersler vardır. Bu derslerden en önemlisi Sosyal Bilgiler dersi (Sarı, 2007: 3). Sosyal Bilgiler dersinin genel amacı toplumsal ihtiyaçları karşılamaya yöneliktir. Toplumun devamına ve gelişmesine katkı sağlayacak bireylerin yetiştirilmesinden büyük sorumluluğu Sosyal Bilgiler dersi üstlenmiştir. Sosyal Bilgiler dersi ilköğretim programının toplumsal boyutundaki amaçları gerçekleştirmeye çalıştığından oldukça önemli bir derstir.

1.1. PROBLEM DURUM

Günümüz dünyasında yaşanan bireysel, toplumsal ve ekonomik alandaki değişim ve gelişimlerin toplumumuzun yapısına ve yaşam biçimine etkisi görülmektedir (MEB, 2005: 50). Özellikle bilişim ve iletişim teknolojilerinin toplumsal yaşamın her alanında etkin bir biçimde kullanılmaya başlanmasıyla ve küreselleşme, bilgi toplumu, özgürlük, demokrasi, insan haklarına saygı, eşitlik vb. olguların gelişimi toplumun eğitim sistemlerinden beklentilerini değiştirmiştir (Sağlam & Vural & Adıgüzel, 2007: 105). Ayrıca ülkemizde, yeni bir siyasi, ekonomik ve kültürel oluşum olan Avrupa Birliği'ne uyum amacıyla da toplumsal yaşamda ve toplumsal sistemlerde kapsamlı değişimler yaşanmaktadır. Bu sebeplerden dolayı eğitim kurumlarında bireylere kazandırılacak bilgi, beceri ve tutumlar, yaşanan bu değişim ve gelişmelere göre değişime uğramıştır. Bir başka ifade ile okullardan bilgiyi doğrudan alan değil, bilgiyi kullanan, üreten, araştırmacı, eleştirel düşünebilen, yaratıcı, sorun çözebilen, teknolojiye uyum sağlayabilen, haklara saygılı, sorumluluk sahibi bireyler yetiştirmeleri beklenmektedir. Bu durum karşısında okullarımızda bu beklentilere cevap verebilecek nitelikte bireylerin yetiştirilmesi için eğitim programlarının yeniden yapılandırılmasına gerek duyulmuştur.

Ülkemizde mevcut eğitim programları yaşanan toplumsal ve küresel değişimler konusunda yetersiz kaldığından ilköğretim programı yeniden yapılandırıldı. İlköğretim birinci kademesinde yer alan temel derslerin 2004–2005 öğretim yılında pilot uygulaması yapıldı ve 2005–2006 öğretim yılında ise bu derslerin programı tüm yurttan uygulanmaya başlandı. İlköğretim ikinci kademesinde bulunan 6. sınıf Türkçe, Matematik, Sosyal Bilgiler ve Fen ve Teknoloji derslerinin 2005–2006 öğretim yılında pilot uygulaması yapıldı; 2006–2007 öğretim yılında bu program tüm yurttan

uygulanmaya başlandı. İlköğretim 7. sınıf Türkçe, Matematik, Sosyal Bilgiler ve Fen ve Teknoloji derslerinin 2006-2007 öğretim yılında pilot uygulaması yapıldı ve 2007–2008 öğretim yılında tüm yurttan uygulanmaya başlandı.

Çocukları iyi vatandaş olarak yetiştirmek eğitim kurumlarının en önemli işlevlerinden biridir. Eğitim kurumları çocuğun toplumsallaşmasını, içinde yaşadığı toplumun kültürünü, tarihini, kurumları tanımasını, toplumdaki rollerin gerektirdiği davranışları, toplumun kendisine sunduğu olanakları ve bunlardan yararlanma yollarını kazandırarak bu işlevi yerine getirmeye çalışır. Bu işlev ile mutlu, üretken birey yetiştirerek toplumun devamlılığını sağlar. Ülkemizde, öğrencilere tüm bu bilgi ve becerilerin önemli bir kısmı ilköğretimin bir ve ikinci kademesinde yer alan Sosyal Bilgiler dersi yoluyla kazandırılmaktadır (Erden, Tarihsiz: 4).

Sosyal Bilimlerin bulgularından faydalanılarak, bir toplumda yaşayan bireyler için gerekli olan temel ve ortak öğelerini kapsayan Sosyal Bilgiler dersi; bir toplumu oluşturan bireylerin, o bireylerin yaşayışı, ilişkileri, kültürü, dünyadaki diğer toplumlar içindeki yeri, çeşitli uluslarla olan ilişkileri ve bu konulardaki ortak ve temel bilgilerin kapsamlı bölümlerini içermektedir (Sözer, 2008: 43). İyi insan, iyi vatandaş yetiştirmek amacıyla bu derste yaşamla ilgili temel bilgi, beceri ve değerler kazandırılır. Sosyal Bilimler alanında yapılan sentezler dikkate alınarak tanımlanan Sosyal Bilgiler dersi insanın dünyaya baktığı pencere olma görevini üstlenmiştir (Taşlı, 2003: 101). Ayrıca Sosyal Bilgiler dersi, yeryüzüne bağlı olayları bütün çeşitlikleri ile tanıtan, bunların oluşmasının nedenlerini açıklayan, vatandaşlık hak ve sorumlulukların neler olduğunu belirten, kısaca, insan ve onun sosyal ve fiziki çevresiyle geçmişte, günümüzde ve gelecekteki etkileşimlerini ortaya koyan bir derstir (Dönmez, 2003: 31). Evrensel bakış açısından Sosyal Bilgiler, etkin vatandaşlığa hazırlık olarak düşünülmektedir.

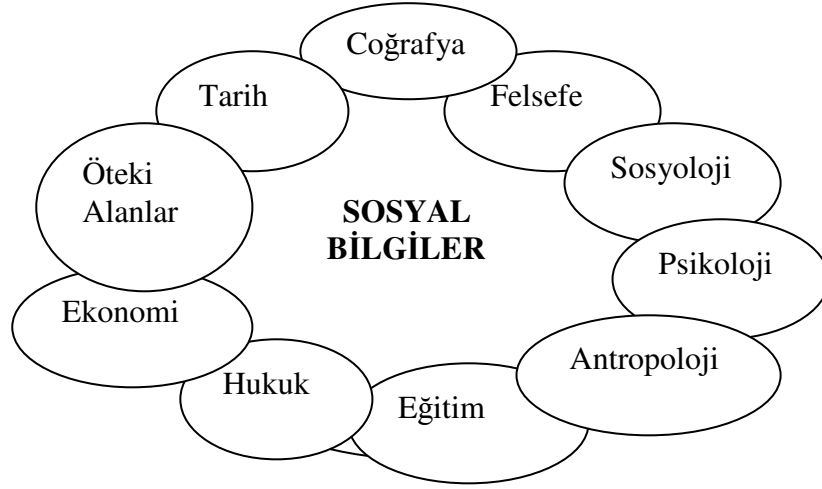
ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (National Council Social Studies-NCSS) ‘nin tanımlanmasına göre Sosyal Bilgiler, vatandaşlıkla ilgili yeterlikleri kazandırmak için Sosyal Bilimler ve beşeri bilimlerin bütünleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Bu alanın temel amacı genç insanların bağımsız bir dünyada, demokratik toplumda, kültürel farklılıkların farkında, mantıklı kararlar veren iyi bir vatandaş olmalarına yardım etmektir (Akt. Taş, 2004: 31).

Sosyal Bilgiler dersinde gençleri dünya çapında kültürel farklılıkları olan fakat birbirine bağımlı olan, toplumun yararını ön plana alan, mantıklı düşünebilen demokratik bir toplumun vatandaşları olarak yetiştirmesi en önemli amaçlarından biridir (Özdemir, 2007: 137). Sosyal Bilgiler dersinde etkili vatandaş yetiştirmek için, eleştirel düşünebilen, üretebilen, soru soran, doğru kararlar verebilen, hayat boyu karşılaşabileceği tüm problemleri çözme yetisi olan ve mevcut kaynakları etkin kullanabilen bireyler olarak yetiştirilmesine önem verilmektedir.

Sosyal Bilgiler dersinde çocuk, içinde yaşadığı yakın ve uzak toplumsal çevresini, geçmişi, bugünü ve geleceğini yakından tanır. Bu derste, çocuğun toplumsal yaşamla kaynaşmasını sağlamak için çocuk toplumsal yaşamla ilgili sorunlarla karşı karşıya getirilir. Bu durum çocuğun toplumsal kişiliğinin oluşturulması ve geliştirilmesi açısından oldukça önemlidir. Ayrıca bu ders çocuğa toplumun hedeflerini kazandırmakta en önemli sorumluluğu üstlenmiştir (Sözer, 2008: 45).

Toplumların geçmişte, günümüzde ve gelecekte politik, ekonomik, kültürel ve çevresel sorunları ve bunların çözümüne yönelik eğitimi Sosyal Bilgiler dersinde ön plandadır. İlköğretim seviyesindeki Sosyal Bilgiler dersinin önemi, günümüzde yaşanan sorunların kaynağında yer alan tarihsel boyutunu göstererek geleceği daha iyi planlamaya olanak vermesidir. Böylece çocukların ileriki yaşantılarında sosyal, ekonomik ve siyasi kurumlara katılımları ve yaşanan sorunları çözmelerine yardımcı olacaktır (Güven, 2005).

Sosyal Bilgiler dersi; Sosyal Bilimler alanındaki tüm disiplinlerle ilişkilendirilerek öğrencileri toplumsal yaşama hazırlamayı amaçlamaktadır. Bilim ve teknolojinin hızla geliştiği dünyamızda öğrencinin kendisini, çevresini ve dünyayı tanımasını sağlayan Sosyal Bilgiler dersi ilköğretim okullarında en önemli ve temel derslerden biridir. Çünkü Sosyal Bilgiler dersi demokrasinin gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumları kazandırarak sorumlu ve iyi vatandaşların yetiştirilmesine katkı sağlayan bir derstir. Öğrencilerin toplumsal olaylara bütüncül yaklaşımını kazandırmak için, bu ders Sosyal Bilimlerle ilgili tüm disiplinlerle birleştirilmiştir (Aybek, 2001: 37). Sosyal Bilgilerin kapsadığı alanlar şekil 1 de gösterilmiştir (Sözer, 2008: 43).

Şekil 1: Sosyal Bilgilerin Kapsamı

Sosyal Bilgiler dersinde olgular bir bütünlük içinde kaynaştırılarak sunulur. Olguların bütünlük içinde verilmesi çocuğun gelişim özelliklerine ve öğrenme ilkelerine uygundur. Çünkü çocuklar bu dönemde olguları parça parça değil bir bütün olarak algılayıp anlamlandırmaktadır. Bütüncül yaklaşımla çocuklar toplum içindeki etkin vatandaşlık rolü için çok yönlü olarak yetiştirilmektedir (Sözer, 2008: 44). İlköğretim programının en önemli dersleri arasında yer alan Sosyal Bilgiler dersi, amaçlarını demokratik bir toplumun doğasından alır.

Çocuklar bu derste ülkesini, tarihini, yaşadığı coğrafyayı, kurumları, kültürünü ve dünyadaki diğer kültürleri, devletleri ve dünyadaki diğer ülkelerin yaşadıkları coğrafi özellikleri ile tanımaya ve gelecekte kişiliğini etkileyecek olan cumhuriyet, demokrasi, laiklik, insan hakları vb. kavramları öğrenmeye başlar (Akar ve Yapıcı, 2002: 227). Ayrıca çocuklar, toplum ve toplumun sorunları hakkında bilgi sahibi olmaya ve bir vatandaş olarak sorumluluklarını yerine getirmeye, insan ilişkilerini anlamaya ve milli değerleri bu derste kavramaya başlar (Yanpar, 1994: 43). Devletin gelişimi ve devamı için gerekli ön bilgileri öğrenmesi amaç edinilen bu dersin programının günün koşullarına göre değiştirilmesi gerekmektedir (Akar ve Yapıcı, 2002: 227). Bunun için ülkenin ve toplumun ihtiyaçları, kültürel özellikler, çocukların toplumsallaşma ile ilgili eğitim ihtiyaçları belirlenerek Sosyal Bilgiler dersinin hedefleri belirlenmelidir (Yanpar, 1994: 43).

Sosyal Bilgiler dersi ülkemizde ilköğretim birinci kademedeki 4–5. sınıflarda ikinci kademe de ise 6 ve 7. sınıflarında okutulmaktadır. İlköğretim programında Sosyal Bilgiler öğretimin vizyonu şu şekilde belirtilmiştir:

“Sosyal Bilgiler Öğretim Programının vizyonu, 21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren) sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektir” (MEB, 2006: 25)

Dünyadaki değişimler sonucu toplumların eğitimden beklentileri artmıştır. Bu beklentileri ve ihtiyaçları karşılayabilmek için program geliştirme çalışmaları sürekli yapılmaktadır. Dünyada tüm toplumlarda artık sorgulayan, eleştiren, sorunları hızlı bir biçimde çözebilen, yaratıcı düşünebilen, hoşgörülü, saygılı, yeniliklere açık bireylere ihtiyaç vardır. Toplumun ihtiyaçlarını karşılama tüm derslerin programının arasında yer almasına rağmen bazı derslerin bu konuda sorumluluğu daha fazladır. Sosyal Bilgiler dersi de toplumsal ihtiyaçları karşılama sorumluluğu en fazla olan derslerden biridir. Çünkü Sosyal Bilgiler dersi etkili, aktif ve katılımcı vatandaş yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Fakat bu amaçların ne düzeyde yerine getirildiği tartışmaya açık bir konudur. Bu nedenle 2004 Sosyal Bilgiler öğretim programının toplumsal ihtiyaçları ne düzeyde karşıladığını belirlemek bu tezin konusunu oluşturmaktadır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın genel amacı, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının toplumsal ihtiyaçları karşılama düzeyini öğretmen görüşlerine göre belirlemektir. Bu genel amaca dayalı olarak şu alt amaçlar belirlenmiştir.

Alt Amaçlar

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının;

1. Öğrencilerin toplumsal varoluşlarını gerçekleştirmesi açısından yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşleri mesleki kıdemlerine, branşlarına ve görev yaptıkları okulun sosyo-ekonomik düzeyine göre değişmekte midir?

2. Öğrencilerin yaşamlarında iyi vatandaş olma bilinci geliştirmedeki yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşleri mesleki kıdemlerine, branşlarına ve görev yaptıkları okulun sosyo-ekonomik düzeyine göre değişmekte midir?
3. Öğrencilerin öğrenme sürecinde edindiği deneyimleri çevreleriyle etkileşimlerinde kullanabilme yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşleri mesleki kıdemlerine, branşlarına ve görev yaptıkları okulun sosyo-ekonomik düzeyine göre değişmekte midir?
4. Öğrencilerin ulusal ve kültürel değerler çerçevesinde yetişmelerini sağlamasına ilişkin öğretmen görüşleri mesleki kıdemlerine, branşlarına ve görev yaptıkları okulun sosyo-ekonomik düzeyine göre değişmekte midir?
5. Öğrencilerin milli kimliklerini merkeze alarak evrensel değerleri benimsemelerini sağlamadaki yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşleri mesleki kıdemlerine, branşlarına ve görev yaptıkları okulun sosyo-ekonomik düzeyine göre değişmekte midir?
6. Öğrencilerin yaşadığı yeri ve dünya coğrafyasını tanımlarını sağlamadaki yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşleri mesleki kıdemlerine, branşlarına ve görev yaptıkları okulun sosyo-ekonomik düzeyine göre değişmekte midir?
7. Öğrencilerin haklarını bilen ve sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetiştirilmesini sağlamasına ilişkin öğretmen görüşleri mesleki kıdemlerine, branşlarına ve görev yaptıkları okulun sosyo-ekonomik düzeyine göre değişmekte midir?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Dünyada politik, ekonomik ve sosyal anlamda hızlı değişimler yaşanmaktadır. Toplumların bu değişimlere uyum sağlayabilmesi için bireylerin eğitimi oldukça önemlidir. Bunun için eğitim programlarında sürekli geliştirme çalışmaları yapılarak yaşanan değişimler eğitim programlarına yansıtılmalıdır. Ülkemizde 2005–2006 öğretim yılında yeniden yapılandırılan program tüm ülkede uygulanmaya başlandı. Yenilenen Sosyal Bilgiler programı, bireyin yaşama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun çözebilme, yaratıcı, eleştirel düşünebilen, toplumsal sorunlara karşı duyarlı, haklarını bilen, sorumluluklarını yerine getiren, kültürel değerleri benimsemiş etkin yurttaş ve bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu araştırma, yenilenen Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının toplumsal ihtiyaçları karşılama düzeyini öğretmen

görüşlerine dayalı olarak belirleme ve bu konuda yaşanan sorunları ortaya çıkarıp çözüm önerilerini geliştirme açısından önemlidir.

1.4. SAYIL TILAR

- 1.Araştırmada evrenden seçilen örneklem grubu, evreni yansıtmaktadır.
- 2.Araştırma kapsamında bulunan katılımcılar, kendileri için hazırlanan anketteki sorulara yansız cevap vermişlerdir.
- 3.Araştırmada kullanılacak veri toplama aracı, araştırmanın amacını gerçekleştirmeyi sağlayacak yeterli ve geçerli bilgileri yansıtmaktadır.

1.5.SINIRLILIKLAR

Bu araştırma;

1. Diyarbakır il merkezinde bulunan 94 ilköğretim okulunda görevli Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile 4. ve 5. sınıf öğretmenleri,
2. Bu öğretmenlere uygulanan anketten elde edilecek veriler ve
- 2.Ulaşılabilen yerli ve yabancı kaynaklarla sınırlıdır.

1.6. TANIMLAR

Beceri: “Öğrencilerde öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan, bir iş yapabilmek veya bir konuyu işleyebilmek için gerekli yatkınlık olarak tanımlanmaktadır” (Ata, 2006: 76).

Bilgi: “Bir bireyin dış dünyadaki olayları algılama, işleme, değerlendirme, muhakeme etme sonucunda zihninde ürettiği anlam olarak tanımlanabilir” (Saban, 2005: 167).

Değer: “Bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlar olarak tanımlanmaktadır” (MEB,2005: 87).

Kazanım: “Öğrenme süreci içinde planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar sayesinde öğrencilerde görülmesi beklenen bilgi, beceri ve tutumlar olarak tanımlanmaktadır” (Ata, 2006: 75).

Küreselleşme: Teknoloji ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması sonucu ekonomik, siyasal ve kültürel düzeyde dünya toplumlarının iç içe girmesi ve bir toplumda meydana gelen olayların, kararların, çalışmaların ve etkinliklerin diğer toplumları etkilemesi anlamına gelmektedir (Tezcan, 2002: 34).

Küresel Eğitim: Öğrencileri değişen ülke ve dünya yaşamına hazırlamak için küresel değişimlerin eğitim programlarına yansıtılarak gerekli bilgi-beceri-ve tutum kazandırmaktır (Tezcan, 2002: 41). Ayrıca bireylerde küresel duyarlılığı oluşturma süreci olarak da tanımlanır.

Öğrenme Alanı: “Birbiriyle ilişkili beceri, tema, kavram ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi düzenleyen yapı olarak ifade edilir” (MEB, 2005: 95).

Sosyal Beceri: Bireyin toplumda problemsiz olarak yaşayabilmesi ve diğer insanlarla olan ilişkilerini başarılı bir şekilde yürütmesi için sahip olması gereken becerilere sosyal beceri denilmektedir (Kalafat, 2007).

Toplumsal Varoluş: Bireylerin içine işlemiş ve soyut bir kavramdır. Fakat bireyin göstermiş olduğu davranışlarla, imalarla toplumsal varoluşun varlığı sezilebilir. Örneğin, bireylerin yükümlülük, sorumluluk, ahlak, yasallık vb. konularda göstermiş olduğu davranışlarla toplumsal varoluşa ilişkin anlayışı gözlenebilir (Soykan, 2008).

İKİNCİ BÖLÜM

ALANYAZIN VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırma konusunun kuramsal çerçevesini oluşturmak amacıyla ilgili kaynaklardan yararlanılarak elde edilen bilgilere ve ayrıca araştırmayı destekleyecek çalışmalara yer verilmiştir.

2.1.SOSYAL BİLİMLERİN TANIMI VE AMAÇLARI

Doğada biyolojik bir varlık olan insanoğlunun zamanla kendi gerçekliğine yönelmesi ve evrendeki anlamını bulması ile toplum olma bilinci gelişmiştir. Böylece topluluk halinde yaşamaya başlamışlardır. İnsan davranışının toplumsal ve kültürel yönleriyle incelenmesi, anlaşılması, kavranılması ve yorumlanmasına yönelik yapılan çalışmalar ilk zamanlarda ahlak ve tarih felsefesi içinde yer almıştır (Bilgili, 2006: 8; Sözer, 2008: 45). Zamanla farklı bilim alanları ortaya çıkmış ve bu konular bu bilim dallarının ilgi alanlarının konusu olmuştur. XIX yüzyıldan itibaren ise toplumsal bilgi ve araştırmalar kendi özerk alanı olan Sosyal Bilimler içinde ele alınmıştır. Sosyal Bilimlerin XIX yüzyılda gelişiminde rolü olan düşünceler XVII. ve VXIII. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Avrupa’da yaşanan Fransız Devrimi ve Sanayi Devriminin sonucunda geleneksel toplum düzenlerinin sarsılmasıyla ortaya çıkan sorunlara çözüm bulma yolları XIX. yüzyılda Sosyal Bilimlerin konularını oluşturmuştur (Erdoğan, 2005: 23; Sözer, 2008: 45).

Sosyal Bilimler, toplumsal yaşamda, insanın diğer insanlarla, çevresiyle ve kurumlarla olan ilişkilerini ve bu ilişkiler sonucunda ortaya çıkan olguları araştırmaktadır. Bu bağlamda “Sosyal Bilimler, insan tarafından oluşturulan gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen dirik bilgiler” olarak tanımlanabilir (Sönmez, 1996: 2). Kısaca Sosyal Bilimler insan tarafından oluşturulan gerçekle uğraşmaktadır. İnsanın oluşturduğu gerçek doğum, ölüm, savaş, barış, evlenme, boşanma, vb. gibi; insanın insanlarla, diğer kurumlarla etkileşimi ve toplumsal olgular sonucu oluşur. Toplumsal gerçeklik ise insanın mutlu, rahat ve kolay yaşamasını ve bireyin kendi yetenekleri doğrultusunda gelişmesini sağlayan her türlü

toplumsal olgu ve etkinliklerdir. Kısaca toplumsal yaşamı düzenleyen her türlü olgu toplumsal gerçeklik olarak ifade edilir (Dönmez, 2003: 32).

Sosyal Bilimler toplumsal hayatta insanın, diğer insanlarla, çevresiyle ve değişik kurum ve kuruluşlarla ilişkilerini inceleyen disiplinleri kendi çatısı altında toplamıştır. Bu bağlamda Sosyal Bilimler toplumu inceleyen disiplinleri birleştiren bir üst kimlik konumundadır (Dönmez, 2003: 31). Sosyoloji, tarih, coğrafya, psikoloji, siyaset bilimi, ekonomi, felsefe, hukuk, antropoloji, eğitim, halk bilim, iletişim, etnoloji, sanat tarihi ve arkeoloji vb. Sosyal Bilimleri oluşturmaktadır.

Sosyal Bilim içinde yer alan disiplinlerden her biri insan ve toplum yaşamının değişik bir yönünü araştırmaktadır. Sosyal Bilimler sosyal yaşayış, insan ilişkileri, sosyal kurumlar, insan davranışlarını etkileyen değişmelerin neden ve sonuçlarının saptanması, araştırılması, anlaşılması ve yorumlanması gibi konular üzerinde durmaktadır. Temel amacı ise bu konularda bilginin artırılması ve geliştirilmesidir (Sözer, 2008: 53).

Sosyal Bilim dallarının ortak özelliği insan davranışını çeşitli yönleriyle ele almalarıdır. Fiziksel ve sosyal ihtiyaçlar, değerler, inançlar, kültürel normlar, alışkanlıklar, istekler ve eğitim gibi değişkenler insan davranışlarını etkiler. Sosyal Bilimler, insan davranışının bu değişkenlerce nasıl yönlendirildiğini veya etkilendiğini anlamaya yönelik çalışmalar yapmaktadır. İnsan davranışı komplekstir, çok nedenlidir, zamana ve mekâna göre farklılıklar gösterir, genelleme yapmak oldukça zordur (Öztürk, 2004: 10).

Sosyal Bilimlerin içinde yer alan disiplinleri kesin çizgileriyle ayırmak imkansızdır. Sosyal olguların açıklanmasında ve sosyal sorunların çözümünde belirli bir disiplin açısından ele almak dar kapsamlı çözüm yolu sunmakta ve yetersiz kalmaktadır. Çünkü sosyal olgular ve sosyal sorunlar birbirinin içine girmiş ve siyasal, ekonomik, kültürel vb. bakımlardan birbirinden kesin çizgilerle ayıramamaktadır. Bundan dolayı Sosyal Bilimlerde disiplinler arası çalışmalar oldukça önemlidir (Doğanay, 2004: 18; Erden, Tarihsiz: 34).

Sosyal Bilimlerin çalışma alanları; dünyada yer alan toplumların ve kültürlerin özellikleri, insan davranışında etkili olan fiziksel, biyolojik ve kültürel etkiler, temel sosyal sistemler ve kurumlar, bireyler ve kurumlar arasındaki siyasi ve ekonomik etkileşimler, insanların birbirleriyle olan fiziksel, sosyal etkileşimleri, insan ilişkilerinde yaşanan değişimler ve geçmiş olaylar ile şimdiki olaylar arasındaki ilişkiler vb. kapsamaktadır (Gülfidangil, 2007: 48).

Sosyal bilimin amaçları ise şöyle sıralanmaktadır (Bilgili, 2006:5);

- Araştırmalarla var olan bilgiyi geliştirmek ve yaymak,
- İyi bir insan geliştirebilmek için sosyal anlayışı geliştirmek,
- İnsanın içinde yaşadığı toplumun kültürünü, değerlerini tanımasını ve benimsemesini sağlamak,
- İnsanın diğer toplumları tanımasını ve toplumsal olaylar arasındaki ilişkileri anlamasını sağlamak,
- İnsanı ve toplumu rahatsız eden sorunlara çözüm yolları önererek insan ve toplum huzurunu artırmak.

2.2. SOSYAL BİLİMLERİN EĞİTİMDEKİ YERİ VE SOSYAL BİLGİLER KAVRAMININ OLUŞUMU

Toplumlar geçmişten günümüze kadar sürekli değişim içerisindeydi. Başlangıçta toplumların kapalı olma özelliğinden dolayı değişimlerin niteliği ve hızı toplumdan topluma farklılaşmaktaydı. Aynı zamanda toplumların değişimi sadece kendi içinde gözlenmekteydi ve farklı bir toplumu çok fazla etkilemezdi. Zamanla toplumların; diğer toplumlarla etkileşimi çoğalarak açık toplum haline geldiler. Böylece başka toplumların değerleri, kültürleri vb. niteliklerinden etkilenen toplum üyelerinin değişmesi ve diğer yandan etkileşilen diğer toplumların zorlaması ile toplumlar hızlı bir değişim süreci içine girdiler. Günümüzde ise toplum ve bireyler sürekli ve hızlı bir biçimde değişim içerisinde (Başaran, 1991: 71). Toplumların ve bireylerin, sürekli bir değişim içerisinde olmaları; karmaşık sorular ve sorunlarla karşı karşıya kalmalarından dolayı Sosyal Bilimlerin faaliyetleri oldukça önemli olmuştur.

İnsanın sosyal ve kendi kültürünü oluşturabilen bir yapıya sahip olması ve içinde yaşadığı toplumdan soyutlanamaz oluşu toplumun amaçları ile bireyin gereksinimleri

arasında bir bağ oluşturmuştur (Akday, 2007: 135). Sosyal Bilimlerin en önemli görevi de toplum içinde yaşayan bireylerin ihtiyaçları ile toplumun beklentileri arasındaki dengeyi sağlamada ve toplumsal düzenin kurulmasında insanlara gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazandırmaktır (Dönmez, 2003: 32). Bu nedenle günümüzde Sosyal Bilimler ğretimine verilen önem gittikçe artmaktadır. Çünkü Sosyal Bilimlerin, sürekli bir değişim içinde bulunan ve karmaşık sorunlarla karşı karşıya kalan bireylerin ve toplumların eğitiminde önemli rolü vardır (Güçlü ve Ersözlü, 2004: 332).

“Sosyal Bilimler ğretimi; ağdaş uygarlığın ve toplumsal kalkınmanın gerekli ve zorunlu kıldığı sosyal-toplumsal olgunluğu ve uyumu sağlayan, kültür ve kişiliği geliştiren, zenginleştiren bir çalışma alanıdır” (TED, 1987: 6). Sosyal Bilimler bilimsel yöntemle insanı, toplumu ve toplumsal olayları incelediğinden, toplumsal olayların daha iyi anlaşılması bakımından derinlemesine bilgi vermektedir. Sosyal Bilimler ğretimi ile Sosyal Bilimlerin sunmuş olduğu bilgi ve deneyimlerden yararlanılarak kendini ve toplumu tanıyan, demokratik kültüre sahip sağlıklı bireyler yetiştirilebilir (Demircioğlu, 2004: 71).

Toplumsal kalkınma ve ağdaş uygarlığa ulaşmada Sosyal Bilimler ğretimi oldukça önemlidir. Sosyal Bilimler ğretimi, bireyin toplumsal bir varlık olarak kendini anlamasını, tanımasını, kabullenmesini, gerçekleştirmesini, olumlu bir yaşam anlayışı geliştirmesini, rollerini görüp öğrenmesini, toplumca beklenen ve ihtiyaç duyulan gerekli bilgi, düşünce ve becerileri kazanmasını amaçlamaktadır. Ayrıca Sosyal Bilimler ğretimi ile toplumsal olgunluğa erişilmesi ve kültürün zenginleştirilmesi de beklenmektedir. Bu bağlamda Sosyal Bilimler ğretimi bireyin kendisini, içinde bulunduğu toplumu, farklı toplumları, çevresi ile dünyayı anlamasına yardım eden bir ğretim alanıdır (TED, 1987: 6).

İnsan ilişkileri hakkında bilimsel bilgilerin büyük bir kısmını Sosyal Bilimler kapsamakta ve geliştirmektedir. Bireylerin ve toplumların yaşamında, yönetiminde, toplumsal ve ekonomik yaşamın düzenlenmesinde, ulusların yönetiminde ve uluslar arası ilişkilerinde Sosyal Bilimlerin verilerinin kullanılmaktadır. Bu nedenle Sosyal Bilimlerin tüm ğretim kademelerinde öğretilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır (TED, 1987: 8).

Sosyal Bilimler öğretimi ortaöğretim programlarında ayrı disiplinler halinde yer almaktadır. İlköğretim programlarında ise çocukların gelişim özelliklerinden ve öğrenme ilkelerinden dolayı Sosyal Bilimler içinde yer alan disiplinlerin bütüncül bir yaklaşımla yer alması gerekmektedir. Bundan dolayı ilköğretimde Sosyal Bilimlerin uygulama alanı olarak Sosyal Bilgiler kavramı oluşturulmuştur. Yani Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilimlerin özünde yer alan bilgileri bütün şeklinde vermek için eğitim alanında oluşturulan dersin adıdır (Dönmez, 2003: 32). Kısaca ilköğretim çağındaki çocukların gelişim özelliklerine uygun olarak; Sosyal Bilimlerin sosyal, kültürel ve ekonomik sorunlara ilişkin önerdiği çözümleri bireylere aktarmak için Sosyal Bilgiler dersi oluşturulmuştur (Bilgili, 2006: 3).

Sosyal Bilgiler dersi eğitimin toplumsal yönü ile doğrudan ilişkili olan bir derstir. 20. yüzyılın başlarında sosyal yaşantıların karmaşıklaşması, toplumsal değişmelerin ve çatışmaların yoğun olarak yaşanılmasından dolayı eğitimin toplumsal yönüne ağırlık verilmesi gerekli görülmüştür. Bundan dolayı ilköğretimde, sosyal hayatın sürekli olan yönlerinin anlamlı biçimde ve değişime açık yönlerinin ise tutarlı biçimde bireylere sunulması için milli ve ahlaki değerler çerçevesinde tarih ve coğrafya dersleri ilk başta yer almaya başlamıştır. Zamanla sosyal etmenler içeren ortak konu ve alanlar birleştirilerek Sosyal Bilgiler programı oluşturulmuştur (Dönmez, 2003: 34).

Sosyal Bilgiler yeryüzündeki bütün olayların oluş sebeplerini açıklayan, tanıtan, vatandaşlık hak ve sorumluluklarını açıklayan bir derstir. Sosyal Bilgiler dersi birey ve bireyin geçmişte, günümüzde ve gelecekteki sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşimini ortaya koyan bilgiler olarak da ifade edilmektedir. Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilimlerin bulgularından faydalanarak bir toplumda yaşayan insanlar için gerekli olan temel bilgileri içermektedir. Sosyal Bilgiler dersi Sosyal Bilimler denilen sosyoloji, ekonomi, psikoloji, antropoloji v.b. disiplinlerden seçilerek ilköğretim düzeyindeki çocukların gelişim düzeyine uygun hale getirilen konuları içeren ve ilköğretimde okutulan dersin adıdır. Disiplinler arası ve bütünleştirilmiş bir eğitim programı olan Sosyal Bilgiler dersinin kapsamında en çok vatandaşlık bilgisinin geliştirilmesine ağırlık verilmektedir (Dönmez, 2003: 32–33).

Moroz ve Raynolds, (2000) Sosyal Bilimler ile Sosyal Bilgilerin arasındaki ilişkiyi aşağıdaki şekilde belirtmişlerdir (Akt. Gülfidangil, 2007: 48-49);

1. Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgilerin temel aldığı konu insanın davranışlarıdır.
2. Sosyal Bilgiler içeriğini büyük bir kısmını Sosyal Bilimlerin kapsamındaki disiplinlerden oluşturmuştur.
3. Sosyal Bilimler disiplinlerinin her biri Sosyal Bilgiler eğitimin programlarının gelişimi için hazır bir yapı oluşturur.
4. Sosyal Bilimler içinde yer alan her bir disiplinin çalışma prensipleri ve becerileri Sosyal Bilgiler yoluyla öğrencilere kazandırılır. Böylece öğrenciler de günlük hayatta karşılaştıkları sorunları çözmek için yaklaşımlar üstü bir bakış açısı geliştirir.

2.3. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ

2.3.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı

Sosyal Bilimlerin içerisinde yer alan farklı disiplinlerin birleştirilmesiyle ortaya çıkan Sosyal Bilgiler kavramı hakkında farklı tanımlar yapılmaktadır. Bu tanımlardan bazıları şunlardır:

Sosyal Bilgiler, “Toplumsal gerçeğe kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen derin bilgilerdir” (Sönmez, 1996: 3). Sosyal Bilgiler dersinde birey bugün-geçmiş-gelecek bağlamı içerisinde sosyal, fiziksel çevresiyle etkileşim kurarak bugün var olduğu grup içinde nereden geldiğini ve bununla birlikte nereye gittiğini öğrenir. Bundan dolayı Sosyal Bilgiler dersi toplumsal kanıtlamaya dayalı, canlı, güncel bilgiler olarak ifade edilmektedir (Çalışkan, 2006: 255).

Sosyal Bilgiler; Sosyal Bilimlerin içerik ve yöntemlerinden faydalanarak, disiplinler arası bir yaklaşımla insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman boyutu içinde ele alan ve küreselleşen dünyada demokratik bir vatandaşın sahip olması gereken bilgi, beceri ve değerlere sahip bireyler yetiştirmeyi amaçlayan bir programdır (Doğanay, 2004: 206). Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS), Sosyal Bilgilerin tarih, sosyal bilim disiplinlerini ve bireyin demokratik bir toplumdaki rolünü inceleyen alanlarla ilişkili olduğunu vurgulamaktadır (Michaelis ve Garcia, 1996: 20).

Sosyal Bilgiler; Sosyal Bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgiler ışığında ilköğretim çağındaki çocuklara toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırarak iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan bir öğretim programıdır (Erden, Tarihsiz: 8). Bu bağlamda Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilimlere bağlı uzmanlık alanları yardımıyla toplum hayatına ait bilgi ve becerilerin verilmeye çalışıldığı bir inceleme alanı olarak ifade edilebilir (Zeybek, 2006: 234). Açıkça ifade edilirse, Sosyal Bilgiler dersi, sosyal bilim alanlarına ait bilgilerin bir araya getirilerek ve bu bilgileri belirli hedeflere göre düzenlenerek çocukların toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazanabilmelerini sağlamaktadır. Ayrıca Sosyal Bilgiler dersi çeşitli sosyal bilim alanlarına ait bilgi ve bulguların bir araya getirilip bütünleştirilmesi sonucunda birden fazla disiplini içinde barındırdığından çok disiplinli yapıdadır (Şimşek, 2002).

Sosyal Bilgiler çocuğa verilen ‘eğitim’ kavramı içinde adeta ‘öz’ niteliğinde yer alır. Çünkü bireyin toplumsal hayata etkin bir biçimde uyumunu sağlamasında en büyük rolü Sosyal Bilgiler dersi yüklenmiştir. Bu derste çocuğa çevresini, toplumu, toplumsal kurumları ve bunların arasındaki ilişkiyi bilinçli bir şekilde tanımasını ve kendi davranışlarını bunları dikkate alarak düzenlemesini sağlayacak beceriler ve bilgiler kazandırılmaktadır. Bunun için Sosyal Bilgiler dersi “insanlık bağlarına önem veren birleşmiş konular birliği” diye de belirtilebilir (Moffat (1957) Akt: Demir, 2006: 41)

“Sosyal Bilgiler, hemen her bakımından değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan bir öğretim programıdır” (Öztürk, 2006: 24). Bireye toplumsal yaşamla ilgili öğrenme yaşantıları sağlayan ve yaşamsal değeri çok yüksek olan bir ders olan Sosyal Bilgiler kısaca çocuğa "yaşantı" kazandıran bir ders olarak ifade edilebilir (Sözer, 2008: 45). İyi insan, iyi vatandaş yetiştirmek amacıyla bu derste yaşamla ilgili temel bilgi, beceri ve değerler kazandırılır. Sosyal Bilimler alanında yapılan sentezler dikkate alınarak tanımlanan Sosyal Bilgiler dersinin insanın dünyaya baktığı pencere olma görevini üstlendiği görülmektedir (Taşlı, 2003: 101).

Yeniden yapılandırılan Sosyal Bilgiler programında Sosyal Bilgiler aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır:

"Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla, Tarih, Coğrafya, Ekonomi, Sosyoloji, Antropoloji, Psikoloji, Felsefe, Siyaset Bilimi ve Hukuk gibi Sosyal Bilimlerin ve yurttaşlık bilgisi konularının, öğrenme alanlarını yansıtan bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren, insanın sosyal ve fiziki çevre ile etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB: 2005: 51).

Tanımlara bakıldığında Sosyal Bilgiler dersi, sosyal bilim dallarından seçilen bilgilerin ilköğretim çağındaki çocukların seviyelerine uygun hale getirilerek bütünleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Sosyal Bilgiler dersinin amacı, vatandaşlık yeterliliklerini kazandırmaya yönelik bilgi, beceri, tutum, değer ve davranışların kazandırılmasıdır. Kısaca Sosyal Bilgiler dersi ile demokratik değer ve tutumları benimseyen, insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye ve dünyaya duyarlı, edindiği bilgiyi sosyal ve kültürel bağlamda anlamlandırabilen, eleştirel ve yaratıcı düşünen, doğru kararlar verebilen, sosyal yaşamda haklarını ve sorumluluklarını bilen bireyler yetiştirmede oldukça önemli bir çalışma alanıdır

2.3.2. Sosyal Bilgilerin Kapsamı

Öğrencileri bireysel ve toplumsal bağlamda sosyal yaşama hazırlamada en uygun ders olan Sosyal Bilgiler dersinin içeriği ile ilgili 19. yüzyılda bazı düşünürler Sosyal Bilgiler eğitiminin hangi konuları kapsamalı gerektiği konusunda fikirlerini ileri sürdüler. Bu düşünürlerden biri olan Thomas Jefferson'ın görüşleri yıllar boyu eğitimcileri etkiledi. Virginia Üniversitesi yönetim kurulu başkanı olan Jefferson 1818 yılında hazırladığı raporda tarih ve coğrafya konularının ilköğretimde verilmesi gereken önemli konular olduğunu ifade etmiştir. Aynı zamanda Sosyal Bilgilerin politik ekonomik ve hukuk konularını da kapsamıyla öğrencileri daha yüksek eğitim için hazır hale getireceğini belirtmiştir. Bağımsız bildirgesini imzalayanlardan biri olan Benjamin Rush eğitimin iyi vatandaşlar geliştirmeyi amaç edinmesi gerektiğini ve bundan dolayı tüm gençlerin tarih coğrafya politika ve ekonomi okumaları gerektiğini her zaman dile getirirdi. John Adams tarih ve coğrafya bilimiyle birlikte kronolojinin de Sosyal Bilgiler kapsamına alınması gerektiğini savunmuştur (NCCS).

Sosyal Bilimlerin bulgularından faydalanılarak, bir toplumda yaşayan bireyler için gerekli olan temel ve ortak öğeleri kapsayan Sosyal Bilgiler dersi; bir toplumu oluşturan bireylerin, o bireylerin yaşayışı, ilişkileri, kültürü, dünyadaki diğer toplumlar içindeki yeri, çeşitli uluslarla olan ilişkileri ve bu konulardaki ortak ve temel bilgilerin kapsamlı bölümlerini içermektedir (Sözer, 2008: 43). Ayrıca Sosyal Bilgiler dersi evrensel bakış açısından demokraside vatandaşlığa hazırlık olarak algılanmaktadır. Bu nedenle bu dersin içeriğinde ulusal miras, anayasa, haklar bildirgesi, politik süreçler ve yetişkin bir insanın bilmesi gereken temel bilgiler yer almaktadır (Deveci, 2005).

Günümüzde yaşanan değişimler sonucu Sosyal Bilgilerin, bilgi kaynaklarının hem Sosyal Bilimlerin içerdiği disiplinler hem de insanla ilgili diğer tüm bilimlerden ve bilgilerden yararlanılmaktadır. Şekil 2’de Sosyal Bilgilerin yararlandığı bilgi kaynakları görülmektedir (Martorella (1998) Akt: Doğanay, 2004: 19):

Şekil 2: Sosyal Bilgilerin Yararlandığı Kaynaklar

ABD’de Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) 1994 yılında, Sosyal Bilgiler programı için on tematik standart belirlemiştir. Bu standartlar Sosyal Bilgiler eğitim programının tüm boyutlarının (amaç, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme) geliştirilmesine kaynaklık etmektedir. Bu standartlar; kültür, zaman-süreklilik ve değişim- insanlar-yerler ve çevre, bireysel gelişim ve kimlik, bireyler-gruplar ve kurumlar, güç otorite ve yönetim, üretim-tüketim ve dağıtım, bilim-teknoloji ve toplum, küresel bağlar ve vatandaşlık idealleri ve uygulamalarıdır (Doğanay ve Karakuş 2004: 278).

2.3.3. Sosyal Bilgiler Dersinin Amaçları

Günümüzde tüm toplumlar ilköğretim programlarında yer alan Sosyal Bilgiler dersinde; yetişmekte olan genç bireylerin kendi kültürlerini, yaşam biçimlerini, geçmişten bugüne dek bütün süreç içindeki yaşam deneyimlerini, yakın ve uzak çevredeki gelişmeleri öğretmeyi amaçlamaktadır. Ortaöğretimde ise Sosyal Bilimler disiplinlerine giren derslerle bu amaç gerçekleştirmeye çalışılmaktadır. Ayrıca Sosyal Bilgiler öğretim programı ile toplumu ve kültürü çağdaş uygarlık dünyasındaki yaşam düzeyinin ilerisine doğru geliştirmeyi hedeflemektedirler (Sözer, 1998: 43).

Sürekli değişen ülke ve dünya sorunlarını tanımlayan, anlayan ve çözmek için üzerinde çalışan insanları yetiştirme sorumluluğuna sahip olan Sosyal Bilgiler dersinin amaçları, demokratik bir toplumun etkili vatandaşlarında bulunması gereken özelliklerin ifadesidir (Öztürk ve Dilek, 2004: 54). Sosyal Bilgiler eğitimiyle ilgili bilgi üreten uluslararası bir kuruluş olan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) Sosyal Bilgilerin amaçlarını şöyle belirtmiştir (NCSS, 1992. Akt: Kan, 2006: 8):

- Toplumsal yaşam kavramı bağlamında bireysel ve kültürel kimlik anlayışını kazanma,
- Okul içinde ve toplumda katılım ve gözlem etkinliklerini gerçekleştirme,
- Dünyada yaşanan önemli olgu ve olaylara duyarlı olma bilinci geliştirme,
- Demokratik anlayışa uygun karar verme becerilerini kazandırma,
- Bir vatandaş olarak toplumsal olaylara katılma.

Kısakürek (1987) ise Sosyal Bilgiler dersiyle öğrencilerde gelişecek amaçlar dört kümede açıklamaktadır (Akt. Deveci, 2005: 160):

- Çocukların eleştirel, yapıcı ve sorgulayıcı düşünme yeteneklerini geliştirir.
- Çocukların kişiler arası ilişkileri geliştirilerek; onların işbirliği içinde çalışabilmelerini, sorumluluk bilincinin gelişmesini ve özgüvenlerini kazanmalarını sağlar.
- Çocuklara anayasanın ve uluslar arası yasaların öngördüğü davranış biçimleri benimsemeleri sağlanarak temel yurttaşlık hak ve sorumluluklar kazandırılır.
- Çocuklara ekonomik bir bakış açısı kazandırılır.

Sözer de (1998: 19) Sosyal Bilgiler öğretim programı ile kazandırılacak amaçları dört gruba ayırmıştır;

1. Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerde; eleştirci, yapıcı ve yaratıcı düşünme becerileri ile sorun çözme becerileri gelişir.
2. Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerde işbirliği yapmasını, sorumluluk bilincinin gelişmesini ve bireylerarası ilişkilerinin gelişmesini sağlar.
3. Sosyal Bilgiler dersinde öğrenciler anayasa ve yasalar karşısında görev ve sorumlulukları ile temel yurttaşlık hak ve sorumluluklarını öğrenirler.
4. Sosyal Bilgiler dersinde öğrenciler gereksinimlerini iyi belirleme ve doğru tercihler yapma alışkanlığını kazanmaları sağlanarak ekonomik olma konusunda görüş geliştirmelerini sağlar.

Sosyal Bilgiler çalışma alanının genel amacı iyi vatandaş yetiştirmektir. Bu genel amaç doğrultusunda Sosyal Bilgiler çalışma alanının evrensel ve ulusal boyutta amaçları vardır. Evrensel amaçlar tüm ülkelerin vatandaşlık eğitimine uyarlanabilen amaçlardır. Vatandaşlık eğitiminde evrensel olarak belirlenen amaçlar şunlardır (Öztürk ve Otluoğlu, 2005: 8):

- Bilgi edinme becerisini geliştirme
- Bilgiyi işleme için gerekli becerileri kazandırma
- Demokratik değer –inancılar
- Katılım

2.3.3.1. Bilgi Edinme Becerisini Geliştirmeye İlişkin Amaçlar

Bir bireyin çevresinde yaşanan olayları algılama, yorumlama, değerlendirme ve muhakeme etme sonucunda zihninde oluşturduğu anlam bilgi olarak tanımlanabilir (Saban, 2005: 167). Bilgi, insanları ve onları etkileyen koşulları ve insani değerleri geçmiş, bugün ve gelecek boyutunda daha iyi anlaşılmasını sağlar. Ayrıca bireylerin etkili ve doğru kararlar alabilmeleri için doğru ve kullanılabilir bir bilgiye ihtiyaçları vardır (Öztürk ve Dilek, 2004: 54). Birey bilimsel dayanağı olan bilgiyi kullanarak toplum içinde etkili ve doğru karar alabilir. Bundan dolayı toplum içinde bireyin ihtiyaç duyduğu bilginin Sosyal Bilimler, fen bilimleri, sağlık bilimleri ve diğer bilimlerin araştırma ve analizi sonucu elde edilmiş olmalıdır (Karakuş, 2006: 30). Bu bağlamda sınıf içinde öğrencilere sunulacak bilgiler, sınıf dışındaki olay ve koşulların anlaşılmasını da sağlayacak yapıda olmalıdır. Ayrıca sınıfta sunulan bilginin çocuğun günlük yaşamında karşılaştığı deneyimlerle ilişkili olması gerekmektedir (Öztürk ve Dilek, 2004: 54).

Günümüzde bilginin hızla çoğalarak değişmesi, saklanması ve yayılmasındaki hızlı gelişmeler eğitim anlayışında değişikliklere neden olmuştur. Bu durum da ülkelerin eğitim sistemlerini büyük ölçüde etkilemiştir. Günümüz eğitim sistemlerinde bilgiyi ve öğretmeni merkeze alan eğitimsel anlayış yerine, kendi kendine öğrenmeyi, bilgiyi tüketmekten çok üretmeyi merkeze alan eğitsel anlayış hakim olmuştur. Bu bağlamda bilgili insan kavramının anlamı da değişmiştir. Geçmişte her şeyi bilen, yani var olan bilgileri ezberleyen insana bilgili insan denilirdi. Günümüzde ise bilgili insan, gereksinim duyduğu bilginin farkında olma, bilgiye ulaşma yollarını bilen, ulaştığı bilgiyi anlamlandırarak yeni bilgi üretebilen ve ürettiği bilgiyi sorunların çözümünde kullanabilen kişidir (Öztürk ve Dilek, 2004: 54–55).

Sosyal Bilgiler çalışma alanının birikimli bir bilgiye sahip olduğu görülmektedir. Bu çalışma alanında demokratik bir toplumda vatandaşların ihtiyaç duyduğu bilgiler yer almaktadır. Sosyal Bilgiler dersinde toplumun ve bireyin ihtiyaçları analiz edilerek bilgiye ilişkin amaçlar belirlenir. Bu amaçlara ulaşmak için insanla ilgili tüm bilimlerin konularından ve güncel olaylardan yararlanılmaktadır. Sosyal Bilgiler dersi ile öğrencilere; tarih, ahlak, kültür, coğrafya, ekonomi, ulusal kimlik, anayasal miras, vatandaşlık değerleri, hak, sorumluluk, yönetim sistemi, eğitim, iletişim, ulaşım, üretim,

aile yaşamı, ulusal tarih, yerel tarih, dünya ülkeleri, farklı kültürler, sosyo-ekonomik vb. gibi bilgiler kazandırılır (Öztürk, 2006: 28). Sosyal Bilgiler öğretiminde bilgi olgu-kavram-genelleme boyutlarında oluşturulmuştur.

2.3.3.2.Becerilerle İlgili Amaçlar

Beceri eğitimi etkin vatandaşlık için önemlidir. Beceri, *öğrencilerde öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan, bir iş yapabilmek veya bir konuyu işleyebilmek için gerekli yatkınlık* olarak tanımlanmaktadır (Ata, 2006: 76). NCSS (1990: 22) Sosyal Bilgiler çalışma alanında etkili demokratik vatandaşın sahip olması gereken becerileri üç grupta belirtmiştir. Bunlar (Akt: Karakuş, 2006: 32);

a) Bilgiyi Kazanma İle İlgili beceriler

- 1.Okuma- dinleme- gözlemleme becerisi
- 2.Çalışma becerileri
- 3.Bilgiyi bulma, yorumlama ve değerlendirme becerisi
- 4.Elektronik araçları kullanma ile ilgili teknik beceriler

b) Bilgiyi Düzenleme Ve Kullanma becerileri:

1. Düşünme becerileri
2. Karar verme becerileri
3. Bilişsel farkındalık becerileri

c) Sosyal Katılım ve Kişiler Arası İlişkilerde İlgili Beceriler:

- 1.Kişisel beceriler
2. Grup etkileşim becerileri
3. Sosyal ve politik katılım becerileri

2004 Sosyal Bilgiler dersine özgü olarak Sosyal Bilgiler programında altı beceri belirlenmiştir. Bunlar ;

- Gözlem
- Sosyal katılım
- Empati
- Mekanı algılama
- Değişim ve sürekliliği algılama
- Zaman ve kronolojiyi algılama

2.3.3.3. Demokratik Değer –İnanışlar İle İlgili Amaçlar

Kişisel ya da grup davranışlarını değerlendirildiği ölçüt ya da standartlara demokratik değer denir. İnanış ise demokratik değerlere bağlılığı ifade eder. Evrensel düzeydeki bu değer ve inanışlar, demokratik devlet anlayışı ve İnsan Hakları Evrensel bildirgesi gibi bildirilerde belirginleşen demokratik ilke ve değerlerden oluşur (Öztürk ve Dilek, 2004: 55). Sosyal Bilgiler çalışma alanı demokratik vatandaşlıkla ilgili değer ve tutum geliştirmeyi amaçlar. NCSS'ye göre (1990: 21–22) Demokratik süreçlere kaynaklık eden değerler; adalet, insan onuru, eşitlik, hakkaniyet, sorumluluk, doğruluk, dürüstlük, eşitlik, bağlılık, özgürlük, gizlilik, insan hakları ve yetkinliktir (Akt. Karakuş, 2006: 31).

2.3.3.4. Katılım İle İlgili Amaçlar

Bireylere bilgi beceri ve değerler kazandırmanın en büyük nedeni etkin bir toplumsal katılımı sağlamaktır. Bireylerde kişisel, grup etkileşimi ve sosyal /siyasal becerilerin geliştirilerek etkin toplumsal katılımı sağlanabilir. Bu bağlamda bireylere kazandırılması gereken amaçlardan bazıları şunlardır (Öztürk, 2006: 30-31):

1. Farklı inanç ve kültürlere, düşüncelere, duygulara, ihtiyaçlara, sorunlara hoşgörülü olma,
2. Birey ve grupların sorumluluklarına, hak ve özgürlüklere duyarlı olma,
3. Ön yargılar ve yobazlığı ortadan kaldırılması için gerekli hassasiyeti gösterme,
4. Her türlü grupsal çalışmalarında oluşturmacı-yapıcı grup etkileşimi geliştirebilme,
5. Katılımın niteliğinin, insanın yaşam koşullarının gelişimine etkisini fark etme
6. Birey ve grup eylemlerine ait süreçleri değerlendirme.

Günümüz dünyasında yaşanan değişim ve gelişmelere bağlı olarak karmaşık sorunlar ve çeşitli ihtiyaçlar ortaya çıkmıştır. Sosyal Bilimlerin en önemli görevi bireyin ihtiyaçları ile beklentileri arasındaki dengeye sağlayabilecek bilgi, beceri ve tutum bireylere kazandırmaktır. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersinin de bu yöndeki görevini yerine getirebilmesi için disiplinler arası ve çok yönlü bir yaklaşım izleyerek yukarıda belirtilen amaçlara (özellikle bilgi edinme yolları ve beceri ile ilgili amaçlara) ulaşılmaya çalışılmaktadır (Dönmez, 2003: 40).

Sosyal Bilgiler öğretiminin ulusal amaçları, ülkelerin eğitim politikalarına göre belirlenmektedir. Ülkemizde 1739 sayılı Milli Eğitim Kanunu doğrultusunda tüm öğretim programlarının genel amaçları belirlenir. Türk Milli Eğitimin Genel Amaçları doğrultusunda 2005 Sosyal Bilgiler programı kendine özgü genel amaçları aşağıdaki şekilde belirlemiştir. 7 sınıfın sonunda öğrenci (MEB, 2006: 6);

1.Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin, ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.

2.Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.

3.Atatürk İlke ve İnkılâplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; laik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.

4.Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.

5.Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.

6.Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.

7.Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.

8.Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslar arası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.

9.Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.

10.Farklı dönem ve mekanlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.

11.Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.

12.Bilimsel düşünmeyi temel referans kabul ederek bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlaki gözetir.

13.Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, Sosyal Bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.

14.Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer.

15.İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak, yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.

16.Farklı dönem ve mekanlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.

17.İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir

2.4. SOSYAL BİLGİLER YAKLAŞIMLARI

Sosyal Bilgiler eğitimin başlıca hedefinin vatandaşlık eğitimi olduğu konusunda konu alanı uzmanları arasında uzlaşma sağlanmıştır. Yalnızca yorumlamada ve uygulamada yıllardan beri farklı yaklaşımlar gelişmiştir. Bu konuda Barr, Barth ve Shermis (1977) başlıca farklılıkları gidermeye yönelik çalışmaları sonucunda Sosyal Bilgiler öğretimine rehberlik eden üç temel yaklaşım ya da geleneği şöyle tanımlamışlardır (Akt. Dönmez, 2003: 35):

- (1) Vatandaşlık aktarımı olarak Sosyal Bilgiler,
- (2) Sosyal Bilim olarak Sosyal Bilgiler,
- (3) Yansıtıcı problem çözme olarak Sosyal Bilgiler.

Bu üç yaklaşımda Sosyal Bilgiler dersinin amacının vatandaşlık eğitimi olduğu ve benzer bilgi- beceri- değerlere sahip olduğu belirtilmiştir. Farklılığın ise bireyleri vatandaşlığa hazırlarken izlenecek yöntemde olduğu gözlenmektedir.

2.4.1. Vatandaşlık Bilgisini Aktarma Olarak Sosyal Bilgiler

Klasik felsefe anlayışı ile oluşturulmuş en eski yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre Sosyal Bilgiler öğretiminin temel amacı, bireylere toplumun kültürel mirasını aktararak, onları iyi vatandaş olarak yetiştirmektir. Öğrencilere geçmişteki bilgiler ve olgular; temel toplumsal kurumlar, değerler inançlar kazandırılarak kültürel miras aktarılır (Erden, tarihsiz: 7).

Bu yaklaşımda gençlere ne tür bilgi, değer ve tutumlarla donatılacağını yetişkinlerin daha iyi bildiği anlayışı temel sayılı olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda programın içeriği bir otorite tarafından belirlenir. Otoritelerce doğru ve gerekli olduğu sanılan bilgi, ilke, değer ve tutumlardan içerik oluşturulur. Geçmiş öğrenme, geçmiş ve geleneklerle gurur duyma, sorumluluk alma, uygun davranışlar sergileme ve otoriteye bağlılık vatandaşlık aktarımı programının en önemli içeriğidir. Öğrencilerden herhangi bir sorgulama yapmadan verilen bilgiyi benimsemeleri beklenilir. Bu yaklaşımda değişim ve gelişimden ziyade var olan mevcut değerleri korunması temel alınmıştır. Öğretmen merkezli bir yaklaşımla vatandaşlıkla ilgili değer ve inanışların aktarılması yöntemi benimsenmiştir (Doğanay, 2004: 20) .

2.4.2. Sosyal Bilimler Olarak Sosyal Bilgiler

Bu yaklaşımın temel amacı; Sosyal Bilimlerle ilgili disiplinlerdeki bilgi, beceri ve değerler kazandırılarak iyi vatandaş yetiştirmektir (Erden, tarihsiz: 7). Diğer bir amacı da sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiye ulaşırken kullandıkları yöntemi öğrencilere kazandırmaktır. Böylece çocuklar dünyayı algılama ve anlamada sosyal bilimciler gibi düşüneceklerdir. Sosyal Bilimlerin bilgi temeli olan konulardan içerik oluşturulur. İnsan davranışlarını ve vatandaşlığı Sosyal Bilimlerin temel ilke ve kavramlarını inceleyerek öğrenciler öğrenirler. Sosyal Bilimler geleneğinde yöntem, araştırma-inceleme yöntemidir (Doğanay, 2004: 21).

Değişen ve gelişen dünyamızda geleneksel sorun çözme yaklaşımları yetersiz kalmaktadır. Bundan dolayı bireylere yaşamları boyunca kullanabilecekleri etkili sorun çözme becerileri kazandırılması gerekmektedir. Bu bağlamda da vatandaşlara gelecekte karşılaşılabileceği sorunları etkili çözüme ulaştırabilmeleri için sorun çözme becerilerine sahip olmaları gerekmektedir (Doğanay, 2004: 20).

Bu yaklaşımda, sosyal bilimci; sosyal bilimci becerisi ve tutarlılığı ile yaklaşarak öğrencilere Sosyal Bilgiler kapsamında, karmaşık toplumsal ve bireysel problemlere çözüm aramayı öğretmektir. Böylece öğrencileri şu an veya ileride karşılaştıkları toplumsal ve bireysel problemleri en iyi şekilde çözebilme becerilerini kazanmış olacaklardır (Kozan, 2002: 21).

2.4.3.Yansıtıcı İnceleme Alanı Olarak Sosyal Bilgiler

Bu yaklaşıma göre, Sosyal Bilgiler öğretiminin amacı, öğrencilerin bireysel ve toplumsal problemleri tanımlama, analiz etme ve karar verme becerilerini geliştirmektir (Erden, tarihsiz: 7). Çocuklar ilerde bir yetişkin olarak toplumsal yaşama katıldıklarında birçok problemle karşılaşacaklardır. Ayrıca farklı konular ile ilgili kararlar vermek durumunda kalacaklardır. Örneğin kendilerini yönetecek kişileri seçmek, haklarını korumak vb. Bu çocukların yaşam kalitesinde ise vermiş oldukları kararlar etkili olacaktır. Bu nedenle bu yaklaşım, çocukların yaşamlarında karşılaşılabilecekleri sosyal, politik ve kişisel sorunlarının çözümü hakkında doğru kararlar alabilmelerine yardımcı olmayı amaçlamaktadır (Doğanay, 2004: 21). Böylece öğrencilerin toplumsal ve bireysel problemler karşısında eleştiren, soru sorabilen, bağımsız karar verebilen, üretebilen ve bu problemleri çözebilen bireyler olarak yetiştirilmesi sağlanacaktır (Gelen, 2002: 104).

Bu yaklaşımda Sosyal Bilgilerin herhangi bir kapsamı yoktur. İçerik öğrencileri kişisel olarak etkileyen durumlara ilişkin konu ve sorunlardan seçilerek oluşturulur (Doğanay, 2004: 21). Ayrıca çağdaş sorunlardan da içerik oluşturulmaktadır (Erden, tarihsiz: 7). Araştırma-inceleme yöntemi bu yaklaşımın temel yöntemidir. Öğretmenler önce çocukların kendilerini etkileyen sorunları belirlemeleri ve bunları incelemelerini istemektedirler. Sonra da bunları daha geniş bir perspektifle sosyal ve politik sorunlarla ilişkilendirmelerine yardımcı olurlar (Doğanay, 2004: 21).

Sosyal Bilgiler doğasına ilişkin bu üç yaklaşımın karşılaştırılması aşağıdaki Çizelge:1’de verilmiştir.

Çizelge: 1 Üç Sosyal Bilimler Yaklaşımının Karşılaştırılması

	Vatandaşlık Bilgisi Aktarma Olarak Sosyal Bilgiler	Sosyal Bilimler Olarak Sosyal Bilgiler	Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler
Amaç	Vatandaşlık en iyi doğru değerlerin öğretilmesi ile gelişir.	Vatandaşlık en iyi, bilimlerle ilgili kavram, süreç ve problemin öğretilmesiyle gerçekleştirilir.	Vatandaşlık en iyi araştırma süreci ile geliştirilir.
Yöntem	Aktarma: Kavram ve değerler, kitaplar, soru-cevap, anlatım ve yapılandırılmış problem çözme araştırmaları ile aktarılır.	Buluş Yoluyla Öğrenme: Öğrenciler her disipline uygun yöntemleri kullanarak bilgiyi keşfederler.	Yansıtıcı Araştırma: Karar verme yansıtıcı araştırma ile gerçekleşir.
Kapsam	Kapsam bir otorite tarafından seçilir. Öğretmen Tarafından yorumlanır.	Sosyal Bilimlerle ilgili disiplinlerin temel kavramları, problemleri ve süreçleri kapsama oluşturur.	Öğrencilerin kendi problemleri ve toplumsal problemler kapsamı oluşturur. Problemler öğrenciler tarafından seçilebilir.

Kaynak: (D.T. Naylor ve R. Diem, 1987, Akt: Erden, Tarihsiz, 8).

2.5. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN GEREĞİ

Her toplum devamlılığını sağlamak, kendi amaçları ve istekleri doğrultusunda ihtiyaç duyduğu bireyleri yetiştirmek için eğitim sisteminden yararlanmaktadır. Eğitim kurumlarının yaşamsal öneme sahip görevleri vardır. Bunlar, toplumun kültürel mirasını genç nesillere aktarmak, bireyin toplumsal yaşama uyum sağlamasına yardımcı olmak, bireylere toplum değerlerini ve toplum yaşamında üstlenecekleri rolleri öğrenmesini sağlamak, akılcı düşünce alışkanlıkları kazandırmak, bireylerin doğal ve toplumsal

çevreyi bilimsel ilkeler doğrultusunda değerlendirmesini sağlamak vb görevlerdir (Deveci ve Çengelci, 2006: 140). Ayrıca iyi birer vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırıp onları milli ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmesi de önemli görevleri arasındadır.

Çocuğa demokratik toplumun gerektirdiği etkin ve özgür yurttaş kimliği kazandırmak için; bireylerin kendisine, diğer bireylere, doğaya değer veren, kendisini yaşadığı toplumun ve dünyanın bir parçası olarak gören ve topluma katkıda bulunabilme bilince sahip bireyler olarak yetiştirilmelidir. Bireyleri bu bilinçte yetiştirebilmek için okul çağının ilk yıllarından başlayarak toplumsal hayatın işleyişi, toplumsal sorunları ve çözümleri hakkında bilgi ve beceri kazandırılmalıdır (MEB, 2006: 41). Ayrıca demokrasinin yaşatılması, daha iyiye götürülmesi için demokratik davranışların kazandırılması yanı sıra kurallara uymanın önemi, birlikte çalıştığı, yaşadığı arkadaşlarına karşı anlayışlı davranma, karşı görüşte olanlara tolerans gösterme gibi özelliklerin kazandırılması gerekmektedir (Güven, Apaydın Timur ve Işık, 2005: 13). Bu bilgi, beceri ve tutumların kazandırılmasında ilköğretim dönemi oldukça önemlidir. Çünkü çocuklarda 9- 13 yaş arası tutum ve inançların geliştiği en önemli dönemdir. Yapılan araştırma sonuçlarına göre, çocuklar 13 yaşına kadar geliştirdiği tutum ve algılarının bu yaştan itibaren değiştirilmesi oldukça zordur. (Tertemiz, Ercan ve Kayabaşı, 2001: 56). Çocukların bu dönemdeki gelişim özellikleri aşağıda belirtilmiştir (Tertemiz, Ercan ve Kayabaşı, 2001: 58-59).

4 ve 5 sınıf devam eden çocuklar;

Çocukta zaman kavramı gelişerek, olaylar arasında sebep-sonuç ilişkisini kurarlar. Çocuklar bu dönemde problemlerin farkına varmaya başlarlar. Problemlerin çözümü için farklı yollar bulmaya yönelir ve çözmek için kararlar alırlar. Çocuklar kendi dünyalarında oluşturdukları görüşlerine yurtseverlik duygusu katılır ve milli duyguları gelişir. Yurtseverlik duygusu gelişen çocukta olumlu vatan imgeleri gelişir. Ayrıca milli kimliğini, bayrağını ve yasaları benimser ve korumaya başlar.

6. ve 7 sınıfa devam eden çocuklar;

Çocuklar bu dönemde soyut düşünmeye başlarlar. Soyut düşünmeye başlayan çocuk hem tümdengelim hem de tümevarım akıl yürütme yollarını kullanmaya başlarlar. Sorumluluklarının farkında olurlar ve güçlü bir karar verme mekanizmaları vardır. Değer ve inanç duyguları 12 yaşına kadar uç noktada dolaşır. 12 yaşından sonra bu

duygular belirginleşir ve bundan sonra değiştirilmesi oldukça zordur. Bu dönemde çocuklar kendilerini, içinde bulunduğu toplumu, ülkesini büyük bir sistemin parçası olduğunun farkına varır. Ülkesine duyduğu olumlu yaklaşım daha da gelişir. Ayrıca diğer ülkelere ve farklı görüşlere karşı olan tutumu da ortaya çıkar. Bu bağlamda ilköğretim dönemi, çocukların kendilerine ait tutum ve algılarının gelişmesi açısından oldukça kritik bir öneme sahiptir.

Eğitim sistemi çocuklara kazandırmak istediği bilgi, beceri, tutum ve algıları eğitim programları yoluyla yerine getirmektedir. Özde eğitim programlarında yer alan disiplinler, aslında demokratik toplum oluşturmak için yaratıcı, üretici, eleştirel ve çok yönlü düşünebilen, öğrenmeyi öğrenen, problem çözebilen, insanlara saygılı ve düşüncelere hoşgörü ile bakabilen sorumlu vatandaşlar yetiştirmektir. Kısaca etkin vatandaş yetiştirmektir.

Etkili vatandaş yetiştirme amacını gerçekleştirilebilmesi için okul içi ve okul dışı yaşantılarının kaynaştırılması, toplumsal olayların sınıf ortamına taşınması gerekmektedir (Deveci, 2007: 419). Bunun için toplumsal yaşam ve vatandaşlık eğitimi ile ilgili kavram ve ilkelerin doğrudan öğretimi için bir programa gereksinim duyulmuştur. Ülkemizde Sosyal Bilgiler ve hayat bilgisi derslerinin konusu toplumsal yaşam ve yurttaşlık bilgisi ile ilgili kavram ve ilkelerin öğretimidir.

Sosyal Bilgiler demokratik yönetim ve sosyal yaşamın özünü oluşturan bilgi, beceri, tutum, değerleri geliştirmeye yönelik en uygun derstir. Çünkü Sosyal Bilgiler yaşamın kendisine yönelik bir derstir (Karakuş, 2006: 2). Milli ve evrensel anlamda birbirlerine bağlı etkin vatandaş yetiştirmek ve değişen toplum içinde gereken bilgi, beceri ve tutumları kazandırılmasındaki sorumluluğun büyük bir kısmını Sosyal Bilgiler dersindedir (Tertemiz, Ercan ve Kayabaşı, 2001: 21). Demokratik ve her alanda gelişmiş bağımsız bir toplum oluşturmak için Sosyal Bilgiler programını toplum ve kültür öğeleri dikkate alınarak hazırlanmaktadır. Böylece Sosyal Bilgiler programı ile milli değerleri aşılama, toplumsal kimlik oluşturma, ekonomik, sosyal ve yönetim ilişkileri, bilimsel düşünme, karar verme ve problem çözme gibi değerleri ve ilgili teknikleri bireylere kazandırarak etkin vatandaş olarak yetiştirmeyi sağlamaktadır.

2. 6. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN ÖNEMİ

Toplumsal yaşamla ilişkili olan Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilere ulusal miras, anayasa, haklar bildirgesi, politik süreçler ve yetişkin bir insanın bilmesi gereken temel bilgiler verilerek, iyi vatandaş yetiştirmeyi amaçlanmaktadır (Deveci, 2005). Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersinde öğrenciler, tarihsel bir perspektif içinde fiziksel çevresini, toplumsal kurumları, kültürlerini, değerlerini, haklarını, sorumluluklarını, insanlar ve kurumlar arasındaki etkileşimi, sosyal, politik ve ekonomik sistemleri hakkında bilgi sahibi olurlar. Böylece çocuklar içinde bulunduğu toplumu yakından tanıma fırsatı bularak toplumsal uyumunu daha rahat sağlayabileceklerdir (Gömleksiz, 2006: 106).

Sosyal Bilgiler eğitimi, bireyin içinde yaşadığı yakın çevresinden başlayarak tüm dünyayı içine alacak şekilde fiziksel, sosyo-kültürel, ekonomik, politik boyutlarını içerir. Yani Sosyal Bilgiler eğitimi sadece bireyin içinde yaşadığı ülke ve komşularının tarihi, sosyal, politik ve fiziksel bilgileriyle değil tüm dünyayı dengeli bir biçimde tanıtmaya çalışmaktadır (Doğanay, 2004: 208). Böylece sürekli değişen ülke ve dünya sorunlarını tanımlayan, anlayan ve çözüm bulmak için çaba harcayan bireylerin yetişmesini sağlar (Öztürk ve Dilek, 2004: 54). Ayrıca toplumsal düzenin devamlılığında, geliştirilmesinde büyük sorumlulukları vardır.

Sosyal Bilgiler dersinin esas hedefi etkili vatandaş yetiştirmek olduğundan dolayı eğitim-öğretim süreci bir hayat laboratuvarı olarak görülmektedir. Sosyal Bilgiler dersinde öğrencileri sorgulayan, üreten, etkili vatandaş olarak yetiştirmek amaçlanmaktadır (Gelen, 2002: 104). Türkiye’de kendi milletimiz ve vatanımız açısından iyi yurttaşlık bilincine sahip olup, vatanına bağlı bir birey yetiştirmek bizler için önde gelen hedeflerimizdendir. Bu bağlamda sağlıklı bir Sosyal Bilgiler eğitimi ile hem iyi bir yurttaş hem de iyi bir insan yetiştirebiliriz (Bağcı, 2007: 32).

Bu ders toplumsal yaşamla ilişkili olduğundan dolayı öğrenci içinde bulunduğu toplumsal yaşamı yakından tanıma fırsatı bulacaktır (Deveci ve Çengelci, 2006: 140). Öğrenciler bu derste geçmişteki olayların ve kişilerin, günümüze olan etkilerini anlarlar. Bu ders ile öğrencilerde diğer insanlara değer gösterme, empati geliştirme, farklı yaşam biçimleri ve kültüre sahip bireylere saygı ve hoşgörü geliştirme becerilerinin gelişimi de

sağlanır. Ayrıca öğrencilerin, ekonomi, kültür ve devlet gibi insan sistemleri ile ilgili görüş geliştirmelerine, problem çözme, eleştirel düşünebilme, yaratıcılık becerilerinin gelişimine, insanların nasıl iletişim kurduklarını anlamalarına, gelecek bilincinin oluşturmalarına katkı sağlar (Yılmaz, 2006: 103).

Atwood'a (1989) göre Sosyal Bilgiler dersi, toplumların kültürel, ekonomik, politik ve sosyal anlamda geçmişte ve günümüzde yaşamış olduğu sorunları ve gelecekte karşılaşılabileceği olası sorunların neler olacağı ve bunların çözümüne yönelik eğitimi içermektedir. Bu bakımdan Sosyal Bilgiler dersinin ilköğretimde en önemli rolü öğrencilere günümüzde yaşanan sorunların nedenleri tarihsel boyutuyla gösterilerek geleceği daha iyi planlamalarına yol göstermesidir. Böylece Sosyal Bilgiler öğretimi ile öğrencilerin gelecekteki yaşantılarında sosyal, ekonomik ve siyasi kurumlara aktif katılımıyla ilgili karşılaşılabileceği sorunları etkili bir biçimde çözmelerine yol gösterir (Akt. Güven: 2005).

Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin vatandaş olarak sorumluluklarını öğrenmelerinde, insan ilişkilerini anlamalarında, ulusal ve evrensel özellikleri ve değerleri kavramada ve toplumun sorunları hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamaktadır (Aykaç, 2007: 49). Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersi bireyin kişiliğinin gelişmesinde, topluma uyumu, üretken ve verimli insan olarak yetişmesinde önemli bir yere sahiptir.

Toplumun sorumlu bir üyesi olan çocukların toplumsallaşması ve toplum içinde demokratik değerlere bağlı bir yaşam sürmesi için Sosyal Bilgiler öğretim programı oldukça önemli bir yere sahiptir. Milli Eğitim Temel Kanunu'nda yer alan genel amaçlarda ifade edilen özelliklerin Sosyal Bilgiler dersinin özünü ifade ettiği görülmektedir (Sözer, 1998: 22). Ayrıca toplum mühendisliği görevini üstlenen Sosyal Bilgiler dersinin yıkılan kültür ve değerlerimizi iyileştirme gibi bir görevi vardır (Bağcı, 2007: 41).

Ülkemizin ve milletimizin geleceği açısından hayati önem taşıyan Sosyal Bilgiler dersinin hedeflerinin gerçekleşme düzeyi oldukça önemlidir. Çünkü bu amaçlara ulaşıldığı takdirde ülkesine ve milletine, vatanına, bayrağına Atatürk ilke ve

inkılaplarına bağı, topluma uyum sağılamış entelektüel, ileri görüşlü, çağdaş, hak, özgürlük ve görevlerinin bilincinde çağdaş medeniyetler seviyesine gelmesinde büyük rol oynayacak Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yetiştirilmiş olacaktır. Bu nedenle büyük önem taşıyan Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde hassasiyetle durulması gerekmektedir (Demir, 2006: 42). Güçlü bir Sosyal Bilgiler eğitimi, sürekli ve hızlı bir değişim içindeki dünyamızda, bu değişimlere uyum sağlayabilmede toplumumuza önemli katkı getirecektir (Sözer, 1998: 36).

2.7. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN TARİHÇESİ

2.7.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Dünyadaki Gelişimi

İnsan var olduğundan beri Sosyal Bilimler eğitimi de başlamış olarak kabul edilebilir. Çünkü doğal ve sosyal bir ortamda doğar, büyür ve gelişir. Bu süreç içinde insanın yaşamını devam ettirebilmesi için hem toplumun hem de doğanın belli bazı ilkelerini öğrenmesi gerekir. Bu yaşamsal ilkeleriyle ilgili bilgi ve becerileri insan toplum içinde öğrenir. Bu nedenle Sosyal Bilimlerin eğitimi insanlığın yaşamının başlangıcında beri var olduğu söylenebilir. Sosyal Bilimlerin içinde yer alan Sosyal Bilgiler eğitimi de bir ders olarak yer almamış olsa bile insanlığın yaşamı kadar eski olduğu söylenebilir (Sönmez, 1994: 6).

Eski Yunan ve Roma gibi köklü ve büyük medeniyetleri kuran batı toplumların ilkçağlardan itibaren okullarında Sosyal Bilgilerin kapsamına giren konulara yer verilmiştir. Yine büyük ve köklü bir medeniyet olan Çin’de de Sima Qian (Ykl. MÖ. 145-86) ile Du-Yu (732-812) tarih dersleri okutmuşlardır. Avrupa da ise 13 yüzyıldan itibaren kurulmaya başlanan Paris, Bologna, Oxford gibi okullarda da Sosyal Bilgilerin konuları yer almıştır (Bilgili, 2006: 26). Sosyal Bilgiler kavramı ise ilk defa ABD’de kullanılmıştır. 1800’lerin sonlarında Amerikalı tarihçiler Sosyal Bilgilerin okullardaki programlarda yer alması hususunda aktif olarak ilgilenmişlerdir (Barr, Barth ve Shermis, 1978: 8).

ABD’nin XX yüzyıla girerken yaşadığı sosyal, kültürel, ekonomik vs. alanlardaki büyük toplumsal dönüşümün doğurduğu sorunlara çözüm arama çabalarının bir sonucu olarak disiplinler arası bir vatandaşlık eğitim programı olarak Sosyal Bilgiler ortaya çıkmıştır (Öztürk, 2006: 43). Aynı zamanda bu dönemde ABD’de ortaya çıkan

ilerlemeci (progressivist) eğitim anlayışında yer alan demokratik toplum için vatandaş yetiştirme görüşünün etkisi de Sosyal Bilgilerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur (Erden, tarihsiz: 6; Safran ve Ata, 2003: 339).

19 yüzyılın önde gelen Amerikan toplum liderleri, ortak kültür oluşturmak, farklı kültürde olan bireyleri bir arada yaşama bilinci geliştirmek yani “*Yeni Amerikan toplumu yaratmak*” için bir eğitim programı oluşturulmasını gerekli görmüşlerdir. Bunun için 1892 yılında Milli Eğitim konseyi toplanmıştır (Bilgili, 2006: 27). Sosyal Bilgiler kavramı ise 1892 yılında toplanan Millî Eğitim Konseyi tarafından ele alınmıştır. Bu konsey Sosyal Bilgiler dersini milli toplum anlayışını geliştirmek amacıyla düzenlemiştir. Tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinden Sosyal Bilgiler dersinin programı oluşturulmuştur. İçerik toplumun ihtiyaçlarına göre belirlenmiştir. (Sönmez, 1994: 7). Sosyal Bilgiler kavramın kabulü ise ilk kez yine ABD’de 1916 yılında Milli Eğitim Derneği’nin "Orta Dereceli Okulu Teşkilatlandırma Komisyonu Sosyal Bilgiler Komitesi" tarafından kabul edilmiştir. Komite bu kavramı "konusu doğrudan insan toplumunun teşkilatına ve gelişmesine toplumsal birliklerin bir parçası olması dolayısıyla insana dair bilgiler, Sosyal Bilgilerdir" şeklinde tanımlamıştır (Dönmez, 2003: 34).

Milli Eğitim konseyi tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler programı zaman zaman yapılan küçük değişimlerle 1960 yılına kadar devam etmiştir. Fakat 1960 yılından sonra sosyal, siyasal, ekonomik alanlarında meydana gelen gelişme ve değişimler ile öğrenme-öğretme anlayışındaki gelişmeler 1970 yılında Sosyal Bilgiler programında köklü değişimler meydana getirmiştir. Sosyal Bilgiler programında tarih ve coğrafyanın etkisi azalmış ve farklı disiplinlere yer vermeye başlanmıştır. Bu disiplinler sosyoloji, antropoloji, ekonomi, siyaset bilimi, sosyal psikoloji ve diğer Sosyal Bilimlerdir. Böylece Sosyal Bilgiler programında tarih ve coğrafya konularının ağırlığı azaltılmıştır. Öğretme yönteminde köklü değişimler yapılmıştır. Tümdengelimci, betimleyici, öğretim yöntemi etkisini kaybetmiş ve bunun yerine tümevarımcı araştırma öne çıkmıştır. Aktif öğrenmeye geçilmiştir. Böylece öğrenci pasif alıcı konumdan aktif hale gelmiştir. Ayrıca karar verme, eleştirel düşünme gibi becerilerinde geliştirilmesine de vurgu yapılmıştır. Yeni Sosyal Bilgilerin gelişiminde

en büyük etkiyi o dönemde yayınlanan Bruner'in The Process of Education (1960-Eğitim Süreci) adlı kitabı olmuştur (Öztürk, 2006: 45; Bilgili, 2006: 27).

2.7.2. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Türkiye'deki Gelişimi

2.7. 2.1. Cumhuriyetten Önceki Gelişimi

Türk eğitim sisteminde Sosyal Bilgiler dersinin kapsamına giren konular ilk olarak Selçuklu döneminde Nizamiye medreselerinde yer verilmiştir. Osmanlı döneminde ise tarih ve coğrafya derslerine ilk olarak Fatih (Sahn-ı Semaniye) ve Süleymaniye (Sahn-ı Süleymaniye) medreselerinde yer verilmiştir. Sıbyan mekteplerinde de zaman zaman tarih ve coğrafyadan bahsedilmiştir. Tanzimat Fermanı ile kurulan Rüşdiyede tarih ve coğrafya dersleri birer saat olarak yer almıştır (Bilgili, 2006: 28). 1869 yılında yayınlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesinin 6. maddesinde sıbyan mektepleri programında Muhtasar Tarih-i Osmani ve Muhtasar Coğrafya dersi okutulması belirtilmiştir (Akyüz, 1994: 142).

Sultan II. Abdulhamid (1876-1909) zamanında tüm ilkokul programlarında Sosyal Bilgiler dersinin kapsamına giren konular yer almaya başlamıştır. Tarih ve Coğrafya'dan başka Malumat-ı Medeniye ve Ahlakiye ve İktisadiye konuları da 1913 yılında yayınlanan Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-ı Muvakkati'nde ile ilkokulu programına konmuştur. Bu şekilde nitelikli vatansever ve milliyetçi bireyler yetiştirmeyi amaçlanmıştır (Öztürk, 2006: 46; Bilgili, 2006: 28).

2.7.2.2. Cumhuriyetten Sonraki Gelişimi

ABD'de başlayan Sosyal Bilgiler öğretimi ile ilgili gelişmeler diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de etkili olmuştur. Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan itibaren ilkokullarda çeşitli düzenlemeler yapıldı.

Cumhuriyet döneminde ilk hazırlanan ve uygulanan 1924 ilköğretim programında eğitimin başlıca amacı, her düzeydeki tüm okullarda Cumhuriyetçi bir siyasi eğitim vermektir. Milli Eğitim Bakanlığının 19 Aralık 1923 tarihli genelgesinde "mektepler Cumhuriyet esaslarına sadık kalmayı telkine mecburdur ve 8 Eylül 1924 tarihli genelgesinde, "*çocuklarımız kalplerinde ve ruhlarında Cumhuriyet için fedakar olmak mefkuresini taşımalıdır*" ifadesi yer almaktadır (Akyüz, 1994: 286).

Cumhuriyetten öncesi çıkarılan 1913 tarihli “Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkatı” ile 1915 tarihli Mekatib-i İptidaiye Umumiye Talimatnamesi” Cumhuriyetten sonrada uzun süre yürürlükte kalmıştır. Bu nedenle bu talimatname 1924 İlkokul programı içinde geçerlidir “II. Heyet-i İlmiye” tarafından hazırlanan 1924 programında yer akan Musahabat-ı Ahlakiye ve Malumatı Vataniye dersi ile “Tarih Dersi” konuları değiştirilmiştir. Cumhuriyetin anlamı, önemi ve yakın tarihte olup biten olaylar ve konular yer almıştır. İlk Mektepler Müfredat programında “Musahabat-ı Ahlakiye ve Malumatı Vataniye dersi “ tüm sınıflarda bir saat olarak belirlenmiştir. Tarih ve coğrafya dersleri ise 3. sınıfta bir saat, 4-5. sınıflarda iki saat olarak belirlenmiştir (Çelenk, Tertemiz ve Kalaycı, 2000: 35-36).

Cumhuriyet döneminde ilkokul programı 1926 yılında tekrar düzenlenir. 1926 programının önsözünde ilkokulun temel amacı “*ilk mektebin başlıca maksadı, genç nesli muhitine faal bir halde intibak ettirmek suretiyle iyi vatandaşlar yetiştirmektir*” şeklinde belirtilmiştir (Çelenk, Tertemiz ve Kalaycı, 2000: 37). Mayıs 1927 tarihinde yayımlanan genelgede öğrencileri ülke gerçeklerine ve milli konulara ilişkin öğretim yapılmasına ağırlık verilmesi belirtilmiştir. Gençlere Türkiye Cumhuriyetinin anlatılması ve Cumhuriyetin sevdinilmesi ve bunun için tüm fırsatlardan faydalanılması belirtilmiştir (Akyüz,1994: 302).

1924 programında yer alan Musahabat-ı Ahlakiye ve Malumatı Vataniye dersleri 1926’da yurt bilgisi dersi haline çevrilmiştir (Bilgili, 2006: 30). Tarih ve coğrafya, derslerinin saatleri 4 ve 5 sınıflarda haftada 2 saat olarak belirlenmiştir. Yurt bilgisi dersi de 4 sınıfta 2 saat 5. sınıfta 1 saat olarak belirlenmiştir (Çelenk, Tertemiz ve Kalaycı, 2000: 37).

1926 İlkokul programı on yıl uygulandıktan sonra 1936 yılında program yeniden düzenlendi. 1936 programının amacı ise; 1926 programının amacına ek olarak “*bedence ve ruhça en iyi alışkanlıklara sahip olmak, Türk toplumuna ve cumhuriyet idaresine intibak etmek, faydalı olmak, milli, medeni ve insani fikir ve hislere sahip hale getirmek*” gibi ilkeler ilave edilmiştir (Sönmez, 1996: 7). 1926 İlkokul programına göre 1936 İlkokul programında amaçlar daha geniş tutulmuştur. O dönemde iktidar olan Cumhuriyet Halk Partisi’nin eğitim görüşlerine uygun olarak hazırlanmıştır.

Cumhuriyet Halk Partisinin altı oku ile karakterize ettiği Atatürk İlkeleri programının hedefi olarak belirlenmiştir. 1936 ilkokul programının önemli bir özelliği ilk kez ilkokulun eğitim-öğretim ilkelerinin belirlenmesidir. Ayrıca tüm derslerin hedefleri ile Türkiye Cumhuriyeti'nin ilkeleri arasında bağ kurulmuştur (Çelenk, Tertemiz ve Kalaycı, 2000: 49).

Programda yer alan Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi derslerin adı ve saatlerinde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. 1936 İlkokul Programının da tarih ve coğrafya derslerinin saatleri 4. ve 5. sınıflarda haftada 2 saat olarak belirlenmiştir. Yurt bilgisi dersi de 4. sınıfta 2 saat 5. sınıfta 1 saat olarak belirlenmiştir (Çelenk, Tertemiz ve Kalaycı, 2000: 45).

1936 İlkokul programı 1948 yılında tekrar yeniden yapılandırıldı. 1936 programında yer alan amaçlara ek olarak *“ilkokul çocuklara milli kültür aşılama mecburiyetindedir; içinde yetişen bütün vatandaşlara aynı milli ülküleri, aynı milli amaçları vermek için gerekli bütün bilgileri, alışkanlıkları, ilgileri, hizmet arzusunu verimli bir şekilde kazandırmak”* ilkesi eklenerek 1948 programının amacı belirlenmiştir (Sönmez, 1996: 7). 1948 İlkokul programının amaçları 1936 İlkokul programına göre daha ileri bir eğitim anlayışı ile belirlenmiştir. Bu programda bir çocuğun yetiştirilmesinde göz önünde bulundurulacak amaçlar dört bölümde belirlenmiştir. Bunlar; “Toplumsal, Kişisel, İnsanlık Münasebetleri ve Ekonomik Hayat”tır (Çelenk, Tertemiz ve Kalaycı, 2000: 60).

Programda bazı derslerin adı değişmiştir. Yurt bilgisi dersinin adı da yurttaşlık bilgisi olarak değiştirilmiştir. Ders saatlerinde herhangi bir değişiklik olmamıştır. Tarih ve coğrafya derslerinin saatleri 4. ve 5. sınıflarda haftada 2 saat olarak belirlenmiştir. Yurttaşlık bilgisi dersi de 4. sınıfta 2 saat 5. sınıfta 1 saat olarak belirlenmiştir. Köy ilkokullarında ise 4. ve 5. Sınıfların haftalık ders programlarında tarih ve coğrafya derslerinin süreleri genel programla aynıdır. Yurttaşlık bilgisi 4 ve 5 sınıflarda bir saat olarak belirlenmiştir (Çelenk, Tertemiz ve Kalaycı, 2000: 63).

1952 yılında toplanan Beşinci Milli Eğitim Şurasında İlköğretim ve Ortaöğretim kurumlarında Sosyal Bilgiler dersinin okutulması kararı alındı. Şurada alınan bu karara rağmen 1962 yılında kısmen olarak uygulamaya konulmuştur (Sözer, 2008: 54) .

1948 İlkokul programına yönelik çok fazla eleştiriler yapılmıştı. Derslerin çok oluşu, işlenmesi gereken konu ve ünitelerin fazlalığı, öğrencilerin zihin düzeylerinin üzerinde olduğu ve dersler arasında bir bağın kurulmadığı, konular için yeterli zamanın ayrılmadığı, daha çok bilgiye yönelik olduğu, beceri ve alışkanlık kazandırmak için fırsat verilmediği, esnek olmadığı, bireysel ayrılıklara yer verilmediği yapılan eleştirilerdi. Bu eleştirilerden kaynaklı olarak 1961 yılında bir program taslağı hazırlık çalışmaları başlatılmıştır. Hazırlık çalışmaları sonucunda 1962 yılında oluşturulan program taslağı 5 yıl süre ile okullarda denenip geliştirilmek şartıyla uygulanmaya konulmaya uygun görülmüştür. 1962 İlkokul programı taslağı uygulama sonuçları değerlendirildikten sonra 1968 yılında son şekli verilerek tüm ülkede uygulanmaya başlanmıştır (Akbaba, 2004). 1968 İlkokul programında Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları başlığı altında yetiştireceği vatandaş tipinin özelliklerini Toplumsal, Kişisel ve Ekonomik Hayat” yönlerinde belirlenmiştir. Ayrıca bu programda İlköğretimin genel amaçları da belirlenmiştir (Çelenk, Tertemiz ve Kalaycı, 2000: 100).

Ülkemizde disiplinler arası ve bütünleşmiş bir vatandaşlık eğitim programı geliştirme çalışmaları ABD’de ortaya çıkan “yeni Sosyal Bilgiler” hareketinin başladığı yılda yani 1960’larda başlamıştır (Öztürk, 2006: 46). 1962 yılında yayınlanan ilkokul programı taslağında tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersleri disiplinler arası bir yaklaşımla “toplum ve ülke İncelemeleri” dersi adı altında birleştirilmiştir. Ders saatleri dördüncü sınıfta 6, beşinci sınıfta 5 saat olarak saptanmıştır. 1968 programında yapılan bir değişiklikle dersin adı Sosyal Bilgiler olarak belirtilmiştir. Ders saatleri dördüncü ve beşinci sınıflarda üç olarak belirlenmiştir (Sönmez, 1996: 7). 1968 eğitim programında yer alan Sosyal Bilgiler öğretim programı hiç bir değişiklik yapılmadan 1990 yılına kadar uygulanmıştır. 1990 yılında yeniden geliştirilen Sosyal Bilgiler öğretim programı 7 yıl uygulanmış ve 1997 yılında programda değişikliğe gidilmiştir (Çelenk, Tertemiz ve Kalaycı, 2000: 139).

İlköğretimin ikinci kademesinde 1924–1926–1936–1948–1968 programlarında tarih, coğrafya dersleri aynı adla yer almış sadece saatlerinde değişikliklere gidilmiştir. 1967 programında tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi dersleri Sosyal Bilgiler dersi adı altında bir araya getirilmiştir (Sönmez:1996: 7; Güngördü, 2001: 132). İlk defa 1968 programında 4–5–6–7–8 sınıflarını Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı yer almaya başlamıştır. 1985 yılında programlarda yeni bir düzenlemeye gidilerek ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersi kaldırılarak yerine milli coğrafya ve milli tarih dersleri getirilmiştir. 1992 yılında da vatandaşlık bilgisi dersi uygulamaya konuldu (Bilgili, 2006: 30; Güngördü, 2001: 132).

1997 yılında sekiz yıllık zorunlu ve kesintisiz ilköğretim uygulaması yasasının çıkması sonucunda Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 10.09.1997 tarih ve 143 sayılı kararı ile ilköğretim II kademe okullarında okutulan Milli Tarih ve Milli Coğrafya dersleri programdan kaldırılarak yerine Sosyal Bilgiler dersi getirilmiştir. Böylece Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı 4-5-6-7 sınıflara yönelik olarak hazırlandı. 1998 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının amacı “öğretimin kalitesini yükseltmek, ezberci bir eğitim yerine, günün ihtiyaçlarına cevap vermek” olarak belirtilmiştir (Sözer, 1998: 10).

1973 tarihli Milli Eğitim Temel Kanunu'nun ikinci maddesinde belirtilen “Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları” hükümlerine dayalı olarak 1998 tarihinde “İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Genel Amaçları” yayınlanmıştır. Sosyal Bilgiler öğretiminin genel amaçları dört temel başlık altında sıralanmıştır. Öğrenciler bu derste (Bilgili, 2006: 8);

- Vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden
- Toplumda insanların birbiriyle olan ilişkileri yönünden
- Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden
- Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirme yönünden bir ilerleme kaydetmeleri amaçlanmıştır.

2004 yılına kadar bu program bazı küçük değişikliklerle devam etmiştir. 2004 yılında ülkemizde ilköğretim programları yeniden yapılandırılmıştır. Bu yapılandırma ile 1998 programı kaldırılarak yeni program uygulanmaya başlanmıştır. Öğrencilerin

bilgi üretmeleri ve kullanmaları için gerekli beceri, kavram ve değerlerle donatılarak etkin bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yetiştirme yeniden yapılandırılan 2005 Sosyal Bilgiler programının temel yaklaşımı olarak benimsenmiştir (Ata, 2006: 73).

2.8. 2004 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI

2.8.1. 2004 Sosyal Bilgiler Programının Yapısal Özellikleri

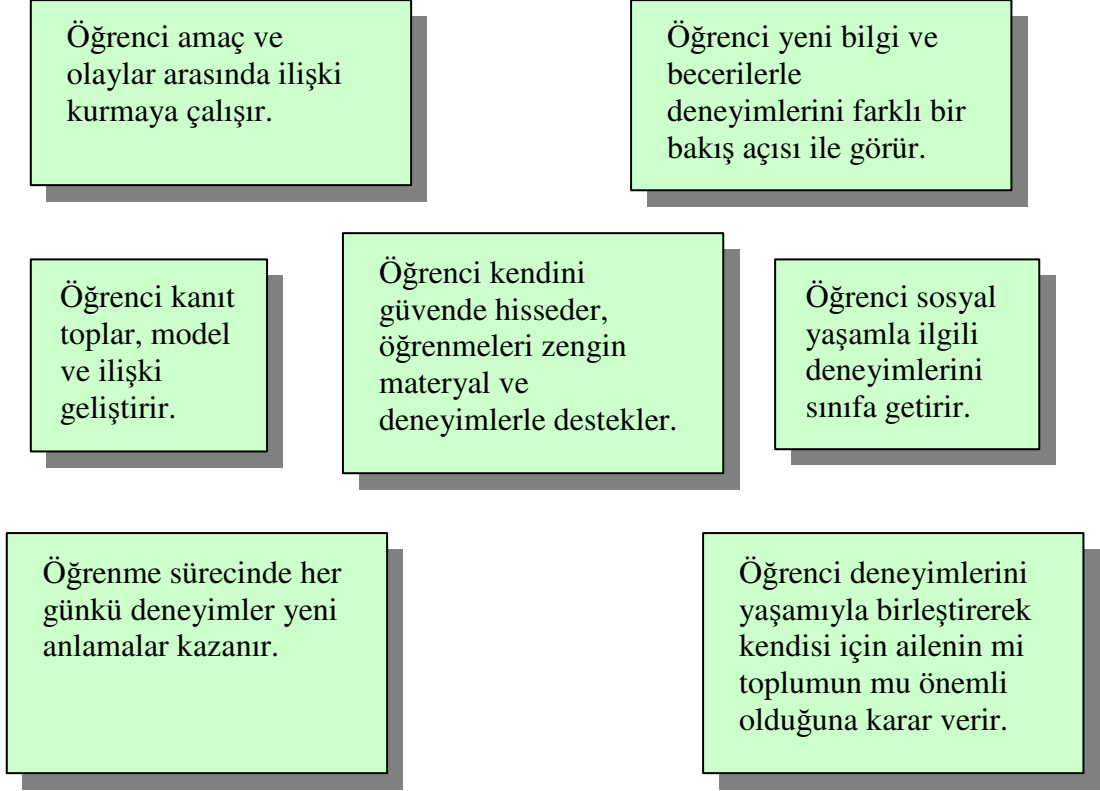
Dünyadaki hızlı değişimler sonucunda birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de öğretim programları üzerinde köklü değişimler yapılmıştır. Bu değişimler Sosyal Bilgiler öğretim programını da yansıtılmıştır. 21. Yüzyılda çağdaş ve demokratik Türk vatandaşının yetiştirilmesinde önemli rolü olan Sosyal Bilgiler Öğretim programı toplumsal ve uluslararası gelişmelere paralel, çağdaş, demokratik bireyin ve toplumun gereksinimlerine uygun, Sosyal Bilgiler alanındaki son gelişmeleri yansıtan bir şekilde yeniden ele alınarak yapılandırıldı.

Hazırlanan ilköğretim programında Sosyal Bilgiler Öğretimin vizyonu şu şekilde belirtilmiştir:

“Sosyal Bilgiler Öğretim Programının vizyonu, 21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren) sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektir” (MEB, 2006: 25).

2004 İlköğretim Programı ve buna bağlı olarak da Sosyal Bilgiler Programı yapılandırmacılık anlayışına göre yapılandırılmıştır. Yapılandırmacılık anlayışı ile bilginin doğasına ilişkin yeni görüşleri, öğrenme ve öğretme sürecine yansıtılması sağlanmıştır (Özden, 2005: 54). Yapılandırmacılık “öğrencilerin belli bir konuda bir anlayış yaratmaları için kendi deneyimlerini kullandıkları, bilgini doğası ve yapılandırma sürecinin nasıl olduğu ve nelerden etkilendiği gibi sorulara yanıt bulmaya çalışan, öğrenmeyi anlam yapılandırma süreci olarak ele alan, bilginin öğrenci tarafından yapılandırıldığını savunan öğrenci merkezli bir öğrenme yaklaşımı” olarak tanımlanır (Uşun, 2007: 360). Yapılandırmacı kuram, eğitimde bireylere bilgi ve

becerilerin kazandırılması yanında bireylerin daha çok düşünmelerini, anlamalarını, kendi öğrenmelerinden sorumlu olmalarını ve kendi davranışlarını kontrol etmelerini öğrenmeleri gerektiğini belirtir. Bu bağlamda yapılandırmacı kuramın temelinde insanların kendi bilgilerini yine kendilerinin yapılandırması anlayışı yer alır (Saban, 2005: 167). Yapılandırmacı kuramın Sosyal Bilgiler Öğretim Programına yansımaları aşağıdaki şekilde belirtilmiştir.

Şekil:3 Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yapılandırmacı Kuram Modeli

Kaynak: (Sunal ve Haas, 2002; Akt. Ekinci, 2007: 33)

Yenilenen Sosyal Bilgiler programının temel yaklaşımı, bilginin taşıdığı değeri ve bireyin var olan deneyimlerini dikkate alarak, yaşama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun çözmesini destekleyici ve geliştirici bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımla öğrenci merkezli, Sosyal Bilgiler açısından, bilgi ve beceriyi dengeleyen, öğrencinin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine olanak sağlayan yeni bir anlayış yaşama geçirilmeye çalışılmaktadır (MEB, 2005: 50).

2004 Sosyal Bilgiler öğretim programında “yansıtıcı düşünme olarak Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilimler olarak Sosyal Bilgiler ve vatandaşlık aktarımı olarak Sosyal Bilgiler eğitimi” geleneklerini yansıtmaktadır. Yeni Sosyal Bilgiler öğretim programında bu üç yaklaşım yer almış olsa da yine en çok yansıtıcı düşünme olarak Sosyal Bilgiler aktarımının merkeze alınmış olduğu görülmektedir.

Bilgi Çağı denilen 21. yüzyılda üçüncü yaklaşımın (yansıtıcı düşünme) merkeze alınmasının gerekçeleri şunlardır (Gelen, 2002: 105):

1. Bilginin çok hızlı bir şekilde artmasından dolayı öğrencilere ilgili bilgileri zamanında vermeyi olanaksız kılmaktadır,
2. Her öğrencinin çevresinde karşılaşacağı problemler farklıdır. Ayrıca her öğrencinin farklı yetenek ve ilgileri vardır. Bundan dolayı öğrencilere düşünme süreçlerini kazandırıldığında, kendine özgü karşılaşılabileceği problemleri etkili bir biçim de çözüme ulaştırabilir,
3. Aktif vatandaş yetiştirmek için öğrencilere bilimsel ve araştırmacı düşünme becerilerinin kazandırılması gerekmektedir,
4. Öğrenme yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Bireyin yaşam boyu üretici olabilmesi için, kendi kendine öğrenme bilgi, beceri ve isteğine sahip olması gerekir,
5. Günümüzde bilgi çok hızlı değişmektedir. Bu nedenle okulları misyonu da değişmiştir. Okul, bireylerin okul dışında da başarılı olmalarını sağlayabilmek için bilgiyi elde etme yolunu öğretici bir kurumdur.

Sosyal Bilgiler programı disiplinler arası yaklaşım, tek disiplinli yaklaşım ve çok disiplinli yaklaşım program desenlerinden bir veya iki tanesine göre yapılandırılmaktadır. 2004 Sosyal Bilgiler programı disiplinler arası program desenine ve sarmal anlayışa göre düzenlenmiştir. Üniteler disiplinler arası programına göre düzenlenmiştir (Gültekin, 2008: 65).

2004 Sosyal Bilgiler programında içerik disiplinler arası bir yaklaşımla, NCSS'nin belirlediği temaları esas alan “öğrenme alanları” etrafında yapılandırılmıştır. Ayrıca öğrenme alanlarında farklı disiplinlere ait hangi kavramların geliştirilmesinin hedeflendiği de belirtilmiştir. Bu bağlamda 2005 programının, Sosyal Bilgiler program geleneğinin iki değişmez unsuru olan disiplinler arası ve bütünleşmeye vurgu yaptığı

söylenebilir (Öztürk, 2006: 34). Program kılavuzunda öğrenme alanı şöyle tanımlanmaktadır: "Birbiri ile ilişkili beceri, tema ve kavramların bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi düzenleyen yapıdır." Bunlar; "Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Üretim, Tüketim ve Dağıtım, Güç, Yönetim ve Toplum, Zaman- Süreklilik ve Değişim, Bilim, Teknoloji ve Toplum Küresel Bağlantılar" olarak ifade edilmiştir (MEB, 2005: 95).

Yeni programlarda 4.sınıftan 7. sınıfa kadar öğrenme alanları değişik üniteler altında genişleyerek devam etmektedir. Yeni 4 ve 5 sınıfta Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında sekiz ünite 6 ve 7 sınıf Sosyal Bilgiler programında yedi ünite bulunmaktadır. Program kazanımları, örnek etkinlikler içeren öğretmen kılavuzu ile desteklenmiştir. "Zaman, Süreklilik ve Değişim" adlı öğrenme alanı diğer ünitelerin içinde düşünülmüştür. Ünite isimleri öğrenme alanlarının kapsamına ve kazanımların içeriğine göre belirlenmektedir (Ata, 2006: 74). Aşağıdaki Çizelge 2’de dört ve beşinci sınıflarda öğrenme alanları göre yer alan üniteler belirtilmiştir.

Çizelge 2: İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı 4-5 Sınıfların Öğrenme Alanları ve Üniteleri

ÖĞRENME ALANI	4.SINIF ÜNİTELER	5.SINIF ÜNİTELER
Birey ve Kimlik	Herkesin Bir Kimliği Var	Haklarımı Öğreniyorum
Kültür ve Miras	Geçmişimi Öğreniyorum	Adım Adım Türkiye
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Yaşadığımız Yer	Bölgemizi Tanıyalım
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Üretimden Tüketime	Ürettiklerimiz
Bilim, Teknoloji ve Toplum	İyi ki var	Gerçekleşen Düşler
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Hep Birlikte	Toplum İçin Çalışanlar
Güç, Yönetim ve Toplum	İnsanlar ve Yönetim	Bir Ülke Bir Bayrak
Küresel Bağlantılar	Uzaktaki Arkadaşlar	Hepimizin Dünyası
Zaman, Süreklilik ve Değişim	Tüm Ünitelerin içinde bu öğrenme alanı yer almaktadır.	

Aşağıdaki Çizelge 3’de altı ve yedinci sınıflarda öğrenme alanları göre yer alan üniteler belirtilmiştir.

Çizelge 3: İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı 6-7 Sınıfların Öğrenme Alanları ve Üniteleri

ÖĞRENME ALANI	6.SINIF ÜNİTELER	7. SINIF ÜNİTELER
Birey ve Kimlik	Sosyal Bilgiler Öğreniyorum	İletişim ve İnsan İlişkileri
Kültür ve Miras	İpek Yolunda Türkler	Türk Tarih’inde Yolculuk
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Yeryüzünde Yaşam	Ülkemizde Nüfus
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ülkemizin Kaynakları	Ekonomi ve Sosyal Hayat
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Elektronik Yüzyıl	Bilim zaman İçinde
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	-	-
Güç, Yönetim ve Toplum	Demokrasinin Serüveni	Yaşayan Demokrasi
Küresel Bağlantılar	Ülkemiz ve Dünya	Ülkeler Arası Köprüler
Zaman, Süreklilik ve Değişim	Tüm Ünitelerin içinde bu öğrenme alanı yer almaktadır.	

Yeni Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında üniteler ve ünitelerin içerdiği kavram, beceri ve değerlerin dağılımında yatay ve dikey ilişkiler gözetilmektedir. Ünite şemaları, üç ana sütundan oluşmaktadır. Bunlar kazanımlar sütunu, etkinlik örnekleri sütunu ve açıklamalar sütunudur (Ata, 2006: 74).

Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında; üniteler arası, diğer dersler ve ara disiplinler ile ilgili ilişkilendirilmeler yapılmıştır. Sosyal Bilgiler programı

Matematik, Türkçe, Fen ve Teknoloji Eğitimi programları ile yatay olarak ilişkilendirilmiştir. Ayrıca sivil toplum örgütlerinin katılımıyla belirlenen ara disiplinlerle ilişkilendirmeler yapılmıştır. Sosyal Bilgiler programını hedeflerine ulaşıldığı zaman ara disiplinlerin amaçları da gerçekleşmiş olacaktır. Bu programda ilişkilendirilen ara disiplinler şunlardır (Ata, 2006: 79):

- Afet-Güvenli Yaşam
- İnsan Hakları ve Vatandaşlık
- Rehberlik ve Psikolojik Danışma
- Spor Kültürü ve Olimpik Eğitim
- Girişimcilik
- Kariyer
- Sağlık Kültürü

Sosyal Bilgiler programında yer alan kazanımlar (amaçlar) bilgi-beceri- değer boyutlarını içermektedir. Örneğin, *“Yaşanmış olaylardan ve görsel materyallerden yola çıkarak, Milli Mücadele sürecinde yakın çevresini ve Türkiye’yi betimler”* kazanımında bilgi, beceri ve değer boyutlarını içermektedir. Görsel materyallerin sorgulanması ve yaşanmış olayların derlenmesi beceri, Milli Mücadele yıllarında Türkiye’nin betimlenmesi bilgi ve Milli Mücadele sürecinin kendisi başlı başına bir değerdir ve programda *“vatanseverlik”* olarak ifade edilmiştir (MEB, İlköğretim Tanıtım Kitapçığı).

Yeni ilköğretim programında birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar tüm derslerde dokuz ortak beceri kazandırılması amaçlamaktadır. Bunlar: eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim, araştırma, problem çözme, karar verme, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik ve Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerileridir. Sosyal Bilgiler Programı, bu dokuz beceriyi kazandırmanın yanında kendine özgü olarak altı beceriyi kazandırmayı da amaçlamaktadır. Bu altı beceri şunlardır (MEB, 2006: 27):

1. Gözlem Becerisi
2. Sosyal katılım Becerisi
3. Empati Becerisi
4. Mekanı algılama Becerisi
5. Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi

6. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi

Yenilenen Sosyal Bilgiler programı öğrencilere; toplumun varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için belli değerleri kazandırmayı hedefler. Programda değer “bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlar” (MEB, 2005: 87) olarak tanımlanmaktadır. Programın temel değerleri şunlardır (MEB, 2005: 87);

- Adil olma,
- Bağımsızlık,
- Çalışkanlık,
- Duyarlılık,
- Estetik,
- Misafirperverlik,
- Saygı,
- Barış,
- Temizlik,
- Yardımseverlik
- Aile birliğine önem verme,
- Bilimsellik,
- Dayanışma,
- Dürüstlük,
- Hoşgörü,
- Sağlıklı olmaya önem verme,
- Sevgi,
- Sorumluluk,
- Vatanseverlik

Atatürkçülük konuları öğrenci düzeyine ve programların konularına göre yapılmaya çalışılmıştır. 4–5. sınıflardaki Atatürkçülük konularının konu yoğunluğunu 6–7. sınıflara çekildiği gözlenmektedir. Atatürkçülük konuları güncellik ilkesinden hareketle 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı ve 23 Nisan Ulusal Egemenlik Çocuk

Bayramı'nın kutlandığı aylara gelecek şekilde ve öğrenme alanların yapısına ve içeriğine göre düzenlemiştir (Ata, 2006: 78-79).

Yapılandırmacı yaklaşımı ile yeniden yapılandırılan Sosyal Bilgiler Öğretim Programında öğrencilerin kazanımlarında benimsenen anlayış ve ilkeleri şunlardır (MEB, 2005: 50-51):

1. *Her öğrencinin birey olarak kendine özgü olduğunu kabul eder,*
2. *Öğrencilerin gelecekteki yaşamlarına ışık tutarak, bireylerden beklenen niteliklerin geliştirilmesine duyarlılık gösterir,*
3. *Bilgi, kavram, değer ve becerilerin gelişmesi yoluyla “öğrenmeyi öğrenmenin” gerçekleşmesinin ön planda tutar,*
4. *Öğrencilerin, düşünmeye, soru sormaya ve görüş alışverişi yapmaya özendirir,*
5. *Öğrencilerin fiziksel ve duygusal açıdan sağlıklı ve mutlu bireyler olarak yetişmesini amaçlar,*
6. *Millî kimlik merkeze alınarak, evrensel değerlerin benimsenmesinin sağlanması,*
7. *Öğrencilerin kendi örf ve âdetleri çerçevesinde ruhsal, ahlâkî, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmesini hedefler,*
8. *Öğrencilerin, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetişmesini önemser,,*
9. *Toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmasını sağlar,*
10. *Öğrencinin, öğrenme sürecinde deneyimlerini kullanmasına ve çevreyle etkileşim kurmasına olanak sağlar,*
- 11 *Her öğrenciye ulaşabilmek için öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerinde çeşitliliği dikkate alır,*
12. *Periyodik olarak, öğrenci çalışma dosyalarına bakılarak öğrenme ve öğretme süreçlerinin akışı içerisinde değerlendirmeye olanak sağlar.*

2.8.2. 2004 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının Eski Sosyal Bilgiler Öğretim Programıyla Karşılaştırılması

Ülkemizde Sosyal Bilgiler programında 2004 yılına kadar dersin içeriğine ve amaçlarına ilişkin önemli bir değişiklik yapılmamıştır. 2004 yılında yeniden yapılandırılan ilköğretim programın bir parçası olarak Sosyal Bilgiler programında önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler kısaca şu şekilde belirtilebilir:

2004 program ‘yansıtıcı inceleme alanı olarak Sosyal Bilgiler’ ve ‘ Sosyal Bilimler olarak Sosyal Bilgiler ve vatandaşlık aktarımı olarak Sosyal Bilgiler ’ yaklaşımları çerçevesinde yapılandırılmıştır. 1998 programı ise sadece vatandaşlık aktarımı olarak Sosyal Bilgiler yaklaşımı çerçevesinde yapılandırılmıştı. Program deseni açısından ise 2004 program çok disiplinli ve özellikle disiplinler arası program desenine göre düzenlenmiştir. Eski programın deseni ise daha çok tek disiplinli kısmen olsa da çok disiplinli program desenine göre düzenlenmişti (Semenderoğlu ve Gülersoy, 2006: 162).

2004 Sosyal Bilgiler programı yapılandırmacılık yaklaşımı ile yapılandırıldı. Öğrenim süreci ise öğrenci merkezli yaklaşım benimsenmiştir. Bu bağlamda; Sosyal Bilgiler eğitiminde öğrencilerin aktif olarak öğrenme sürecinde yer aldığı, düşünme becerilerini kullandığı ve geliştirebildiği, değer temelli öğrenme anlayışı hakimdir (Kaya ve Ersoy, 2007: 141). Oysaki 1998 programı tümüyle davranışçılık yaklaşımına göre düzenlenmiş ve öğrenme süreci öğretmen merkezli bir yapıdaydı. Ayrıca 2004 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı kazanım, öğrenme alanı, beceri, kavram ve değer öğretimi, etkinlik, ilişkilendirme, ara disiplinler gibi çoğunluğu yeni bir terminolojiyi gündeme getirmektedir (Ata, 2006: 74).

Eski programda Sosyal Bilgilerin tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisinden oluştuğu fikri hakim olduğundan dolayı program sadece bu derslerden oluşmuştu. 2004 programında ise bu görüş etkisini kaybetmiş ve bu disiplinlerin yanına Antropoloji, Hukuk, Felsefe, Psikoloji, Sosyoloji, Ekonomi de eklenmiştir (Oğuz, 2007: 46). Bu yeni programda bu disiplinler mantık sıra yerine, öğrencilerin ilgi ve merakına göre psikolojik düzenin esas alındığı dikkati çekmektedir. Eski programda ise Sosyal Bilgiler dersini bir tarih ünitesi, bir coğrafya ünitesi, bir vatandaşlık bilgisi ünitesi anlayışı hakimdir (Ata, 2006: 74). Bu disiplinleri yansıtan ve içeriğin düzenlenmesinde ve organizasyonunda birinci derecede etkili olan ve yapısal bir yenilik olarak öğrenme alanları belirlenmiştir. Öğrenme alanlarına göre üniteler belirlenmiştir (Semenderoğlu ve Gülersoy, 2006: 163). Bu öğrenme alanları şunlardır: “Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, İnsanlar-Yerler ve Çevreler, Üretim- Dağıtım ve Tüketim, Bilim-Teknoloji ve Toplum, Gruplar ve Kurumlar ve Sosyal Örgütler, Güç, Yönetim ve Toplum, Küresel Bağlantılar” dır.

Eski programın açıklama (vizyon) kısmında belirtilen ifadeler sadece bir tür iyi niyet dileği şeklinde yer almaktaydı. Konuların öğrenilmesi veya ezberlenmesi önemliydi. 2004 programının vizyonunda yer alan ifadeler ise etkinliklerle, doğrudan verilecek beceri ve değerlere yapılan vurgu ile kazanılabilecek ve geliştirilebilecek bir yapı oluşturulmuştur (Ata, 2006: 73). 2004 Sosyal Bilgiler programının önceki programla bir farkı da amaçların kazanım olarak ifade edilmesidir. *Kazanım ise “öğrenme süreci içerisinde planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar sayesinde öğrencide görülmesi beklenen bilgi, beceri ve tutumlar” olarak tanımlanmaktadır* (Ata, 2006: 75). İçerikte ise bilginin yanı sıra beceri, değer ve kavramlara da yer verilmiştir. Öğrenme-öğretme sürecinde öğrencinin etkin olduğu ve değerlendirme sürecinde ise tüm öğrenme-öğretme sürecini kapsayan tekniklerin kullanılmasını öngörmektedir (Öztürk, Deveci ve Karaduman, 2007: 153).

Bilim ve teknolojinin hızla gelişmesi ve oluşumlarının hızla arttığı bu süreçte 1998 programı ulusal ve evrensel açıdan öğrencilerin gereksinimlerini karşılayabilecek düzeyde değildi. Ayrıca demokratik bir vatandaş da bulunması gereken düşünme, iletişim ve girişimcilik becerilerini geliştirici de değildi. 2004 programı bu eksiklikleri gidererek bu becerilerin kazandırılmasını sağlayacak biçimde yeniden yapılandırıldı (Karakuş, 2006: 6).

Daha önceki programda amaç ve hedefler doğrultusunda bir içerik düzenlenmişken 2004 programda ise standart olmayan kapsamı ve sınırları birçok faktöre göre değişebilen etkinlik örneklerinin yer aldığı görülmektedir. Etkinlik örnekleri ve açıklamalar ise 2004 programında yapılan yeniliklerden biridir. 2004 programında dersin işlenişi tamamen etkinlikler üzerine yapılandırılmıştır. Etkinlik örnekleri kazanımların aktarılmasında öğretmene yol göstermektedir. Ayrıca içinde bulunulan mekân ve sahip olunan imkanlara göre öğretmene esneklik tanıyan faaliyetleri içermektedir. Açıklamalar bölümü ise kazanımlar ve etkinlikler, üniteler ve diğer dersleri ilişkilendiren yol gösterici ifadeleri içermektedir. 2004 programda kazanımlar bölümünde, devinişsel (psiko-motor) hedeflerin yerine doğrudan verilecek beceri; duyuşsal hedefler yerine doğrudan verilen değer kavramlarının programın temel öğelerini oluşturduğu görülmektedir (Semenderoğlu ve Gülersoy, 2006: 163).

2004 Sosyal Bilgiler programında bir diğer farklılık da ölçme ve değerlendirme süreçleri ile ilgilidir. Eski program sadece öğrenme ürününe yönelik değerlendirmeyi esas alırken yeni program öğrenme ürününün yanında öğrenme sürecini de değerlendirmeyi esas almıştır. 2004 programında ise öğrencinin performansını değerlendirme, öz değerlendirme ve grup değerlendirmelerine yer vermiştir. Bunun yanı sıra program, öğrenciye herhangi bir konu ile ilgili olarak hazırladığı ürünleri koyduğu bir ürün dosyası hazırlamaya teşvik etmekte, dolayısıyla üreticiliğe yöneltmektedir (Ata, 2006: 81). 2004 programındaki değerlendirme araç ve yöntemleri oldukça çeşitlilik göstermektedir. Bunlara örnek olarak öğrenci ürün dosyası, gösteri, anekdotlar, projeler, çoktan seçmeli testler vb gösterilebilir (Semenderoğlu ve Gülersoy, 2006: 164).

Atatürkçülük konuları eski Sosyal Bilgiler programında bir ünitenin sonuna kronoloji göz ardı edilerek yer almıştır. 2004 Sosyal Bilgiler programında ise kronoloji, öğrenme alanı ve içeriği göre Atatürkçülük konuları düzenlenmiştir. Ayrıca 4–5 sınıflarda Atatürkçülükle ilgili konu yoğunluğu 6–7 sınıflara doğru çekilmiştir (Ece, 2007: 27; Ata, 2006: 79).

Yenilenen Sosyal Bilgiler Programının Farklılıkları aşağıdaki şekilde belirtilmiştir (MEB, İlköğretim Tanıtım Kitapçığı);

Bu program,

—Öğrenme öğretme süreçleri yapılandırılmış örnek etkinliklerle yönlendirilmiştir.

—Etkinlikler çevre ve okul koşullarına, öğrenci bilgi ve yeteneklerine göre çeşitlendirilerek öğrencilerin kazanımlara ulaşmasını destekler.

—Etkinlik temelli öğrenmede, öğrenciler işbirliği yaparak birbirlerinden öğrenme fırsatı bulabilmektedirler. Ayrıca etkinlikler sonunda ürettiklerini sınıfta sunarak bir şeyleri başarmanın hazzını yaşayabilmekte ve öz güven kazanabilmektedirler.

—Öğrenme yaşantıları daha katılımcı bir ortam oluşturduğu için demokratik okul yapısının oluşumuna ve demokrasi kültürünün yerleşmesine daha fazla katkıda bulunmaktadır.

—Öğrenci-aile, aile-okul yakınlaşmasını daha fazla sağlayacak bir yapıdadır.

— Öğrencilerin bilgiyi kendi yaşantılarından yola çıkarak, yine kendisinin yapılandırmasını hedeflemektedir. Araştırma, sorgulama ve üretmeye dayanan öğrenme yaşantılarında öğretmenin yol gösterici rolü, programın uygulanabilir olmasının başlıca dayanağıdır

—Diğer disiplinlerle işbirliği yapılarak hazırlandığı için, daha etkili ve kolay öğrenilebilir bir nitelik taşımaktadır.

2.9. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA TOPLUMSAL AMAÇLAR

Eğitim programları okullarda düzenli çalışmayı sağlamakla birlikte toplumda yaşama ve öğrenme koşullarının geliştirilmesini de hedefler. Bu nedenle eğitim programları geliştirilirken çocukların ve gençlerin ilgileri, gelişim özellikleri ve ihtiyaçlarının yanı sıra toplumun problemlerini ve ihtiyaçları da dikkate alınmaktadır (Ocak, 2004). Çünkü hedeflediği öğrenciler toplumun bir parçası ve toplumun birer üyesidir.

Eğitim programının dört temel ögesi vardır. Bu ögeler; a) Amaç, b) içerik, c) Eğitim Durumları d) Değerlendirmedir. Amaç, bireylere kazandırılacak istendik özellikleri ifade etmektedir. İçerik, amaçlara uygun olarak belirlenen konuları ifade eder. Eğitim durumları, amaçlara ulaşmak için kullanılacak öğretme- öğrenme modelleri, stratejileri, yöntem ve tekniklerini belirtmektedir. Değerlendirme ise amaçlara ne kadar ulaşıldığını belirleyebilmek için kullanılacak ölçme ve değerlendirme yöntemlerini içermektedir. Eğitim programlarında amaçlar bölümüne uygun olarak diğer ögeler belirlenmektedir. Bundan dolayı eğitim programı hazırlamada veya geliştirmede ilk önce amaçlar belirlenmektedir.

Eğitimde amaç; eğitim yoluyla bireylere kazandırılması istenilen bilgi, tutum, beceri, yetenek, alışkanlık, ilgi vb. biçim ve niteliklerdir (Sözer, 1998: 48). Kısaca bireylere kazandırılacak özellikler olarak da ifade edilebilir. Amaçlar hem toplumun hem de bireyin gelişimini sağlamalıdır. Bireyin belirtilen amaçları kazanması, toplumun gelişimine katkı sağlamalıdır (Varış, 1996: 97).

Birey psikolojik ve sosyal bir varlıktır. Bu nedenle amaçları belirlerken bireyin özellikleri ve ihtiyaçları ile toplumun özellikleri ve ihtiyaçlarını dikkate alınmalıdır. Ayrıca konu alanlarının özellikleri de oldukça önemlidir. Bu nedenle, birey, toplum ve konu alanı özellikleri ve ihtiyaçlarına göre amaçlar belirlenmektedir. Amaçların belirlenmesinde dikkate alınan belirleyicileri kısaca aşağıda açıklanmıştır (Sönmez, tarihsiz: 15):

Toplumsal Gerçek: Toplumun gerçeğinden hareket edilerek hedefler belirlenmelidir. Çünkü toplumsal gerçeğe dayanmayan ve toplumsal gerçekten hareket etmeyen hedeflerin herhangi bir geçerliliği yoktur. Belirlenen hedefler hem toplumun gerçeklerine uygun olmalı hem de toplumu geliştirici bir özelliğe sahip olmalıdır. Ayrıca belirlenen hedefler toplumun ihtiyaç duyduğu insan gücü ile ilgili de olmalıdır (Sönmez, 2005: 12).

Birey: Hedef belirleyicilerinden biri olan birey eğitim sisteminin hem öznesi hem de nesnesi durumundadır. Eğitim sisteminde yer alan tüm etkinlikler bireye davranış tutum ve beceri kazandırmak amacıyla düzenlenmektedir. Hedef belirlenirken bireyin ihtiyaçları, özellikleri dikkate alınmalıdır (Sönmez, 2005: 14).

Konu alanı: Bilim, sanat, düşünce gibi insan etkinlikleri de hedef belirleyicilerindendir. Matematik fizik, kimya, tıp, sosyoloji, kimya, edebiyat, makine mühendisliği, tiyatro, sinema, psikoloji, felsefe, tarih, coğrafya, antropoloji, müzik, mimari, jeoloji, biyoloji, fotoğraf mantık vb. alanlardaki gelişmeler hedeflere yansıtılmalıdır. Ayrıca hedeflerin belirlenmesinde konu alanının özellikleri de dikkate alınmalıdır (Sönmez, 2005: 13).

Toplumsal gerçek, konu alanı ve bireyin özellikleri dikkate alınarak aday hedefler belirlenmelidir. Belirlenen hedefler bu üç alana uygun olmalıdır. Yani belirlenen hedefler bu üç alan içinde dengeli olmalıdır.

Toplumsal gerçek, birey ve konu alanının özellikleri ve ihtiyaçları gözden geçirilerek oluşturulan hedeflere aday hedefler denilmektedir. Aday hedefler bazı süzgeçlerden geçirilerek gerçek hedeflere ulaşılır. Bu süzgeçler şunlardır. Eğitim

Felsefesi, Eğitim Sosyolojisi, Eğitim Psikolojisi ve Eğitim Ekonomisidir. Belirlenen aday amaçlar, bu bilim dallarına uygunluğu yönünden incelenip gerekli düzeltme yapıldıktan sonra gerçek amaçlar belirlenir (Sözer, 1998: 45). Gerçek amaçlara ulaşmak için kullanılan süzgeçler aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Eğitim Felsefesi: “*Felsefe, gerçeğin tümüyle temellendirmeye dayalı bir bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen dirik bilgilerdir*” (Sönmez, 2005: 15). Eğitim bireye istedik özellikleri kazandırmaya çabalamaktadır. İstelik özellikler ise gerçekliğin içinde yer almaktadır. Her istedik özelliğin temelinde ise bir veya birden fazla sayıtlı vardır. Sayıtlı felsefi nitelikte olduğu için, amaçları belirlemede felsefe oldukça önemlidir (Sönmez, tarihsiz: 19). Belirlenen aday amaçların ülkenin ve toplumun felsefesine uygun olup olmadığının değerlendirilmesini sağlar. Uygun olmayanlar elenir veya gerekli düzeltmeleri yapılır. Ayrıca aday hedeflerin kendi içinde iç ve dış tutarlılığı kontrolü yapılarak uygun olmayanlar elenir.

Eğitim Sosyolojisi: “*Sosyoloji kişi, kurum ve toplum arasındaki ilişkileri inceleyen bir bilim dalıdır*” (Sönmez, tarihsiz: 20). Eğitimde istedik özellikler toplumsal yapıya uygun ve toplumsal gelişmeye katkı sağlayıcı olmalıdır. Eğitim Sosyolojisi ile belirlenen aday hedefler toplumun yapısına, özelliklerine ve ihtiyaçlarına uygunluğu açısından değerlendirilir. Değerlendirme sonunda gerekli düzeltme veya elemeler yapılır.

Eğitim Psikolojisi : “*Psikoloji insan davranışlarını inceleyen bir bilim dalıdır*” (Sönmez, 2005: 14). Eğitim Psikolojisi belirlenen amaçların bireylere uygunluğunun değerlendirilmesini sağlar. Eğitim Psikolojisi, bireyin bulunduğu yaş döneminin özellikleri, hazır bulunuşluk düzeyleri vb. hakkında bize bilgi verir. Belirlenen aday amaçlar bireyin gelişim dönemi özelliklerine uygun olup olmaması açısından değerlendirilerek gerekli düzeltmeler veya elemeler yapılır.

Eğitim Ekonomisi: Ekonomi bilim dalı, kıt ve sınırlı kaynaklarla sınırsız insan isteklerini karşılama yollarını araştırmaktadır. İnsana yapılan en uzun vadeli yatırım eğitimidir. Ülkenin kalkınma hızı, yetişmiş insan gücünün niteliğine ve niceliğine göre belirlenmektedir. Her ülke ihtiyaç duyduğu insan gücünü eğitim sistemi ile

yetiştirmektedir. Eğitim sistemlerinin bireyleri etkin bir üretici ve tüketici olarak yetiştirmek zorunluluğu vardır (Sönmez, 2005: 15). Bu bağlamda belirlenen aday amaçlar toplumun veya ülkenin ekonomik ihtiyacını karşılamasını sağlayacak yapıya uygun olup olmadığı eğitim ekonomisi ile değerlendirilir. Belirlenen amaç, toplumun ekonomik ihtiyacına uygun hale getirilir. Ayrıca belirlenen amacın maliyet analizi yapılarak kar–zarar ilişkisi yapılmasını sağlar.

Aday hedefler bu dört süzgeçten geçtikten sonra gerçek hedefler olarak nitelendirilebilir. Gerçek hedef olabilmesi için bu dört süzgeçten geçmiş olması gerekir. Birinden geçemeyen hedef elenmeli ya da düzeltme yapılmalıdır.

Türleri bakımından amaçları incelediğimizde genelden özele doğru bir yaklaşım içinde olduğu görölmektedir. Amaçlar, genel amaçlar, okulun amaçları ve özel amaçlar olarak sıralanmıştır. Genel amaçlar toplumun felsefesi, idealleri, sosyal ve ekonomik gereksinimleri, kültürü, yasaları ve değerleri doğrultusunda belirlenmiştir. Okulun amaçları, belirlenen genel amaçlar doğrultusunda okul türlerine göre belirlenmektedir. Özel amaçlar ise öğretim programının yer alan ders programlarının öğretim yoluyla gerçekleştirmek istediği davranışlardır (Sözer, 1998: 45; Tertemiz, Ercan ve Kayabaşı, 2001: 10).

Bir toplum, istenilen bir toplum düzeyine ancak kendisini oluşturan bireylere istenilen özellikler kazandırıldığı zaman ulaşır. Bu nedenle her toplumun kendi istekleri doğrultusunda bireyler yetiştirmesi gerekmektedir. Bu bağlamda amaçlar, bir toplumun, yetiştirdiği insanda bulunmasını istediği özellikler olarak ifade edilebilir (Sözer, 1998: 44). Örgün eğitim kurumları da faaliyetlerini belirlenen bu amaçları öğrencilere kazandıracak bir biçimde düzenler (Varış, 1996: 94).

1973 tarihli ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Yasası'nda belirtilen amaçlar Türk Milli eğitimin genel amaçlarını oluşturmaktadır. Her eğitim basamağının (okulöncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim) amaç ve görevleri yine 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Yasası'nda belirtilmiştir. Her dersin amaçları; yani özel amaçlar ilköğretim programlarında belirtilmiştir. İlköğretim programında 4.5.6.ve 7.

sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarına ayrıntılı biçimde yer verilmiştir (Sözer, 1998: 43).

Sosyal Bilgiler insan topluluklarının organizasyonuna ait bilgilerin bir araya gelmesi sonucunda oluşmuştur. İnsan sosyal ve kendi kültürünü oluşturabilen bir varlık olmasından dolayı toplumdan soyutlanamaz. Bu nedenle bireyin gereksinimleri ile toplumun amaçları arasında sıkı bir bağ oluşmuştur (Akbaş, 2007: 135). Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersinde toplum için önemli ve yararlı olan konuları çocuklara yeterince tanıtmak; böylece toplumsal ve kültürel yönlerden onların gelişmelerini sağlamak büyük önem taşımaktadır (Sözer, 1998: 22).

Sosyal Bilgiler öğretim programında hedefler belirlenirken doğal olarak toplumun ve kültürün istekleri ve beklentileri oldukça önemlidir. Toplumun gereksinimleri ve geleceğe yönelik amaçları belirlenerek hedeflerin saptanması gerekmektedir (Sözer, 1998: 43). Ayrıca Milli Eğitim Temel Kanunun 5. Maddesine göre Milli Eğitim Hizmeti, Türk Toplumun Temel İhtiyaçlarına göre belirlenmelidir (MEB, 1987: 7). Toplumun temel ihtiyaçları dikkate alındığında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile ulaşılabilecek amaçlar şunlardır: Öğrencilerin Toplumsal Varoluşunu Gerçekleştirmesini Sağlama, Öğrencilerin Yaşamlarında İyi Vatandaş Olma Bilinci Geliştirmesini Sağlama, Öğrencilerin Öğrenme Sürecinde Edindiği Deneyimleri Çevreleriyle Etkileşimlerinde Kullanabilmesini Sağlama, Öğrencilerin Kültürel Değerler Çerçevesinde Yetişmelerini Sağlama, Öğrencilerin Milli Kimliklerini Merkeze Alarak Evrensel Değerleri Benimsemelerini Sağlama, Öğrencilerin Yaşadığı Yeri ve Dünya Coğrafyasını Tanımalarını Sağlama, Öğrencilerin Haklarını Bilen Ve Sorumluluklarını Yerine Getiren Bireyler Olarak Yetiştirilmesini Sağlama.

2.9.1. Öğrencilerin Toplumsal Varoluşunu Gerçekleştirmesini Sağlama

Varoluşundan beri doğa ile mücadele eden insanoğlu temel ihtiyaçlarının büyük kısmını doğadan karşılamaktadır. İnsanlar doğadan daha fazla yararlanmak ve daha rahat yaşamak için bir araya gelerek toplumları oluşturmuştur (Fidan ve Erden, 1993: 54). Bu nedenle insanın olduğu her yerde toplum da vardır. Toplum, ortak amaçlar için bir araya gelen, birbiri ile kurallaşmış ilişki, işbirliği ve dayanışma içinde olan insanlardan ve sınırları belli olan doğal çevreden meydana gelir. Toplumu oluşturan

insanlar soy, kültür, ortak değerler ve iş bağları ile birbirine bağlıdırlar (Başaran, 1991: 48). Toplum; “Doğal ya da sosyal gereksinimlerini karşılamak amacıyla etkinliklerde bulunan, belli bir fiziksel ve dolayısıyla sosyal çevrede yaşayan ve ortak bir kültürü oluşturan hem de paylaşılan çok sayıda insanın oluşturduğu ilişkiler ağı” (Aslan, 2001: 18) olarak da tanımlamaktadır.

Ortak amaçlar, duyuş ve düşüncelere sahip olan insanların örgütlenmesi sonucunda oluşan toplumlar, çeşitli toplumsal kurumlar oluşturarak varlıklarını sürdürmektedirler. Toplumsal ilişkileri düzenlemek, toplumun ihtiyaçlarını karşılamak, toplumun varlığını ve sürekliliğini sürdürmeye çalışmak tüm toplumsal kurumların birincil görevidir (Aslan, 2001: 19). Aile, eğitim, hukuk, sağlık, ulaşım vb. toplumsal kurumları oluşturmaktadır.

Bireyler arasındaki karşılıklı ilişki sayesinde toplumlar varlığını sürdürebilir. Toplumsal ilişki; bir arada bulunan en az iki kişi arasında etkileşimin gerçekleşmesi olarak ifade edilir. Toplumsal ilişki, tüm bireylerin ortak ürünü ve toplumsal bir değer olarak nitelendirilmektedir. Bireylerin ortak değer ve idealler etrafında karşılıklı ilişki içinde bulunmalarından dolayı bu etkileşim anlamlı olmaktadır. Toplumsallık insan ilişkilerinin özünde yer alır (Aslan, 2001: 18). Doğuşta biyolojik bir varlık olan insan çevresiyle etkileşimi başlaması ile birlikte toplumsallaşmaya başlar (Güler, 2008:262).

İnsanlar içinde yaşadığı toplumun kurallarını öğrenmesi, değer ve inançlarını benimsemesi sonucunda bulunduğu toplumun bir üyesi haline gelir. Bu durumun gerçekleşmesi toplum içinde bir süreç içinde gelişir. Bu sürece sosyalleşme denilmektedir (Hoşgörür, 2007: 155). Sosyalleşme insanın içinde yaşadığı topluma uyum sağlaması, toplumla bütünleşmesi ya da özdeşleşmesidir. Sosyalleşme doğuştan biyolojik ve psikolojik bir varlık olan insanın sosyal bir varlık haline gelmesidir (Celkan, 1989: 57). Sosyalleşme sürecinde bireyin toplumla uyumlu ve topluma yararlı bir varlık haline gelmesi için toplumsal rollerle onları destekleyen tutumları, ihtiyaçlarını toplumun beklentilerine uygun bir biçimde karşılaması ve yaşamı boyunca gerekli olan bilgi ve becerileri öğrenmesi gerekir (Erden, 2004: 81).

Sosyalleşmenin amacı, bireyin yaşadığı topluma uyum sağlamasına yardımcı olmaktır. Çünkü birey toplumda çevreye uyum sağlayabildiği ölçüde varlığını sürdürebilir (Şirin, 2007: 302). Sosyalleşmenin bir diğer amacı da toplum üyeleri arasındaki birliği koruyarak, toplumun devamını sağlamaktır. Bu süreçte aileler, okullar, öğretmenler, akran grupları, çevre ve medya önemlidir. Sosyalleşme, özde toplumun geçmişte oluşturduğu kültürel değerleri ve toplumsal düzeni koruma sürecidir (Doğanay, 2004: 17).

Hızla değişen demokratik bir toplumda mevcut toplumsal düzeni benimseyen, onu sorgulamadan kabul eden bireylerin yerine mevcut toplumsal değerleri sorgulayarak, yeni değerler üretebilen, eleştirel düşünebilen, yaratıcı bireylere ihtiyaç vardır. Toplumların geçirdiği bu değişimler sonucu, eğitim kurumlarından beklentileri de değişmiştir. Bireylerin kendilerini gerçekleştirmeleri yanında toplumsal varoluşu da gerçekleştirmeleri beklenmektedir.

Toplumsal varoluş bireylerin içine işlemiş ve soyut bir kavramdır. Fakat bireyin göstermiş olduğu davranışlarla, imalarla toplumsal varoluşun varlığı sezilebilir. Örneğin, bireylerin yükümlülük, sorumluluk, ahlak, yasallık vb. konularda göstermiş olduğu davranışlarla toplumsal varoluşa ilişkin anlayışı gözlenebilir (Soykan, 2008). Toplumsal varoluşla yakından ilgili olan toplumsal bilinç, toplumsal koşulların şekillendirdiği ve yönlendirdiği ortak bir bileşimler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Toplum üyelerinin ortak duyuş, düşünüş ve davranışta bulunma yönelimlerinin belirleyicisi ve hazırlayıcısı olarak da ifade edilir. Bireyin toplumsal bilinci, toplumsal varoluşa ilişkin algıları ve kavramalarından çıkardığı ortak yargılar ve anlam bütünleridir. Birey algıladığı toplumsal varoluş biçimi ile yaşamına yön verir. Birey toplumsal varoluş kavramına ilişkin geliştirdiği bütünlüklü anlam çerçevesi içinde, nerede, nasıl, ne şekilde hareket edeceğine ilişkin tasarımlarını belirler. Bireyin toplumsal bilinci, içinde bulunduğu sosyal yapıların imkanları ölçüsünde gelişir. Kısaca toplumsal koşullar, bireylere ortak bir bakış açısı, düşünce ve zihniyet formu, benzer bir eylem ve yaşama biçimi kazandırmasını sağlar. Bunların hepsi toplumsal bilinç bileşenleridir (Aytaç, 2003).

Yaşamın kendisini yansıtan Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarına bakıldığı zaman bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirmesine yönelik olduğu görülmektedir. Bu derste çocuğa hem toplumun değerleri, hedefleri idealleri aşılır hem de çocuklarda toplumsal bilincin gelişmesini sağlar. İçinde yaşadığı toplumun sorumlu bir üyesi olan bireyin, öz bilincinin ve toplumda yaşayan diğer bireylerle ilgili duyarlılığının geliştirilmesi amaçlanmaktadır (Deveci ve Çengelci, 2006: 141).

NCSS'ye (1992) göre çocuğun karakter eğitiminden dünya sorunlarına duyarlı vatandaşlar yetiştirmeye varıncaya kadar geniş bir amaç yelpazesine sahip olan Sosyal Bilgiler dersinde; öğrencilerin kendini ve çevresini tanımaları ve dünyaya bakış açısı geliştirmeleri sağlanır. Bu derste toplumsal olgulara duyarlı ve etkili vatandaş olma yolunda temel kişilik özellikleri kazandırılmaya çalışılır (Akt. Kaya ve Ersoy, 2007: 141). Bunun yanında Sosyal Bilgiler dersinde, öğrencilerin toplum ve toplum sorunları hakkında bilgi sahibi olmaları, sorumluluklarını öğrenmeleri, insan ilişkilerini anlamaları, ulusal ve evrensel özellikleri ve değerleri kavramaları beklenmektedir (Aykaç, 2007: 49; Ece, 2007: 19). Ayrıca Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin dünya görüşlerini oluşturmalarında etkili olan ulusal ve evrensel değerler kazandırılmaktadır (Ercan, 2001: 1382).

Sosyal Bilgiler dersinde bireyin içinde yaşadığı toplumun sorumlu bir üyesi olarak toplumla uyum içinde olması için toplumsal kişiliğinin gelişmesi amaçlanmaktadır (Aykaç, 2007: 47). Toplumsal kişiliği gelişen bireyin en önemli özelliği de iyi bir yurttaş olmaktır. İyi yurttaş ise, birey olarak görev ve sorumluluklarını bilen, çevresine ve çevresindeki olaylara karşı bilinçli olan kişidir (Altıntaş, 2004: 138).

Çocuğun içinde yaşadığı toplumun bir üyesi haline gelmesi ve o toplumun bir parçası olduğu bilincine sahip olması için sosyalleşme oldukça önemlidir. Sosyal Bilgiler dersinin amaçları arasında toplumla uyumlu birey yetiştirme, bireyin içinde yaşadığı toplumu ve dünyayı tanımasını sağlama gibi temel, yani sosyalleşme ile ilgili hedeflerin yer aldığı görülmektedir (Çiçek, 2006: 161). Sosyal Bilgiler dersi öğrencilere içinde yaşadıkları yurdu ve dünyayı, tanıtırken toplumsal görüşlerin gelişmesini ve bireyin kendisine ve çevresine etkin bir şekilde nasıl uyum sağlayabileceğini öğretmeyi

amaçlar (Güçlü ve Ersözlü, 2004: 88). Bu konuda Sosyal Bilgiler dersi bireyin toplumsal çevresine etkili bir biçimde nasıl uyumunu sağlayacağına ilişkin bilgi, beceri ve tutumlar kazandırılmasında önemli bir görevi vardır (Yılmaz, 2006: 102).

Sosyal Bilgiler dersi yaşamın sosyal boyutuyla ilgili bilgileri disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirerek, etkin, demokratik vatandaşlar yetiştirme amacıyla oluşturulmuştur (Yeşiltaş, 2007: 62; Doğanay, 2004: 43). Bu bağlamda Sosyal Bilgiler öğretimiyle dürüst ve sorumlu vatandaşlar yetiştirerek mutlu toplum yaratılabilir. Öğrencilere bu derste geçmişteki sosyal ve ulusal değerleri tanıtip benimsetme, bugünün gerçeklerini gösterme ve geleceğe dönük değerleri, becerileri kazandırma amaçlanmıştır (Kavcar, 1999: 1; Akt. Tekgöz; 2005: 17).

Sosyal Bilgiler dersi ile öğrencilerin geçmişin hatalarından ders alan, toplumdaki aksaklıkları düzelter ve dünyayı geliştiren vatandaşlar olarak yetiştirmeleri amaçlanmıştır (Öztürk ve Çelik, 2006: 86). Bu ders ile geçmişi ve bugünü yorumlayabilen, demokratik ve empatik bir bakış açısına sahip, insan haklarına saygılı, bilimsel ve mantıklı düşünebilen bireyler yetiştirilmeye çalışılmaktadır. Geçmişin bilgisi öğretilirken içinde yaşanılan toplumun kimliği de öğrenciye aktarılmaktadır (Demircioğlu, 2006: 154). Ayrıca Sosyal Bilgiler dersi ile milli yapı, gelenek ve görenekleri yaşatılarak ve insanımızın kişilik yapılarına etki ederek onların iyi insan olmaları sağlanır (Özkan, 2006: 37).

2.8.2. Öğrencilerin Yaşamlarında İyi Vatandaş Olma Bilinci Geliştirmesini Sağlama

Vatandaşlık, devlete belli hak ve yükümlülüklerle bağlı olan “birey” ile ortak amaçlar ve ortak ülkü etrafında örgütlenmiş insanlar tarafından kurulan ve üyelerinin güvenlik, eğitim, sağlık, adalet gibi pek çok diğer ortak ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü olan “devlet” arasındaki “vatandaşlık bağı”nı ifade eden kavramdır. Vatandaş, devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olan kişiye denir. Vatandaşların içinde yaşadıkları ülkenin yasalarına karşı görev ve sorumlulukları vardır. Bu sorumluluklarının yanında sahip oldukları hakları da vardır. Bu haklardan bazıları sosyal haklar, ekonomik haklar, siyasal haklardır. Vatandaş olma bilincine sahip bireyler sorumluluklarının ve haklarının farkındadırlar (Gülcan, 2004: 143–146).

NCSS (2002), etkili bir vatandaşın bilgi, beceri ve değerler kapsamında sahip olması gereken temel özellikler; demokratik tutum ve değerleri benimser ve bu değerlere bağlı olarak yaşamını devam ettirir. Her zaman toplum yararını düşünür ve sorumluluklarını yerine getirmeye çalışır. Ulusal ve küresel düzeyde toplumu etkileyen olay ve sorunları bilir ve bu sorunlara yaratıcı çözüm bulmaya çalışır. Ülkesi, vatandaşlıkla ilgili kurumlar ve siyasi süreçler hakkında bilgi sahibidir. Değişik konularda bilgisini geliştirmek için farklı kaynaklardan yararlanır ve bunları değerlendirir. Farklı düşünce ve görüşleri değerlendirerek farklı bakış açısı geliştirmeye gayret eder. Karar verme, problem çözme, eleştirel düşünme ve herhangi bir grup içinde işbirliği yapabilme becerilerine sahiptir (Akt. Ersoy, 2006: 167).

Devleti oluşturan kurumlar ve toplumsal yapılar, devlete bağlı yurttaşların yetiştirilmesini isterler. Çünkü toplumsal varlığın korunması, düzeninin sağlanması ve sürdürülmesi ancak devlete bağlı yurttaşlar yetiştirilerek sağlanır (Otluoğlu, 2004: 290). Bu nedenle bireylerin iyi vatandaş olması için eğitimin her kademesinde vatandaşlık eğitiminin verilmesi gerekir.

Çocukları iyi vatandaş olarak yetiştirmek eğitim kurumlarının en önemli işlevlerinden biridir. Eğitim kurumları çocuğun toplumsallaşmasını, içinde yaşadığı toplumun kültürünü, tarihini, kurumları tanımasını, toplumdaki rollerin gerektirdiği davranışları, toplumun kendisine sunduğu olanakları ve bunlardan yararlanma yollarını kazandırarak bu işlevi yerine getirmeye çalışır. Bu işlev ile mutlu, üretken birey yetiştirerek toplumun devamlılığını sağlar (Erden, tarihsiz: 4). Ülkemizde farklı seviye okul ve türlerinde bireylere yaşam felsefesi, insanlık anlayışı, vatandaşlık bilinci ile ilgili bilgi, beceri ve değerler kazandırılarak birlikte yaşama değer ve alışkanlıkları kazandırılmaktadır (Özbek, 2006: 232).

Vatandaşlık eğitimi öğrencilerin hızla küreselleşen ve çeşitlilik arz eden dünyadaki diğer toplumların yanı sıra kendi ulus devletinin de ihtiyaç duyduğu bilgi-beceri-tutum ve değerleri kazandırmalarına katkıda bulunur (Banks, 2004: 292). Ayrıca vatandaşlık eğitimi, demokrasinin yapısıyla ilgili değerlerin, becerilerin ve bilgilerin kazandırılmasını, aynı zamanda öğrencilerin aktif vatandaşlar olarak geliştirilmesi için gerekli sorumluluk, görev ve hakların farkına varmalarını sağlamaktadır (Yiğittir, 2007:

293). Demokrasinin geliştirilmesi için demokrasiyi anlayan ve ona inanan, davranışlarını demokrasinin temel ilkelerine göre yaşamını düzenleyen bireylere ihtiyaç vardır. Demokrasi anlayışına sahip ve bunu yaşam biçimi olarak benimsemiş bireylerin yetiştirilmesinde büyük sorumluluk eğitime düşmektedir (Doğanay, Çuhadar ve Sarı, 2004).

Demokrasi eğitimi, eğitimin siyasal işlevlerinden biridir. Amacı mevcut sisteme bağlı bireyler yetiştirmek olan demokrasi eğitimi, insan varlığına ve kişiliğine saygılı, demokrasiye inanmış, hak ve sorumluluklarını bilen vatandaşlar olarak yetiştirerek, hür ve özgür bir toplum düzeninin kurulmasına yardım eder (Sarı, 2001: 50). 1739 sayılı Türk Milli Eğitim Kanunu'nda yer alan 14 ilkeden biri de demokrasi eğitimidir. Bu ilkede bireylerde geliştirilmesi beklenen demokrasi bilincinin özgür ve demokratik bir toplum düzenini yaratmadaki önemi vurgulanır.

Türk Milli Eğitim Temel Kanunu'nda eğitimin temel ilkelerinden biri olarak belirlenen “demokrasi eğitimi” aşağıdaki gibi açıklanmaktadır (MEB, Tarihsiz: 9):

“Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olmaları gereken “demokrasi bilinci”nin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygısının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır. Ancak eğitim kurumlarında Anayasa da ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine aykırı siyasi ve ideolojik telkinler yapılmasına ve bu nitelikteki günlük siyasi olay ve tartışmalara karışılmasına hiçbir şekilde meydan verilmez.

Evrensel bakış açısından Sosyal Bilgiler, etkin vatandaşlığa hazırlık olarak düşünülmektedir (Deveci, 2005). Evrensel genel amaçları bakımından Sosyal Bilgiler dersinin amacı etkili demokratik bir vatandaşın sahip olması gereken özellikleri kazandırmaktır. Bu amaçları, yaşam hakkında bilgi, bilmeyi bilme ve bunları düşünmede kullanabilme, demokratik değer ve tutumlar sahip olma, bilgi ve değerleri harekete geçirip aktif olarak kullanabilme diye özetleyebiliriz (Yeşiltaş, 2007: 62; Doğanay, 2004: 43). Vatandaşlık eğitimi ve demokrasinin uygulama alanı olarak kabul edilen Sosyal Bilgiler dersinde demokrasi bilincinin gelişmesi sağlanır.

Demokrasi, insanlığın ulaştığı en üstün yönetim ve yaşam biçimidir. Eşit, özgür ve bağımsız bireylerle sosyal grupların yaygın katılımı ile gerçekleştirilen çağdaş demokrasiler, özellikle Cumhuriyetin kuruluşundan beri Türk toplumunun “ideali” (Kaldırım, 2005: 145) olmuştur. Demokrasiyi yerleştirmek, bilgiyle, kültürle, hak ve sorumluluklarının farkında olan bireylerin iyi vatandaş olma özelliklerini kazanmaları ile gerçekleşir. Ülkemizde de Sosyal Bilgiler dersinin önemli görevlerinden biri de çocuklara bu değerleri öğrenmelerini sağlayarak, demokratik yaşantıların onlara küçük yaşlardan kazandırılmasını sağlamaktır (Sözer: 1998: 8) .

Demokratik bir ülkede, demokratik süreci geliştirecek etkili vatandaşlar yetiştirmek Sosyal Bilgilerin temel görevlerinden biridir. Demokrasi ancak, ona inanmış, onun için gerekli bilgi, değer ve becerilerle donatılmış insanlar aracılığıyla gelişir (Doğanay, 2004: 206). Sosyal Bilgiler dersi; çalışkan, araştırmacı, özverili, erdemli, girişimci, yurdunu ve ulusunu seven, görev ve sorumluluk sahibi, bilimsel düşünebilen, hoşgörülü ve demokrat, tutumlu, üretken yasalarla uyan, insana ve çevreye saygılı, yardımsever ve Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı bireyler yetiştirilmesi amaçlanmaktadır (Otluoğlu, 2004: 295).

Demokrasi eğitimi, diğer bir ifade ile hak ve sorumluluğun paylaşımını öğrenme süreci olarak tanımlanabilir (Sarı, 2001: 54). Sosyal Bilgiler dersinde öğrencileri pasif yurttaşlar olmaktan çıkarıp etkin sorgulayan, duyarlı problemler karşısında yılmayan, çözüm üretebilen vatandaşlar olarak yetiştirmek hedeflenmektedir. Aktif vatandaş olmanın temel şartı haklarını ve sorumluluklarını bilmektir (Sarısaman, 2006: 127). Sosyal Bilgiler dersinde, sorumlulukla ilgili olarak bilgi, tutum ve becerilerin kazanılması amaçlanmaktadır. Ülke ve dünya ailesinin bir ferdi olarak bireyin, demokrasi ve insan haklarının gelişmesi ve yaygınlaşmasında sorumluluğunu yerine getirmesinde Sosyal Bilgiler dersinin önemli yararları olduğu görülmektedir (Şirin, 2007: 304).

Sosyal Bilgiler, yerellikten küreselliğe toplumların çeşitli kültürel miraslarını ve onların içinde öğrencilerin vatandaşlığın doğasını anlamalarını amaçlamaktadır. Öğrenciden bu derste kültürel olarak birbirinden farklı ancak birbirine bağlı bir dünyanın içinde demokratik bir toplumdaki vatandaş rolünü öğrenmeleri

beklenmektedir (Akengin ve Tuncel, 2004: 216). Sosyal Bilgiler eğitimi, bireyin en yakın çevresinden başlayarak ve sonra tüm dünyayı kapsayan geniş bir çevreyi fiziksel, sosyo-kültürel, ekonomik, politik boyutlarını içermektedir (Doganay, 2004: 208).

Bilginin hızla çoğalıp yayılmasına, iletişim ve ulaşım teknolojisindeki hızlı gelişmelere bağlı olarak ülkeler arasında sınırlar büyük ölçüde kalkarak dünya küçük bir köy haline gelmişti. Bu nedenle küreselleşme kavramı gittikçe daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. Eğitimin de evrensel boyutlarda ele alınması ve dünya ülkelerinin bütünleşme çabaları küresel eğitimin önemini artırmaktadır. Bu gelişmeler çerçevesinde ilköğretimde çağında bulunan çocuklara küresel eğitim ile ilgili bilgi, beceri ve tutumlar Sosyal Bilgiler dersi eğitimiyle verilmektedir (Sözer, 1998: 35). Sosyal Bilgiler dersi çocukların küresel perspektife, küresel yurttaşlığın gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumlara sahip bireyler olarak gelişmelerinde birinci derecede sorumludur (Sarı ve Vural, 2004: 178). Küresel eğitim, bireylere kültürler arasındaki bağımlılığı vurgulayan bir bakış açısı geliştirmesini sağlar. Küresel eğitimin temel amacı, gittikçe bağımlılığın arttığı, etik farklılıkların ve kültürel çoğunluğun karakterize edildiği sınırlı doğal kaynakları olan bir dünyada, etkili yaşayabilmek için gerekli bilgi, değer,-tutum ve becerileri genç kuşaklara kazandırmaktır (NCSS, 1981: 1; Akt: Doğanay, 2004: 208). Ayrıca ülkemizin Avrupa Birliğine aday olmasından dolayı Sosyal Bilgiler dersinde Avrupa birliği kültür politikası ulusal kültürlerin korunması ile aynı zamanda Avrupa ortak kültürünün geliştirilmesi sağlanmaktadır (Aslan ve Gökkaya, 2004: 233).

Vatandaşlık bilincinin oluşmasında en önemli etkenlerden biri de ekonomik konularda çocuklara gereken bilgi ve becerileri kazandırmaktır. Sosyal Bilgiler dersi sosyal hayatımıza yön veren ve onu şekillendiren ekonominin ilke, kavramlarını ve önemini öğretirken bu konuda öğrencilerin bilgi dağarcığını geliştirmektedir. Ayrıca Sosyal Bilgiler dersinde kıt kaynakların önemini kavratılarak onların kullanımında aşırılığa kaçmadan tasarruf yapmanın ve savurganlıktan kaçınmanın elde edilmesi de amaçlanmaktadır. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersi çocukların gelecekteki yaşamını şekillendirmesinde ve meslek seçiminde de etkili olacaktır (Turan, 2006: 80).

2.9.3. Öğrencilerin Öğrenme Sürecinde Edindiği Deneyimleri Çevreleriyle Etkileşimlerinde Kullanabilmelerini Sağlama

“Öğrenme, bireyin kendi yaşantısı sonucunda edindiği tutum, beceri ve davranış değişikliğidir” (Saban, 2005: 170). Aynı zamanda öğrenme, bireylerin çevresi ile etkileşimi sonucunda edinmiş olduğu yaşantılara denir. Bunlar bilgi, beceri, tutum ve değerlerdir (Özden, 2005: 14).

Birey sürekli olarak çevresi ile etkileşim halindedir. Bundan dolayı kendisine sürekli değişik veriler gelmektedir. Birey bu verileri değerlendirerek düşünsel, duyuşsal veya davranışsal tepkide bulunur. Öğrenme bireyin yaşantısı yoluyla edindiği kalıcı değişimler olarak da tanımlanabilir. Bu bağlamda öğrenme dinamik bir süreçtir. Çünkü bireyler sürekli olarak bir şeyler öğrenirler. Yani öğrenmenin yaşam boyu devam eden bir süreç olduğu söylenebilir (Özden, 2005: 14).

Eğitim programlarında yer alan disiplinler aracılığıyla bireylere bilgi-beceri ve tutumlar kazandırılır. Bu bilgi-beceri ve tutumların hem okul veya sınıf ortamındaki hem de okul dışındaki yaşantısında uygulanabilir olması gerekir. Çünkü öğrenme gerçek yaşamdan ayrı değildir (Saban,2005:170).

Çağdaş eğitim anlayışında öğrencilerden edinmiş oldukları bilgi-beceri-değerleri ezberlemeleri değil, kullanmaları ve yeni bilgi üretmeleri beklenmektedir. Kısaca bireyin düşünmesi amaçlamaktadır (Özden, 2005: 7). Bu bağlamda bireylerin öğrenme sürecinde edindikleri deneyimleri yaşamlarında nasıl kullanacaklarının da farkında olmaları gerekmektedir. Kısaca birey öğrenme sonucu edindiği yaşantıları, yaşamının her alanında kullanabilmelidir.

Günümüz toplumunda bireylerden, aktif, katılımcı, doğru kararlar verebilen, açık, hoşgörülü, soran, sorgulayan, karar verme yeteneği gelişmiş, ekip çalışmalarına katılan ve üretken olmaları beklenir (Özkan, 2006: 36). Çünkü günümüzde yaşanan gelişmelerle çok hızlı bir değişim yaşanmakta ve yaşam karmaşık hale gelmektedir. Bu nedenle çocukların sağlıklı yaşam sürüp toplumun üretken bir üyesi haline gelebilmeleri için, onlara bu değişimlere uyum sağlayabilecek ve günün şartlarına uygun nitelikte bilgi ve becerilerin kazandırılması gerekmektedir (Ergül, 2007: 177). Bu bağlamda

çocuklara kazandırılması gereken temel beceriler arasında, problem çözme, yaratıcılık, çevreye uyum, üretkenlik, eleştirel düşünebilme, empati kurma, farklı kültür ve inanışlara sahip insanlarla bir arada yaşama becerileri sıralanabilir (Demircioğlu, 2004: 253).

Birey, başkaları ile iletişimde olumlu tepkileri sağlayabilecek ve olumsuz tepkilerin ise önüne geçebilecek becerilere de sahip olmalıdır (Genç, 2005: 43). Bireyin toplumda problemsiz olarak yaşayabilmesi ve diğer insanlarla olan ilişkilerini başarılı bir şekilde yürütmesi için sahip olması gereken becerilere sosyal beceri denilmektedir (Kalafat, 2007). Bireylerin başkaları ile etkileşimlerinin sosyal açıdan kabul edilebilir olması için sosyal becerilere sahip olmaları gerekmektedir.

Bireyin toplumsal yaşamda gerekli olan sosyal becerileri kazanması, içinde yaşadığı toplumun bir üyesi haline gelmesini, toplumun bir parçası olduğunun bilincine varmasını ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirmesini sağlayacaktır (Genç, 2005: 42). Sosyal becerileri gelişen birey sosyal bireydir. Sosyal birey üretebilen, mutlu olan ve toplumun sürekliliğine katkıda bulunandır (Zeybek, 2006: 234).

Demokratik yaşam kültürünün korunabilmesi için bireylere düşünme becerilerinin kazandırılması gerekir. Çünkü demokraside, insanın tek başına doğru kararlar alabileceğine, karşılaştıkları sorunları mantıklı, barışçıl ve doğru şekilde çözebileceğine inanılır. Kısaca demokrasi kültürünün varlığı, ancak düşünebilen insanla gelişir. Bireylerde öğrenmeyi öğrenme, kendini daha iyi tanıma, anlama, olaylar karşısında akıl yürütme ve farklı boyutlarda bakabilme düşünme becerilerinin kazandırılmasıyla gerçekleşir (Doğanay, 2006: 181–182).

Empati kurma becerisi demokrasi bilincinin gelişmesinde önemli yer tutar. Demokrasi anlayışında başkalarını anlayabilmek, onları kabullenebilmek ve saygı göstermek oldukça önemlidir. Kısaca demokrasi bilincinin geliştirmesi empatik anlayışın geliştirilmesiyle yakından ilişkilidir (Sarı, 2001: 53).

Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin kendini gerçekleştirme yolunda ilerleyen, yaratıcı, insanlarla sağlıklı iletişim kurabilen, düşünme yeteneklerini geliştiren, işbirliği

içinde çalışan bireyler olabilmelerini sağlayacak amaçların olduğu görülmektedir (Güçlü ve Ersözlü, 2004: 332). Amaçlar bireye kazandırılması istenilen özelliklerdir. Bunlar; tutum, beceri, yetenek, alışkanlık, ilgi vb. biçim ve niteliklerdir. Sosyal Bilgiler derslerinde bu özellikler, öğrencilere sadece aktarılmakla yetinilmemektedir. Bunun yanı sıra verilen bu özelliklerin öğrenciler tarafından anlaşılmasını, çözümlenmesini, konuyla ilgili olarak tutum ve becerileri geliştirmeleri amaçlanmaktadır. Ayrıca bu derste bireylerin kendileri ve toplum için iyi, yararlı alışkanlıklar kazanmaları beklenmektedir. Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersinde bireylerde düşünme becerilerini geliştirici yaşantılar yer almaktadır (Sözer, 1998: 48).

Sosyal Bilgiler dersi ile etkili vatandaş yetiştirme amaçlanmaktadır. Etkili vatandaş ise düşünebilen vatandaşdır. Düşünme mevcut bilgilerden yeni bilgi üretme sürecidir. Var olan problemleri çözmek için zihnin yaptığı işlemler olarak da ifade edilebilir. Sosyal Bilgiler dersi değişen toplumda yaşanan sorunları dikkate alarak bunları çözmek için öğrencileri düşünmeye yönlendirmektedir. Sosyal Bilgiler programı bilgiye ulaşan ve kullanan, olayları sorgulayan, objektif kararlar verebilen, olaylara çok boyutlu bakabilen ve çözüm üretebilen, düşünen etkili vatandaşlar yetiştirilmesi amacına yönelik yaşantıları içermektedir (Gelen, 2002: 105–106). Ayrıca Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerin, başkalarının fikirlerine saygı duyup, kendi fikirlerini ortaya koyması ve yaratıcı düşünme gücünün geliştirilmesini de hedefler. Öğrencilerin araştırarak doğru bilgiye ulaşmasını sağlayacak yaşantılar yer alır (Oğuz, 2007: 44).

Sosyal Bilgiler dersin, öğrencilerin kendilerini gerçekleştirmelerine, demokrasinin ilkelerini uygulama ve demokratik tutum kazanmalarına olanak sağlamak için karar verme becerisini geliştirici türde yaşantıları içermektedir (Şirin, 2007: 304). Ayrıca bu derste öğrencilerin; toplum ve sorunları hakkında bilgi sahibi olmalarını ve bir vatandaş olarak sorumluluklarını öğrenmelerini, insan ilişkilerini anlamalarını sağlayıcı yaşantıları da vardır (Yanpar, 1994: 43).

Demokrasinin işlemesine engel olan pasif vatandaşlar yetiştirme sorununun çözümü, düşünen ve üreten bireylerin yetiştirilmesine bağlıdır (Gelen, 2002: 101). Sosyal Bilgiler programının bir başka amacı da öğrencilere genel bir sosyal bilim kültürü kazandırmaktır (Zeybek, 2006: 236). Ayrıca Sosyal Bilimlerde var olan

sorgulama yeteneğinin öğrencilere kazandırılması hedeflemektedir. Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin, sosyal bilim kültürü kazanmaları için öğrencilere, bilgiyi elde etme yolları, bilimsel ve sistematik düşünme becerileri kazanmalarına yönelik öğrenme yaşantıları sunulmaktadır. İnsanın çevresindeki olayları, karşılaştığı sorunları, doğmalardan, saplantılardan, kişisel yargılardan uzak ve neden sonuç ilişkisi içerisinde objektif olarak düşünmesi, bilimsel ve sistematik düşünme olarak ifade edilmektedir (Duman, Karakaya ve Yavuz, 2001: 20).

Bireylerin günlük hayatta karşılaşılabileceği problemlere çözüm üretebilecek yeterliliğe ulaşmasını sağlamak Sosyal Bilgiler öğretiminin temel amaçlarından biridir (Sarısaman, 2006: 127). Problem, “zihni karıştırması nedeniyle karşılaşılan birey tarafından çözme isteği uyandıran ve ilk defa karşılaşılmaması nedeniyle de standart bir çözüm yolu bulunmayan, sadece çözmeye çalışan kişinin sahip olduğu bilgi birikiminin doğru şekilde kullanılması sonucu çözülmesi mümkün olan sorun olarak tanımlanabilir” (Türnüklü ve Yeşildere, 2005: 109). Sosyal Bilgiler dersi öğrenme etkinlikleri ile eleştirel, yaratıcı düşünme, problem çözme, karar verme gibi becerilerin gelişmesini sağlar. Böylece çocuğun karşılaştığı sorunlara çözüm bulmasında ve karar vermesinde yaşadığı zorlukların üstesinden gelmesini sağlar.

Sosyal Bilgiler dersi ile başkalarının fikirlerine saygı duyup, kendi fikirlerini ortaya koyması, doğru bilgiye araştırarak ulaşma ve yaratıcı düşünme gücünün geliştirilmesi hedeflenmektedir (Oğuz, 2007: 44). Ayrıca öğrencilerin bireysel farklılıklara saygı duyma, bireysel özgürlüğün olanaklarını kullanma, dünya kaynaklarını kullanırken bu kaynaklara ulaşamayan insanları da düşünerek empati kurma ve ihtiyaçlarını karşılamak için sahip olduğu donanımları akılcı biçimde kullanma gibi şeyleri öğrenmeleri hedeflemektedir (Deveci ve Çengelci, 2006: 142).

Ayrıca hızlı teknolojik, ekonomik, politik ve sosyal değişme tarafından organize edilen karmaşık bir toplumda, öğrencilerin vatandaşlık sorumluluğunu geliştirmek için temel zihin alışkanlıklarını, tutum ve becerilerini de geliştirmeleri beklenmektedir (Akengin ve Tuncel, 2004: 216). Bu amaçlara ulaşmak için bir yandan öğrenciler için Sosyal Bilgiler dersi, yaşadıkları toplumu ve dünyayı tanıtarak toplumsal görüş geliştirmelerini sağlarken diğer yandan bireyin içinde yaşadığı topluma uyumunu sağlar

(Güçlü ve Ersözlü, 2004: 331). Ayrıca işbirliği içinde çalışabilen problem çözme ve bazı sosyal becerilere sahip, aktif bireyler yetiştirilmektedir.

2.9.4. Öğrencilerin Kültürel Değerler Çerçevesinde Yetişmelerini Sağlama

Tüm toplumlar değer ve normları içeren bir kültür üzerinde varlığını devam ettirirler (Güler, 2008: 194). Bu bakımdan bir toplumun kendisine has özelliklerine kültür denir. Gelenek ve görenekler, ortak zevkler, düşünce ve duygular, tarihi miras bir toplumda kültürü oluşturmaktadır (Duman, Karakaya ve Yavuz, 2001: 41). Bir başka tanıma göre de kültür bir toplumda karşılıklı ilişki ve etkileşimler sonucu oluşturulan, geliştirilen ve aktarılan tüm ekonomik, dinsel, siyasal, sosyal kurumları; sanat, dil, felsefe, töre, yöntem ve işlevleri, inanç, tutum ve idealleri içeren maddi ve manevi değerler toplamıdır (Er Uğuzman, 2000: 64). Kısaca kültür bir toplumun yaşam ifadesidir (Özkan, 2006: 36).

Toplumlardaki bireyler tarafından paylaşılan, benimsenen bir eylem, bir düşünce, bir deneyim toplumun kültürünü oluşturmaktadır. Bütün bu etkileşimlerin gerçekleştiği çevre, toplumsal çevredir. Çünkü insanlar arasında kurulan ilişkiler insana özgüdür, insan tarafından oluşturulmaktadır. Bundan dolayı bu ilişkiler toplumsaldır (Aslan, 2001: 19).

İnsan toplum içinde yaşadığı için kültür toplumsal bir üründür. Dünyaya gözlerini yeni açan bir çocuk dilini, dinini, yiyip-içmesini, giyinip-kuşanmasını, çevresini, sosyal yaşantısını, değerlerini, normlarını vb içinde bulunduğu toplumdan öğrenir. Bu açıdan baktığımızda kültür, toplumda yaşayan insanların bütün öğrendiklerini ve paylaştıklarını kapsayan bir kavramdır. Topluma her yeni katılan üye bunu öğrenmek zorundadır (Özkan, 2006: 30).

Toplumsal nitelik olan kültür, toplum içinde süreklilik gösteren, değişen, öğrenilerek bir sonraki kuşağa aktarılan ve toplumu bütünleştirme gibi özelliklere sahiptir. Kültür, her toplumun kendi yapısına uygun biçimde değişir ve gelişir (Er Uğuzman, 2000: 64). Kültürün sahip olduğu işlevler şunlardır (Tezcan, 1991: 61):

- Bir toplumu diğer toplumlardan ayırt etmeyi sağlar,
- Toplumun kendisine özgü sahip olduğu değerleri içerir,

- Toplumsal dayanışmanın temellerinin oluşturan en önemli unsurdur,
- Toplumsal yapının içeriğini doldurmasını sağlar,
- Bireylerde toplumsal kişiliğin gelişmesinde en önemli etmendir.

Kültürel değerler, toplumdaki bireyleri bir arada tutan en önemli öğeleridir. Bir bütün olarak toplumun gelişmesi için bu ortak değerlerin toplumsal yaşama katkı sağlayacak nitelikte olmaları gerekir (Erden, tarihsiz: 1). Değerler toplumların sahip olduğu kültürü oluşturan inançlar, fikirler ve normlar sistemidir. Kültüre ve toplumlara anlam kazandıran ölçütler, değerleridir (Ercan, 2001: 1382). Bir toplum içinde değerler gruptan gruba veya bireylere göre değişebilir. Ancak bazı değerler vardır ki bunlar toplumun çoğunluğu tarafından benimsenmiştir. Bunlar milli ve kültürel değerlerdir. Toplum içindeki bireylerin davranış ve tutumları en çok bu değerler etkiler (Erden, 2004: 94).

Her ülke toplumun bilimsel ve teknolojik gelişmesini sağlayarak mevcut sosyal yapısını temel özellikleriyle devam ettirmeye çalışır. Bunun için de toplumlar hem bilimsel ve teknolojik gelişmelere ayak uydurmalı hem de sosyal yapılarını temel özellikleriyle devam ettirebilmeleri için kültürel değerlerini yetişen nesillere aktarmalıdır. Böylece toplumsal bütünleşmeyi ve birleştirmeyi sağlamış olurlar (Özkan, 2006: 36).

Bilgiyi, sanatı, ahlakı, hukuku, örf ve adetleri kapsayan kültür, bunun yanında insanın cemiyetin bir üyesi olması dolayısıyla kazandığı diğer bütün yetenek ve alışkanlıkları da kapsamaktadır. Bu özelliğinden dolayı kültür toplum mirası veya sosyal miras olarak da ifade edilmektedir. Eğitim çağındaki genç kuşaklara toplumun kültürü aktarılmaktadır. Böylece hem kültürün milliliği korunur hem de toplumun sürekliliği sağlanır. Eğitim yoluyla topluma ait olan milli kültür genç kuşaklara nakledilmektedir (Erkal, 1993: 125–126).

Bir davranış kazandırma mühendisliği olarak, kültürleme ve sosyalleştirme sürecine eğitim denir. Eğitim ile psiko-sosyal bir varlık olan bireyin ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri doğrultusunda ve toplumun ihtiyaçları yönünde bireye davranış değişikliği kazandırılması sağlanır. Eğitimle kazandırılan bu davranış değişiklikleri, toplumca arzu

edilen özellikleri kapsar. Böylece bireyin çocuk, genç ve yetişkin olarak kendi toplumuyla bütünleşmesi, toplum içinde etkin bir birey olması ve yetişmesi sağlanmış olur. Toplumun tüm süreçlerinde (ailede, sokakta, işyerinde, çarşıda, hastanede, hapishanede vb) bilinçli ya da kendiliğinden olan öğrenmeleri içeren kültürlemenin amaçlı olarak yapılan kısmına eğitim denir. Bu nedenle kasıtlı kültürleme sürecin “eğitim” olarak ifade edilebilir (Özkan, 2006: 35).

Toplumsal düzenin sağlanması ve geliştirilmesi için kültürün ve eğitimin paralel olarak geliştirilmeleri ve gerçekleştirilmeleri gerekmektedir. Dolayısıyla eğitim toplumun kültürel yapısına göre şekillenecek ve toplumun değişmesine ve gelişmesine temel oluşturacak yapıda olmalıdır (Özkan, 2006: 36). Kısaca toplumları oluşturan bireylerin eğitilmesi yoluyla, toplumların devamlılığı ve gelişmeleri sağlanabilir. Bu bağlamda eğitimin bireylere bilgi ve beceri kazandırmanın yanında, toplumun yaşamasını ve kalkınmasını devam ettirebilecek ölçüde ve nitelikte değer üretmek, mevcut değerlerin dağılmasını önlemek, yeni ve eski değerleri bağdaştırmak görevleri vardır (Varış, 1991: 5).

Bir toplumun bütün ideallerini ve sosyal kişiliğinin sembolü olan kültür tarihi bir birikimdir. Kültür ancak ortak bir dilin varlığı ile devam ettirilebilir (Erkal, 1993: 127). Dil milli kültürün temeldir. Düşünmenin ve fikir üretmenin aracı olan dil milli duygunun oluşmasında da etkindir. Milletler kendi dilleriyle ancak milli duygunun oluşmasını sağlar. Bu bağlamda dil bir milletin milli duygularının oluşmasında, bu duyguların geniş kitlelere yayılmasında birinci derecede önemli etkiye sahiptir. Ayrıca milli kültürün ilerlemesi ve yayılmasında önemli bir araç olan dil milli duygunun gelişmesinde ve bağımsızlığın korunmasında da oldukça önemlidir. Bu bağlamda Türkçeye gereken önemi vererek Türkçe konuşmaktan, Türkçe yazmaktan gurur duyan bireyler yetiştirmek önemlidir. Çünkü bağımsızlığın temeli de milli kültürdür, milli kültürün temeli ise dildir. Atatürkçülükte, milletin tanımında “dil birliği” esası yer almaktadır. “Millet, dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine bağlı vatandaşların oluşturduğu siyasi ve toplumsal bir heyettir” (Savaş, 2004).

Eğitim yoluyla milli yapımızı, gelenek ve göreneklerimizi yaşatarak, insanımızın kişilik yapılarına etki ederek iyi insan olarak yetişmeleri sağlanır (Özkan, 2006: 37).

İlköğretimin birincil amacı, öğrencilere toplumun gerekli değerlerini aktarmak ve bu sayede sosyal birliği ve bütünleşmeyi sağlamaktır. Bu sebeple bireylere, toplumda diğer üyelerle uyum içinde yaşamaları ve yaşamlarını daha iyi sürdürebilmeleri için gerekli temel bilgi, beceri ve tutumların yanı sıra kültürel normları da kazandırılmaya çalışılır (Yaşar, Gültekin ve Ersoy, 2007).

Öğrencilerin kişilik, yetenek ve becerilerinin yanı sıra toplumun ve kültürün istenilen düzeye çıkartılması için eğitimin amaçları belirlenir (Ergün, 1996: 36). Eğitim programlarında yer alan dersler aracılığıyla birikmiş kültür çocuklara ve gençlere aktarılır. Her ne kadar tüm derslerin amaçları arasında yer alsada milli kültür aktarma doğrudan Sosyal Bilgiler öğretim programının içinde yer alır. Tüm dünya devletlerinde Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının; toplumların kendi kültür yapılarını koruma ve bu korunan yapının gelecek nesillere aktarılması gibi bir görevi vardır (Bağcı, 2007: 39).

Sosyal Bilgiler dersi vatandaşlık eğitiminde kültür aktarımı görevini yüklenmiştir. Sosyal Bilgiler dersi ile bireylere toplumumuzun özellikleri, gelenek ve görenekleri, kültürü ve Türk vatandaşı olmanın ayrıcalıkları ve özellikleri kazandırılmaktadır (Aslan ve Gökkaya, 2004: 227). Toplum mühendisliği görevini üstlenen Sosyal Bilgiler dersinin yıkılan kültür ve değerlerimizi iyileştirme gibi bir görevi de vardır (Bağcı, 2007: 41).

İnsan ruhunun eğitimi açısından eğitici rolü bulunan Sosyal Bilgiler dersinin aynı zamanda insan ruhunu milli kültür ve ahlak bakımından da düzenleyici rolü vardır. Milli kültür ve ahlak bakımından eğitimi verilen Sosyal Bilgiler dersi, bireylerin vatana, millete ve kültüre bağlılık değerlerini yükseltirken bir yandan da bireylerin özgürleşmelerine katkı sağlamaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin “yaşam boyunca ruhun terbiyesini insanlara sunulan iyiliğe ve güzelliğe iterken aile bağlarını sağlamlaştırıcı bir yanı da bulunmaktadır. Sosyal Bilgilere milli ahlak yapısı bakımından bakarsak insan ahlakını terbiye ettiği gibi bu terbiyenin gelecek nesillere aktarılmasında büyük rol oynamaktadır” (Bahar, 2007: 47).

Sosyal Bilgilerin evrensel amaçları kazandırma görevi yanında ulusal amaçları kazandırma görevi de vardır. Ulusal amaçlar arasında bireylerin topluma adapte olmaları, ulusal ve kültürel değerlere sahip çıkmaları, örf, adet, geleneklere bağlılık vb. sıralanabilir. Sonuçta kendi öz kültürünü benimsemeyen bireylerin evrensel değerleri benimsemeleri çok zordur.

2.9.5. Öğrencilerin Milli Kimliklerini Merkeze Alarak Evrensel Değerleri Benimsemelerini Sağlama

Günümüzde bilgi çok hızlı bir şekilde artmakta ve yayılmaktadır. İnsan bilgi ile doğaya hakim olmaya çalışsa da aciz bir varlıktır. Çünkü yaşamak için toplumsal olmak ve diğer insanlarla işbirliği yapmak zorundadır. Bu işbirliği bireye sorumluluk yüklemektedir. Aynı zamanda işbirliği yani paylaşmak belli değer yargılarının da olmasını zorunlu kılar. Bu bağlamda işbirliği ve paylaşımın adil olması için üretilen değer yargılarının da evrensel olması gerekmektedir (Oktay, 2007: 134).

Değerler, inançlar bütünüdür. Tümüyle nesneldirler, etkinlik kazandıklarında duygularla bütünlük oluşturur. Yani değerler duygulardan arındırılmış fikir niteliği taşımazlar. Değerler bireyin amacına ulaşmasındaki davranış biçiminde etkili olmaktadır (Çetin, 2004). İnsanların ahlaki özünde oluşan bu değerler evrenseldir. Yani bu değerler bir toplum için değil tüm toplumlar için önemlidir. Adalet, eşitlik, özgürlük, insana saygı, dürüstlük, çalışkanlık vb, tüm insanlar için aynı değere ve öneme sahiptir. Bu nedenle evrensel değerlerin insanlar tarafından korunması ve yaşama geçirilmesi yönünde sorumlulukları vardır (Doğan, 2001: 231).

İnsani değerleri gelişmeyen bireyler hem kendilerine hem de diğer insanlara olumsuz davranışlarda bulunurlar. Bu nedenle değer eğitimi oldukça önemlidir. Aile, toplum ve okulların başlıca amacı temel insani değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmektir. Bu açıdan okulların genel amacı, akademik açıdan başarılı ve temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmektir (Ekşi, 2003: 79).

İnsan sosyal bir varlıktır. Bundan dolayı insanın biyolojik bir varlık olmanın yanında etik yani ahlaki bir varlıktır. Ahlaki varlığı ile insan bir takım sorumlulukları kabul etmektedir. İnsan yüklendiği sorumluluklarla kendi dışındaki diğer insanların da

varlığını ve kendisinin sahip olduğu haklara sahip olduğunu kavrar. İnsan dünyadaki diğer canlılar arasında ‘öteki’ düşüncesine sahip tek canlıdır. İnsanların ahlaki özünde başkalarını düşünme, onları dikkate alma, onlara saygı ve sevgi gösterme gibi değerler vardır (Doğan, 2001: 230-231).

İnsan hakları da en üstün ahlaki değerlere dayanan haklardan oluşturulmuştur (Doğan, 2001: 231). İnsanlar toplumsal yaşama geçmeden önce, doğal halde ve tam özgürlüğe sahiptiler. İnsanlar toplumsal yaşama geçerken bir sözleşme imzaladılar. Bu sözleşme topluluğun kurulabilmesi ve yaşayabilmesi için insanlar özgürlüklerin bir kısmından vazgeçmesini gerekli kıldı. Fakat doğal halde yaşarken sahip oldukları yaşama hakkı, düşünce özgürlüğü, yargılama ve cezalandırma gibi hak ve özgürlüklerinden vazgeçmediler. O halde devletler kendinden önce de var olan bu doğal hak ve özgürlüklere bağlı kalarak onlara saygı göstermelidirler (Duman, Karakaya ve Yavuz, 2001: 101). Bu nedenle insan hakları, insana dair tüm birikimlerin bir yansıması sonucu dünyada evrensel olarak ifade edilebilir (Gözütok ve Tekinli, 2006: 65).

İnsan hakları ile herkese eşit hakların sağlanması, ayrımcılığın önlenmesi, eşitlik ve adalet düşüncelerinin yaygınlaşması sonucunda hukuk devletinin gelişimi desteklemiştir (Cılga, 2001). İçinde bulunduğumuz çağda, insan hakları kavramına, dünyadaki tüm ülkelerde sık sık vurgu yapıldığı görülmektedir. İçinde bulunduğumuz çağda uluslararası ilişkiler alanında yapılabilecek en önemli suçlamalardan bir tanesi de insan haklarının ihlal edilme suçlamasıdır. Çünkü insan hakları modern ulus devletlerin egemenlik sınırlarını aşır uluslararası bir boyut kazanmıştır. İkinci dünya savaşına kadar insan hakları, devletlerin iç işlerini ilgilendiren bir konu olarak görülürdü. Bu zamandan sonra insan hakları ülke sınırlarını aşır evrensel boyuta ulaşmıştır (Duman, 2004: 125).

İnsan hakları, bütün insanların, dil, din, ırk, cinsiyet, ekonomik ve sosyal konum vb. konumları nedeniyle hiçbir ayrıcalık gösterilmeksizin, sadece insan oluşundan dolayı ve insanlık onurunun gereği olarak sahip oldukları hak ve özgürlüklerin hepsini içerir (Duman, Karakaya ve Yavuz, 2001: 100; Anar, 1999: 20). İnsan hakları alanında yayınlanan en önemli bildirge 10 Aralık 1948’de Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesidir. Bu bildirge ile birlikte “insan hakları”

uluslar arası bir evrensel değer haline gelmiştir (Gözütok ve Tekinli, 2006: 65). İnsan haklarının evrenselliği bildirgenin dayandığı temel düşünceydi. Bu düşünce bütün insanların doğuştan cinsiyet, ulusal köken, dil, din ayrımı yapılmaksızın eşit olduğu düşüncesidir. Yani insan hakları kavramı eşitlik düşüncesi temeline dayandığından dolayı evrenseldir (Anar, 1999: 58). İnsan hakları gelişim süreci içinde; kişi özgürlükleri ve siyasal haklar, sosyal ekonomik ve kültürel haklar ile katılım ve dayanışma hakları olarak üç aşamada gelişmiştir (Cılga, 2001).

İnsan haklarına saygı; herkes için insan haklarının ve temel özgürlüklerin sağlanması, uygulanması, işlerlik kazandırılması ve davranışa dönüştürülmesini gerektirir. Bu ise devletin, toplumun ve toplumu oluşturan vatandaşların sorumluluğundadır. Devletin sorumluluğu, hakları düzenlemek, sistemi kurmak, süreçleri tanımlamak, kurumlar yoluyla işlerlik kazandırmak, değerlendirmek, izlemek ve geliştirmektir. Tüm toplum ve bireylerin sorumluluğu ise, bilinçli varlıklar olarak insan hakları bilgi ve bilincine sahip olmak, davranışa dönüştürmek ve hayata geçirmektir. Toplum ve insan yaşamının pratiği içinde ancak insan haklarının kullanımını gerçekleştirilmesi, ihlalleri önlenmesi, korunması ve geliştirmesi mümkündür (Cılga, 2001).

Bir toplumun demokratikliğinin temel ölçütlerinden biri, o toplumda insan haklarına verilen değerdir. Toplumsal yaşam içerisinde eğitimde de temel haklar ve özgürlükler, kişi dokunulmazlığı, güvenlik hakkı, düşünce ve düşünceyi açıklama, bilim ve sanat, iletişim, seçme ve seçilme, eğitim ve insan hakları eğitimi, temiz çevrede yaşama, seyahat ve yerleşme, birlikte çalışma vb. hak veya özgürlükler temel ölçütler arasında yer alır (Özbek, 2006: 232).

Bireylerde insan hakları bilinci doğuştan getirilen bir özellik olmadığından dolayı ancak eğitim ile geliştirilebilir. Bireylerin kendine ve çevresine karşı dürüst olması, açık fikirli, karşı fikrin ve karşıdaki insanın saygıdeğer olduğunu içtenlikle kabul etmesi, bağımsız düşünebilen, alçak gönüllü, başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı gösterip, aynı zamanda kendi hak ve özgürlüklerini koruyabilen özelliklere sahip olarak yetiştirilmesi eğitimin en önemli amacıdır. Bu amaca ulaşılması ancak insan

hakları bilincinin gelişmesini hedefleyen eğitim anlayışı ile sağlanabilir (Gözütok ve Tekinli, 2006: 66).

Birleşmiş Milletler Teşkilatı tarafından 10 Aralık 1948 tarihinde yayımlanan ve üye tüm devletlerin kabul etmek ve uygulamakla zorunlu olduğu “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi”, dünyada insan haklarının ve eğitiminin hızla yayılmasını desteklemiştir. Ülkemizde de insan hakları eğitimi cumhuriyetin ilanından beri değişik dersler adı altında verilmiştir (Yiğittir, 2007: 294). İlköğretim, insan ilişkilerinin gelişmesinde temel bir süreci oluşturduğu için uzlaşmacı, hoşgörülü, eşitlikçi ve barışçı gençlerin yetiştirilebilmesi amacıyla “insan hakları eğitiminin” etkili bir biçimde öğrencilere verilmesi gerekmektedir (Üste, 2007: 629). Günümüzde de insan hakları eğitimi ilköğretim programı arasında en çok Sosyal Bilgiler dersi kapsamındadır. Sosyal Bilgiler öğretim programı insanı ve yaşamlarını konu alır. Böylece kendi kendimizi ve bizim dışımızdakileri yani ötekileri daha iyi anlamamız sağlar (Akpınar, 2006: 196).

İnsan haklarına saygı, özgürlük, eşitlik ve sosyal adalet düşüncesi, çoğulculuk ve katılımcılık demokrasi kültürünün temel göstergeleridir. İnsan varlığının kutsallığına, kişinin saygınlığına inanan, insana üstün değer veren demokrasi kendine özgü değer ve inançlardan oluşan bir kültür ve yaşam biçimidir. Demokrasi kültürü oluşturmadıkça, gerçek demokrasiden söz etmek imkansızdır. Yani demokrasi kavramının içeriğinde yer alan değer ve inançların toplumda ve toplumsal yaşamın her alanında yaşatılması gerekmektedir (Duman, Karakaya ve Yavuz, 2001: 141; Ertürk, 1985: 170).

Bir devlet yönetimi biçimi olduğu kadar toplum ve insan için bir yaşam tarzı olan demokrasi ve insan hakları kültürü, kamusal, toplumsal ve bireysel duyarlılığı ve sorumluluk ile uygulanabilir ve geliştirilebilir. Kamusal alanın bütün süreçlerinde, toplum içinde, ailede, sosyal çevrede, kentsel-kırsal yaşam alanlarında, okulda ve başka düzeylerde ilişkileri yönlendirilmesinde insan hakları ilke ve standartlarının temel alınması gerekir. Toplum içinde tüm ilişkilerde (Ana-baba-çocuk ilişkileri, öğretmen-öğrenci ilişkileri, çocuk – yetişkin ilişkileri vb) insan hakları ve demokrasi yaşanmalı, uygulanmalı, özümsemeli, duyarlılık gösterilmeli, yaparak ve yaşayarak öğrenilmesi sağlanmalıdır (Cılga, 2001).

Devlet yapısında, toplumsal sistemde ve insan ilişkilerinde demokrasi ve insan hakları kültürü çok boyutlu olarak oluşur. Demokrasi ve insan hakları kültürünün oluşturulması her alanda demokratik değer, tutum ve davranışların geliştirilmesi, insanın özgürlüğü ve mutluluğu, toplumsal örgütlenme ve nitelikli vatandaşların yetiştirilmesine bağlıdır (Cılga, 2001). Bireylerde demokratik değer, tutum ve inançlar geliştirme, onların var olan değerlerin farkına varmalarını ve diğer insanlarla ve çevreleriyle etkileşimlerini nasıl etkilediğinin bilincine varmalarını sağlamak eğitimin özelde de Sosyal Bilgiler öğretimin görevidir (Doğanay, 2006: 260; Sözer, 1998: 8). Sosyal Bilgiler öğretim programının amaçları arasında yer alan insan hakları eğitimi ile “insan haklarına saygıyı geliştirme, insan haklarını kullanma ve koruma, demokrasiyi yaşam biçimine dönüştürme, ihtiyaç duyulan özgür, etkin ve katılımcı yurttaş” yetiştirmeyi hedeflemektedir (Karagöz Güven, Özdemir ve Özdemir, 2007: 739).

Günümüzde yaşanan hızlı değişimler insanları yeni değer arayışına itmiştir. Dünyada yaşanan küreselleşme, ulusallık, uluslar arası entegrasyonlar, yerellik, ulusal kültür, kültürler arası yaklaşma, çok kültürlülük, çok dillilik, dinler arası hoşgörü, diyalog vb kavramlar insanları yoğun bir biçimde etkilemektedir (Arslan, 2006: 182). Hem toplumlar arası bütünleşmeyi hem de farklılaşmayı içeren çok yönlü bir gelişme olarak değerlendirilen küreselleşme bizleri yöresel olarak etkinlikte bulunup küresel düşünmeye zorlamaktadır (Tezcan, 2002: 35).

Küreselleşme ile beraber küresel sorunlar da oluşmuştur. Küreselleşme uyuşturucu, çevre kirliliği, nükleer felaketler, savaşlar gibi pek çok sorunu beraberinde getirmektedir. Bu sorunlara geleneksel yaklaşımlarla çözüm bulunamayacağı için küresel çözümler bulunması gerekmektedir. Bu nedenle geleneksel ahlak anlayışlarından ve değerlerinden farklı dünyadaki bütün insanlara hitap edilebilecek küresel ahlak anlayışını ve küresel değerler oluşmuştur (Oktay, 2007: 134–135). Bu bağlamda çocukların bu değerlerle uyum sağlayabilmeleri ve bu değerlere göre toplumsallaşmaları gerekmektedir. Öğrencileri yaşamın değişen ülke gerçeklerine hazırlamak, küresel eğitim anlayışının programlara girmesini zorunlu hale getirmiştir (Tezcan, 2002: 42).

Toplumsal değerleri büyük ölçüde değişmeye zorlayan ve bazı değerlerin kaybına sebep olan küresel değerler, yöresel değerlere zarar vermektedir. Değerlerin değişmesi insanların anlayışını, ahlaki yapılarını değiştirmektedir. Bu da kişilik ve kimlik değişimine neden olmaktadır. Bu nedenle küresel değerler karşısında toplumsal değerlerimizi korumak hem bireysel hem de toplumsal kimliğimiz açısından oldukça önemlidir (Oktay, 2007: 134).

Avrupa Birliği'nde Avrupa Komisyonu Eğitim ve ğretim alışma Grubu (The European Commission Study Group on Education and Training), Avrupa'nın devrolunmaz mirasının bir parçası olarak düşünülen bir anahtar değerler seti tanımlamıştır. Bu değerler şöyle sıralanabilir (The University of Birmingham, 1997: Akt: Topsakal, 2004: 126):

- İnsan hakları/ insanın değeri, saygınlığı,
- Temel zgrlkler,
- Yasaya uygunluk,
- Sonsuza kadar şiddetin reddi ve barış,
- Diğerlerine saygı,
- Avrupa'da ve halka halka tüm dünyada dayanışma ruhu,
- Adil gelişim,
- Fırsat eşitliği,
- Rasyonel düşünce prensipleri (delil ve ispat etiği)
- Ekolojik sistemin korunması
- Kişisel sorumluluk

Bu değerlerin kaynağı BM'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında çıkardığı birbirini izleyen anlaşma ve deklarasyonlarda, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesidir (Topsakal, 2004: 126). Bu yeni değerler ve bu değerlere sahip insanların yetiştirilmesi kuşkusuz eğitimin, daha açık bir ifadeyle Sosyal Bilgilerin konusu içine girmektedir. Daha geniş anlamda Sosyal Bilimlerin konusu içinde yer almaktadır (Arslan, 2006: 182). Toplum hayatında adil olma, bağımsızlık, sevgi, saygı, alışkanlık, dürüstlük, duyarlılık, hoşgörü, barış, vatanseverlik, sorumluluk gibi değerler Sosyal Bilgiler ğretiminde önemli yer tutmaktadır (Oğuz, 2007: 43).

2.9.6. Öğrencilerin Yaşadığı Yeri ve Dünya Coğrafyasını Tanımalarını Sağlama

Bir bilim dalı olarak coğrafya, yeryüzünün şekillenmesinde etkili olan olayları ve yeryüzündeki insan, bitki, hayvan toplulukları ile doğal ortam arasındaki ilişkileri ve bunların doğadaki dağılışı incelemektedir. Bu bağlamda coğrafya doğal ortam ve çevrenin incelenmesi ile insan topluluklarının çeşitli faaliyetlerini inceleyen bir bilim dalıdır. Coğrafya bilimi, İnsan faaliyetlerinin doğal ortamla olan ilişkilerini, doğal ortamın insan toplulukları üzerindeki etkisi ve insanların doğal ortama etkisini araştırmaktadır (Atalay, 1992: 1).

Kişinin üzerinde yaşadığı zemini tanımlayan ve doğayla sağlıklı bir iletişim kurabilme için yapılan, içinde tüm sosyal boyutları barındıran planlı ve bilimsel öğrenme- öğretme sürecine coğrafya eğitimi denir. Bireylerin kendini, üzerinde yaşadığı dünyayı ve evreni sağlıklı bir biçimde tanımlayabilmesi coğrafya eğitimi ile mümkündür. Coğrafya eğitimi ile bireyler dünyayı ve yaşamı algılama, anlama ve yorumlama yoluyla kendini ifade ederken doğada bulunan diğer canlılarla ve mekanlarla sağlıklı ilişkiler kurabilmenin yollarını öğrenirler (Öztürk, 2007:) Coğrafya eğitimi yakın çevreden başlayarak insanın yaşadığı yeri kendisine tanıtmayı hedefler (Zeybek, 2006: 236). Ayrıca coğrafya eğitimi ile elde ettiği bilgiler sonucunda çocuklar yaşadığı doğal çevreyi tanır ve doğal çevre ile toplumsal yaşam arasında ilişkiyi kavrar (Erden, tarihsiz: 44).

Coğrafya eğitimi, bireye yaşadığı yeri ve bu yerin dışındaki farklı yerleşimleri, kültürleri ve insanların özelliklerini tanıtmayı hedefler. Bu eğitimle bireyler, gözlem yoluyla bilgi toplayarak kendi mekanlarıyla diğer mekanlar arasında bağlantı kurma ve genellemelere ulaşma imkanı sağlanır. Örneğin bireylerde çevre ile ilgili kazanılan bilgiler, çevre bilincinin gelişmesini sağlar. Etkili bir coğrafya eğitimi ile bireylerin dünyadaki yeni oluşumları, kültürleri ve kavramları anlamaları sağlanabilir (Akbulut, 2004: 218).

Coğrafya kendine özgü ilke ve bağlılık prensipleri doğrultusunda bir yaklaşım ile yeryüzünde doğal, beşeri olgu ve olaylara neden-sonuç ilişkisi içerisinde ele almaktadır. Doğal ve beşeri olaylar insanların etkisi altında oluşmakta ya da doğal olarak oluşarak insanların yaşamını etkilemektedir. Bu bağlamda insan çevre etkileşimi

içerisinde insanları ilgilendirecek sorunlar oluşacaktır. Coğrafya eğitimi ile bu sorunları irdelemek, onlara çözüm bulmak, bu konularda insanları eğitmek, çözüm üretebilen insanlar yetiştirmeyi sağlayabilir (Turan, 2006: 301).

Coğrafyanın düşünce ilkeleri dağılıp, neden, sonuç ve bağlantıdır. Coğrafya eğitiminde bu ilkelere bağlı olarak insanın çevreye ve çevrenin insan üzerindeki etkileri, bu etkilerin ortaya çıkardığı problemler ve bu problemlere çözüm yolları bulma hedeflenir. Coğrafya eğitimi bireylere bağımsız, çok yönlü ve yaratıcı düşünebilme, ileriye görebilme, edinilen bilgileri günlük yaşamda kullanabilme alışkanlığı kazandırmayı sağlar (Akbulut, 2004: 216).

Coğrafya eğitimi ile kazandırılan bilgilerle bireyler, toplumsal yaşam, ekonomi ve kültürle ilgili çeşitli genellemelere ulaşabilirler. Bireyler ulaştığı bu genellemelerden hareketle çeşitli bölge ve ülkelerin ekonomisi, siyasal ilişkileri, toplumsal yaşamları hakkında hipotezler geliştirebilir (Erden, tarihsiz: 39). Bireyler oluşturdukları bu hipotezler ve genellemeler ile kendi ülkelerinde veya yaşadıkları yerde karşılaştıkları çeşitli sorunlara çözüm bulabilirler (Akbulut, 2004: 218)

Coğrafya eğitimi içinde çevre eğitimi de yer almaktadır. Çevre eğitiminin amacı bireylerde çevre bilincinin geliştirilmesi, çevreye duyarlı kalıcı ve olumlu davranış değişikliklerinin kazandırılması, doğal, tarihi, kültürel, sosyo-estetik, değerlerin korunması ve sorunlara çözüm bulma konusunda aktif katılımın sağlanması şeklinde sıralanabilir. Çevre bilincinin oluşturulmasında ana unsur çevrenin korunmasıdır. Bu nedenle çevre eğitiminin temelindeki esas unsur budur (Gezmiş ve Çarıklioğlu, 2007). Çevre eğitimi ile bireylerin dikkatini çağımızın çevre sorunlarına çekerek ve duyarlılık kazandırarak, çevreyi koruma isteği tutum ve davranışlarını olumlu yönde etkilemeye çalışılmaktadır (Şimşekli, Ergül ve Şanlı, 2001: 1592).

Bilinçli bir toplumu oluşturularak çevre sorunları ve bunlarla mücadelede etkili ve kalıcı çözümler bulunabilir. Bilinçli toplum özellikle eğitim sistemine bağlı olarak yetiştirilebilir. Çevre bilincinin ilköğretim düzeyinden itibaren geliştirilmesi gerekir. Gelecek nesiller için sorunsuz, temiz ve daha iyi bir çevre bırakılması için ilköğretimde

bireylere sağlıklı bir çevre için yapılması gerekenler benimsetilmelidir (Gezmiş ve Çarıklioğlu, 2007).

Bilindiği üzere anayasasının 56. maddesinde “herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşma hakkına sahiptir, çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve milletin ödevidir” olarak belirtilmiştir (T.C. Anayasası, 2008: 94). Anayasa ve ona paralel olarak çıkartılmış olan 2872 sayılı çevre kanunu da, çevrenin korunması ve geliştirilmesinde devlet ve birey aktif olarak sorumlu olduğu belirtilmiştir (Gezmiş ve Çarıklioğlu, 2007). Bu bağlamda çevreyi koruma ve geliştirme yasalarla koruma altına alınmıştır.

Doğal afetler konusunun bir bölümü de coğrafya eğitimi içinde yer alır. Günümüzde her ülke kendisi için önem arz eden doğal afeti yakından tanımak ve halkına tanıtmak için, okullarında doğal afetlerle ilgili konulara yer vermektedir. Deprem ülkemiz için doğal afet olarak büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle okullarda eğitim programlarında yer verilen sosyal ve tabi bilimlerde deprem konusuna yer verilmektedir. “Deprem eğitimi, yer kabuğunun yapısından başlayarak, depremi ve deprem oluşum mekanizmasını tanımlayan, deprem sonucunda oluşabilecek zararlar ile bu zararlardan korunma yollarını öğretimini konu alan bir eğitim sürecidir” (Öcal, 2005: 171–172).

Ülkemizde örgün eğitim sisteminin içinde yer alan her türlü seviyedeki okullarda eğitim programlarında yer verilen sosyal ve tabi bilimlerde insan ve çevre ilişkileri, doğal kaynaklar ve kullanımıyla ilgili konulara yer verilmektedir. Bu konulara yer verilmesindeki amaç ise çevre bilincine erişme ve bu konuda bilgiyle yüklenmekten çok, çevreye duyarlı ve olumlu davranışlar kazanmış fertler yetiştirmeyi sağlamaktır (Gezmiş ve Çarıklioğlu, 2007). İlköğretimde Sosyal Bilgiler öğretiminde hem coğrafya hem de çevre ile ilgili yaşantılar yer almaktadır.

Sosyal Bilgiler dersi, yeryüzüne bağlı olayları bütün çeşitlikleri ile tanıtan, bunların oluşmasının nedenlerini açıklayan, kısaca, insan ve onun sosyal ve fiziki çevresiyle geçmişte, günümüzde ve gelecekteki etkileşimlerini ortaya koyan bir derstir (Dönmez, 2003: 31). Bu dersin içeriğinde öncelikle bir yerin nerede olduğu, dünya

hakkında bilgi, fiziki ve beşeri coğrafya bilgisi konuları yer almaktadır. Bu konular aracılığıyla verilen bilgilerin kazandırılması sonucunda öğrencilerden ülke ve dünya coğrafyası hakkında bilgi sahibi olmaları beklenmektedir. Ayrıca, çevreye karşı duyarlı olmaları, çevrelerini tanımaları ve koruma bilincinin gelişmesi de beklenmektedir (Batır ve Mater, 2006: 264).

Bireyler vatandaşlık görevlerini en iyi şekilde yerine getirebilmeleri için ülkelerinin coğrafi yapısı, ülkesinde yaşanan sorunları ve ülkesinin sahip olduğu kaynaklarının neler olduğu hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Örneğin; ülkemizde yaşanan sorunların kavranması ve sorunların çözümünde bireylerin katkı sunabilmeleri için bölgeler arası iklim, topografya, toprak, tarım, kaynaklar, hayvancılık, nüfus, yerleşme sanayi, kültürel durum vb. yeterince bilmelerine bağlıdır (Atalay, 1992: 1). Çünkü sorunların nedenleri ve çözümleri birden çok olayları içermektedir. İlköğretim düzeyinde yer alan Sosyal Bilgiler öğretimi konuları arasında yukarıda belirtilen tüm olgular yer almaktadır.

2.9.7. Öğrencilerin Haklarını Bilen ve Sorumluluklarını Yerine Getiren Bireyler Olarak Yetişmelerini Sağlama

Toplumsal yaşamda düzeni sağlamak için değişik nitelikte kuralları oluşturulmuştur. Bu kurallar toplumsal kural olarak ifade edilmektedir. Bu kuralların amacı ise toplum içindeki bireylerin birbirlerine ve topluma, toplumun da bireylere karşı tutum ve davranışlarını düzenlemek, çıkar çatışmaları arasında bir denge kurmaktır. Kısaca toplumsal kurallar toplumsal düzeni sağlamak için oluşturulmuştur. Hukuk, ahlak, görgü ve din kuralları toplum düzeni sağlayan kurallardır. Günümüz çağdaş toplumlarında hukuk kuralları en önemli ve en etkili olandır (Duman, Karakaya ve Yavuz, 2001: 91). Hukuk kuralları, toplumun düzeni ve devamlılığını, vatandaşların güvenliği ve mutluluğunu sağlamak amacıyla devlet tarafından konulan yazılı kurallardır (Doğan, 2001: 33).

Toplum yaşamında bir düzen oluşturmak için toplum üyelerinin birbirlerine ve içinde yaşadıkları topluma, aynı şekilde toplumun da üyelerine karşı haklarını, ödevleri ve sorumlukları hukuk kuralları ile düzene konur (Hoşgörür, 2007: 142). Hukuk kuralları ile kişinin hak ve özgürlüğü güvence altına alınır. Böylece toplum düzeninde

adaleti sağlanır (Doğan, 2001: 33). Toplumda adaleti sağlama, toplum düzenini sağlama, toplum bireylerinin ihtiyaçlarını karşılama hukuk kurallarının genel amacıdır (Hoşgörür, 2007: 142). İnsanların belirli bir hukuk sistemi içerisinde, birlikte ve düzen içinde yaşamaya başlamaları sonucunda hak, özgürlük, eşitlik ve adalet gibi kavramlar ortaya çıkmıştır (Duman, Karakaya ve Yavuz, 2001: 91).

Hukuk kuralları içerisinde tanımlanan ve sınırı, konusu, kullanılma şekli, koşulları belirtilerek toplum içinde yararlanılan özgürlüklere hak denilmektedir. Bireyin toplum içinde sahip olduğu hakları kullanıp kullanmama yetkisi bireye aittir. Toplum içinde bireyler sahip olduğu hakları bilmesi ve kullanması hukuk kurallarının düzenli bir şekilde işleminde oldukça önemlidir (Duman, Karakaya ve Yavuz, 2001: 91). Demokrasiyi benimsemiş toplumlarda hak arama ve kullanma bir yurttaşlık görevidir. (Güler, 2008: 105).

Toplumların belli bir hukuk düzeni içerisinde yaşamaları sonucu ortaya çıkan bir diğer kavram da özgürlüktür. Toplum içerisinde bireyin sahip olduğu bağımsızlık alanına özgürlük denilmektedir. Bu özgürlük alanının kuralları ve sınırları hukuk kuralları içerisinde belirlenmiştir. Yani bu alan içerisinde sınırsız özgürlüğü içermemektedir. Hukukça belirlenerek toplumsal ve kamusal alanla sınırlandırılan bu alan şu şekilde açıklanabilir: Benim özgürlüğüm başkalarının özgürlüğünü sınırlarken, başkalarının özgürlüğünü de benim özgürlüğüm sınırlamaktadır. Bu nedenle özgürlük kavramı aynı zamanda karşılıklı bağımlılığı yaratmaktadır (Duman, Karakaya ve Yavuz, 2001: 93).

Eşitlik kavramı da, yasa, emir ve yasakların, bütün vatandaşlar için, onların kişisel ve toplumsal durum ve özelliklerine bakılmaksızın, aynı olması anlamına gelmektedir. Yani hiç kimseye dil, din, ırk, cinsiyet, servet, sosyal durum gibi farklılıklar nedeniyle kanun önünde özel ayrıcalık tanınmaz ve değişik uygulamalar yapılamaz. Bu durum adalet, hak ve hukuka uygunluk anlamına gelmektedir. Adalet, herkese hakkının verilmesini öngörmektedir (Duman, Karakaya ve Yavuz, 2001: 95–97).

Eşitlik ile özgürlük insanları, dış baskılardan uzak olarak kendi varlıklarını geliştirmekte özgür saydığı gibi onları, aralarındaki yaratılışı ve sosyal farklılıklar ne olursa olsun, aynı haklara sahip kılma bakımından da tamamen eşit sayan anlayıştan doğmuştur. Yani insana insan olarak değer veren, onun kişiliğine saygı duyan bir anlayıştır. Bu nedenle değersel açıdan eşitlik ile özgürlük arasında güçlü bir ilişki vardır (Duman, Karakaya ve Yavuz, 2001: 96).

Toplum içinde hukuk kurallarına uygun hareket edilmesi için, bireylerin sahip oldukları hak, özgürlük ve sorumluklarını bilmeleri gerekmektedir. Ayrıca bireyin kendini geliştirmesi, toplumda etkin ve yararlı olması, dünyayı, ülkesini ve çevresini sorunlarıyla birlikte algılaması, sorun çözmesi, kişilik ve sorumluluk sahibi olması ancak hak ve özgürlüklerini bilmesine bağlıdır. Kısaca birey, haklarını ve özgürlüklerini bildiğinde insan olma bilincine de ulaşılır (Gözütok ve Tekinli, 2006: 66). Bunun için erken yaşta bu konuda eğitim verilmesi gerekmektedir. Bu nedenle ilköğretim programlarında yer alan Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde çocuklar sahip oldukları hakları, özgürlükleri ve sorumluluklarını öğrenmelidir.

Çağdaş eğitim anlayışında; çocuğa kendine özgü gereksinimleri olan, kendine özgü hakları bulunan, korunması gerekli bir varlık olarak yaklaşılmaktadır. Bu nedenle Birleşmiş Milletler 20 Kasım 1989'da Çocuk haklarına Dair beyannameyi kabul ederek çocukların hakları, güvenliği ve korunmasını güvence altına almıştır (Dağlı, 2007: 227). Bu beyanname insan hakları ilke ve standartlarının çocuklar açısından geliştirildiği bir belgedir. Çocukların ve gençlerin her yönden nitelikli ve bilinçli insanlar olarak yetiştirilmesi ve yeteneklerini özgürce geliştirilebilecekleri olanaklar ve bu olanakların sağlanacağı koşulları açıklar. Böylece toplumun ve insanlığın mutluluğu ve geleceği koruma altına alınmıştır (Cılga, 2001).

Ayrımcılığın önlenmesi, eşitlik, adalet, çocuğun yüksek yararının gözetilmesi, çocuklara sevgi, hoşgörü, çocuğun kendisiyle ilgili süreçlere katılımı ve görüşlerinin alınması Çocuk Hakları Beyannamesinin ilkelerinin boyutlarını oluşturmaktadır. Çocuğun temel hakları yaşama hakkı, güvenli yaşama hakkı, yaşamını sürdürme ve geliştirme hakkıdır. Yani çocukların yaşam standartların bu çerçeveler bakımından belirlenmiştir (Cılga, 2001).

Toplum içinde bireylerin sahip olduğu haklar ve özgürlüklerin yanında sorumlulukları da vardır. Sorumluluk toplumu güçlendiren ve düzeni sağlayan en önemli değerlerdendir. Bu bağlamda toplumu oluşturan her bir bireyin üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmesi gerekmektedir (Şirin, 2007: 302).

Bireyin diğeri bireylerin haklarına saygılı olması ve kendi davranışlarının sonuçlarını üstlenmesine sorumluluk denir. Erken çocukluk yıllarından başlayarak çocuğun gelişim özelliklerine uygun olarak verilen görevler ile bireylerde sorumluluk bilinci gelişir. Sorumluluk bilinci gelişen bireylerde kurallara uyma, sağduyulu davranma, başkalarının haklarına saygılı olma, kendi kararlarını verme, özgüvene sahip ve kendi davranışlarının sonuçlarını yüklenme gibi özellikler gözlenir (Selçuk ve Güner, 2000: 21-22). Bireyler kendilerine, diğeri insanlara ve topluma karşı sorumludurlar.

Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilere toplumsal kişilik kazandırılarak iyi yurttaş olarak yetişmeleri amaçlanmaktadır. İyi yurttaş yetiştirmedeki amaç ise öğrencilerin görev ve sorumluluklarını bilmesi, çevresine ve çevresindeki olaylara karşı bilinçli olmasını sağlamaktır. Öğrenciler bu derste temel yurttaşlık hak ve sorumluluklarını, anayasa ve yasalar karşısında görev ve sorumluluklarını öğrenirler. Bir başka ifade ile öğrenciler bu derste kendisine, ailesine, çevresindeki diğeri insanlara, yasalara ve devlete karşı görev ve sorumluluklarının neler olduğunu öğrenirler (Sözer, 1998: 18-19)

Vatandaşlık ve demokrasi ile ilgili ilk temel bilgi ve becerilerinin kazandırıldığı ve bir vatandaşlık eğitim programı olan Sosyal Bilgiler dersinde çocuklara kurallara uymanın önemi, birlikte çalışıp yaşadıkları arkadaşlarına karşı anlayışlı davranma, karşı görüşte olanlara hoşgörölü davranma gibi özelliklerin kazandırılması hedeflenmektedir. Ayrıca ülke ve dünya ailesinin bir ferdi olarak bireylerde sorumluluk duygusunun gelişmesini sağlayarak demokrasinin, insan haklarının, ülkesine karşı vatandaşlık görevlerini yerine getirilmesi bilincinin uyandırılmasına katkıda bulunur (Şirin, 2007: 304).

2.10. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümünde, bu araştırmayı destekleyen ya da araştırmaya ışık tutan araştırmalar sonuçlarıyla birlikte sunulmuştur.

2.10.1. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim (SBDÖ) Programına İlişkin Araştırmalar

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ile ilgili Gömleksiz ve Bulut (2006) yapmış olduğu araştırmada ilköğretim birinci kademedeki Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının uygulamadaki etkililiğine ilişkin öğretmen görüşleri belirlenmiştir. Araştırma 2004–2005 eğitim öğretim yılında pilot uygulamanın yapıldığı illerdeki ilköğretim okullarında yapılmıştır. Araştırmada pilot uygulamanın illerine, sınıf düzeyine, cinsiyetine, öğretmenin kıdemine, öğretmenlerin eğitim düzeyine ve sınıf mevcudu değişkenleri yer alırken öğretmen görüşleri SBDÖ programında öngörülen kazanımlar, kapsam, eğitim durumu, değerlendirme ve programın geneli başlıkları açısından değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmede programın uygulamada etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Arslan ve Demirel'in (2007) yapmış olduğu çalışma 5. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programını değerlendirmeye yöneliktir. Çalışmada Tyler'ın Hedefe Dayalı Değerlendirme Modeli ve Stufflebeam'ın Bağlam Girdi Süreç Çıktı modeli kullanılmış, bağlam boyutu çalışma dışında bırakılmıştır. Araştırma deneysel bir çalışmadır. Bu araştırmada veri toplama araçları başarı testi, gözlem ve görüşme kullanılmıştır. Araştırmanın sonunda programın tam olarak uygulanmadığı ve öğretmenlere program hakkında yeteri kadar bilgi verilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Canerik (2005) yapmış olduğu araştırmada 2004 programını eski programla karşılaştırma yaparak çeşitli sonuçlara ulaşmıştır. Bu çalışmaya göre eski programın felsefesi ulusallık üzerine yapılandırılmış iken, yeni program ise yerelleşme, küreselleşme ile AB normları ve eğitim anlayışının dikkate alınarak hazırlandığını vurgulanmıştır. Programın Türk toplumu ihtiyaçlarından ziyade, AB gereksinimleri doğrultusunda hazırlandığını belirtmiştir. Araştırmada öne çıkan bir diğer nokta ise ulusal kavramlar yeni programda çok az yer verilmesidir. Oysa eski programda ulusal kavramlara çok fazla yer verilmektedir. Eski programda Atatürk, Türk, vatan, millet, Cumhuriyet ve milli kavramlara 43 kere yer verilirken yeni programda sadece 10 kere

yer verilmekte olduğunu belirtmiştir. Araştırmada öne çıkan bir önemli noktada Atatürkçülük konuları ile ilgilidir. Eski programda yer alan Atatürkçülük konularına yeni programda yer verilmediğini vurgulamaktadır. Programda yapılan bir önemli değişikliğin de eski programda yer alan 4–5 sınıf ünitelerinin kaldırılarak bunların yerine farklı üniteler konulmuş olmasıdır. Burada dikkat çeken noktanın ise kaldırılan bu ünitelere 6. ve 7. sınıf programlarında da yer verilmemiş olduğunu belirtilmiştir. Program değişikliği gerekçelerinden biri olarak gösterilen eski programın öğretmen merkezli ve ezberci olduğudur. Araştırmacı bu gerekçeyi kabul etmemiş, eski programın da ezberci ve öğretmen merkezli olmadığını aksine öğrenci merkezli yöntem ve teknikleri önem verdiği yönünde açıklamıştır. Yeni programın uygulanmasında etkililiğini önemli ölçüde etkileyecek zayıf yönlerini şu şekilde belirtmiştir: Programın uygulayıcıları olan öğretmen ve yöneticilere yeterli eğitim verilmediğini, okullardaki araç gereç eksikliği ve gerekli alt yapının oluşturulmadığı şeklinde ifade etmiştir.

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ile ilgili yapılan bir diğer çalışmada (Merter, 2005) SBDÖ programı eğitim sosyolojisi açısından değerlendirilerek, bu yönde programın olumlu olumsuz yönleri ortaya çıkarılmıştır. Program bireysel kişilik gelişimini esas alan, psikoloji ve rehberliğin ağırlıkta olduğu bir program olduğu belirtilmiştir. Bu programda toplum ve kültürün yeterince hedef belirleyicisi olarak dikkate alınmadığı ifade edilmiştir. Programda kazandırılması amaçlanan toplumsal davranışların büyük toplumlarda değil, mikro denem okul toplumu içinde kazandırıldığını belirtmiştir. Programın bireysel fayda üzerinde temellendirildiğini, toplumsal faydanın göz ardı edildiğini açıklamıştır. Programın uygulama açısından kent ve köy okulları ve farklı sosyo-ekonomik koşullara sahip okullar arasında fırsat eşitsizliğini ortaya çıkardığını vurgulamıştır. Program ulusal değerlerden daha çok evrensel değerlerin vurgulandığını ve uzak hedeflerin gerçekleştirilmesinde yetersiz olduğunu belirtmiştir. Ayrıca öğretmenlere yeteri kadar bilgi verilmediği ve bir yıllık bir deneme süresi ile programın eksikliklerinin saptanamayacağını, programın aksayan yönlerini düzeltmek için, bu programı, eğitim felsefesi ve eğitim sosyolojisi süzgeçlerinden geçirilmesini belirtmiştir.

Yapılan bir diğer çalışma da Demir'e (2006) aittir. Bu çalışmada ilköğretim dört ve beşinci sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde eleştirel düşünme düzeyleri

çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmiştir. Araştırma betimsel bir çalışma olup evrenini Ankara ili sınırları içerisinde olan merkez ilçelerdeki ilköğretim okullarına devam eden 4. ve 5. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Oranlı küme örnekleme yapılarak tespit edilen araştırma örneklemini 20 ilköğretim okuluna devam eden 4. ve 5. sınıf öğrencilerinden oluşturulmuştur. Araştırmacı tarafından geliştirilen “Eleştirel Düşünme Ölçekleri” araştırmada kullanılmıştır. Araştırma sonucunda genel olarak öğrencilerin yüksek düzeyde eleştirel düşünme becerilerine sahip oldukları ve öğrencilerin düşünme becerilerinin sınıf düzeyi ile Sosyal Bilgiler programı değişkenlerine göre anlamlı biçimde farklılaştığı ortaya çıkmıştır.

Şimşek (2005) çalışmasında ilköğretimde tarih öğretiminin eğitimsel açıdan yaşanan problemler, tarih öğretiminin nasıl olması gerektiği ve ilköğretimde 4.sınıftan itibaren Sosyal Bilgiler dersinde tarih konularının kronolojik sıraya göre öğretilmesinin sakıncalarını açıklamıştır. Buradan hareketle 1998 ve 2004 ilköğretim Sosyal Bilgiler öğretim programlarını bu yönde karşılaştırmıştır. Araştırmacı 1998 Sosyal Bilgiler öğretim programında tarih öğretiminin kronolojik sıraya göre öğretilmesini ve tarih konularının kronolojik açıdan tutarsızlıklarını eleştirilmiştir. 2004 İlköğretim Sosyal Bilgiler öğretim programının yapılandırmacı ve beceri temelli yaklaşıma göre oluşturulması ile tarih öğretiminin farklılaştığını ifade etmiştir. 2004 SBDÖ programında tarih, kronolojik öğretimin dışında çocuğun kendisi, ailesi, yakın çevresi, ilgileri doğrultusunda yer aldığını belirterek, bu durumun çocukların tarihsel düşünce ve zaman algılarının gelişimi açısından oldukça olumlu olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Aykaç (2007) yapmış olduğu araştırmada 2005-2006 yılında uygulamaya konulan Sosyal Bilgiler dersi programına yönelik öğretmen görüşleri doğrultusunda program değerlendirmiştir. Bunun için 21 maddeden oluşan likert tipi anket hazırlanmıştır. Bu anketler Sinop merkez ve köylerde görev yapan Sosyal Bilgiler dersini okutan 50 öğretmene uygulanmıştır. Yapılan değerlendirmede programda hazırlanan etkinliklerin öğrenciyi aktif kılmadığı, bireysel ve bölgesel farklılıkların dikkate alınmadığı, okulların araç-gereç ve donanımın yetersiz olduğu, sınıfların kalabalık olmasının programın uygulanmasına uygun olmadığı ve yeni programla ilgili öğretmenlere verilen seminerin yeterli olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Sosyal Bilgiler öğretim programıyla ilgili yapılan bir diğer çalışma da Yaşar'a (2005) aittir. Çalışmada Sosyal Bilgiler programını değerlendirme sürecinde eleştirel yaklaşım ve SBDÖ alanındaki bilimsel gelişmeler dikkate alınarak yapılmıştır. Programın hazırlanma gerekçesi, programın hazırlanma sürecindeki yaklaşım, programın dünyadaki programlara uygunluğu, programın uygulanmasında karşılaşılabilecek problemleri ve çözüm önerileri bu çalışmanın konu başlıklarını oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucunda programın öğrenci merkezli olduğu ifade edilse de etkinliklerin denetimi öğretmende olduğundan dolayı öğrenciye yeterince seçme şansı verilmediği belirtilmiştir. Programın kısa bir sürede hazırlanması ve gerekli altyapının oluşturulmamış olmasından dolayı programın etkililik düzeyinin düşük olma ihtimali olduğu belirtilmiştir. Program geliştirme çalışmalarının planlı ve bilimsel bir anlayışla sürdürülmesinin gereğini ve önemini vurgulamıştır. Bu olumsuzluklara rağmen, değerlendirme ve iyileştirme çalışmaları sürekli yapılarak aksaklıkların giderilmesi sonucunda programın Sosyal Bilgiler öğretimine önemli katkılar sağlayabileceği vurgulanmıştır.

Aykaç ve Başar (2005) Sosyal Bilgiler öğretim programının bilimsel ölçütler ve program geliştirme ilkeleri doğrultusunda hazırlanıp hazırlanmadığını, uygulamada ortaya çıkan problemleri ve deneme uygulamasına katılan öğretmenlerin yeni programa ilişkin ne tür problemlerle karşılaştığını ortaya koymaya çalışmışlardır. Çalışmada eski program ile yeni program arasındaki amaçlar, içerik, eğitim yaşantıları, uygulanan yöntemler ve eğitim ortamı düzenlemeleri bakımından karşılaştırmalar yapılmıştır. Deneme uygulamasında öğretmenlerin karşılaştığı sorunları belirleyebilmek için açık uçlu on sorudan oluşan görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formunda programın öğrenci merkezli öğretimi ne derecede gerçekleştirebileceği, öğretim sürecinde buna etki edebilecek faktörlerin neler olabileceği ve buna yönelik ne tür önlemlerin alınabileceği türünden sorular yer almıştır. Alan yazın incelenerek ulaşılan bulgulara bakıldığında, mevcut programda yer alan ünite sayısı dört iken yeni programda sekiz üniteye çıkarılmıştır. Buna rağmen 8 ünitenin kazanımları 46 ile sınırlandırılmıştır. Bu nedenle programda bilgi yükünün azaltıldığı ve öğrencilerin etkinlikler yoluyla öğretim sürecinde aktif olmalarının sağlandığı, araştırmaya yönlendirildikleri ve öğrenci merkezli eğitime geçiş için olanak sağlandığı belirtilmiştir. Belirtilen bir diğer özellik ise hazırlanan programda öğretmenin gerekli gördüğü durumda ünite sürelerinde

değişiklik yapabilmesi ve farklı konular eklemesine olanak sağlamasıdır. Bu bağlamda programın esnek bir yapıda olduğu belirtilmiştir. Hazırlanan programda öğretmenin, üniteler arası ilişkilendirmeler, dersler arası ilişkilendirmeler ve ara disiplinler arası ilişkilendirmeler yapmak zorunda olduğu belirtilmiştir. Çalışmada belirtilen bir diğer nokta da değerlendirme süreci ile ilgilidir. Değerlendirme sürecinde sadece öğrenme ürününü değil, öğrenme sürecinin de değerlendirildiği vurgulanmıştır. Değerlendirme yaparken geleneksel yöntemlerin yanı sıra alternatif yöntemlerinde (görüşme, performans ödevleri, gözlem, öz değerlendirme ölçekleri, öğrenci ürün dosyaları, projeler, posterler, çoktan seçmeli testler ve doldurulmalı testler) yer aldığı belirtilmiştir. Ayrıca ünitelerde kullanılması öngörülen yaratıcı drama, gezi-gözlem, altı şapka, beyin fırtınası gibi yöntemlerin kullanılması ile öğrencilere bilgi aktarmaktan çok, bilgiye kendilerinin ulaşabileceği imkanının verildiği vurgulanmıştır. Çalışmada programda yer alan bazı kazanımların ölçülebilir ve gözlenebilir nitelikte olmadığı ve bazı etkinliklerin de kazanımları gerçekleştirecek nitelikte olmadığı yönünde olumsuz özellikler de vurgulanmıştır. Çalışmada alanyazın incelenmesi sonucunda ortaya çıkan bulgular dışında, öğretmen görüşleri sonucunda ulaşılan bulgular da yer almaktadır. Öğretmen görüşleri sonucu elde edilen bulgulara genel olarak bakıldığında, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler programını olumlu buldukları, ancak programın uygulanması için gerekli olan alt yapı ve koşullar yeterince sağlanamadığı için bazı sorunların yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır. Programın pilot uygulaması sırasında kaynak sıkıntısı, okulların ve sınıfların fiziksel yapısının programın uygulanması açısından uygun olmaması, sınıfların kalabalık olmasından dolayı bireysel ve grup çalışmalarını olumsuz etkilemesi, öğrencilerin araştırma-inceleme yapması için gerekli ortam ve koşulların oluşturulmaması ve teknolojik araç ve donanımların yetersizliğinden kaynaklı olarak programın deneme sürecini olumsuz etkilediği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Sağlam (2007) yapmış olduğu araştırmada 1998 ve 2004 Sosyal Bilgiler dersi içeriklerini öğretmen ve öğrenci görüşleri ışığında karşılaştırmaktadır. Çalışma kapsamı ile ilgili olarak öğretmen ve öğrenci görüşlerinin alınabilmesi için araştırmacı tarafından Sosyal Bilgiler Öğretim Uygulamalarını Değerlendirme ölçeği hazırlanmıştır. Öğretmen ve öğrenci formu diye iki bölümden oluşan ölçek, araştırma kapsamında bulunan 230 öğretmen ve 1071 öğrenci olmak üzere toplam 1301 kişiye uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda 1998 programının içeriğinin öğrencilerin seviyesine uygun olmadığı,

öğrencilere yaşam deneyimi kazandırmadığı, güncel konulara yer verilmediği yönündeki eleştirilerin, 2004 Sosyal Bilgiler dersi içeriği ile olumlu yönde değiştiği vurgulanmıştır. Araştırma sonucu değerlendirildiğinde, 2004 Sosyal Bilgiler dersi içeriğinin 1998 Sosyal Bilgiler dersi içeriğine göre daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yapıcı ve Demirdelen (2007) yapmış olduğu araştırmada İlköğretim 4.sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim programına ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemişlerdir. Çalışmada veri toplama aracı olarak görüşme tekniği kullanılmıştır. Literatür taraması yapılarak ve uzman görüşü doğrultusunda görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formu Afyonkarahisar il merkez ilköğretim okullarında çalışan 23 gönüllü öğretmene uygulanmıştır. Öğretmenlerin görüşlerine göre elde edilen bulgular sonucunda, yeni programın zamana yayılan bir uyum sürecine tabi tutulması ve öğretmenlere yönelik ciddi bir hizmet içi eğitimin sunulması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, öğretmenlerin yaşadığı sıkıntıların başında, programa uygun ölçme değerlendirme yapabilmenin zorluğu, fiziki alt yapı eksiklikleri ve sınıfların kalabalık olması vb gibi boyutlar vurgulanmıştır.

Şimşek (2006) yapmış olduğu araştırmada ilköğretim Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin tarihsel hikayeye yönelik tutumlarını belirlemeye çalışmıştır. Çalışmada öğrencilerin cinsiyeti, devam ettiği sınıf, ailesinin sosyo-ekonomik düzeyi (ekonomik gelirleri, anne ve babasının eğitim durumları) kitap okuma, tarihsel film izleme, ve tarihsel hikaye okuma değişkenleri yer almıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular sonucunda tarihsel hikayeye yönelik öğrenci tutumlarının yüksek derece olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öcal'ın (2007) yapmış olduğu çalışmada Sosyal Bilgiler dersinde deprem eğitiminin ne düzeyde gerçekleştirildiği ve deprem eğitiminde öğretmenlerin karşılaştıkları güçlükler ile bu güçlüklerin nedenleri irdelenmiştir. İlköğretim okullarında Sosyal Bilgiler dersi kapsamında deprem eğitimi ile ilgili öğretmen görüşlerinin tespit edilebilmesi için araştırmacı tarafında Likert tipi bir ölçek hazırlanmıştır. Ölçek Kırıkkale ve Sakarya il merkezlerinde görev yapan sınıf öğretmenlerine uygulanmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda öğretmenlerin bazı

öğretim yöntemleri uygulanması konusunda eksiklikleri olduğu ve bazı yöntemlerinde araç gereçlerin okullarda bulunmaması ve maddi yetersizliklerden dolayı uygulanmadığı vurgulanmıştır. Ayrıca öğretmenlerin deprem eğitimi konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığı belirtilmiştir. Genel olarak öğretmenlerin ilköğretim programındaki deprem eğitimini yeterli bulmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Doğanay ve Sarı'nın (2008) yapmış olduğu araştırmasında Sosyal Bilgiler programı öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirmiştir. Araştırma, Sosyal Bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının kazanım, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme öğeleri ile programın genelini (eğitim felsefesi, varsayımları, genel anlayışı) uygulanabilme koşullarının yeterliğini ve uygulayıcılarının eğitim gereksinimlerine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemek için yapılan tarama modelinde betimsel bir çalışma niteliğindedir. Araştırmacılar tarafından geliştirilen "Sosyal Bilgiler Programı Değerlendirme Anketi" veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda, öğretmenler Sosyal Bilgiler programının dört temel ögesi arasında en çok ölçme-değerlendirme boyutunu olumsuz bulmuşlardır. Programın öğelerine göre programın genel felsefesi, anlayışı, varsayımları, uygulanabilirliği ve hizmet içi eğitim gereksinimi daha olumsuz bulunmuştur. Ayrıca öğretmenler programın çağdaş eğitim anlayışını yansıttığını düşünmekle birlikte, uygulamada önemli sorunların bulunduğunu belirtmişlerdir. Bu sorunların en önemlileri ise programın uygulanmasında gerekli olan aile, toplum, araç-gereç, fiziki koşullar ve hizmet içi eğitim gereksinimi olduğu vurgulanmıştır.

Sosyal Bilgiler programı ile ilgili yapılan bir diğer araştırmada (Taş, 2007) aittir. Çalışmada ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin yeni Sosyal Bilgiler öğretim programı esas alınarak hazırlanmış yeni Sosyal Bilgiler ders kitaplarına ilişkin görüşleri belirlenmiştir. Konya il merkezinde 76 ilköğretim okulunda görev yapan 4. ve 5. sınıf öğretmenleri araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırmada veri toplamak için araştırmacı tarafından geliştirilen öğretmen anketi uygulanmıştır. Araştırma bulgularına göre öğretmenlerin yeni Sosyal Bilgiler ders kitabını tasarım, görsel düzen, fiziksel yapı, dil ve anlatım bakımından olumlu olarak değerlendirdiği belirtilirken, içerik bakımından kısmen olumlu olarak değerlendirdiği ifade edilmiştir. Çalışmanın sonunda MEB yayınları olan Sosyal Bilgiler ders kitaplarının dış kapak tasarımına ve cilt

yapımına, içerik düzenlenmesine, akıcı ve anlaşılır bir dil kullanılmasına daha fazla özen gösterilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Şimşek (2006) yapmış olduğu araştırmasında, öğrencilerin Sosyal Bilgiler ders içeriğinde nelerin bulunmasını, nelerin bulunmamasını istediklerini ve Sosyal Bilgiler ders içeriklerinin öğrencilerin ilgilerine ne derece cevap verebildiğini irdelemiştir. Çalışmada, açık uçlu sorulardan oluşan bir ölçme aracı ile veriler toplanmış ve içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. Bulgular yüzdelik oranlarla ele alınarak değerlendirildiği için araştırmada, durum betimlemeyi amaçlayan **nicel** bir yöntem kullanılmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda 4-7. sınıf öğrencilerine Sosyal Bilgilerin içeriğine ilişkin sorulan; “nelerin olmasını”, “nelerin olmamasını” istedikleri ile “neleri kolay”, “neleri zor buldukları” sorularına verilen cevapların farklılaştığı belirtilmiştir. Yeni programın uygulandığı 4. ve 5. sınıflarda daha çok ünite adları verilirken, 6. ve 7. sınıflarda konu düzeyinde belirtildiği ve 4. ve 5. sınıflarda ilgili sorulara kitap dışından da cevaplar verilirken, 6. ve 7. sınıfların verdikleri cevapların tamamen kitap merkezli olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca 6. sınıflarda en çok istenmeyen konu olan “Moğollar ve İlk Müslüman Türk devletleri” ile 7. sınıflarda “Osmanlı duraklama ve gerileme dönemlerini ele alan 17.,18.,19. ve 20. yy.daki gelişmeler” olduğu belirtilmiştir. Bu konuların yeni programda farklı bir içerik ve formatta verilmesinin yeni programın öğrenci isteklerine cevap verme noktasında olumlu olarak değerlendirileceğini mümkün kıldığı vurgulanmıştır.

Tay ve Tay (2006) yapmış oldukları araştırmada öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumun başarıya olan etkisini irdelemişlerdir. Bu çalışmada öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarında cinsiyet, başarı puanları, yaşadıkları yer değişkenlerince bir farklılık olup olmadığı ve öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının ne düzeyde olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Bu araştırmanın yöntemi betimseldir ve araştırmanın örneklemi Kırşehir ilinde 2003-2004 öğretim yılında ilköğretim 5. sınıfa devam eden 524 öğrenciden oluşmaktadır. Veri toplamak için öğrencilere tutum anketi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular ışığında Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlar ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ve bu ilişkinin kız öğrencilerin lehine olduğu belirtilmiştir. Bir diğer bulgu da öğrencilerin tutumları ile başarıları arasında anlamlı ilişkinin olduğu yönündedir. Tutum

ile başarı aynı düzeyde artma ve azalma göstermektedir; yani tutum düzeyi arttıkça başarı da artmaktadır. Ayrıca öğrencilerin tutum puanları ile ikamet ettikleri yerleşim yeri arasındaki anlamlı bir ilişki bulunmuştur. İl merkezinde ikamet eden öğrencilerin tutumları köyde ikamet edenlerden daha yüksek çıkmıştır. Araştırmanın sonunda öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının yüksek olduğu belirtilmiştir.

Şimşek (2006) yapmış olduğu araştırmada Türkiye’deki Sosyal Bilgiler öğretiminden çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanma bağlamında çağdaş dünyanın neresinde olduğunu açıklamıştır. çalışmada, tarama modeli ile kullanılmıştır. Çalışmada ilk önce Sosyal Bilgiler öğretiminde çocuk edebiyatı ürünlerinin önemini belirtilmiştir. Daha sonra çağdaş dünyadaki örnekleri açısından ABD’deki durumu ortaya çıkarmak için NCSS’nin yayınladığı dergilerdeki durum, her yıl önerilen “Notable Trade Books” listelerinin anlamı ve öğretmenler için Sosyal Bilgiler öğretimi kitapları açısından önemi vurgulanmıştır. Dünyadaki gelişmeleri ifade ettikten sonra ülkemizdeki durumu ortaya koyabilmek için Türkiye 1998 ile 2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programları, öğretmen adaylarına yaygın olarak okutulan Sosyal Bilgiler öğretimi kitapları ve konuyla ilgili akademik çalışmalara yer verilmiştir. Çalışmada 1998 Sosyal Bilgiler Programının çocuğun zevkle okuyabileceği ya da bir etkinlik olarak keyifle yerine getirebileceği içerik ve düzenlemeden uzak olduğu ve bundan dolayı çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanma konusundaki eksikliklerin olduğu belirtilmiştir. 2004 Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı öğretmen adayları için yazılmış kitaplarındaki durumun hâlâ 1998 programının olumsuz etkisinden kurtulamadığı belirtilmiştir. Buna rağmen 2004 Sosyal Bilgiler öğretim programında çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanma konusunda olumlu bir başlangıç yapıldığı söylenebilir. Bunun bundan sonraki program geliştirme çalışmalarında da devam ettirilmesi özellikle vurgulanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın amacı ve alt amaçları çerçevesinde, araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve analizine ilişkin bilgiler sunulmuştur.

3. 1. ARASTIRMANIN MODELİ

Bu araştırma çalışma evreninde ilköğretim okullarında görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile 4 ve 5. sınıfı okutan Sınıf Öğretmenlerinin görüşlerinin belirlenmesine dayalı olup, betimsel nitelikte bir çalışmadır. “Betimsel nitelikteki araştırmalar olayların, varlıkların, kurumların, grupların, objelerin ve çeşitli alanların “ne” olduğu ortaya koymaya çalışır ve var olan durumların daha önceki koşullarla ilişkileri dikkate alınarak, olaylar arasındaki ilişkileri açıklar” (Kaptan, 1989: 59).

3. 2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırma evrenini, 2007–2008 eğitim-öğretim yılında, Diyarbakır İl Merkezinde ulaşılabilen 94 ilköğretim okulunda görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile 4–5. Sınıf Öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırma evreninin tümü örneklem olarak alınmıştır (EK–1A). Çizelge 17 incelendiğinde, araştırmanın evreninde 435 tane 4. sınıf öğretmeni, 417 tane 5. sınıf öğretmeni ve 202 tane Sosyal Bilgiler öğretmeni olmak üzere toplam 1054 öğretmenin bulunduğu görülmektedir. Evrende bulunan 4. sınıf öğretmenlerin 206 tanesi kadın ve 229 tanesi erkek öğretmenden, 5.sınıf öğretmenlerin 183 tanesi kadın ve 234 tanesi erkek öğretmenden ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerin ise 58 tanesi kadın ve 144 tanesi erkek öğretmenden oluşmaktadır.

Çalışma evreninde ulaşılan öğretmen sayıları (EK–1B) verilmiştir. Çizelge18 incelendiğinde 1054 öğretmenin oluşturduğu evrenden 775 öğretmene ulaşıldığı görülmektedir. Anketlerin tümü amaca uygun doldurulduğundan bütün anketler değerlendirilme kapsamına alınmıştır. Bu 775 anketin 318 tanesi 4.sınıf öğretmeni, 313 tanesi 5.sınıf öğretmeni ve 144 tanesi de Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarafından doldurulmuştur. Başka bir deyişle araştırma kapsamındaki öğretmenlerin yüzde 41’i

4.Sınıf Öğretmeni, yüzde 40'ı 5.Sınıf Öğretmeni ve yüzde 19'u da Sosyal Bilgiler öğretmeninden oluşturmaktadır.

3.3. VERİ TOPLAMA ARACININ GELİSTİRİLMESİ

Araştırmanın verileri araştırmacı tarafından hazırlanan bir ölçekle toplanmıştır. Ölçek hazırlanırken konuyla ilgili literatür incelenerek madde havuzu oluşturulmuştur. Hazırlanan maddeler önce uzman yargısına sunulmuştur. Çünkü “hazırlanacak ölçeklerin kapsam geçerliğini test etmede kullanılan mantıksal yollardan biri uzman görüşüne başvurmaktır” (Büyüköztürk, 2003: 162). Görüşleri alınan uzmanlar şunlardır: Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü’nden iki öğretim üyesi, Teknik Eğitim Fakültesi Eğitim Bölümü’nden bir öğretim üyesi, Diyarbakır ilinde çeşitli ilköğretim okullarında görev yapan altı Sosyal Bilgiler öğretmeni, dokuz Sınıf öğretmeniinden oluşmaktadır. Anket maddeleri gerek kapsam gerekse ifade özellikleri açısından incelenmiş, gelen görüş ve eleştiriler doğrultusunda, yeniden gözden geçirilmiş, çeşitli değişiklikler ve düzeltmeler yapılmıştır ve ön analiz için uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Anketin uygulanması için Diyarbakır il Milli Eğitim Müdürlüğü’nden gerekli izin alınmıştır (EK-2A).

Ankete ön analiz için son şekli verildikten sonra, geçerlik ve güvenirlik analizleri için; grubun homojenliği de göz önüne alınarak; Diyarbakır ilinde random yöntemiyle 23 okula gidilerek 104 öğretmene uygulanmıştır. Okullar belirlenirken tek bir bölgeden öğretmen seçimine gidilmemiş, sonuçların genellenebilirliğinin sağlanması düşüncesiyle, gerek okulların sosyo ekonomik durumu gerekse branşlar açısından dengeli bir sayının oluşturulmasına dikkat edilmiştir. Ön analizde araştırma kapsamına alınan öğretmenlere ilişkin bilgiler (EK-1C) verilmiştir. Çizelge 19 incelendiğinde ön analiz işlemlerinde 45 tanesi 4. sınıfı okutan sınıf öğretmeni, 41 tanesi 5.sınıfı okutan sınıf öğretmeni ve 18 tanesi de Sosyal Bilgiler dersi öğretmeni olmak toplam 104 öğretmen görüşleri alınmıştır. Başka bir ifade ile yüzde 43’ü 4.sınıfı okutan sınıf öğretmeni yüzde 39’u 5. sınıfı okutan sınıf öğretmeni ve yüzde 17’si Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin görüşleri alınarak ön analiz işlemleri yapılmıştır.

Ön analiz işlemlerinde ölçeğin uygulandığı öğretmenler, ölçek daha sonra asıl çalışma grubuna uygulandığında, kapsam dışında bırakılmıştır Ölçeklerde bulunan

seçenekler Tamamen, ok, Biraz, çok az ve Hiç biçiminde sıralanmış ve öğretmenlerden kendilerine sorulan sorulara karşılık en uygun olan seçeneği işaretlemeleri istenmiştir. Elde edilen veriler SPSS 12.0 kullanılarak çözümlenmiştir.

Ölçeklerin faktör yapılarını belirlemek amacıyla, maddelere ayrı ayrı faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre faktör yükü 0,30 ve 0,30’dan büyük olanlar seçilmiş ve toplam 46 maddenin (EK–3A-3B) işler durumda olduğu grlmştir. Büyüköztürk (2003: 118) lekte kapsam geçerliğinin sağlanması için faktör yükü 0,30’a kadar olan maddelerin alınabileceğini belirtmektedir. Ölçek Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı .99 olarak bulunmuştur. Buna göre ölçeğin güvenilir olduğu söylenebilir. Ölçeğe ilişkin ilk analiz sonucunda, Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO) değeri .90, Bartlett Testi ise 8305,258 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlara göre ölçeğin Bartlett testi sonuçları 0.05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

3.4. VERİLERİN TOPLANMASI VE ÇÖZÜMLENMESİ

Hazırlanan anketler, n uygulamanın yapıldığı okullardaki öğretmenler dışındaki araştırma evreninde yer alan ilköğretim okullarında 4–5. sınıfı okutan sınıf öğretmenleri ile Sosyal Bilgiler ğretmenlerine uygulanmıştır. Bu amaçla gerekli izin alındıktan sonra, bizzat araştırmacının kendisi uygulamanın yapılacağı okullara gitmiş ve anketleri öğretmenlere dağıtmış, öğretmenlerin anketi doldurması için belirli bir süre verildikten sonra, dağıtılan anketler geri toplanmıştır.

Anket aracılığıyla elde edilen veriler SPSS 12.0 paket programında analiz edilmek için bilgisayara yüklenmiştir. Öğretmenlerle ilgili, görev yaptıkları okulun sosyo-ekonomik düzeyi, mesleki kıdem ve branşına ilişkin kişisel bilgiler için yüzde ve frekans teknikleri kullanılmıştır. Öğretmenlerin branşlarına göre görüşleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla ilişkisiz örneklem t testi, görev yaptıkları okulun sosyo-ekonomik düzeyi ve mesleki kıdem açısından yapılan karşılaştırmalarda tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Farklılığın belirlendiği durumlarda da, farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini ortaya koymak için Scheffe ve LSD testleri uygulanmıştır. Ancak varyans analizi ve t-testi için önce levene testi uygulanarak, varyansların homojenliği test edilmiştir. Levene testi sonucunda

anlamlı farklılığın belirlendiği durumlarda; varyans analizi yerine parametresiz bir test olan Kruskal Wallis-H (KWH), t-testinin yerine de Mann Whitney U (MWU) testi uygulanmıştır. KWH testi sonucunda anlamlı bir farklılığın bulunduğu durumlarda grupların ikili kombinasyonları üzerinden MWU testi uygulanarak, farkın kaynağı incelenmiştir. Anlamlılık düzeyi 0.05 olarak alınmıştır.

Veri toplama araçlarında yer alan her bir maddenin gerçekleşme düzeyini belirlemek için “Tamamen (5), Çok (4), Biraz (3), az (2), Hiç (1)” dereceleri kullanılmıştır. Aritmetik ortalamaların yorumlanmasında; 1.00-5.00 arasındaki ortalama değerleri şu şekilde belirlenmiştir:

Tamamen:	4.21-5.00
Çok :	3.41-4.20
Biraz :	2.61-3.40
Çok az :	1.81-2.60
Hiç :	1.00-1.80

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR ve YORUMLANMASI

Bu bölümde 2004 Sosyal Bilgiler programının toplumsal ihtiyaçları karşılama düzeyini belirlemeye yönelik olarak Diyarbakır il merkezinde çalışan dört ve beşinci sınıfları okutan sınıf öğretmenleri ile Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerine uygulanan anket formu ile elde edilen verilere dayalı bulgular ve yorumlaması yer almaktadır. Önce araştırmaya katılan öğretmenlere ilişkin kişisel bilgiler sunulmuş, ardından 2004 SBDÖ programı anketi ile elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

4.1. ARAŞTIRMAYA KATILAN ÖĞRETMENLERİN KİŞİSEL BİLGİLERİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırma kapsamındaki öğretmenlerin kişisel bilgilere ilişkin bulgulara ve bu bulguların yorumlanması yer almıştır. Elde edilen bulgular çizelgeler halinde özetlenmiştir. Araştırma evreninde çalışan dört ve beşinci sınıfları okutan sınıf öğretmenleri ile Sosyal Bilgiler öğretmenlerin toplam sayıları ve ulaşılan öğretmenler ile ilgili bilgiler Çizelge 4’de sunulmuştur.

Çizelge 4: Araştırma Kapsamında Bulunan ve Ulaşılan Öğretmenlere İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Branşlar	Mevcut Öğretmen Sayısı				Ulaşılabilen Öğretmen Sayısı	
	K	E	T	%	T	%
Sosyal Bilgiler Öğretmenleri	58	144	202	19	144	71
4. Sınıf Öğretmenleri	206	229	435	41	318	73
5. Sınıf Öğretmenleri	183	234	417	40	313	75
Toplam	447	607	1054	100	775	74

Araştırma evreninde toplam 852 tane dört ve beşinci sınıfı okutan sınıf öğretmeni ve 202 tanede Sosyal Bilgiler öğretmeni olmak üzere toplam 1054 öğretmen bulunmaktadır. Bu 1054 öğretmenin 447 tanesi kadın öğretmen, 607 tanesi de erkek öğretmendir. Araştırma evreninde bulunan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin yüzde 71’ine, dördüncü sınıf okutan öğretmenlerin yüzde 73’üne ve beşinci sınıfı okutan

öğretmenlerin ise yüzde 75'ne ulaşılmıştır. Bir başka ifade ile evrende bulunan mevcut öğretmenlerin yüzde 74'üne ulaşılmıştır. Ulaşılan öğretmen sayılarının yüzdelik oranlarının birbirine yakın olduğu dikkat çekmektedir. Araştırma evreninde ulaşılan öğretmen alanlarına göre frekans ve yüzde dağılımı Çizelge 5 verilmiştir.

Çizelge 5: Araştırma evreninde ulaşılan öğretmenlerin Alanlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı

	f	%
Sosyal Bilgiler	144	19
4. Sınıf Öğretmenleri.	318	41
5. Sınıf Öğretmenleri	313	40
Toplam	775	100

Araştırma evreninde ulaşılan 775 öğretmenin 318 tanesi 4. sınıfı okutan sınıf öğretmeni, 313 tanesi 5. sınıfı okutan sınıf öğretmeni ve 144 tanesi de Sosyal Bilgiler dersi öğretmeninden oluşmaktadır. Yani araştırma kapsamındaki öğretmenlerin yüzde 41'i 4. sınıfı okutan sınıf öğretmeni, yüzde 40'ı 5. sınıfı okutan sınıf öğretmeni ve yüzde 19'u da Sosyal Bilgiler dersi öğretmenidir. Bir başka ifade ile ulaşılan öğretmenlerin yüzde 81'i sınıf öğretmeni yüzde 19'u da Sosyal Bilgiler dersi öğretmenidir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin yüzde oranının düşük olması örnekleme az sayıda olmasıdır.

Araştırma Diyarbakır ilinde merkez ilköğretim okullarında yapılmıştır. Yapılan gözlemler, ilköğretim müfettişlerinden alınan bilgiler, okullardaki çalışan idareci ve öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda okulun sahip olduğu imkan ve olanaklar, okulun bulunduğu yerleşim yeri ve öğrenci profilleri sebebiyle okullar arasında sosyo-ekonomik düzeyleri bakımından 'iyi', 'orta' ve 'alt' biçiminde bir sınıflama yapılmıştır. Bu sınıflamaya ilişkin öğretmen dağılımı Çizelge 6 da yer verilmiştir.

Çizelge 6: Araştırma Evreninde Ulaşılan Öğretmenlerin Çalıştıkları Okulun Sosyo-Ekonomik Düzeyine Göre Dağılımı

Okul Düzeyi	f	%
İyi Düzey	218	28
Orta Düzey	306	40
Alt Düzey	251	32
Toplam	775	100

Tablo 10'dan anlaşıldığı gibi okulların sosyo-ekonomik düzeyleri dikkate alınarak yapılan sınıflamada, iyi düzey okullarda çalışan öğretmen sayısı 218, orta düzey okullarda çalışan öğretmen sayısı 306 ve alt düzey okullarda çalışan öğretmen sayısı 251'dir. Bir başka ifade ile araştırma kapsamında ulaşılan öğretmenlerin yüzde 28'i iyi düzeyde, yüzde 40'ı orta düzeyde ve yüzde 32'si alt düzeye sahip okullarda çalışmaktadır.

4.2. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINA İLİŞKİN ELDE EDİLEN BULGULAR VE YORUMLANMASI

Bu bölümde 2004–2005 eğitim öğretim yılında pilot uygulaması yapılan ve 2005–2006 eğitim öğretim yılında Türkiye'deki tüm ilköğretim okullarında uygulamaya konulan Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının toplumsal ihtiyaçları ne düzeyde kazandırdığına ilişkin bulgular ve yorumlar yer almaktadır.

4.2.1. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Öğrencilerin Toplumsal Varoluşlarını Gerçekleştirmedeki Yeterliliğine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Çizelge 7'de SBDÖ programının öğrencilerin toplumsal varoluşlarını gerçekleştirmedeki yeterliliğine ilişkin, öğretmenlere uygulanan SBDÖ programı anketinden elde edilen bulgular yer almaktadır.

Çizelge 7: Öğrencilerin Toplumsal Varoluşlarını Gerçekleştirme Yeterliliği Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Madde No	Maddeler	Öğretmenler	
		$\bar{X}$	ss
1	Öğrencilerin kendi düşünce biçimlerini, toplumun sosyal ve kültürel bağlamı içinde oluşturmalarını sağlar.	3.37	0.82
2	Öğrencilerin zihinsel ve duygusal açıdan mutlu ve sağlıklı bireyler olarak yetişmesini sağlar.	3.28	0.83
3	Öğrencilerin toplumsal uyumunu (sosyalleşmelerini) sağlar.	3.44	0.86
4	Öğrencilerde ülkemizi ilgilendiren konulara karşı duyarlı olma bilincinin gelişmesini sağlar	3.40	0.89
5	Öğrencilerde dünyayı ilgilendiren konulara karşı duyarlı olma bilincinin gelişmesini sağlar.	3.25	0.92
6	Öğrencilerin sosyal yaşamda girişken, etkin ve üretken bireyler olarak yetişmesini sağlar.	3.33	0.85
7	Öğrencilerde yasalara uyma bilincini geliştirir.	3.36	0.86
8	Öğrencilerde ortak duygu, düşünüş ve davranışta bulunma bilinci geliştirir.	3.30	0.82
Toplam $\bar{X} = 3,34$			

Sosyal Bilgiler dersinin çocukların sosyal çevresini tanımlarında ve toplumsal bilinç geliştirmelerinde önemli rolü vardır. Bu açıdan, bireylerin kendi görüşlerini toplumsal bağlamda oluşturmaları, toplumsal var oluşlarını gerçekleştirmelerinde oldukça önemlidir. Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin kendi görüşlerini oluşturmalarında etkili olan ulusal değerler kazandırılması amaçlanmaktadır (Ercan, 2001: 1382). Bu çerçevede araştırma kapsamında bulunan öğretmenlere, SBDÖ programına ilişkin olarak “*Öğrencilerin kendi düşünce biçimlerini, toplumun sosyal ve kültürel bağlamı içinde oluşturmalarını sağlar*” biçiminde bir madde yöneltilmiş ve öğretmenlerin bu amacın gerçekleşmesine ilişkin görüşü “biraz” ($\bar{X}=3.37$) düzeyinde benimsedikleri saptanmıştır. Buna göre öğretmenlerin SBDÖ programını bu amacı gerçekleştirmede kısmen yeterli gördükleri söylenebilir. Yapılan varyans testine göre öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşlerinde okulun sosyo-ekonomik düzeyi değişkeni (EK- 4A; Çizelge 20), açısından farklılaşma bulunmazken, mesleki kıdem değişkenine (EK- 4A; Çizelge 22) göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($F=2.598$;

$p<0.05$). Yapılan LSD testi sonucunda farklılığın görev süresi 1–5 yıl arası ($\bar{X}=3.61$) olan öğretmenler ile görev süresi 11–15 yıl ($\bar{X}=3.27$) ile 16–20 yıl arası ($\bar{X}=3.35$) olan öğretmenler arasında olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca göre görevde daha yeni olan öğretmenler programı bu açıdan daha etkili bulmaktadırlar. Branş değişkeni için yapılan t testinde gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (EK- 4A; Çizelge 24). Buna göre sınıf öğretmenleri ile sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin benzer şekilde görüş belirttikleri söylenebilir.

Sosyal Bilgiler dersi, Sosyal Bilimler alanındaki tüm bilimlerle ilişkilendirilerek etkin, demokratik vatandaşlar yetiştirme amacıyla oluşturulmuştur (Yeşiltaş, 2007: 62; Doğanay, 2004: 43). Bu bağlamda Sosyal Bilgiler öğretimiyle dürüst ve sorumlu vatandaşlar yetiştirerek mutlu toplum yaratılabilir. Mutlu toplum oluşturmak aynı zamanda mutlu bireyler yetiştirmeye bağlıdır. Sosyal Bilgiler dersinin bu yöndeki etkililik düzeyini belirlemek amacıyla araştırmaya kapsamında bulunan öğretmenlere SBDÖ programına ilişkin “*Öğrencilerin zihinsel ve duygusal açıdan mutlu ve sağlıklı bireyler olarak yetişmesini sağlar*” biçiminde bir madde yöneltilmiş ve öğretmenlerin bu yöndeki görüşü “biraz” ($\bar{X}=3.28$) düzeyinde benimsedikleri belirlenmiştir. Elde edilen bu sonuç öğretmenlerin SBDÖ programını bu yönde kısmen yeterli gördüklerini ortaya koymaktadır. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi, mesleki kıdem ve branş değişkenleri açısından grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çocuğun içinde yaşadığı topluma uyum sağlaması ve o topluma ait olduğu bilincinin gelişmesi için sosyalleşme oldukça önemlidir. Toplumla uyumlu birey yetiştirme ve bireyin içinde yaşadığı toplumu ve dünyayı tanımasını sağlama gibi temel, yani sosyalleşme ile ilgili hedefler Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer almaktadır (Çiçek, 2006: 161). Bu nedenle sosyalleşme ile ilgili olarak araştırmaya kapsamında bulunan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerin toplumsal uyumunu (sosyalleşmelerini) sağlar*” maddesi yöneltilmiş ve öğretmenlerin bu yöndeki görüşü “çok” ($\bar{X}=3.44$) düzeyinde benimsedikleri saptanmıştır. Bu sonuca göre öğretmenlerin SBDÖ programını bu amacı gerçekleştirmede yeterli gördükleri anlaşılmaktadır. Yapılan varyans testine göre öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşlerinde okulun sosyo-ekonomik düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($F=3.117$; $p<0.05$). Yapılan LSD testine göre farklılığın iyi düzey ($\bar{X}=3.56$) ile orta ($\bar{X}=3.39$) ve

alt düzey ($\bar{X}=3.40$) okullarda görev yapan öğretmenler arasında olduğu saptanmıştır. Elde edilen bu sonuca göre sosyo-ekonomik açıdan iyi düzeydeki okullarda görev yapan öğretmenlerin SBDÖ programını bu yöndeki amacı gerçekleştirmede daha etkili buldukları söylenebilir. Buna göre okulun sosyo-ekonomik düzeyinin programın etkili biçimde uygulanması ve amacına ulaşmasında etkili olduğu söylenebilir. Mesleki kıdem ve branş değişkenleri açısından ise gruplar arasında bir farklılık bulunmamıştır.

SBDÖ programının bir amacı da toplumsal olgulara duyarlı ve etkili vatandaş olma yolunda temel kişilik özelliklerini çocuklara kazandırmaktır. Bu amaçla araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerde ülkemizi ilgilendiren konulara karşı duyarlı olma bilincinin gelişmesini sağlar*” maddesi yöneltilmiştir öğretmen görüşlerine göre bu amacın gerçekleşme düzeyi “biraz” ($\bar{X}=3.40$) olarak belirlenmiştir. Bu madde ile ilgili olarak elde edilen bu sonuca göre öğretmenler SBDÖ programını kısmen yeterli gördüklerini söylemek mümkündür. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi ile mesleki kıdem değişkenlerine ilişkin yapılan varyans testinde gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ayrıca branş değişkeni için yapılan t testi sonucuna göre de grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır.

Sosyal Bilgiler dersinin bir diğer amacı da dünya sorunlarına duyarlı vatandaş yetiştirmektir. Bu kapsamda araştırmaya katılan öğretmenlere “*Öğrencilerde dünyayı ilgilendiren konulara karşı duyarlı olma bilincinin gelişmesini sağlar*” yönündeki görüş “biraz” ($\bar{X}=3.25$) düzeyinde benimsenmiştir. Buna göre öğretmenlerin SBDÖ programını bu açıdan kısmen yeterli gördükleri anlaşılmaktadır. Bu maddeye ilişkin öğretmen görüşleri okulun sosyo-ekonomik düzeyi değişkeni için yapılan MWU testi (EK-4A; Çizelge 21) ve mesleki kıdem değişkeni için yapılan varyans testinde grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Fakat branş değişkeni için yapılan t testi sonucuna göre grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılaşma belirlenmiştir ($t=2.255$; $p<0.05$). Sosyal Bilgiler dersi öğretmenleri ($\bar{X}=3.40$) bu yöndeki görüşü sınıf öğretmenlerine göre ($\bar{X}=3.21$) daha fazla benimsemişlerdir. Bu farklılığın Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin alandan gelmiş olmalarından kaynaklandığı söylenebilir. Doğanay ve Sarı da (2008) yapmış oldukları araştırmada SBDÖ programın evrensel bilgi, değer ve sorunları içermesi bakımından kısmen yeterli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç, araştırma sonucu ile örtüşmektedir.

Sosyal Bilgiler dersi ile öğrencilerin geçmişin hatalarından ders alan, toplumdaki aksaklıkları düzelter ve dünyayı geliştiren vatandaşlar olarak yetişmeleri amaçlanmıştır (Öztürk ve Çelik, 2006: 86). Bireylerin etkin vatandaş olmaları için sosyal yaşamlarında girişken ve üretken olmaları gerekir. Öğrencilerin bu yönlü bir kazanım elde etme düzeyini belirlemek için öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerin sosyal yaşamda girişken, etkin ve üretken bireyler olarak yetişmesini sağlar*” maddesi yöneltilmiş ve öğretmenlerin buna “*biraz*” ($\bar{X} = 3.33$) düzeyinde görüş belirttikleri saptanmıştır. Elde edilen bu sonuca göre öğretmenlerin SBDÖ programını bu yönde kısmen yeterli gördükleri söylenebilir. Yapılan varyans testine göre öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşlerinde mesleki kıdem değişkenine göre anlamlı bir farklılık yok iken okulun sosyo-ekonomik düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($F=4.783$; $p<0.05$). Yapılan LSD testine göre farklılığın iyi düzey ($\bar{X}=3.45$) ile orta düzey ($\bar{X}=3.23$) arasında olduğu belirlenmiştir. Buna göre sosyo-ekonomik açıdan iyi düzeydeki okullarda görev yapan öğretmenlerin SBDÖ programının ilgili amacı gerçekleştirmede daha etkili buldukları söylenebilir. Bu durum SBDÖ programının verimli biçimde uygulanmasında okulun sahip olduğu imkanlar etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca branş değişkenine göre grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t=-2.038$; $p<0.05$). Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin ($\bar{X}=3.45$) sınıf öğretmenlerine göre ($\bar{X}=3.30$) bu madde için programı daha etkili gördükleri saptanmıştır. Buna sonuca göre Sosyal Bilgiler dersi öğretmenleri bu yöndeki görüşle ilgili olarak SBDÖ programını daha çok etkili bulmaktadırlar ve programı daha çok benimsemektedirler.

Bireyin toplumsal kişiliğin gelişmesi Sosyal Bilgiler dersinin amaçları arasında yer alır (Aykaç, 2007: 47). Toplumsal kişiliği gelişen bireyin en önemli özelliği de iyi bir yurttaş olmaktır. Görev ve sorumluklarının farkında olan ve yerine getiren birey iyi yurttaş olarak nitelendirilmektedir (Altıntaş, 2004: 138). Bireylerin görev ve sorumlukları yasalarla belirlenmiştir. Bu çerçevede öğretmenlere “*Öğrencilerde yasalara uyma bilincini geliştirir*” maddesi yöneltilmiş ve öğretmenlerin buna “*biraz*” ($\bar{X}=3.36$) düzeyinde görüş belirttikleri saptanmıştır. Bu madde ile ilgili olarak elde edilen bu sonuca göre öğretmenlerin SBDÖ programını kısmen yeterli gördüklerini söylemek mümkündür. Yapılan varyans testine göre öğretmenlerin bu maddeye ilişkin görüşlerinde mesleki kıdem değişkenine göre farklılık bulunmaz iken, okulun sosyo-

ekonomik düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($F=7.272$ $p<0.05$). Yapılan LSD testine göre farklılığın iyi düzey ($\bar{X}=3.55$) ile orta düzey ($\bar{X}=3.28$) ve alt düzey ($\bar{X}=3.31$) arasında olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca göre sosyo-ekonomik açıdan iyi düzeydeki okullarda görev yapan öğretmenlerin ilgili amaca ulaşmada SBDÖ programının daha etkili bulmuşlardır. Buradan hareketle programın etkili biçimde uygulanması ve amacına ulaşmasında okulun sosyo-ekonomik düzeyinin etkili olduğu söylenebilir. Branş değişkeni için yapılan t testinde gruplar arasında anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir. Başaran'ında (2006) yapmış olduğu araştırmada SBDÖ programının amaçları arasında yer alan “Öğrenciler, kanun kavramını benimser, kanunlara ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kısmen kazandığı sonucuna ulaşmıştır. Bu durum, araştırma ile vurgulanan durumu destekler niteliktedir.

Sosyal Bilgiler dersi ile milli yapı, gelenek ve görenekleri yaşatılarak ve bireylerin kişilik yapılarına etki ederek onların ortak duyuş ve davranışta bulunmaları beklenmektedir (Özkan, 2006: 37). Bu amaçla araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerde ortak duyuş, düşünüş ve davranışta bulunma bilinci geliştirir*” maddesi yöneltmiştir. Öğretmenlerin buna “biraz” ($\bar{X}=3.30$) düzeyinde görüş belirttikleri belirlenmiştir. Bu sonuca göre öğretmenlerin bu yöndeki görüş için SBDÖ programını kısmen yeterli gördükleri anlaşılmaktadır. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi değişkenine ilişkin yapılan varyans testinde öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşlerinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($F=3.232$; $p<0.05$). Yapılan LSD testine göre farklılığın iyi düzey ($\bar{X}=3.40$) ile orta düzey ($\bar{X}=3.22$) okullar arasında olduğu saptanmıştır. Bu sonuca göre sosyo ekonomik düzeyi düşük olan okulların bu amacın gerçekleştirme açısından yetersiz oldukları belirtilebilir. Bu durumda, okulun sahip olduğu imkanlara göre programın etkililik düzeyi değişmektedir. Mesleki kıdem değişkeni için yapılan varyans testinde ve branş değişkeni için yapılan t testinde ise grupların görüşleri arasında bir farklılık bulunmamıştır.

Öğrencilerin toplumsal varoluşlarını gerçekleştirmesinde SBDÖ programına ilişkin öğretmen görüşlerinin toplam aritmetik puan ortalaması 3,34 olarak bulunmuştur. Toplumsal varoluşa ilişkin bulgular bütün olarak değerlendirildiğinde; öğretmenler bu amaca ulaşılmasında SBDÖ programını kısmen yeterli buldukları söylenebilir.

4.2.2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Öğrencilerde İyi Vatandaş Olma Bilinci Geliştirme Yeterliliğine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Çizelge 8’de SBDÖ programının öğrencilerde iyi vatandaş olma bilinci geliştirme yeterliliğine ilişkin öğretmenlere uygulanan anketten elde edilen bulgular yer almaktadır.

Çizelge 8: Öğrencilerde İyi Vatandaş Olma Bilinci Geliştirmesi Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Aritmetik Ortalaması ve Standart Sapması

Madde No	Maddeler	Öğretmenler	
		$\bar{X}$	ss
9	Öğrencilerde ulusal bilincin oluşmasına katkıda bulunur.	3.56	0.93
10	Öğrencilerde vatana, milletine, devletine bağlılık ve sevgi oluşturur.	3.63	0.91
11	Öğrencilerin Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı olarak yetişmelerini sağlar.	3.66	0.89
12	Öğrencilerin demokratik yaşamı benimsemelerini sağlar.	3.47	0.90
13	Öğrencilerin erdemli ve sorumluluk sahibi olmalarını sağlar.	3.37	0.85
14	Öğrencilerin iyi çalışma alışkanlıkları kazanmasını sağlar.	3.24	0.86
15	Öğrencilerde ekonomik bir bakış açısı ve üretime katkıda bulunma konusunda görüş oluşmasını sağlar.	3.27	0.91
Toplam $\bar{X} = 3.46$			

Evrensel bakış açısından Sosyal Bilgiler dersi, etkin vatandaşlığa hazırlık olarak görülmektedir (Deveci, 2005). Bireylerde vatandaşlık bilincinin gelişmesinde etkili etkenlerden biri de ulusal bilinçtir. Öğrencilerin bu yönlü bir kazanım elde etme düzeyini belirlemek için öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerde ulusal bilincin oluşmasına katkıda bulunur.*” maddesi yöneltilmiş ve öğretmenlerin buna “çok” ($\bar{X} = 3.56$) düzeyinde görüş belirttikleri belirlenmiştir. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi ve mesleki kıdem değişkenlerine ilişkin yapılan varyans testinde grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ayrıca branş değişkeni için yapılan t testi sonucuna göre de grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı saptanmıştır. Bu sonuca göre öğretmenlerin bu maddeye yönelik olarak SBDÖ programını yeterli gördükleri söylenebilir. Ece’nin de (2007) yapmış olduğu araştırmada SBDÖ programının öğrencilerde ulusal bilinci geliştirmede oldukça etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç araştırma sonucunu desteklemektedir.

Devlete bağı yurttaşlar yetiştirilerek toplumsal düzenin sağlanması, toplumsal varlığın korunması ve sürdürülmesi sağlanabilir (Otluoğlu, 2004: 290). Bir vatandaşlık eğitimi programı olan Sosyal Bilgiler dersinin bu yöndeki etkililiğini belirlemek amacıyla araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerde vatana, milletine, devletine bağlılık ve sevgi oluşturur*” biçiminde bir madde yöneltilmiş ve öğretmenlerin bu yöndeki görüşü “çok” ($\bar{X}=3.63$) düzeyinde benimsedikleri belirlenmiştir. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi ve mesleki kıdem değişkenlerine ilişkin yapılan varyans testinde ve branş için yapılan t testi sonuçlarına göre grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Bu durum öğretmenlerin bu yöndeki görüşle ilgili olarak SBDÖ programını yeterli buldukları ve programı daha çok benimsedikleri söylenebilir. Özcan’ın da (2002) yapmış olduğu araştırmada SBDÖ programının öğrencilerde ailesine, milletine, vatanına bağlılık duygularını geliştirmede etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu durum, araştırma ile vurgulanan durumu destekler niteliktedir.

Ülkemizde Sosyal Bilgiler dersinin önemli görevlerinden biri de Atatürk ilke ve inkılaplarına bağı bireyler yetiştirmektir. Bu çerçevede araştırma kapsamında yer alan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerin Atatürk ilke ve inkılâplarına bağı olarak yetişmelerini sağlar*” maddesi yöneltilmiş ve öğretmenlerin buna “çok” ($\bar{X}= 3.66$) düzeyinde görüş belirttikleri belirlenmiştir. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi değişkeni için yapılan varyans testinde ve mesleki kıdem değişkeni için yapılan MWU testinde (EK-4A; Çizelge 23) grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Ayrıca branş değişkeni için yapılan t testi sonucuna göre de grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Buna göre öğretmenlerin bu maddeye yönelik olarak yeni SBDÖ programını yeterli gördükleri söylenebilir. Özcan’ın (2002) yapmış olduğu araştırmada SBDÖ programının öğrencilerin Atatürk ilke ve inkılaplarına bağı olarak yetişmesinde etkili oluğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca Ece de (2007) yapmış olduğu araştırmada, SBDÖ programında Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınmasındaki öneminin öğrencilere kazandırılmasında etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar eldeki araştırmanın sonuçları ile örtüşmektedir

Vatandaşlık eğitimi ve demokrasinin uygulama alanı olarak kabul edilen Sosyal Bilgiler dersinde demokrasi bilincinin gelişmesi sağlanır. Demokrasinin gelişmesi için,

ona inanmış, onun için gerekli bilgi, değer ve becerilerle donatılmış bireylerin yetiştirilmesine bağlıdır (Doğanay, 2004: 206). Sosyal Bilgiler dersinin bu yöndeki amaca ulaşmasının düzeyini belirlemek için araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerin demokratik yaşamı benimsemelerini sağlar*” maddesi yöneltilmiş ve öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşünün “çok” ($\bar{X}=3.47$) düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi ve mesleki kıdem değişkenlerine ilişkin yapılan varyans testinde ve branş için yapılan t testi sonuçlarına göre grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu durumda öğretmenlerin bu maddeye yönelik olarak SBDÖ programını yeterli buldukları söylenebilir. Başaran’ın (2006) yapmış olduğu araştırmada öğretmenler; Sosyal Bilgiler programının öğrencilere demokratik kişilik özelliklerini kazandırmada kısmen yeterli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Doğanay ve Sarı (2008) da yapmış olduğu araştırmada benzer sonuca ulaşılmıştır. Bu sonuçlar, araştırma ile vurgulanan durumu destekler niteliktedir.

Sosyal Bilgiler dersi iyi bir vatandaşın sahip olması gereken özellikleri kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerin erdemli ve sorumluluk sahibi olmalarını sağlar*” maddesi yöneltilmiş ve öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşü “biraz” ($\bar{X}=3.37$) düzeyinde benimsedikleri saptanmıştır. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi ve mesleki kıdem değişkenlerine ilişkin yapılan varyans testinde grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Ayrıca branş değişkeni için yapılan t testi sonucuna göre de grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Buna göre öğretmenler bu maddeye yönelik olarak SBDÖ programını kısmen yeterli gördükleri söylenebilir. Sarıcan da (2006) yapmış olduğu araştırmada 2004 SBDÖ programında yetişen bireyler, araştıran, duyarlı, hoşgörülü, bilimsel, vatansever, sorumluluk alan ve çalışkan vatandaşlar olarak yetiştiği sonucuna ulaşmıştır. Bu durum, araştırma ile vurgulanan durumu destekler niteliktedir.

İyi bir vatandaşın sahip olması gereken özelliklerden bir tanesi de bireylerin iyi çalışma alışkanlıklarına sahip olmasıdır. Sosyal Bilgiler dersinin bu yöndeki amaca ulaşmada etkililiğini belirlemek için araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerin iyi çalışma alışkanlıkları kazanmasını sağlar*” maddesi yöneltilmiştir.

Öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşü “biraz” ($\bar{X}=3.24$) düzeyinde belirttikleri saptanmıştır. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi değişkeni için yapılan varyans testinde ve mesleki kıdem değişkeni için yapılan MWU testinde grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir. Ayrıca branş değişkeni için yapılan t testi sonucuna göre de grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu sonuca göre öğretmenlerin SBDÖ programını bu yöndeki görüş için kısmen yeterli buldukları belirtilebilir.

Çocuklarda vatandaşlık bilincinin gelişmesinde en önemli etkenlerden biri de ekonomi-üretim konularında gereken bilgi ve becerileri kazandırmaktır (Turan, 2006: 80). 2004 Sosyal Bilgiler programı ile öğrencilerde bu yönlü bir kazanım elde etmeleri beklenmektedir. Bu nedenle araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerde ekonomik bir bakış açısı ve üretime katkıda bulunma konusunda görüş oluşmasını sağlar*” maddesi yöneltilmiş ve öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşünün “biraz” ($\bar{X}=3.27$) düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi ve mesleki kıdem değişkenlerine ilişkin yapılan varyans testinde grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Branş değişkeni için yapılan t testi sonucuna göre de grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Buna göre öğretmenler bu maddeye yönelik olarak SBDÖ programını kısmen yeterli gördükleri söylenebilir. Doğanay ve Sarı da (2008) yapmış olduğu araştırmada SBDÖ programını toplumun ekonomik beklentilerine cevap vermesi bakımından kısmen yeterli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca Özcan’ın da (2002) yapmış olduğu araştırmada SBDÖ programı üretim, tüketim ve dağıtımla ilgili temel bilgileri öğrencilere kazandırmada yeterli olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar, mevcut araştırmada elde edilen sonuçlarla örtüşmektedir.

2004 SBDÖ programının öğrencilerde iyi vatandaş olma bilinci geliştirme yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşlerinin toplam aritmetik ortalaması 3.46 olarak saptanmıştır. Bu sonuca göre öğretmenler bu yöndeki görüşün gerçekleşmesinde SBDÖ programını yeterli buldukları anlaşılmaktadır. Ersoy (2007) yapmış olduğu araştırmada vatandaşlık eğitiminde Sosyal Bilgiler dersinin çok önemli bir rolü olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu durum, elde edilen sonucun Sosyal Bilgiler dersinin rolünü vurgulaması açısından önemlidir.

4.2.3. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Öğrencilerin Öğrenme Sürecinde Edindiği Deneyimleri Çevreleriyle Etkileşimlerinde Kullanabilme Yeterliliğine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Çizelge 9’da SBDÖ programının öğrencilerin Öğrenme Sürecinde Edindiği Deneyimleri Çevreleriyle Etkileşimlerinde Kullanabilme Yeterliliğine İlişkin öğretmenlere uygulanan anketten elde edilen bulgular yer almaktadır.

Çizelge 9: Öğrencilerin Öğrenme Sürecinde Edindiği Deneyimleri Çevreleriyle Etkileşimlerinde Kullanabilme Yeterliliği Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Aritmetik Ortalaması ve Standart Sapması

Madde No	Maddeler	Öğretmenler	
		$\bar{X}$	ss
16	Öğrencilerin toplumsal sorunların çözümü için kendi görüşlerini ileri sürmelerini sağlar.	3.37	0.95
17	Öğrencilerde beraber çalışma, yardımlaşma ve dayanışma alışkanlıklarını geliştirir.	3.45	0.84
18	Sorunların çözümünde, öğrencilerde bilimsel düşünme becerilerinin gelişmesini sağlar.	3.18	0.89
19	Öğrencilerde soru sorma becerisinin gelişmesini sağlar.	3.51	0.84
20	Öğrencilerde eleştirel düşünme becerisinin gelişmesini sağlar.	3.26	0.86
21	Öğrencilerde doğru karar verme becerisinin gelişmesini sağlar.	3.22	0.82
22	Öğrencilerde problem çözme becerisinin gelişmesini sağlar.	3.11	0.82
23	Öğrencilerin toplumsal olaylara çok boyutlu bakmalarını ve çözüm üretmelerini sağlar.	3.12	0.91
24	Öğrencilerde bireyler arası iletişimde hoşgörülü olma ve empati kurma becerilerini geliştirir.	3.30	0.88
25	Öğrencilerin iletişimi olumlu-olumsuz etkileyen tutum-davranışları fark etmelerini sağlar.	3.34	0.84
Toplam $\bar{X} = 3,29$			

Bireylerin öğrenme sürecinde edindikleri deneyimleri yaşamlarında nasıl kullanacaklarının da farkında olmaları gerekmektedir. Yani birey öğrenme sonucu edindiği yaşantıları, yaşamının her alanında kullanabilmesi önemlidir. Bireylerin öğrenme sonucu edindiği bilgileri kullanabilmesi için düşünmesi gerekir (Özden, 2005: 7). Düşünme, mevcut bilgilerden yeni bir bilgi üretme ya da bir problemi çözmek için zihnin yaptığı işleme denir. Sosyal Bilgiler dersi değişen toplumda yaşanan sorunları

dikkate alarak bunları çözmek için öğrencilerin kendi görüşlerini belirtmeleri sağlayarak onları düşünmeye yönlendirmektedir (Gelen, 2002: 105–106). Bu çerçevede araştırma kapsamında olan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerin toplumsal sorunların çözümü için kendi görüşlerini ileri sürmelerini sağlar*” maddesi yöneltilmiş ve öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşünü “biraz” ($\bar{X}=3.37$) düzeyinde olduğu saptanmıştır. Buna göre öğretmenlerin bu maddeye yönelik olarak SBDÖ programını kısmen yeterli gördükleri anlaşılmaktadır. Yapılan varyans testine göre öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşlerinde mesleki kıdem değişkenine göre öğretmen görüşlerinde anlamlı bir farklılık yok iken okulun sosyo-ekonomik düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($F=5.091$; $p<0.05$). Yapılan LSD testine göre farklılığın iyi düzey ($\bar{X}=3.53$) ile orta ($\bar{X}=3.33$) ve alt düzey ($\bar{X}=3.26$) arasında olduğu belirlenmiştir. Buna göre sosyo-ekonomik açıdan iyi düzeydeki okullarda görev yapan öğretmenlerin SBDÖ programının ilgili amacı gerçekleştirmede daha etkili buldukları söylenebilir. Bu farklılığın okulun sahip olduğu imkanlardan kaynaklı olduğu söylenebilir. Ayrıca branş değişkeni için yapılan t testi sonucunda da grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t=-3.167$; $p<0.05$). Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin ($\bar{X}=3.59$) sınıf öğretmenlerine göre ($\bar{X}=3.31$) bu madde için programı daha etkili gördükleri saptanmıştır. Buna göre Sosyal Bilgiler dersi öğretmenleri bu yöndeki görüşle ilgili olarak SBDÖ programını daha çok etkili bulmaktadırlar ve programı daha çok benimsemektedirler. Özdemir de (2006) yapmış olduğu araştırmada Sosyal Bilgiler dersinin öğrencilere “bir konu hakkında kendine özgü görüşler ileri sürme” becerisini kazandırmada kısmen yeterli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar, mevcut araştırmada elde edilen sonuçlarla örtüşmektedir.

Sosyal Bilgiler dersi sosyal yaşamla iç içe olan bir derstir. Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersi sosyal yaşam içinde yer alan yardımlaşma, ekip çalışması vb. özellikleri geliştirmeyi hedeflemektedir. Sosyal Bilgiler dersinin bu yöndeki amaca ulaşmasının düzeyini belirlemek için araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerde beraber çalışma, yardımlaşma ve dayanışma alışkanlıklarını geliştirir*” maddesi yöneltmiştir. Öğretmenlerin bu maddeye yönelik olarak “çok” ($\bar{X}=3.45$) düzeyinde görüş belirttikleri saptanmıştır. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi ve mesleki kıdem değişkenlerine ilişkin yapılan varyans testinde ve branş için yapılan t testi sonuçlarına göre grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı

belirlenmiştir. Bu sonuca göre öğretmenlerin SBDÖ programını bu yöndeki görüş için yeterli gördükleri söylenebilir. Aykaç ve Başar da (2005) yapmış olduğu araştırmada 2004 SBDÖ programının uygulanması sonucunda öğrencilerin derse katılımlarının arttığı, araştırmacı ve katılımcı oldukları, öğrenmenin daha kalıcı olduğu, işbirliği ve yardımlaşmanın arttığı, öğrenme sürecinden öğrencilerin zevk aldıkları ve öğrenme düzeylerinin arttığı yönünde sonuçlara ulaşmıştır. Bu sonuçlar eldeki araştırmanın sonuçları ile örtüşmekte ve araştırmayı destekler niteliktedir.

Sosyal Bilgiler programının bir başka amacı da öğrencilere genel bir sosyal bilim kültürü kazandırmak için bilimsel ve sistematik düşünme becerileri kazandırmayı hedeflemektedir (Zeybek, 2006: 236). Bu kapsamda araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Sorunların çözümünde, öğrencilerde bilimsel düşünme becerilerinin gelişmesini sağlar*” maddesi yöneltilmiştir. Öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşünün “biraz” ($\bar{X}=3.18$) düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi ve mesleki kıdem değişkenlerine ilişkin yapılan varyans testinde grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Ayrıca branş değişkeni için yapılan t testi sonucuna göre de grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Buna göre öğretmenlerin bu maddeye yönelik olarak SBDÖ programını kısmen yeterli gördükleri söylenebilir. Benzer biçimde Sahan da (2001) yapmış olduğu araştırmada elde ettiği öğretmen görüşleri çerçevesinde, Sosyal Bilgiler dersi içeriği ve yapılan etkinliklerle (ders içi- ders dışı, aile ve çevre ile ortaklaşa yapılan) bilimsel davranışları kazandırabilir özelliklere yeterli derecede sahip olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç eldeki araştırmanın sonuçları ile örtüşmektedir.

Sosyal Bilgiler dersinde, öğrencilerde sosyal bilim kültürü kazandırmak için bilimsel ve sistematik düşünme becerileri yanında soru sorma becerisini de geliştirmesi beklenmektedir. Bu çerçevede araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerde soru sorma becerisinin gelişmesini sağlar*” maddesi yöneltilmiş ve öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşü “çok” ($\bar{X}=3.51$) düzeyinde benimsediği saptanmıştır. Elde edilen bu sonuca göre öğretmenlerin bu madde ile ilgili olarak SBDÖ programını yeterli gördükleri anlaşılmaktadır. Yapılan varyans testine göre öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşlerinde mesleki kıdem değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmaz iken, okulun sosyo-ekonomik düzeyi değişkenine göre

anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($F=4.440$; $p<0.05$). Yapılan LSD testine göre farklılığın iyi düzey ($\bar{X}=3.64$) ile orta düzey ($\bar{X}=3.50$) ve alt düzey ($\bar{X}=3.41$) arasında olduğu belirlenmiştir. İyi düzey okulda çalışan öğretmenler SBDÖ programını ilgili madde ile ilgili olarak daha etkili bulmaktadırlar. Buna göre okulun sahip olduğu sosyo-ekonomik düzeyin programın amacına ulaşmasında etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca branş değişkeni için yapılan t testi sonucunda da grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t=2.595$; $p<0.05$). Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin ($\bar{X}=3.67$) sınıf öğretmenlerine göre ($\bar{X}=3.47$) bu madde için programı daha etkili gördükleri belirlenmiştir. Buna göre Sosyal Bilgiler dersi öğretmenleri bu yöndeki görüşle ilgili olarak SBDÖ programını daha çok etkili bulmaktadırlar ve programı daha çok benimsemektedirler. Bu farklılığın Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin alandan gelmiş olmalarından kaynaklandığı söylenebilir. Ece de (2007) yapmış olduğu araştırma SBDÖ programını öğrencileri aktif katılımcı, soru soran, sorgulayan, düşünen, tartışan bireyler olarak yetiştirdiği sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar eldeki araştırmanın sonuçları ile örtüşmekte ve araştırmayı destekler niteliktedir.

Sosyal Bilgiler dersinde demokrasi bilincinin gelişmesi hedeflenir. Demokrasi bilincinin gelişmesi için düşünme becerilerinin gelişmesi oldukça önemlidir. Bu düşünme becerilerinden bir tanesi de eleştirel düşünmedir. Sosyal Bilgiler dersinin bu yöndeki amaca ulaşmasının düzeyini belirlemek için araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerde eleştirel düşünme becerisinin gelişmesini sağlar*” maddesi yöneltilmiştir. Öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşü “biraz” ($\bar{X}=3.26$) düzeyinde görüş belirttikleri saptanmıştır. Bu madde ile ilgili olarak elde edilen bu sonuca göre öğretmenler SBDÖ programını kısmen yeterli gördükleri söylenebilir. Yapılan varyans testine göre öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşlerinde mesleki kıdem değişkenine göre öğretmen görüşlerinde anlamlı bir farklılık yok iken, okulun sosyo-ekonomik düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($F=4.177$; $p<0.05$). Yapılan LSD testine göre farklılığın iyi düzey ($\bar{X}=3.40$) ile orta ($\bar{X}=3.20$) ve alt düzey ($\bar{X}=3.19$) arasında olduğu belirlenmiştir. Orta ve alt düzey okullarında çalışan öğretmenler, iyi düzey okulda çalışan öğretmenlere göre ilgili madde ile ilgili olarak SBDÖ programını yetersiz bulmaktadırlar. Bu durumda, okulun sahip olduğu sosyo-ekonomik düzeyin programın amacına ulaşmasında etkili olduğu söylenebilir. Branş

değişkeni için yapılan t testi sonucunda da grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t=2.469$; $p<0.05$). Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin ($\bar{X}=3.42$) sınıf öğretmenlerine göre ($\bar{X}=3.22$) bu madde için programı daha etkili gördükleri belirlenmiştir. Buna göre Sosyal Bilgiler dersi öğretmenleri bu yöndeki görüşle ilgili olarak SBDÖ programını daha çok etkili bulmaktadırlar ve programı daha çok benimsemektedirler. Özdemir’de (2006) yapmış olduğu araştırmada SBDÖ programını öğrencilerde eleştirel düşünme becerisini kazandırmada kısmen yeterli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç araştırmayı destekler niteliktedir.

Sosyal Bilgiler dersi, demokrasinin ilkelerini uygulama ve demokratik tutum kazanmalarına olanak sağlamak için öğrencilerde karar verme becerisini geliştirmesini kazandırmayı amaçlamaktadır (Şirin, 2007: 304). Bu çerçevede araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerde doğru karar verme becerisinin gelişmesini sağlar*” maddesi yöneltilmiş ve öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşünün “biraz” ($\bar{X}=3.22$) düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca göre öğretmenlerin bu madde ile ilgili olarak SBDÖ programını kısmen yeterli gördüklerini söylemek mümkündür. Bu maddeye ilişkin olarak mesleki kıdem değişkeni için yapılan MWU testinde ve branş değişkeni için yapılan t testinde grupların görüşleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak okulun sosyo-ekonomik düzeyi açısından anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. ($KWH=9.376$; $p<0.05$). Yapılan MWU testi sonucunda görüş farklılığının, iyi düzey ($SO=421.52$) ile alt düzey ($SO=362.78$) arasında olduğu belirlenmiştir. Bu bulguya göre sosyo ekonomik açıdan daha iyi okullarda çalışan öğretmenlerin ilgili madde ile ilgili olarak SBDÖ programını daha etkili buldukları anlaşılmaktadır. Buna sonuca göre okulun sahip olduğu sosyo-ekonomik düzeyin programın amacına ulaşmasında etkili olduğu anlaşılmaktadır. Özdemir de (2006) yapmış olduğu araştırmada SBDÖ programını öğrencilerde karar verme becerilerini kısmen kazandırdığı sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç mevcut araştırmanın bu yöndeki sonuçları ile bir paralellik göstermektedir.

Sosyal Bilgiler öğretiminin temel amaçlarından biri de bireylerin günlük hayatta karşılaşılabileceği problemlere çözüm üretebilecek yeterliliğe ulaşmasını sağlamaktır (Sarısaman, 2006: 127). Bu kapsamda araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerde problem çözme becerisinin gelişmesini sağlar*” maddesi yöneltilmiştir. Öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşünün “biraz” ($\bar{X}=3.11$) düzeyinde olduğu

belirlenmiştir. Buna göre SBDÖ programını bu madde ile ilgili olarak öğretmenlerin kısmen yeterli gördükleri anlaşılmaktadır. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi ve mesleki kıdem değişkenlerine ilişkin yapılan varyans testinde grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Ancak branş değişkeni için yapılan t testi sonucunda grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t=2.497$; $p<0.05$). Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin ($\bar{X}=3.26$) sınıf öğretmenlerine göre ($\bar{X}=3.07$) bu madde için programı daha etkili gördükleri belirlenmiştir. Buna göre Sosyal Bilgiler dersi öğretmenleri bu yöndeki görüşle ilgili olarak SBDÖ programını sınıf öğretmenlerine göre daha çok etkili bulmakta ve programı daha çok benimsemektedirler.

Sosyal Bilgiler dersi programı ile etkin vatandaş yetiştirmek için olaylara sorgulama, objektif kararlar verebilme, olaylara çok boyutlu bakabilme ve çözüm üretebilme gibi becerileri öğrencilere kazandırmayı hedeflenmektedir. Sosyal Bilgiler dersinin bu yöndeki amaca ulaşma düzeyini belirlemek için araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerin toplumsal olaylara çok boyutlu bakmalarını ve çözüm üretmelerini sağlar*” maddesi yöneltilmiş ve öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşünün “biraz” ($\bar{X}=3.12$) düzeyinde olduğu saptanmıştır. Elde edilen bu sonuca göre, öğretmenlerin SBDÖ programını bu madde için kısmen yeterli gördükleri söylemek mümkündür. Öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşlerinde mesleki kıdem değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamış iken, okulun sosyo-ekonomik düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($F=3.129$; $p<0.05$). Yapılan LSD testi sonucunda farklılığın iyi düzey ($\bar{X}=3.22$) ile alt düzey okullarda ($\bar{X}=3.01$) görev yapan öğretmenler arasında olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca göre iyi düzey okulda çalışan öğretmenler SBDÖ programını ilgili madde ile ilgili olarak daha etkili bulmaktadırlar. Elde edilen bu bulgu, programın amacına ulaşmasında okulun sahip olduğu sosyo-ekonomik yönünün etkili olduğunu göstermektedir. Branş değişkeni için yapılan t testi sonucunda da grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t=2.300$; $p<0.05$). Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin ($\bar{X}=3.28$) sınıf öğretmenlerine göre ($\bar{X}=3.08$) bu madde için programı daha etkili gördükleri saptanmıştır. Buna göre sınıf öğretmenlerinin bu madde ile ilgili olarak SBDÖ programını Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre yetersiz buldukları söylenebilir. Bunun Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin alandan gelmiş olmalarına ve programı daha çok benimsemelerine bağlı olduğu söylenebilir. Özdemir de (2006) yapmış olduğu araştırmada Sosyal Bilgiler dersinin öğrencilerin “*Olaylara çok yönlü bakış açısı*

ile bütün olarak kavrama” becerisini kazandırmada kısmen yeterli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç mevcut araştırmanın bu yöndeki sonuçları ile bir paralellik göstermektedir.

Sosyal Bilgiler dersinde demokratik bireyin sahip olması gereken özelliklerin çocuklara kazandırılması beklenmektedir. Bu çerçevede araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerde bireyler arası iletişimde hoşgörü olma ve empati kurma becerilerini geliştirir*” maddesi yöneltmiştir. Öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşünün “biraz” ($\bar{X}=3.30$) düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre öğretmenlerin SBDÖ programını bu yöndeki görüş için kısmen yeterli gördükleri anlaşılmaktadır. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi ve mesleki kıdem değişkenlerine ilişkin yapılan varyans testinde ve branş için yapılan t testi sonuçlarına göre grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı belirlenmiştir.

Sosyal Bilgiler dersinde bireylere sosyal yaşamlarında gerekli olan sosyal becerilere kazandırılması hedeflenmektedir. Sosyal becerileri gelişen birey, başkaları ile iletişimde olumlu tepkileri sağlayabilecek ve olumsuz tepkilerin ise önüne geçebilecek becerilere de sahip olur (Genç, 2005: 43). Bu kapsamda araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerin iletişimi olumlu-olumsuz etkileyen tutum-davranışları fark etmelerini sağlar*” maddesi yöneltmiştir. Öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşünün “biraz” ($\bar{X}=3.34$) düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu sonuca göre, öğretmenlerin bu yöndeki görüş için SBDÖ programını kısmen yeterli gördükleri söylenebilir. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi ve mesleki kıdem değişkenlerine ilişkin yapılan varyans testinde grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Fakat branş değişkeni için yapılan t testi sonucunda da grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t=2.344$; $p<0.05$). Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin ($\bar{X}=3.49$) sınıf öğretmenlerine göre ($\bar{X}=3.30$) bu madde için programı daha etkili gördükleri belirlenmiştir. Buna göre Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin bu yöndeki görüşle ilgili olarak SBDÖ programını daha çok etkili bulduğunu belirtmek mümkündür. Özdemir de (2006) yapmış olduğu araştırmada Sosyal Bilgiler dersinin öğrencilere “bir olay ya da durum ile ilgili düşüncelerini etkili bir iletişimle paylaşma becerisini” kazandırmada kısmen yeterli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar eldeki araştırmanın sonuçları ile örtüşmektedir.

Öğrencilerin öğrenme sürecinde edindiği deneyimleri çevreleriyle etkileşimlerinde kullanabilme yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşlerinin toplam aritmetik puan ortalaması 3.29 olarak bulunmuştur. Öğrencilerin öğrenme sürecinde edindiği deneyimleri çevreleriyle etkileşimlerinde kullanabilme yeterliliğine ilişkin bulgular bütün olarak değerlendirildiğinde; öğretmenler bu yöndeki görüşün gerçekleşmesinde SBDÖ programını kısmen yeterli buldukları söylenebilir.

4.2.4. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Öğrencilerin Ulusal ve Kültürel Değerler Çerçevesinde Yetişmeleri Yeterliliğine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Çizelge 10'da SBDÖ programının öğrencilerin ulusal ve kültürel değerler çerçevesinde yetişmeleri yeterliliğine ilişkin öğretmenlere uygulanan anketten elde edilen bulgular yer almaktadır.

Çizelge 10: Öğrencilerin Ulusal ve Kültürel Değerler Çerçevesinde Yetişmeleri Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Aritmetik Ortalaması ve Standart Sapması

Madde No	Maddeler	Öğretmenler	
		$\bar{X}$	ss
26	Öğrencilerde ulusal değerleri benimseme, koruma ve geliştirme bilincini oluşturur.	3.51	0.86
27	Öğrencilerde kültürel değerleri benimseme, koruma ve geliştirme bilincini oluşturur.	3.52	0.83
28	Öğrencilerin ahlaki ve sosyal yönden gelişmelerini sağlar.	3.40	0.82
29	Öğrencilerde aile bütünlüğüne bağlı olma bilincini geliştirir.	3.52	0.84
30	Öğrencilerde Türkçeyi koruma ve geliştirme bilincini oluşturur.	3.29	0.89
31	Öğrencilerde tarih bilincinin gelişmesini sağlar.	3.34	0.94
Toplam $\bar{X} = 3,43$			

Sosyal Bilgiler dersi vatandaşlık eğitiminde ulusal ve kültürel değerleri aktarımı görevini üstlenmiştir. Bu ders ile bireylere ulusal değerleri, toplumumuzun özellikleri, gelenek ve görenekleri, kültürü ve Türk vatandaşı olmanın ayrıcalıkları ve özellikleri kazandırma gibi bir rolü vardır (Aslan ve Gökkaya, 2004: 227). Bu çerçevede araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerde ulusal değerleri benimseme, koruma ve geliştirme bilincini oluşturur*” maddesi yöneltilmiş ve öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşünün “çok” ($\bar{X}=3.51$) düzeyinde olduğu

saptanmıştır. Bu sonuca göre öğretmenlerin SBDÖ programını bu yöndeki görüş için yeterli gördükleri anlaşılmaktadır. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi ve mesleki kıdem değişkenlerine ilişkin yapılan varyans testinde ve branş için yapılan t testi sonuçlarına göre grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Koçak da (2002) yapmış olduğu araştırmada SBDÖ programı öğrencilerde milli değerleri koruma duygusunun gelişmesinde kısmen yeterli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu durum, araştırma ile vurgulanan durumu destekler niteliktedir.

Bir toplumu bir arada tutan en önemli öge kültürel değerlerdir. Eğitim programlarında yer alan dersler aracılığıyla kültürel değerler çocuklara ve gençlere aktarılmaya çalışılır. Milli kültürü aktarma dolaylı olarak tüm derslerin programlarında yer alır. Fakat Sosyal Bilgiler öğretim programı kültürel değerleri doğrudan aktarmaktadır. Dünyadaki tüm devletlerde Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının; toplumların kendi kültür yapılarını aktarma, koruma ve bu korunan yapının gelecek nesillere aktarılması gibi bir görevi vardır (Bağcı, 2007: 39). Sosyal Bilgiler dersinin bu yöndeki amaca ulaşmasının düzeyini belirlemek için araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerde kültürel değerleri benimseme, koruma ve geliştirme bilincini oluşturur*” maddesi yöneltilmiş ve öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşü “çok” ($\bar{X}=3.52$) düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Buna göre öğretmenlerin bu maddeye yönelik olarak SBDÖ programını yeterli gördükleri söylenebilir. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi ve mesleki kıdem değişkenlerine ilişkin yapılan varyans testinde grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ayrıca branş değişkeni için yapılan t testi sonucuna göre de grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. İkinci de (2007) yapmış olduğu araştırmada benzer sonuç çıkmıştır. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programına ilişkin “Program ulusal kültür değerlerini yeteri kadar etkin şekilde yer verdiği sonucuna ulaşmıştır. Bu durum, araştırma ile vurgulanan durumu destekler niteliktedir.

Sosyal Bilgiler dersinin insan ruhunun milli ahlak ve kültür bakımından eğitici rolü vardır (Bahar, 2007: 47). Sosyal Bilgiler dersi ulusal ve kültürel değerleri aktararak öğrencilerin ahlaki ve sosyal yönden gelişmesini sağlar. Bu kapsamda araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerin ahlaki ve sosyal yönden gelişmelerini sağlar*” maddesi yöneltilmiştir. Öğretmenlerin bu maddeye yönelik

görüşünün “biraz” ($\bar{X}=3.40$) düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu sonuca göre öğretmenlerin SBDÖ programını bu yöndeki görüş için kısmen yeterli gördükleri belirtilebilir. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi ve mesleki kıdem değişkenlerine ilişkin yapılan varyans testinde ve branş için yapılan t testi sonuçlarına göre grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı belirlenmiştir.

Sosyal Bilgiler dersi, bireyleri ahlaki değerler ve milli kültür bakımından eğiterek, onları iyiliğe ve güzelliğe yönlendirip, aile bağlarını güçlendirmeyi de amaçlamaktadır (Bahar, 2007: 47). Bu çerçevede, Sosyal Bilgiler dersinin bu yöndeki amaca ulaşma düzeyini belirlemek için araştırmaya katılan öğretmenlere “*Öğrencilerde aile bütünlüğüne bağlı olma bilincini geliştirir*” maddesi yöneltmiştir. Öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşü “çok” ($\bar{X}=3.52$) düzeyinde benimsediği saptanmıştır. Buna göre bu madde ile ilgili olarak öğretmenlerin SBDÖ programını etkili gördükleri söylenebilir. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi ve mesleki kıdem değişkenlerine ilişkin yapılan varyans analizi ile branş değişkeni için yapılan MWU testinde grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (EK-4A; Çizelge 25). Benzer biçimde Özcan’ın (2002) araştırmasında SBDÖ programının öğrencilerde aile bütünlüğüne önem verme bilincinin gelişmesinde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç Sosyal Bilgiler dersinin araştırma ile vurgulanan bu yöndeki rolünü yeniden dikkate sunması açısından önemlidir.

Düşünmenin ve fikir üretmenin aracı olan dil milli duygunun oluşmasında da ana unsurdur. Toplumlar ancak kendi dilleriyle ile milli duygunun gelişmesini sağlar. Bu bağlamda dil, bir milletin milli duygusunun oluşması ve bunu tüm bireylere yaygınlaştırmasında oldukça önemli bir etkidir (Savaş, 2004). Sosyal Bilgiler dersinin bir amacı da çocuklarda milli duygunun gelişmesini sağlamaktır. Milli duygunun gelişmesinde önemli bir etken olan dil ile ilgili olarak araştırma kapsamında bulunan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerde Türkçeyi koruma ve geliştirme bilincini oluşturur*” maddesi yöneltmiştir. Öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşünün “biraz” ($\bar{X}=3.29$) düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre öğretmenlerin bu maddeye yönelik olarak SBDÖ programını kısmen yeterli gördükleri söylenebilir. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi ve mesleki kıdem değişkenlerine ilişkin yapılan varyans testinde grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ayrıca branş değişkeni

için yapılan t testi sonucuna göre de grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Tüm toplumların kültürel ve ulusal değerleri bir tarihi süreç içinde gelişmiştir. Bu bağlamda ulusal bilincin gelişmesi ancak tarih bilincinin gelişmesi ile gelişir. Bu kapsamda araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerde tarih bilincinin gelişmesini sağlar*” maddesi yöneltilmiş ve öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşünün “biraz” ($\bar{X}=3.34$) düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Bu madde ile ilgili olarak elde edilen bu sonuca göre öğretmenlerin SBDÖ programını kısmen yeterli gördükleri anlaşılmaktadır. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi ve mesleki kıdem değişkenlerine ilişkin yapılan varyans testinde grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ancak branş değişkeni için yapılan t testi sonucunda da grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t=2.106$; $p<0.05$). Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin ($\bar{X}=3.49$) sınıf öğretmenlerine göre ($\bar{X}=3.30$) bu madde için programı daha etkili gördükleri belirlenmiştir. Buna göre Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin bu yöndeki görüşle ilgili olarak SBDÖ programını daha çok etkili bulduğunu belirtmek mümkündür. Benzer biçimde Köçer ve Demir de (2005) yapmış oldukları araştırmada SBDÖ programı ile amaçlanan öğrencilerde tarih bilincinin gelişmesinde istenildiği düzeyde olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç araştırmayı destekler niteliktedir

Öğrencilerin ulusal ve kültürel değerler çerçevesinde yetişmeleri yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşlerinin toplam aritmetik puan ortalaması 3.43 olarak saptanmıştır. Bu sonuca göre öğretmenler bu yöndeki amaca ulaşmasında SBDÖ programını yeterli buldukları belirtilebilir.

4.2.5. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programın Öğrencilerin Milli Kimliklerini Merkeze Alarak Evrensel Değerleri Benimsemeleri Yeterliliğine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Çizelge 11’de SBDÖ programının öğrencilerin Milli Kimliklerini Merkeze Alarak Evrensel Değerleri Benimsemeleri Yeterliliğine İlişkin öğretmenlere uygulanan anketten elde edilen bulgular yer almaktadır.

Çizelge 11: Öğrencilerin Milli Kimliklerini Merkeze Alarak Evrensel Değerleri Benimsemeleri Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Aritmetik Ortalaması ve Standart Sapması

Madde No	Maddeler	Öğretmenler	
		$\bar{X}$	ss
32	Öğrencilerde insan haklarını benimseme, koruma ve kullanma düşüncesini geliştirir.	3.37	0.92
33	Öğrencilerde, bütün insanların eşit hak ve özgürlüklere sahip oldukları bilincini geliştirir.	3.47	0.95
34	Öğrencilerde, tüm insanlığa sevgi, saygı duyma ve hizmet verme bilincini geliştirir.	3.46	0.91
35	Öğrencilerde din, vicdan ve düşünce özgürlüğünün gelişmesini sağlar.	3.28	0.91
36	Öğrencilerin küresel sorunların çözümlerini yaşama geçirmelerinde kişisel sorumluluklarının farkında olmalarını sağlar.	3.28	0.92
Toplam $\bar{X} = 3,37$			

Bireylerde evrensel olan insan hakları, demokratik değer, tutum ve inançlar geliştirme eğitimin, özelde de Sosyal Bilgiler öğretimin amacıdır. Sosyal Bilgiler öğretim programının amaçları arasında yer alan insan hakları eğitimi ile “insan haklarına saygıyı geliştirme, insan haklarını kullanma ve koruma, demokrasiyi yaşam biçimine dönüştürme, ihtiyaç duyulan özgür, etkin ve katılımcı yurttaş” (Karagöz Güven, Özdemir ve Özdemir, 2007: 739) yetiştirmeyi hedeflemektedir. Sosyal Bilgiler dersinin bu yöndeki amaca ulaşmasının düzeyini belirlemek için araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerde insan haklarını benimseme, koruma ve kullanma düşüncesini geliştirir*” maddesi yöneltmiş ve öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşü “biraz” ($\bar{X}=3.37$) düzeyinde benimsedikleri tespit edilmiştir. Buna göre öğretmenlerin bu maddeye yönelik olarak SBDÖ programını kısmen yeterli gördükleri anlaşılmaktadır. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi ve mesleki kıdem değişkenlerine ilişkin yapılan varyans testinde grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ayrıca branş değişkeni için yapılan t testi sonucuna göre de grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Başaran da (2006) yapmış olduğu araştırmada öğretmenler Sosyal Bilgiler programının öğrencilere “insan haklarına saygılı olma” anlayışını kazandırmada kısmen yeterli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar eldeki araştırmanın sonuçları ile örtüşmektedir.

Başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı gösterip, aynı zamanda kendi hak ve özgürlüklerini koruyabilen kuşaklar yetiştirilebilmesi ancak insan hakları bilincinin gelişmesini hedefleyen eğitim ile sağlanabilir (Gözütok ve Tekinli, 2006: 66). Bu kapsamda araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerde, bütün insanların eşit hak ve özgürlüklere sahip oldukları bilincini geliştirir*” maddesi yöneltmiştir. Öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşünün “çok” ($\bar{X}=3.47$) düzeyinde olduğu saptanmıştır. Bu sonuca göre öğretmenlerin SBDÖ programını bu yöndeki görüş için yeterli gördükleri belirtilebilir. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi ve mesleki kıdem değişkenlerine ilişkin yapılan varyans testinde ve branş için yapılan t testi sonuçlarına göre grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı belirlenmiştir. Özcan da (2002) yapmış olduğu araştırmada SBDÖ programını, öğrenciler insanların karşılıklı hak ve sorumluluklara taşıdıklarını kavramaları bakımından yeterli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç mevcut araştırmanın bu yöndeki sonuçları ile bir paralellik göstermektedir.

İnsan haklarının benimsenmesi ancak eğitim yoluyla kazandırılır. İnsan haklarının uygulanması ve işlerlik kazandırılması için bireylere belli değerlerin kazandırılması gerekir. Bu çerçevede araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerde, tüm insanlığa sevgi, saygı duyma ve hizmet verme bilincini geliştirir*” maddesi yöneltmiş ve öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşünün “çok” ($\bar{X}=3.46$) düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu sonuca göre öğretmenlerin bu maddeye yönelik olarak SBDÖ programını yeterli gördüklerini söylemek mümkündür Okulun sosyo-ekonomik düzeyi için yapılan varyans testinde ve mesleki kıdem değişkeni için yapılan MWU testinde grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ayrıca branş değişkeni için yapılan t testi sonucuna göre de grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Başaran da (2006) yapmış olduğu araştırmada öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde, "Topluluk halinde yaşayan insanların sevgi, saygı ve anlayış duyguları içinde işbirliği yapıp birbirlerinin görüş ve düşüncelerine saygı göstermeleri gerektiği" amacını benimsedikleri sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar eldeki araştırmanın sonuçları ile örtüşmekte ve araştırmayı destekler niteliktedir.

İnsan hakları da en üstün ahlaki değerlerden oluşturulmuştur (Doğan, 2001: 231). Bu üstün değerler arasında yer alan değerlerden biri de din ve düşünce özgürlüğüdür.

Sosyal Bilgiler dersinin bu yöndeki amaca ulaşmasının düzeyini belirlemek için araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerde din, vicdan ve düşünce özgürlüğünün gelişmesini sağlar*” maddesi yöneltmiştir. Bu maddeye yönelik öğretmenlerin görüşünün “biraz” ($\bar{X}=3.28$) düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre öğretmenlerin SBDÖ programını bu yöndeki görüş için kısmen yeterli gördükleri belirtilebilir. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi ve mesleki kıdem değişkenlerine ilişkin yapılan varyans testinde ve branş için yapılan t testi sonuçlarına göre grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı belirlenmiştir.

Küreselleşme ile beraber küresel sorunlar da oluşmuştur. Küreselleşme sonucu oluşan sorunlara geleneksel yaklaşımlarla çözüm bulunamayacağı için küresel çözümler bulunması gerekmektedir (Oktay, 2007: 134–135). Bu nedenle dünyadaki tüm bireylerin bu sorunlara karşı hassasiyet göstermeleri ve çözüm için çaba harcamaları gerekmektedir. Bireylerde bu duyarlılığı geliştirmede genelde eğitime özelde de Sosyal Bilgiler öğretimine büyük görevleri vardır. Sosyal Bilgiler dersinin bu yöndeki amaca ulaşmasının düzeyini belirlemek için araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerin küresel sorunların çözümlerini yaşama geçirmelerinde kişisel sorumluluklarının farkında olmalarını sağlar*” maddesi yöneltmiş ve öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşünün “biraz” ($\bar{X}=3.28$) düzeyinde olduğu saptanmıştır. Buna göre öğretmenlerin bu maddeye yönelik olarak SBDÖ programını kısmen yeterli gördükleri anlaşılmaktadır. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi ve mesleki kıdem değişkenlerine ilişkin yapılan varyans testinde grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ayrıca branş değişkeni için yapılan t testi sonucuna göre de grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Fırıncı’nın (2006) yapmış olduğu araştırmada 2004 SBDÖ programının yeni eğilim ve reform hareketlerinin doğurduğu sonuçlara hassas olmasının yanında eşitlik, kültürel çoğulculuk, uluslararası eğitim ve gelecekçiliği vurgulayan bir karaktere sahip olduğu belirlenmiştir. Tüm bu özellikler dikkate alındığında Sosyal Bilgiler programının küresel ihtiyaçlara büyük ölçüde cevap verebilecek nitelikte olan bir program olduğu sonucuna varıldığı söylenebilir.

Öğrencilerin milli kimliklerini merkeze alarak evrensel değerleri benimsemelerindeki yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşlerinin toplam aritmetik puan

ortalaması 3.37 olarak saptanmıştır. Bu sonuca göre öğretmenlerin bu yöndeki amaca ulaşmasında SBDÖ programını kısmen yeterli buldukları söylenebilir.

4.2.6. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programın Öğrencilerin Yaşadığı Yeri ve Dünya Coğrafyasını Tanımaları Yeterliliğine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Çizelge 12’de SBDÖ programının öğrencilerin yaşadığı yeri ve dünya coğrafyasını tanımaları Yeterliliğine İlişkin öğretmenlere uygulanan anketten elde edilen bulgular yer almaktadır.

Çizelge 12: Öğrencilerin Yaşadığı Yeri ve Dünya Coğrafyasını Tanımaları Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Aritmetik Ortalaması ve Standart Sapması

Madde No	Maddeler	Öğretmenler	
		$\bar{X}$	ss
37	Öğrencilerin dünya üzerinde farklı ülke ve ulusların var olduğunu fark etmelerini sağlar.	3.66	0.95
38	Öğrencilerin yaşadıkları çevre ve ülkenin coğrafi özelliklerini tanımlarını sağlar.	3.59	0.90
39	Öğrencilerin insanlar ve doğal çevre arasındaki etkileşimi anlamalarını sağlar.	3.58	0.83
40	Öğrencilerde doğal ve tarihi çevreyi koruma bilincinin gelişmesini sağlar.	3.51	0.89
41	Öğrencilerde yaşadıkları bölgede görülen doğal afetlere karşı duyarlı olma bilincini oluşturur.	3.58	0.88
Toplam $\bar{X} = 3.58$			

Sosyal Bilimlerin içeriğindeki disiplinlerle bir araya getirilmiş olan Sosyal Bilgiler dersi, etkin vatandaş yetiştirmek için öğrencilere coğrafya ile ilgili bilgi, beceri ve tutum kazandırmayı hedeflemektedir. Bu kapsamda araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerin dünya üzerinde farklı ülke ve ulusların var olduğunu fark etmelerini sağlar*” maddesi yöneltmiştir. Bu maddeye yönelik öğretmen görüşlerinin “çok” ($\bar{X}=3.66$) düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuca göre öğretmenlerin SBDÖ programını yeterli buldukları söylenebilir. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi ve mesleki kıdem değişkenlerine ilişkin yapılan varyans testinde grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Branş değişkenine göre yapılan MWU testi sonucunda grupların görüşleri arasında farklılık belirlenmiştir (MWU=39910.000; $p<0.05$). Ulaşılan bu sonuca göre Sosyal Bilgiler dersi

öğretmenlerinin (SO=426.35) sınıf öğretmenlerine (SO=379.25) göre programı daha etkili gördükleri söylenebilir.

Sosyal Bilgiler dersinde, öğrencilere yaşadığı çevreyi ve ülkesinin coğrafi özellikleri hakkında bilgi-beceri ve tutum kazandırmak da yer almaktadır. Bu çerçevede araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerin yaşadıkları çevre ve ülkenin coğrafi özelliklerini tanımlarını sağlar*” maddesi yöneltilmiş ve öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşünün “çok” ($\bar{X}=3.59$) düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Buna göre öğretmenlerin bu maddeye yönelik olarak SBDÖ programını yeterli gördükleri anlaşılmaktadır. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi ve mesleki kıdem değişkenlerine ilişkin yapılan varyans testinde grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ayrıca branş değişkeni için yapılan t testi sonucuna göre de grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Ece’nin (2007) yapmış olduğu araştırmada, SBDÖ programının yaşanılan çevreyi ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıtıcı nitelikte olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar eldeki araştırmanın sonuçları ile örtüşmektedir.

Sosyal Bilgiler dersi insan ve onun doğal çevresi arasındaki ilişkiyi ortaya koyan bir derstir (Dönmez, 2003: 31). Bu çerçevede araştırma kapsamında bulunan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerin insanlar ve doğal çevre arasındaki etkileşimi anlamalarını sağlar*” maddesi yöneltilmiş ve bu maddeye yönelik öğretmen görüşlerinin “çok” ($\bar{X}=3.58$) düzeyinde olduğu saptanmıştır. Buna sonuca göre öğretmenlerin bu maddeye yönelik olarak SBDÖ programını yeterli gördükleri söylenebilir. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi ve mesleki kıdem değişkenlerine ilişkin yapılan varyans testinde ve branş değişkeni için yapılan t testinde grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Özcan da (2002) yapmış olduğu araştırmada SBDÖ programı ile insanların birbirleriyle ve coğrafi çevreyle etkileşimini öğrencilerin kavramalarını kısmen yeterli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç mevcut araştırmanın bu yöndeki sonuçları ile bir paralellik göstermektedir.

Sosyal Bilgiler dersinin içinde yer alan coğrafya eğitiminin bir amacı da öğrencilerin doğal ve tarihi çevreye karşı duyarlılığını geliştirmektir. Sosyal Bilgiler dersinde verilecek çevre eğitimi ile bireylerde çevre bilincinin geliştirilmesi, çevreye

duyarlı, kalıcı ve olumlu davranış değişikliklerinin kazandırılması, doğal, tarihi, kültürel, değerlerin korunması şeklinde sıralanabilir (Batır ve Mater, 2006: 264). Sosyal Bilgiler dersinin bu yöndeki amaca ulaşmasının düzeyini belirlemek için araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerde doğal ve tarihi çevreyi koruma bilincinin gelişmesini sağlar*” maddesi yöneltmiş ve öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşünün “çok” ($\bar{X}=3.51$) düzeyinde olduğu saptanmıştır. Öğretmenlerin ilgili madde açısından SBDÖ programını yeterli gördüklerini söylemek mümkündür. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi değişkenine ilişkin yapılan varyans testinde ve branş değişkeni için yapılan t testinde grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. İlgili madde için mesleki kıdem değişkeni için yapılan MWU testinde de grupların görüşleri arasında bir farklılık belirlenmemiştir. Özcan’ın (2002) yapmış olduğu araştırmada SBDÖ programının öğrencilerde çevreyi koruma ve gelecek için gerekliliğini kavramada etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca Ece’nin de (2007) yapmış olduğu araştırmada SBDÖ programında yer alan gezi ve inceleme gibi etkinliklerin, öğrencilerde doğal çevreyi koruma bilinci, sanat zevki ve estetik duyguları geliştirmeye olanak sağladığı sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar eldeki araştırmanın sonuçları ile örtüşmekte ve araştırmayı destekler niteliktedir.

Her ülke kendisi için önemli olan doğal afeti yakından tanımak ve bireylerine tanıtmak için, eğitim sistemlerinde doğal afetlerle ilgili konulara yer vermektedir (Öcal, 2005: 171–172). İlköğretimde Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilere doğal afetlerle ilgili olarak bilgi, beceri ve tutum kazandırılması beklenmektedir. Bu kapsamda araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerde yaşadıkları bölgede görülen doğal afetlere karşı duyarlı olma bilincini oluşturur*” maddesi yöneltmiştir. Bu maddeye yönelik öğretmen görüşlerinin “çok” ($\bar{X}=3.58$) düzeyinde olduğu belirlenmiştir. İlgili madde ile ilgili olarak SBDÖ programını öğretmenlerin yeterli buldukları söylenebilir. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi ve mesleki kıdem değişkenlerine ilişkin yapılan varyans testinde ve branş değişkeni için yapılan t testinde grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Öcal’ın (2003) yaptığı araştırmada SBDÖ programında yer alan deprem konusunu yeterli olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu durum Sosyal Bilgiler dersinde bu konu üzerinde daha çok durulması gerektiği yönünde bir kanaat oluşturmaktadır. Bu sonuç eldeki araştırmanın sonuçları ile örtüşmektedir.

Öğrencilerin yaşadığı yeri ve dünya coğrafyasını tanımaları yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşlerinin toplam aritmetik puan ortalaması 3.58 olarak saptanmıştır. Bu sonuca göre öğretmenlerin bu yöndeki amaca ulaşmasında SBDÖ programını yeterli buldukları söylenebilir. Sagay da (2007) yapmış olduğu araştırmada programda yer alan coğrafya ünitelerinin öğrencilere coğrafya disiplini öğretmede orta düzeyde yeterli olduğunu bulmuştur. Bu sonuç Sosyal Bilgiler dersinin araştırma ile vurgulanan bu yöndeki rolünü yeniden dikkate sunması açısından önemlidir.

4.2.7. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programın Öğrencilerin Haklarını Bilen ve Sorumluluklarını Yerine Getiren Bireyler Olarak Yetiştirilmeleri Yeterliliğine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Çizelge 13’de SBDÖ programının öğrencilerin Haklarını Bilen ve Sorumluluklarını Yerine Getiren Bireyler Olarak Yetiştirilmeleri Yeterliliğine İlişkin öğretmenlere uygulanan anketten elde edilen bulgular yer almaktadır.

Çizelge 13: Öğrencilerin Haklarını Bilen ve Sorumluluklarını Yerine Getiren Bireyler Olarak Yetiştirilmeleri Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Aritmetik Ortalaması ve Standart Sapması

Madde No	Maddeler	Öğretmenler	
		$\bar{X}$	ss
42	Öğrencilerin birey olarak sahip olduğu hakları öğrenmelerini sağlar.	3.64	0.85
43	Öğrencilerin birey olarak görev ve sorumluluklarının farkında olmasını sağlar.	3.58	0.84
44	Öğrencilerde kendi özgürlüklerinin başkalarının özgürlükleri ile bağlantılı olduğunu öğrenmelerini sağlar.	3.45	0.91
45	Öğrencilerin toplumsal yaşamı düzenleyen yasaları öğrenmelerini sağlar.	3.41	0.85
46	Öğrencilerde başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı gösterme bilincini geliştirir.	3.45	0.90
Toplam $\bar{X} = 3.51$			

Sosyal Bilgiler dersi iyi vatandaş yetiştirmeyi amaçlamaktadır. İyi vatandaş ise önce haklarını bilen ve bunları kullanabilen kişidir. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersi, çocuklara sahip olduğu haklar konusunda bilgi, beceri ve tutum kazandırmayı amaçlar. Bu çerçevede araştırma kapsamında bulunan öğretmenler SBDÖ programı “Öğrencilerin birey olarak sahip olduğu hakları öğrenmelerini sağlar” maddesi yöneltilmiş ve bu

maddeye yönelik öğretmen görüşleri “çok” ($\bar{X}=3.64$) düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre bu madde ile ilgili olarak öğretmenlerin SBDÖ programını yeterli gördükleri anlaşılmaktadır. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi değişkenine ilişkin yapılan varyans testinde ve branş değişkeni için yapılan t testinde grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Mesleki kıdem değişkeni için bu madde için yapılan KWH testinde de grupların görüşleri arasında bir farklılık saptanmamıştır. Ece’nin de (2007) yapmış olduğu araştırmada SBDÖ programı öğrencileri haklarını bilen ve kullanabilen bireyler olarak yetişmesinde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç mevcut araştırmanın bu yöndeki sonuçları ile bir paralellik göstermektedir.

Sosyal Bilgiler dersi öğrencilere haklarının bilmesi yanında görev ve sorumluluklarını bilmesi, çevresine ve çevresindeki olaylara karşı bilinçli olmasını sağlar. Kısaca öğrenciler bu derste temel yurttaşlık hak, görev ve sorumluluklarını öğrenirler. Sosyal Bilgiler dersinin bu yöndeki amaca ulaşmasının düzeyini belirlemek için araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerin birey olarak görev ve sorumluluklarının farkında olmasını sağlar*” maddesi yöneltilmiştir. Bu maddeye yönelik öğretmenlerin görüşünün “çok” ($\bar{X}=3.58$) düzeyinde olduğu saptanmıştır. Öğretmenlerin ilgili madde ile ilgili olarak SBDÖ programını yeterli gördüklerini söylemek mümkündür. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi ve mesleki kıdem değişkenlerine ilişkin yapılan varyans testinde grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ayrıca branş değişkeni için yapılan t testi sonucuna göre de grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Başaran (2006) yapmış olduğu araştırmada Sosyal Bilgiler dersi "öğrencilere vatandaşlık hak ve görevleri ile sorumlulukları kazandırmasında etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca Ece (2007) yapmış olduğu araştırmada SBDÖ programı öğrencilerin sorumluluk sahibi ve haklarını bilen bireyler olarak yetiştirilmesinde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar eldeki araştırmanın sonuçları ile örtüşmekte ve araştırmayı destekler niteliktedir.

Toplum içinde bireylerin sahip olduğu bağımsızlık alanına özgürlük denir. Bireyin sahip olduğu özgürlük alanları ve kullanılma şekli yasalarla belirlenmiştir. Aynı zamanda özgürlük karşılıklı bağımlılığı ifade eder. Bu bağlamda bireyler arasındaki özgürlük alanını şu şekilde tanımlanabilir: Benim özgürlüğüm başkalarının özgürlüğünü

sınırlarken, başkalarının özgürlüğünü de benim özgürlüğüm sınırlarını çizmektedir (Duman, Karakaya ve Yavuz, 2001: 91–94). Bu çerçevede Sosyal Bilgiler dersi bireylerin kendisinin ve diğerlerinin özgürlükleri arasındaki ilişkiyi ne düzeyde öğrencilere kazandırdığını belirlemek amacıyla araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerde kendi özgürlüklerinin başkalarının özgürlükleri ile bağlantılı olduğunu öğrenmelerini sağlar*” maddesi yöneltilmiştir. Öğretmenlerin bu madde ile ilgili olarak görüşü “çok” ($\bar{X}=3.45$) düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Buna göre öğretmenlerin SBDÖ programını bu madde ile ilgili olarak yeterli gördükleri anlaşılmaktadır. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi ve mesleki kıdem değişkenlerine ilişkin yapılan varyans testinde grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Ayrıca branş değişkeni için yapılan t testi sonucuna göre de grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir.

Toplum yaşamı hukuk kuralları ile düzene konur. Hukuk kuralları ile toplum üyelerinin birbirlerine ve içinde yaşadıkları topluma, aynı şekilde toplumun da üyelerine karşı haklarını, ödevleri ve sorumlulukları belirlenir (Hoşgörür, 2007: 142). Sosyal Bilgiler dersinde öğrenciler yasalara ve devlete karşı görev ve sorumluluklarının neler olduğunu öğrenirler. Bu kapsamda araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖ programı “*Öğrencilerin toplumsal yaşamı düzenleyen yasaları öğrenmelerini sağlar*” maddesi yöneltilmiş ve bu maddeye yönelik öğretmen görüşlerinin “çok” ($\bar{X}=3.41$) düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre bu madde ile ilgili olarak öğretmenlerin SBDÖ programını yeterli gördükleri anlaşılmaktadır. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi değişkenine ilişkin yapılan varyans testinde ve branş değişkeni için yapılan t testinde grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Fakat mesleki kıdem değişkeni açısından anlamlı bir farklılık tespit edildi (KWH=9.559; $p<0.05$). Yapılan MWU testi sonucunda görüş farklılığının, görev süresi 6–10 yıl arası (SO=414.77) olan öğretmenler ile görev süresi 15–20 yıl arası (SO=343.13) olan öğretmenler arasında olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca göre görevde daha yeni olan öğretmenler programı bu açıdan daha etkili bulmaktadırlar. Özcan da (2002) yapmış olduğu araştırmada SBDÖ programı öğrencilere kanun kavramını anlaması bakımından yeterli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar eldeki araştırmanın sonuçları ile örtüşmektedir.

Sosyal Bilgiler dersi, bireyin diğer bireylerin hak ve özgürlüklerine saygılı olma bilincinin geliştirilmesini sağlar. Bu çerçevede araştırma kapsamında bulunan öğretmenler SBDÖ programı “*Öğrencilerde başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı gösterme bilincini geliştirir*” maddesi yöneltilmiş ve bu maddeye yönelik öğretmen görüşlerinin “çok” ($\bar{X}=3.45$) düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca göre, bu madde ile ilgili olarak öğretmenlerin SBDÖ programını yeterli gördükleri anlaşılmaktadır. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi ve mesleki kıdem değişkenlerine ilişkin yapılan varyans testinde ve branş değişkeni için yapılan t testinde grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Buna sonuca göre öğretmenlerin bu maddeye yönelik olarak yeni SBDÖ programını yeterli gördükleri söylenebilir. Başaran (2006) yapmış olduğu araştırmada SBDÖ programı öğrencilerde kendi haklarının yanında başkalarının haklarını da önemsemeleri ve saygı duymaları bilincinin gelişmesinde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç mevcut araştırmanın bu yöndeki sonuçları ile bir paralellik göstermektedir.

Öğrencilerin haklarını bilen ve sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetiştirilmeleri yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşlerinin toplam aritmetik puan ortalaması 3.51 olarak saptanmıştır. Bu sonuca göre öğretmenlerin bu yöndeki amaca ulaşmasında SBDÖ programını yeterli buldukları söylenebilir.

4.2.8. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programın Toplumsal İhtiyaçları Karşılama Düzeyine İlişkin Olarak Ölçeğin Tümüne Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Çizelge 14’de SBDÖ programının Toplumsal İhtiyaçları Karşılama Düzeyine İlişkin olarak ölçeğin tümüne ilişkin öğretmen görüşlerinin okulun sosyo-ekonomik düzeyi değişkenine ait varyans analizi sonuçları yer almaktadır.

Çizelge 14: Okul Düzeyi Değişkenine Göre Ölçeğin Tümüne İlişkin Öğretmen Görüşlerine Ait Varyans Analizi Sonuçları

	Okul Düzeyi	n	$\bar{X}$	ss	Vary. Kay.	Kar. Top.	sd	Kar. Ort.	F	p
Ölçek Tümü	Üst düzey	218	3,48	0,63	Gruplar Arası	1,661	2	0,830	2,326	0,098
	Orta Düzey	306	3,37	0,59	Gruplar İçi	275,569	772	0,357		
	Alt Düzey	251	3,38	0,58	Toplam	277,230	774			
Levene= 1,997			p=0,136							

Öğretmenlerin görev yaptıkları okulun sosyo-ekonomik düzeyi açısından ölçeğin tümüne ilişkin varyans analizi sonucunda öğretmen görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($F=2,326$, $p=0.098$). Buna göre, en düşük aritmetik ortalama puanının orta düzey ($\bar{X}=3,37$) sosyo-ekonomik yapıya ait okullarda görev yapan öğretmenlere ait olduğu görülürken, en yüksek aritmetik ortalama puanının ise üst düzey ($\bar{X}=3,48$) sosyo-ekonomik yapıya sahip okullarda görev yapan öğretmenlere ait olduğu görülmektedir. Alt düzey sosyo ekonomik yapıya sahip okullarda görev yapan öğretmenlerin ise aritmetik ortalamaları açısından ($\bar{X}=3,48$) üçlü sıralama içinde ikinci sırada yer almaları dikkat çekici bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öğretmenlerin ölçeğin tümüne ilişkin görüşlerinin mesleki kıdem değişkenine için KWH testi yapıldı. Çizelge 15’de öğretmenlerin ölçeğin tümüne ilişkin görüşlerinin mesleki kıdem değişkenine ait KWH testi sonuçları yer almaktadır.

Çizelge 15: Mesleki Kıdem Değişkenine Göre Ölçeğin Tümüne İlişkin Öğretmen Görüşlerine Ait KWH Testi Sonuçları

	Kıdem	n	Sıra Ortalaması 1	sd	KWH	p	Anlam lı Fark
Ölçeğin Tümü	1-5 yıl arası	79	397,95	4	1,197	0,879	-
	6-10 yıl arası	265	396,31				
	11-15 yıl arası	228	376,31				
	16-20 yıl arası	101	383,13				
	20 yıl ve üstü	102	389,67				
Levene= 2,701		p= 0,030					

Öğretmenlerin ölçeğin tümüne ilişkin görüşleri arasında “mesleki kıdem” değişkenine göre anlamlı bir bulunmamıştır (KWH=1,197, p=0,879). Başka bir ifadeyle öğretmenlerin ölçeğin tümüne ilişkin görüşleri kıdem değişkeni açısından farklılaşmamaktadır.

Çizelge 16’da öğretmenlerin ölçeğin tümüne ilişkin görüşlerinin cinsiyet değişkenine ait t-testi sonuçları yer almaktadır.

Çizelge 16: Branş Değişkenine Göre Ölçeğin Tümüne İlişkin Öğretmen Görüşlerine Ait t Testi Sonuçları

Ölçek	Branş	n	$\bar{X}$	ss	Levene Testi		sd	t	p
					F	p			
Tüm	Sos. Bil. Öğrt.	144	3,48	0,54	3,711	0,054	773	1,667	0,096
	Sınıf Öğrt.	631	3,39	0,61					

Araştırma kapsamında yer alan öğretmenlerin branş değişkeni açısından uygulanan t testi sonucunda, öğretmen görüşleri arasında ölçeğin tümü açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır [$t_{(773)}=1,667$, $p>0,05$]. Ancak grupların aritmetik ortalamaları incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ölçeğe

yer alan maddeleri “çok” düzeyinde ($\bar{X}=3,48$) benimsedikleri, Sınıf öğretmenlerinin ise ilgili maddeleri “biraz” düzeyinde ($\bar{X}=3,39$) benimsedikleri dikkat çekmektedir. Buna göre Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersi öğretim programını sınıf öğretmenlerinden daha yeterli buldukları söylenebilir.

Ölçeğin tümüne ilişkin toplam aritmetik ortalama da 3,41 olarak hesaplanmıştır. Buna göre öğretmenler Sosyal Bilgiler dersini toplumsal ihtiyaçları karşılama düzeyi açısından “çok” düzeyinde benimsemektedirler. Elde edilen bu sonuca göre, Sosyal Bilgiler dersinin toplumsal ihtiyaçları karşılamaya uygun biçimde hazırlandığı ifade edilebilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmada elde edilen bulgulara ilişkin sonuçlar ve sonuçların ışığında öneriler yer verilmiştir.

5.1. SONUÇLAR

Araştırmada elde edilen bulgular iki başlık altında toplanmıştır. İlk önce araştırmanın kapsamındaki öğretmenlerin kişisel bilgilere ilişkin sonuçlar verilecek daha sonra araştırmanın alt amaçlarına ilişkin sonuçlar belirtilecek.

5.1.1. Araştırma Kapsamındaki Öğretmenlerin Kişisel Bilgilerine İlişkin Sonuçlar

Diyarbakır il merkezinde bulunan 94 ilköğretim okullunda çalışan dört ve beşinci sınıfları okutan sınıf öğretmenleri ile Sosyal Bilgiler öğretmenleri araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırma evreninde bulunan tüm okullara ulaşılmıştır. Araştırmanın evreninde toplam 1054 öğretmen vardır. Bu öğretmenlerin 447 tanesi bayan öğretmen ve 607 tanesi de erkek öğretmendir. Ayrıca bu 1054 öğretmenin; 435 tanesi dördüncü sınıfı okutan sınıf öğretmenleri, 417 tanesi beşinci sınıfı okutan sınıf öğretmenleri ve 202 tane de Sosyal Bilgiler öğretmenleridir. Kısaca araştırma evreninde 852 tane sınıf öğretmeni ve 202 tanede Sosyal Bilgiler öğretmeni bulunmaktadır. Bu rakamları yüzdelik oranı ile ifade ettiğimizde çalışma evreninde yüzde 41 dördüncü sınıfı okutan sınıf öğretmenleri, yüzde 40 beşinci sınıfı okutan sınıf öğretmenleri ve yüzde 19’da Sosyal Bilgileri öğretmeni vardır. Bir başka ifadeyle araştırma evreninde yüzde 81 sınıf öğretmeni ve yüzde 19’u da Sosyal Bilgiler öğretmeni vardır.

Araştırma evreninde ulaşılan öğretmen sayısı 775’tir. Bu 775 öğretmenin 318 tanesi 4.sınıf okutan sınıf öğretmeni, 313 tanesi 5. sınıfı okutan sınıf öğretmeni ve 144 tanesi de Sosyal Bilgiler dersi öğretmeni oluşturmaktadır. Bir başka ifade ile 631 tane sınıf öğretmeni ve 144 tanede Sosyal Bilgiler öğretmenine ulaşılmıştır. Yani araştırma kapsamındaki ulaşılan öğretmenlerin yüzde 41’i dördüncü sınıfı okutan sınıf öğretmeni, yüzde 40’ı beşinci sınıfı okutan sınıf öğretmeni ve yüzde 19’u da Sosyal Bilgiler öğretmenidir. Bir başka ifade ile ulaşılan öğretmenlerin yüzde 81’i sınıf öğretmeni

yüzde 19’da Sosyal Bilgiler öğretmenleridir. Sosyal Bilgiler öğretmenin yüzde oranının düşük olması evrende az sayıda olmasıdır.

Araştırma evreninde bulunan toplam 202 tane Sosyal Bilgiler öğretmenin yüzde 71’ine, 4.sınıfı okutan 435 sınıf öğretmenin yüzde 73’üne ve 5. sınıfı okutan 417 sınıf öğretmenin yüzde 75’ine ulaşılmıştır. Bir başka ifade ile Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin yüzde 71’ine ve sınıf öğretmenlerin ise yüzde 74’üne ulaşılmıştır. Genel toplamda bulunan 1054 öğretmenin yüzde 74’üne ulaşılmıştır. Bu bulgular ışığında araştırma evreninde bulunan öğretmenlerin çoğuna ulaşıldığı görülmektedir. Ayrıca ön analiz için ulaşılan öğretmen sayısı 104’tür. Yani araştırma evreninin yüzde 10’na ulaşılmıştır. Bunları birleştirdiğimizde ise araştırma evreninin yüzde 84’üne ulaşılmıştır. Buna sonuca göre araştırma evreninin büyük bir bölümüne ulaşıldığı söylenebilir.

Araştırma kapsamında alınan okullar sosyo-ekonomik düzeyleri dikkate alınarak ‘iyi’, ‘orta’ ve alt’ biçiminde sınıflandırılma yapılmıştır. Bu sınıflandırmaya göre araştırma kapsamındaki 775 öğretmenin 218 tanesi iyi düzey okullarda, 306 tanesi orta düzey okullarda ve 251 tanesi de düşük düzey okullarda görev yapmaktadır. Bir başka ifade ile yüzde 28’i iyi, yüzde 40’ı orta ve yüzde 32’si düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip okullarda çalışan öğretmenler oluşturmaktadır.

5.1.2. Araştırmanın Alt Amaçlarına İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın genel amaç çerçevesinde yedi amaç belirlenmiştir. Bu yedi amaca ilişkin sonuçlar aşağıda belirtilmiştir.

5.1.2.1. SBDÖ Programının “Öğrencilerin Toplumsal Varoluşlarını Gerçekleştirme Yeterliliğine” İlişkin Sonuçlar

Öğrencilerin SBDÖ programında toplumsal varoluşlarını gerçekleştirme açısından öğretmen görüşlerinin toplam aritmetik ortalaması 3.34 olarak saptanmıştır. Toplumsal varoluşa ilişkin veriler bütün olarak değerlendirildiğinde; öğrencilerin toplumsal varoluşlarını gerçekleştirme açısından öğretmenlerin SBDÖ programını kısmen yeterli gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Toplumsal varoluşa ilişkin anket maddelerinin araştırmadaki okul düzeyi, branş ve kıdem değişkenlerine göre istatistiksel

analizleri yapıldığında; sosyo-ekonomik açıdan iyi olan okullarda görev yapan öğretmenler SBDÖ programının bu yeterliliği kazandırmada daha etkili buldukları söylenebilir. Bu sonuca göre olumlu sosyo- ekonomik düzeye sahip olan okullarda program daha verimli uygulandığı söylenebilir. Kıdem değişkeni açısından yapılan analizin sonucunda ise görev süresi daha az olan öğretmenler SBDÖ programını bu yeterliliği kazandırmada daha etkili buldukları belirlenmiştir. Bunun görev süresi daha az olan öğretmenlerin yeniliklere ve gelişmelere açık olmasından dolayı olduğu söylenebilir. Ayrıca Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sınıf öğretmenlerine göre SBDÖ programını bu yeterliliği kazandırmada daha etkili buldukları görülmüştür. Bu da Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin alandan gelmiş olmalarından kaynaklandığı söylenebilir.

5.1.2.2. SBDÖ Programının “Öğrencilerde İyi Vatandaş Olma Bilinci Geliştirmesi” Yeterliliğine İlişkin Sonuçlar

Öğrencilerde iyi vatandaş olma bilinci geliştirmesi bakımından SBDÖ programının yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşlerinin toplam aritmetik ortalaması 3.46 olarak belirlenmiştir. Buna göre öğretmenlerin SBDÖ programını, öğrencilerde iyi vatandaş olma bilinci geliştirmesi açısından yeterli bulduklarını söylemek mümkündür. Bir vatandaşlık programı olan SBDÖ programı, bu yeterliliğe ilişkin olarak, anket maddelerini araştırma değişkenlerine göre yapılan analizlerin sonucunda grupların görüşleri arasında bir farklılık olmadığı görülmüştür. Yani grupların bu konuda benzer görüşler belirttikleri söylenebilir. Bu sonuca göre tüm okullarda öğrencilere bu yeterliliğin SBDÖ programı ile etkili bir şekilde kazandırıldığı söylenebilir.

5.1.2.3. SBDÖ Programının Öğrencilerin Öğrenme Sürecinde Edindiği Deneyimleri Çevreleriyle Etkileşimlerinde Kullanabilme Yeterliliğine İlişkin Sonuçlar

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programını öğrencilerin öğrenme sürecinde edindiği deneyimleriyle çevreleriyle etkileşimlerinde kullanabilme yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşlerinin toplam aritmetik ortalaması 3.29 olarak bulunmuştur. Öğrencilerin öğrenme sürecinde edindiği deneyimleri çevreleriyle etkileşimlerinde kullanabilme yeterliliğine ilişkin elde edilen bulgular bütün olarak değerlendirildiğinde öğretmenlerin bu yeterliliğe ilişkin olarak SBDÖ programını kısmen yeterli gördükleri söylenebilir. Yapılan analizler sonucunda sosyo-ekonomik açıdan iyi olan okullarda

görev yapan öğretmenlerin SBDÖ programını bu yeterliliği kazandırmada daha etkili buldukları ortaya çıkmıştır. Buna göre okulun sahip olduğu sosyo-ekonomik imkanlar programın etkililik düzeyini etkilemektedir. Ayrıca Sosyal Bilgiler öğretmenleri sınıf öğretmenlerine göre bu yeterliliğe ilişkin olarak SBDÖ programını daha etkili bulmaktadırlar. Bu sonuca göre Sosyal Bilgiler öğretmenleri alandan gelmiş olmalarından dolayı programı daha çok benimsedikleri ortaya çıkmaktadır.

5.1.2.4. SBDÖ Programının Öğrencilerin Ulusal ve Kültürel Değerler Çerçevesinde Yetişmeleri Yeterliliğine İlişkin Sonuçlar

Öğrencilerin ulusal ve kültürel değerler çerçevesinde yetişmeleri açısından SBDÖ programının yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşlerinin toplam aritmetik ortalaması 3.43 olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin ulusal ve kültürel değerler çerçevesinde yetişmeleri bakımından elde edilen bulgular bütün olarak değerlendirildiğinde, bu yeterliliğe ilişkin olarak öğretmenlerin SBDÖ programını yeterli buldukları söylenebilir. Evrensel anlamda etkin vatandaş yetiştirme programı olan SBDÖ programına ilişkin yapılan analizlerde okul düzeyi ve kıdem değişkeni açısından grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Buna göre tüm okullarda SBDÖ programı ile bu yeterliğin öğrencilere kazandırıldığı söylenebilir. Sadece bu yeterliliğe ilişkin olarak Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sınıf öğretmenlerine göre SBDÖ programını daha etkili buldukları görülmüştür. Bunun Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin alandan gelmiş olduklarından dolayı olduğu söylenebilir.

5.1.2.5. SBDÖ Programının Öğrencilerin Milli Kimliklerini Merkeze Alarak Evrensel Değerleri Benimsemeleri Yeterliliğine İlişkin Sonuçlar

Öğrencilerin milli kimliklerini merkeze alarak evrensel değerleri benimsemeleri yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşlerinin toplam aritmetik ortalaması 3.37 olarak saptanmıştır. Bu yeterliliğe ilişkin olarak elde edilen veriler bütün olarak değerlendirildiğinde; öğretmenlerin SBDÖ programını bu bakımdan kısmen yeterli buldukları söylenebilir. Sosyal yaşamla iç içe bir ders olan Sosyal Bilgiler öğretim programının bu yeterlilikle ilgili olarak anket maddeleri üzerinde okul düzeyi, kıdem ve branş değişkenlerine göre istatistiksel analizleri yapılmış ve grupların görüşleri arasında

anlamalı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Bu durumda, araştırma kapsamında bulunan tüm okullarda SBDÖ programı ile bu yeterliliğe kısmen ulaşıldığı söylenebilir.

5.1.2.6. SBDÖ Programının Öğrencilerin Yaşadığı Yeri ve Dünya Coğrafyasını Tanımaları Yeterliliğine İlişkin Sonuçlar

SBDÖ programının öğrencilerin yaşadığı yeri ve dünya coğrafyasını tanımaları yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşlerinin aritmetik ortalaması 3.58 olarak bulunmuştur. Öğrencilerin yaşadığı yeri ve dünya coğrafyasını tanıma yeterliliğine ilişkin elde edilen sonuçlar bütün olarak değerlendirildiğinde, öğretmenlerin bu yeterliliğe ilişkin olarak SBDÖ programını yeterli bulduklarını söylemek mümkündür. Bu yeterliliğe ilişkin olarak okul düzeyi ve kıdem değişkenlerine göre grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Bu sonuca göre tüm okullarda SBDÖ programı ile bu yeterliliğin öğrencilerde geliştirildiği söylenebilir. Bu yeterliliğe ilişkin olarak yapılan analizlerde sadece branş değişkeninde grupların görüşleri arasında farklılık olduğu belirlenmiştir. Bu durumda, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin alandan gelmiş olmaları ve programı daha çok benimsedikleri ile bağlantılı olduğu söylenebilir.

5.1.2.7. SBDÖ Programının Öğrencilerin Haklarını Bilen ve Sorumluluklarını Yerine Getiren Bireyler Olarak Yetiştirilmeleri Yeterliliğine İlişkin Sonuçlar

Öğrencilerin haklarını bilen ve sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetiştirilmeleri yeterliliğine ilişkin olarak öğretmen görüşlerinin toplam aritmetik ortalaması 3.51 olarak belirlenmiştir. Hak ve sorumluklarını bilen bireyler yetiştirerek aktif vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan SBDÖ programı, haklarını bilen ve sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetiştirilmeleri yeterliliğine ilişkin olarak elde edilen bulgular bütün olarak değerlendirildiğinde, öğretmenlerin bu yeterliliğe ilişkin olarak SBDÖ programını yeterli buldukları söylenebilir. Etkin vatandaş yetiştirme programı olan SBDÖ programı bu yeterliliğe ilişkin olarak anket maddelerini araştırma değişkenlerine göre yapılan analiz sonuçlarında okul düzeyi ve branş değişkenlerine göre grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Buna göre tüm okullarda SBDÖ programı ile bu yeterliliğin öğrencilere kazandırıldığı söylenebilir. Sadece bu yeterliliğe ilişkin olarak kıdem değişkenine göre grupların görüşleri arasında bir farklılık olduğu görülmüştür. Bu farklılık görev süresi daha az olanların programı bu yeterlilik için daha etkili buldukları görülmüştür. Buna

göre görev süresi daha az olan öğretmenlerin yeniliklere ve gelişmelere açık olması ve mesleki tükenmişlik duygusunun daha az olmasından kaynaklanabileceği ileri sürülebilir.

5.1.2.8. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Toplumsal İhtiyaçları Karşılama Düzeyine İlişkin Olarak Ölçeğin Tümüne Yönelik Sonuçlar

Ölçeğin tümüne ilişkin toplam aritmetik ortalama da 3,41 olarak hesaplanmıştır. Buna göre öğretmenler Sosyal Bilgiler dersini toplumsal ihtiyaçları karşılama düzeyi açısından “çok” düzeyinde benimsemektedirler. Elde edilen bu sonuca göre, Sosyal Bilgiler dersinin toplumsal ihtiyaçları karşılamaya uygun biçimde hazırlandığı söylenebilir. Öğretmen görüşleri okulun sosyo-ekonomik düzeyi, mesleki kıdem ve branş değişkenleri açısından istatistiksel anlamda bir farklılık bulunmamıştır. Buna göre öğretmenler benzer şekilde görüş belirttikleri söylenebilir.

5.2. ÖNERİLER

1. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programını bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirmesini sağlayabilecek kazanım ve etkinliklerin yeniden gözden geçirilerek uygulanabilirliğini artırıcı düzenlemeler yapılmalıdır.
2. Sosyal Bilgiler dersi ile vatandaşlık beceri ve değerlerinin öğrencilere etkin bir biçimde kazandırılması sağlanmalıdır. Özellikle bazı çalışkanlık, sorumluluk, erdemlilik vb unsurların kazandırılmasına daha çok önem verilmelidir.
3. Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin sınıfta edindiği deneyimleri günlük yaşamlarında kullanabilecekleri ve kendilerinin gelişimlerine katkı sağlayabilecek etkinliklere yer verilmelidir.
4. Kendi kültürünü ve değerlerini benimsemeyen bireylere evrensel değerleri benimsetmek zordur. Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersi ile öğrencilere kazandırılacak ulusal ve kültürel değerlerin kazandırılma düzeylerinin maksimum düzeye çıkarılması için gerekli önlemlerin alınması gerekir.

5. Evrensel değerlerin öğrencilere kazandırılması açısından program ve uygulama aşamasında yaşanan sorunların tespit edilerek bunların çözüme ulaştırılması gerekir.
6. Sosyal Bilgiler dersinde yer alan coğrafya ile ilgili kazanımlarına ulaşılmasının düzeyini maksimum düzeye çıkarmak için gerekli önlemler alınmalıdır.
7. Sosyal Bilgiler dersinde etkin vatandaş yetiştirmek için öğrencilere hak ve sorumluluklarla ilgili kazanımların en üst düzeyde kazandırılması için gerekli önlemlerin alınması gerekir.
8. Sınıf öğretmenlerine ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerine Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili gelişmeler ve yenilikler hakkında seminer, hizmet içi eğitim konferans vb. verilmelidir.
9. Sınıf öğretmenlerine programda yer alan Sosyal Bilgiler dersindeki etkinliklerin uygulanışı hakkında gerekli bilgilendirmeler yapılmalıdır.
10. Programda yer alan etkinliklerin uygulanmasında ailenin de destek sunması için ailelere yönelik olarak program tanıtıcı seminerlerin düzenlenmesi gerekir.
11. Programın etkili biçimde uygulanması için okullarda araç gereç eksikliklerin tamamlanması ve sınıf mevcutlarının standart hale getirilmesi gerekir
12. İlköğretim 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersleri Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarafından verilmelidir.
13. Programın uygulayıcısı olan öğretmenlere yeni yaklaşımlar, öğretim stratejileri, yöntem ve tekniklere yönelik seminerler düzenlenmelidir.

5.2.1. Araştırmacılara Öneriler

1. Sosyal Bilgiler dersinin toplumsal ihtiyaçları karşılama düzeyine ilişkin öğretmenleri kapsayan nitel bir çalışma yapılabilir.
2. Sosyal Bilgiler dersinin toplumsal ihtiyaçları karşılama düzeyine ilişkin olarak öğrenci, ilköğretim müfettişi, okul yöneticileri ve velilerin görüşleri alınabilir.
3. Birleştirilmiş sınıflarda Sosyal Bilgiler öğretim programının toplumsal ihtiyaçları karşılama düzeyini belirlemeye yönelik araştırma yapılabilir.
4. Özel okullar ile devlet okullarının Sosyal Bilgiler öğretim programının toplumsal ihtiyaçları karşılama düzeyini belirlemeye yönelik karşılaştırılacağı araştırmalar yapılabilir.
5. İl, ile- köy düzeyindeki okullarda Sosyal Bilgiler öğretim programının toplumsal ihtiyaçları karşılama düzeyini belirlemeye yönelik araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Altıntaş, G (2004). İlköğretim İnsan Hakları Eğitimi Ders Hedeflerini Medyanın Destekleme Düzeyi. *I. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Kitabı* içinde (s.138–142). Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi ve MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Akar, C. ve Yapıcı, Ş. (2002). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (1), 225–236.
- Akbaba, T. (2004). Cumhuriyet Döneminde Program Geliştirme Çalışmaları. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*. sayı: 54–55 <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi54-55/akbaba.htm> genel ağdan 23.01.2008 tarihinde alınmıştır.
- Akbay, E. (2007). Emile Durkheim ve Eğitimde Sosyolojinin Önemi. *Eğitim Klasikleri incelemeleri* (Edt. Bahri Ata ve İkrâm Bağcı). (121–146). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Akbulut G. (2004). Coğrafya Öğretimi ve Yaratıcı Düşünce. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28 (2), 215–223.
- Akengin, H.ve Tuncel, G. (2004). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Bir Yöntem Olarak Empatinin Etkililiği. *I. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Kitabı* içinde (s.216–221). Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi ve MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü: Ankara.
- Akpınar M. (2006). Antropoloji. *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (Edt. İsmail H. Demircioğlu). 167–204. Ankara: Hegem Yayınları (Mikro Basım Yayım Dağıtım).
- Akyüz, Y. (1994). *Türk Eğitim Tarihi*. İstanbul: Kültür Koleji Yayınları.

- Anar, E. (1999). *İnsan Hakları Küreselleşeme Postmodernizm Yeni Perspektifler*. Özgür Üniversite Kitaplığı: 27. Ankara: Takav Matbaacılık Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş.
- Arslan, M. (2006). Değişen Değerler ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Programlarına Yansıması. *II Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Kitabı* içinde (s.182-192). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Van: Milli Eğitim Basımevi.
- Arslan, A. ve Demirel, Ö. (2007). İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Yeni Öğretim Programının Değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, Yaz (175) 198–209.
- Aslan A. K. (2001). Eğitimin Toplumsal Temelleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(5) 16–30.
- Aslan, C.A. ve Gökkaya, K. (2004). Avrupa Birliği'nin Eğitim Politikalarının Sosyal Bilgiler Dersinin Genel Amaçlarına Etkisi. *Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(3). 227–244.
- Ata. B. (2006). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (Edt. Cemil Öztürk). 71-83. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Atalay, İ. (1992). *Genel Fiziki Coğrafya*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Aybek, B. (2001). İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminin Sosyal ve Diğer Bilimlerle İlişkisinin Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, 7 (7), 34–48.
- Aykaç, N. ve Başar, E. (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Eğitim Programının Değerlendirilmesi. *Eğitimde Yansımalar VII: Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (s.343–361), Kayseri.
- Aykaç, N. (2007). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Eğitim-Öğretim Programına

Yönelik Öğretmen Görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, (6) 22, 46-73.
www. e-sosder.org 02.12.2007 tarihinde genel ağdan alınmıştır.

Aytaç, Ö. (2003). Bilincin Sosyolojik Analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*.
<http://www.e-sosder.com/dergidetay.php?id=90> 12.12.2007 tarihinde genel ağdan alınmıştır.

Bahar, H. (2007). Kant ve Eğitim Üzerine. *Eğitim Klasikleri incelemeleri* (Edt. Bahri Ata ve İkrar Bağcı). 47–52. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Bağcı, İ. (2007). J.J. Rousseau, Emile ve Çocuğun Sosyal Eğitimi. *Eğitim Klasikleri incelemeleri* (Edt. Bahri Ata ve İkrar Bağcı). 31-41. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Barr, R. ve Barth, J.L. & Shermis, S. S. (1978). *The Nature of the Social Studies*.
California: ECT Publications.

Başaran, İ. E. (1991). *Eğitime Giriş*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.

Banks, J. A. (2004). Teaching for Social Justice, Diversity and Citizenship in a Global World. *The Educational Forum*, Volume: 68, 289–298.

Başaran, Z. (2006). *Demokratik Yaşamın Gelişmesinde Sosyal Bilgiler Dersinin Rolü ve Önemi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İlköğretim Anabilim Dalı, Erzurum.

Batır, B. ve Mater, B. (2006). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Uygulamalı Çevre Gezilerinin Önemi. *II Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Kitabı* içinde: (s.264–270). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Van: Milli Eğitim Basımevi.

Boydak Özkan, M. (2002). Temel Kavramlar. *Öğretmenlik Mesleği* (Edt. Mehmet Taşpınar). 2-20. Elazığ: Elazığ Üniversitesi Kitabevi.

- Bilgili, A. S. (2006). Geçmişten günümüze Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler. *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (Edt. İsmail H. Demircioğlu). 3–56. Ankara: Hegem Yayınları (Mikro Basım Yayım Dağıtım).
- Büyükkaragöz, S. S. (1997). *Program Geliştirme*. Konya: Öz Eğitim Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şirketi.
- Büyüköztürk, S. (2003). *Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Yayıncılık
- Canerik, H. (2005). Sosyal Bilgiler Programı ve Öğretimi. *Eğitimde Yansımalar VII: Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (s.362–371), Kayseri.
- Celkan, H.Y. (1989). *Eğitim Sosyolojisi*. Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları, (4), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.
- Cılga, İ. (2001). Demokrasi İnsan Hakları Kültürü ve Çocuk Hakları. *Mili Eğitim Dergisi*. Sayı:151 <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/151/cilga.htm> 21.01.2008 tarihinde genel ağdan alınmıştır.
- Çalışkan, F. (2006). Sosyal Bilgiler Öğretiminde “Çözümlemeli Öykü” Yönteminin Kullanılması. *II Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Kitabı* içinde: (s.225–259). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Van: Milli Eğitim Basımevi.
- Çelenk, S. ve Tertemiz, N. ve Kalaycı, N. (2000). *İlköğretim Programları ve Gelişmeler*. Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım Ltd:Şti.
- Çetin, Ş. (2004). Değişen Değerler ve Eğitim. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı: 161: <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/161/cetin.htm> 20.01.2008 tarihinde genel ağdan alınmıştır.

- Çiçek R. (2006). Sosyoloji. *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (Edt. İsmail H. Demircioğlu). 133–166. Ankara: Hegem Yayınları (Mikro Basım Yayım Dağıtım).
- Çubukçu, Z ve Gültekin, M. (2006). İlköğretimde Öğrencilere Kazandırılması Gereken Sosyal Beceriler. *Ahmet Yesevi Üniversitesi, Bilig Bahar* (37), 155–174.
- Dağlı, A. (2007). Eğitimin Hukuksal Temelleri. *Eğitim Bilimine Giriş* (Edt. Özcan Demirel ve Zeki Kaya). 199–235. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Demir, S. B. (2006). İlköğretim II kademe Sosyal Bilgiler Dersinin Hedeflere Ulaşma derecesi (Elazığ İli Örneği). *II Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Kitabı* içinde (s.41–46). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Van: Milli Eğitim Basımevi.
- Demir, M. K. (2006). İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Derslerinde Eleştirel Düşünme Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (26)3, 155–169.
- Demircioğlu, İ, H. (2004). Tarih ve Coğrafya Öğretmenlerinin Sosyal Bilimler Öğretiminin Amaçlarına Yönelik Görüşleri (Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği). *Ahmet Yesevi Üniversitesi, Bilig, Güz* (31), 71–84.
- Demircioğlu, İ, H. (2004). Sosyal Bilimler Öğretiminin Amaçlarına Dair Öğretmen Görüşleri (Trabzon Örneği). *I. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Kitabı* içinde: (s.253–260). Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi ve MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Demircioğlu İ.H. (2006). Lise Öğrencilerinin Tarih Dersinin Amaçlarına Yönelik Görüşleri. *Gazi Üniversitesi, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(2)153–164.
- Deveci, H. (2005). Sosyal Bilgiler Dersinde Gazete Kullanımı. *The Turkish Online*

Journal of Educational Technology (TOJET) 4(3).[Elektronik Dergi. <http://www.tojet.net/articles/4321.htm>.(Genel Ağdan 15.06.2007 tarihinde alınmıştır).

- Deveci, H. ve Çengelci, T. (2006). Sosyal Bilgiler Dersinde Duygusal Zekanın Geliştirilmesi. *II Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Kitabı* içinde (s.140–147). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Van: Milli Eğitim Basımevi.
- Deveci, H. (2007). Sosyal Bilgiler Dersinde Güncel Olayların Öğretimine İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(1). 417–451.
- Doğan, İ. (2001). *Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2006). Etkin Vatandaşlık İçin Düşünme Becerilerinin Öğretimi. *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (Edt. Cemil. Öztürk). 179–218. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2006). Değerler Eğitimi. *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (Edt. Cemil Öztürk). 255–286. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2004). Sosyal Bilgiler Öğretimi. *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (Edt. Cemil Öztürk & Dursun Dilek). 15–46. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Doğanay, A.(2004). Sosyal Bilgiler Eğitiminin Genel Amaçları Ne Olmalıdır. *I. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Kitabı* içinde: (s.204–215). Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi ve MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Doğanay, A ve Karakuş M. (2004). Sosyal Bilgiler Dersinde Ne Okutulmalıdır? Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *I. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Kitabı* içinde (s.278–289). Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi ve MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, Ankara.

- Doğanay, A. ve Çuhadar, A. & Ç. & Sarı, M. (2004). Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenlerinin Demokrasi Anlayışlarına İlişkin Algılarının Değerlendirilmesi. *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (362-373). 20–21 Mayıs 2004, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Doğanay, A. ve Sarı, M. (2008). Öğretmen Gözüyle Yeni Sosyal Bilgiler Programı: Adana İlinde Bir Araştırma. *İlköğretim Online Dergisi*, 7(2). <http://ilkogretim-online.org.tr/vol1say1/v01s01a.htm> (Genel Ağdan 15.06.2008 tarihinde alınmıştır).
- Dönmez, C. (2003). Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler Kavramı. (Edt. Cemalettin Şahin). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler*.31–41. Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık.
- Duman, D. (2004). Türkiye’de İnsan Hakları Düşüncesinin Gelişimi ve Eğitime Yansımaları. *I. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Kitabı* içinde (s.125–137). Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi ve MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Duman, T. ve Karakaya, N. Yavuz, N. (2001). *Vatandaşlık Bilgisi*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Ece, B. (2007). *İlköğretim Birinci Kademedeki 2005 Sosyal Bilgiler Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Afyonkarahisar İli Örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Er (Uğuzman), T. (2000). Eğitimin Sosyal Temelleri Eğitim- Sosyoloji İlişkisi-Eğitim Sosyolojisi. *Öğretmenlik Mesleğine Giriş* (Edt. Leyla Küçükahmet). 58–70. Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.

- Ercan, İ. (2001). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Ulusal ve Evrensel Değerler. X. *Ulusal Eğitim Kongresi Bildirileri Kitabı* içinde Sayfa: Cilt: 3 Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Erdem, M ve Akkoyunlu, B. (2002). Sosyal Bilgiler Kapsamında Beşinci Sınıf Öğrencileriyle Yürütülen Ekip Proje Tabanlı Öğrenmenin Etkililiği Üzerine Bir Çalışma. *İlköğretim Online Dergisi*, 1(1). <http://ilkogretim-online.org.tr/vol1say1/v01s01a.htm> (Genel Ağdan 15.07.2007 tarihinde alınmıştır).
- Erden, M. (Tarihsiz). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Erden, M.(2004). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Erdoğan Şahin, T. (2005). *Sosyal Bilimlere Giriş*. Malatya. Mengüceli Yayınları.
- Ergül, H. F. (2007). Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulamadaki Etkililiğinin Değerlendirilmesi (Diyarbakır örneği) VI. *Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı* içinde (s.177–180), Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Erkal, M. E. (1993). *Sosyoloji (Toplum Bilimi)*. İstanbul: Der Yayınları.
- Ertürk, H. S. (1985). *Diktacı Tutum ve Demokrasi*. Ankara: Yelkentepe Yayınları. Sistem Ofset Matbaası.
- Ekinci, A. (2007). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Yapılandırmacı Yaklaşım Bağlamında Değerlendirilmesi (Eskişehir İli). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Ekşi, H. (2003). Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları. *Değerler Eğitim Dergisi*, (1)1, 79–96.

- Ergün, Mustafa. (1996). *Eğitim Felsefesi*. Ankara. Ocak Yayınları.
- Ersoy, A. F. (2006). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Etkili Vatandaşlık Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi. *Ulusal Sınıf Öğretmenliği Kongresi Bildiri Kitabı*, 2 Cilt, 167–178, Ankara: Kök Yayıncılık.
- Fırıncı, T. (2006). *Küreselleşmenin Öğretim Programları üzerindeki Etkisi (İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Felsefe Grubu Öğretmenliği Anabilim Dalı, Ankara.
- Gelen, İ. (2002). Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Düşünme Becerilerini Kazandırma Yeterliklerinin Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, 10 (10), 100–119.
- Genç, S. Z. (2005). İlköğretimde Sosyal Becerilerin Gerçekleşme Düzeyinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. *Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi*, (13)1, Sayfa: 41–54.
- Gezmiş, C. T. ve Çarıkçıoğlu S. (2007) Çevre Sorunlarıyla Mücadelede Çocukların Bilinçlendirilmesi. <http://cevre.club.fatih.edu.tr/webyeni/konfreweb/konu19.pdf>. (Genel Ağdan 15.07.2007 tarihinde alınmıştır).
- Gökçe E. (2001). İlköğretim Öğrencilerinin Öğretmenlerden Beklentileri. X. *Ulusal Eğitim Kongresi Bildirileri Kitabı* içinde (s.1442–1453). Cilt:3 Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Gömlüksiz. M. N. (2006). Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Öğrenci Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Diyarbakır İli örneği). *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (6)2, 106–122.

- Gömleksiz, M. N. ve Bulut, İ. (2006). Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulamadaki Etkililiğinin Değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulama Eğitim Yönetim Dergisi*, (47), 393–421.
- Gözütok A. ve Tekinli Ş. (2006). Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi Etkinlik Geliştirme, Uygulama ve Değerlendirme Projesi (VATGEP). *II Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Kitabı* içinde (s.65–79). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Van: Milli Eğitim Basımevi.
- Güçlü Y ve Ersözölü Z. N. (2004). İşbirliğine Dayalı Öğrenmenin İlköğretim 5 Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarıları ve Hatırda Tutma Düzeylerine Etkisi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Ekim (8), 331–345.
- Gülcan, M.G. (2004). İlköğretimde Vatandaşlık Eğitimi. *I. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Kitabı* içinde (s.143–152). Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi ve MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Güler, A. (2008). *Türk Toplumunda Korku Kültürü*. Ankara: Punto Tasarım.
- Güler, A. (2008). *Eğitimin Tarihi, Sosyal, Felsefî Temelleri*. Ankara: Punto Tasarım.
- Gülfidangil, U. (2007). *Sosyal Bilgiler Dersinde Sorun Çözme Becerilerinin Gelişimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Gültekin, M. (2008). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı. *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (Edt: Şefik Yaşar), 57–78, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1807. Açıköğretim Fakültesi Yayınları No:937. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Web-Ofset Tesisleri.
- Güngördü, E. (2001). *İlköğretimde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Güven, B. ve Apaydın Timur, B. & Işık. H. (2005) Hayat Bilgisi Dersi Amaçlarının Demokratik Davranışlar Kazandırma Açısından İncelenmesi. *Yeditepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2) , 1–13.
- Güven, İ. (2005). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Mesleki Gelişim ve Yeterlikleri. *Bilim ve Aklın Aygınlığında Eğitim Dergisi*, Yıl 5, Sayı 60. <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi60/icindekiler.htm> (Genel Ağdan 15.08.2007 tarihinde alınmıştır).
- Hoşgörür, V. (2007). Eğitimin Toplumsal Temelleri. *Eğitim Bilimine Giriş* (Ed: Özcan. Demirel ve Zeki Kaya). 129–160. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Kalafat, T. (2007). "Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeyleri", XVI. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde Sunulan Bildiri, 5–7 Eylül, Tokat.
- Kaldırım, E. (2005). İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokrasi Algıları. *Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (25)3, 143–162
- Kan, A.Ü. (2006). *Yeni İlköğretim Programında Öngörülen Temel Becerileri Kazanmada Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler ve Türkçe Derslerinin Etkilerine İlişkin Öğrenci Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Diyarbakır İli Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Elazığ.
- Kan, Ç. (2006). Etkili Sosyal Bilgiler Öğretim Arayışı. *Kastamonu Eğitim Dergisi* 14(2), 537–544.
- Karakuş, F. (2006). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yapıcı Öğrenme ve Otantik Değerlendirme Yaklaşımlarının Öğrencilerin Akademik Başarı, Kalıcılık ve Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumlarına Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü- Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Adana.

- Karagöz Güven, S. ve Özdemir, M. & Özdemir, O. (2007). Sınıf Öğretmenliği Öğrencilerinin İnsan Hakları Eğitimine İlişkin Görüşleri. *VI. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (739–743). Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaptan, S. (1989). *Bilimsel Araştırma ve Gözlem Teknikleri*. Ankara: Tekışık A.Ş. web Ofset Tesisleri.
- Kaya, E. ve Ersoy, A.F. (2007). Sosyal Bilgiler Programının Uygulanmasında Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *VI. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (141–146). Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Koçak, K. (2002). 1998 İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Programı Genel Amaçlarının (Gerçekleşebilirliği) Değerlendirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 10(1), 133–162.
- Kozan, E. (2002). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Eğitimi Geleneklerine Yaklaşımları ve bu Yaklaşımların Tarih Öğretimiyle İlişkisi: Ankara-Aksaray Örnekleri*. Yayınlanmamış Yüksel Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi -Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Köçer, M. ve Demir, S. B. (2006) Sosyal Bilgiler Dersi Duyuşsal Amaçların Gerçekleşme Düzeyinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *II Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Kitabı* içinde (s.195–201). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Van: Milli Eğitim Basımevi.
- Merter, F. (2005). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Dersi Programının Eğitim Sosyolojisi Bakış Açısından Olumlu ve Olumsuz Eleştirisi. *Eğitimde Yansımalar VII: Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (s.430–439), Kayseri.

- MEB. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4-5 Sınıf Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Ankara.
- MEB. (2006). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6 Sınıf Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Ankara.
- MEB (). *İlköğretim Tanıtım Kitapçığı*. <http://iogm.meb.gov.tr/files/io1-5sinifprogramlaritanitimkit.pdf>. (Genel Ağdan 15.07.2007 tarihinde alınmıştır).
- MEB. (1987). *Milli Eğitim Temel Kanunu ile İlköğretim ve Eğitim Kanunu*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Michaelis, J. U. ve Garcia, J. (1996). *Social Studies for Children, A- Guide to Basic Instruction (Eleventh Edition)*. USA: Allyn and Bacon.
- NCCS. (). National Council for the Social Studies (NCSS) is a US-based association devoted to supporting social studies education.
http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=National_Council_for_the_Social_Studies&action. (Genel Ağdan 20.05.2007 Tarihinde alınmıştır).
- Ocak, G. (2004). Eğitim Programlarına Felsefi ve Kültürel Temelin Etkileri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, www. İnsanbilimleri.com. (Genel Ağdan 20.12.2007 Tarihinde alınmıştır).
- Oğuz, S. (2007). M. Condorcet ve Vatandaşlık Eğitimi. *Eğitim Klasikleri incelemeleri* (Edt. Bahri Ata ve İkrâm Bağcı). 43–46. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Oktay, A. S. (2007). İslam Düşüncesinde Ahlaki Değerler ve Bunların Global Ahlak Etkileri. *Değerler Eğitimi Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde(s.133–143), Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

- Otluoğlu R. (2004). Sosyal Bilgiler İzlenesine (Programına) Bir Bakış. Toplumsallaşma, Kimlik ve Kişilik. *I. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Kitabı* içinde (s.290–300). Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi ve MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Öcal, A. (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Deprem Eğitiminin Değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (25)1, 169–184.
- Öcal, A. (2007). İlköğretim Okullarından Deprem Hazırlıkları Kırıkkale ili örneği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, (15)1, 1–12.
- Özbek, R. (2006). Aday Öğretmenlerin Sınıftaki Tutum ve Davranışlarının Demokratiklik Düzeyine Yönelik Algılarının Değerlendirilmesi. *II Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Kitabı* içinde, (s.232–239). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Van: Milli Eğitim Basımevi.
- Özcan, T. (2002). İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Programı Genel Amaçlarının Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi. (Kilis İlinde Bir Araştırma).Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.
- Özdemir, D. (2006). *Sosyal Bilgiler Dersinin Düşünme Becerilerini Kazandırma Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Özdemir, O. Y. (2007). Sosyal Bilgiler Dersinde Proje Tabanlı Öğrenmenin Öğrencilerin Akademik Başarıları ve Tutumlarına Etkisi. *VI. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyum Bildiriler Kitabı* içinde, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Özden, Yüksel (2005). *Öğrenme ve Öğretme*-Ankara: Pegem Yayıncılık

- Özkan, H. H. (2006). Popüler Kültür ve Eğitim. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, (14)1, 29–38
- Öztürk, C ve Dilek, D. (2004). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programları. *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (Edt. Cemil ÖZTÜRK & Dursun DİLEK). 47–81. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Öztürk, C. (2006). Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış. *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (Edt. Cemil Öztürk), 21–50. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Öztürk, C. ve Deveci, H. & Karaduman, H. (2007). Sınıf öğretmeni Adaylarının Sosyal Bilgiler Programına İlişkin Özyeterlik Algıları. *VI. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (s.152–159). Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Öztürk, C. ve Çelik, H. D. (2006). Sosyal Bilgiler Dersinde Rubriklerin Öğrencilerin Sözlü Anlatım Becerilerini Geliştirme Aracı Olarak Kullanılması. *II Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Kitabı* içinde (s.86–94). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Van: Milli Eğitim Basımevi.
- Öztürk, C ve Otluoğlu, R. (2005). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Öztürk, Ç. (2007). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Coğrafya Öğretiminde Gezi-Gözlem Tekniğın Kullanabilme Öz-Yeterliliği, *16. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde (s.790–795). III Cilt. (5-7 Eylül 2007), Tokat.
- Saban, A. (2005). *Öğrenme Öğretme Süreci Yeni Teori ve Yaklaşımlar*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Safran, M. ve Ata, B. (2003). Öğrencilerin Tarih Metinlerinden Anlam Çıkarmalarına Yönelik Araştırmalara Bir Bakış. (Edt. Cemalettin Şahin). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler*.337–355. Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık.
- Sagay, N. (2007). İlköğretim II. Kademe Sosyal Bilgiler Derslerinde Coğrafya Konularının Öğretimi: Problemler- Öneriler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Sağlam, H. İ. (2007). Öğretmenlerin ve Öğrencilerin Görüşleri Işığında Sosyal Bilgiler Dersi İçeriklerinin Karşılaştırılması. *16. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde (790–795). III Cilt. (5–7 Eylül 2007), Tokat.
- Sağlam, M ve Vural, L. ve Adıgüzel, A. (2007) Yeni İlköğretim Programının Uygulanması Sürecinde Önceki Programa Göre İstenmeyen Öğrenci Davranışlarının Görülme Sıklığı. *VI. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Sahan, H. H. (2001). Sosyal Bilgiler Dersinin Bilimsel Davranışları Kazandırma Yönünden Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (6) 14–28.
- Sarı, E. (2001). Demokrasi Eğitiminin Psikolojik Boyutları. *X. Ulusal Eğitim Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde (s.49-55), I. Cilt, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Sarı, M. ve Vural, R. A. (2004). Küresel Eğitime Yönelik Öğretmen Tutum Ölçeği: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması. *I. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Kitabı* içinde: (s.175–183). Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi ve MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Sarı, M. (2007). *Demokratik Değerlerin Kazanımı Sürecinde Örtük Program: Düşük ve Yüksek “Okul Yaşam Kalitesi”ne Sahip İki İlköğretim Okulunda Nitel Bir*

Çalışma: Düşük ve Yüksek “Okul Yaşam Kalitesi”ne Sahip İki İlköğretim Okulunda Nitel Bir Çalışma. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Adana.

Sarıcan, E. (2006). *1998 İle 2004 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının Vatandaşlık Değerleri Açısından Karşılaştırılması.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı. İstanbul.

Sarısaman, S. (2006). Siyaset Bilimi. *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (Edt. İsmail H. Demircioğlu), 107–132, Ankara: Hegem Yayınları (Mikro Basım Yayım Dağıtım).

Savaş, G. (2004). Türk Kültürünün Önemli Bir Unsuru: Türk Dili. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi.* (1)1.
<http://www.insanbilimleri.com/ojs/index.php/uib/article/view/173/173> (Genel Ağdan 20.10.2007 Tarihinde alınmıştır)

Selçuk, Z. ve Güner, N. (2000). *Sınıf İçi Rehberlik Uygulamaları*, Ankara: Pegem Yayıncılık.

Semenderoğlu, A. ve Gülersoy, A. E. (2006) . İdeal Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Arayışında Yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının değerlendirilmesi. *II Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Kitabı* içinde (s.160–174). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Van: Milli Eğitim Basımevi.

Soykan, Ö. N. (2009). Toplumsal Varoluş ve Anarşist,
<http://dusundurensozler.blogspot.com/2008/05/toplumsal-varolu-ve-anarist.html>
 web sayfasından 05.05.2009 tarihinde indirilmiştir.

Sönmez, V (1996). *Sosyal Bilgiler Öğretimi.* Ankara: Pegem Yayıncılık.

- Sönmez, V. (1994). *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*. Ankara: Anı Yayıncılık- Ankara
- Sözer, E. (1998). Sosyal Bilimler Kapsamında Sosyal Bilgilerin Yeri ve Önemi. *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (Editör: Gürhan Can). 1-13. Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1064. Açıköğretim Fakültesi Yayınları No:581. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Web-Ofset Tesisleri.
- Sözer, E. (1998). Sosyal Bilgiler Programının Amaçları, İlkeleri ve Temel Özellikleri. *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (Editör: Gürhan Can). 15- 39. Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1064. Açıköğretim Fakültesi Yayınları No:581. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Web-Ofset Tesisleri.
- Sözer, E. (1998). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Amaçların Düzenlenmesi. *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (Editör: Gürhan Can). 41- 56. Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1064. Açıköğretim Fakültesi Yayınları No:581. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Web-Ofset Tesisleri.
- Sözer, E. (2008). Sosyal Bilgiler Dersinin Tanımı, Kapsamı ve İlköğretim Programındaki Yeri. *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (Edt: Şefik Yaşar). 41–55. Anadolu Üniversitesi Yayınları,1807. Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 937. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Web-Ofset Tesisleri
- Şimşek, A. (2002). “İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Tarih Konularının Öğretiminde Hikaye Anlatım Yönteminin Etkililiği. *XI. Eğitim Bilimleri Kongresi Kitabı içinde*. (23–26 Eylül), Yakın Doğu Üniversitesi. Lefkoşa, KKTC. <http://w3.gazi.edu.tr/web/asimsek/kibris.htm> (Genel Ağdan 15.03.2007 Tarihinde alınmıştır).
- Şimşek, A. (2006). “Türkiye’deki Sosyal Bilgiler Öğretimi Alanı Çocuk Edebiyatı Ürünlerinden Yararlanma Bağlamında Çağdaş Dünyanın Neresindedir?”. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri Kitabı içinde*, s.131–144, Ankara.

- Şimşek, A. (2006). İlköğretimde Tarih Öğretimi Açısından 1998 ve 2004 İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Karşılaştırılması. *II Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Kitabı* içinde (s.202–211). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Van: Milli Eğitim Basımevi.
- Şimşek, A. (2006). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Tarihsel Hikayeye Yönelik Öğrenci Görüşleri. *Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (26)1, 187-202
- Şimşek, A. (2006). İlköğretim Öğrencilerine Göre Sosyal Bilgiler Dersi Nasıl Olmalıdır? *XV. Eğitim Bilimleri Kongresi*, (13-15 Eylül), Muğla Üniversitesi, Muğla, <http://www.acikarsiv.gazi.edu.tr/dosya/cocuklaragoresosyalbilgiler.doc>. (Genel Ağdan 10.09.2007 Tarihinde alınmıştır).
- Şimşek, A. (2006). Tarihsel Romanın Eğitimsel İşlevi. *Ahmet Yesevi Üniversitesi, Bilig*, (37), 65–80.
- Şimşekli Y. ve Ergül R. ve Şanlı M. (2001). İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerine Fen Bilgisi Dersi Kapsamında Verilen Çevre Eğitiminin Çevre ve Çevre Koruma Bilincine Etkisinin İncelenmesi. *X. Ulusal Eğitim Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde, (s.1592–1596), III. Cilt, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Şirin, H. (2005). Öğrencilerin Sosyal Sorumluluklarının Geliştirilmesinde Öğretmenlerin Rolü. *Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (25)1, 301–316.
- T.C. Anayasa (2008). Ankara: Emek Kitap ve Yayınevi.
- Taş, A. M. (2004). Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Eğitimi Program Standartlarının Belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 28–54.

- Taş, A. M. (2007) Yeni Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (17). 519–532.
- Taşlı, İ. (2003). İlköğretim Okulları Sosyal Bilgiler Derslerinin Planlanmasında Öğrenci Kılavuzlu Çalışmaya Ait Öğretmen Tutumları. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 101–110.
- Tay, B. ve Tay Akyürek, B. (2006). Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumun Erişkiye Etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(1) 73–84.
- TED (1987). *Ortaöğretim Kurumlarında Sosyal Bilimler Öğretimi ve Sorunları*, Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Tekgöz, M. (2005). *İlköğretim 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Edebiyat Temelli Öğretim Yönteminin Öğrencilerin Akademik Başarısına ve Kalıcılığına Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi-Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü- Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Adana.
- Tertemiz, N. ve Ercan, L. ve Kayabaşı, Y. (2001). Ders Kitabı ve Eğitimdeki Önemi. *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu* (Edt. L. Küçükahmet). (s.34-67). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tezcan, M. (1991). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Yargıçoğlu Matbaası.
- Tezcan, M. (2002). *Postmodern ve Küresel Toplumda Eğitim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Topsakal, C. (2004). Avrupa Birliği'nde Değerler Eğitimi. *Değerler Eğitim Dergisi*, (2)5, 125–148.
- Turan, İ. (2006). Ekonomi. *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (Edt. İsmail H. Demircioğlu). 57–86. Ankara: Hegem Yayınları (Mikro Basım Yayım Dağıtım).

- Türnüklü, E. ve Yeşildere S. (2005). Problem, Problem Çözme ve Eleştirel Düşünme. *Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (25)3, 107–123.
- Uzunboylu, H. (2001). İnternetin Öğrenme- Öğretme Süreçlerinde Kullanımı. *X. Ulusal Eğitim Kongresi Bildirileri Kitabı* içinde (s:1057–1066), II Cilt, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Uşun, S. (2007).Yapılandırmacı Yaklaşım. *Eğitim Psikolojisi* (Edt: K. Eraslanlı ve E.Uzman). 357–378. İstanbul: Arı Matbaacılık.
- Üste, R.B. (2007). İnsan Hakları Eğitimi ve İlköğretimdeki Önemi. *Ege Akademik Bakış*, (7)1, 295–310.
- Yanpar, T. Ş. (1994). İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Akademik Benlik Kavramı, Ders İçi Öğrenme ve Ders Dışı Çalışma Yolları ile Başarı İlişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (10), 43–48.
- Yapıcı, M. ve Demirdelen, C. (2007). İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *İlköğretim Online Dergisi*, 6(2). <http://ilkogretim-online.org.tr/vol1say1/v01s01a.htm> (Genel Ağdan 15.01.2008 tarihinde alınmıştır).
- Yaşar, Ş. (2005). Sosyal Bilgiler Programı ve Öğretimi. *Eğitimde Yansımalar VII: Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (s.329–342), Kayseri.
- Yaşar, Ş. ve Gültekin M. & Ersoy, A. (2007). Sınıf Öğretmenlerinin İlköğretim Amaçlarının Gerçekleşme Düzeyine İlişkin Görüşleri. http://www.usos2007.anadolu.edu.tr/ornek_bildiri.pdf?umid=67c6a1e7ce56d3d6fa748ab6d9af3fd7 . (02.12.2007 tarihinde genel ağdan alınmıştır).

- Yeşiltaş, N. K. (2007). John Dewey'in Eğitim Anlayışı ve Sosyal Bilgiler Öğretimi *Eğitim Klasikleri incelemeleri* (Edt. Bahri Ata ve İkrâm Bağcı). 53–72. Ankara: Pegem Yayıncılık-
- Yılmaz, M. (2006). Psikoloji. *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (Edt. İsmail H. Demircioğlu). 87–106. Ankara: Hegem Yayınları (Mikro Basım Yayım Dağıtım).
- Yiğittir, S. (2007). İlköğretim 7. Sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinin Gerçekleşme Düzeyi ile İlgili Öğrenci Görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, Bahar (174), 293–303.
- Varış, F. (1991). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi. .
- Varış, F. (1996). *Eğitimde Program Geliştirme “Teori ve Teknikler”*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Zeybek, H. İ. (2006). Coğrafya. *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. (Ed. İsmail H. Demircioğlu). 205–240. Ankara: Hegem Yayınları (Mikro Basım Yayım Dağıtım).

EKLER**EK- 1A: ARAŞTIRMA EVRENİNDE BULUNAN OKULLAR ve ÖĞRETMEN SAYILARI****Çizelge 17: Araştırma Kapsamında Bulunan Okullar ve Mevcut Öğretmen Sayıları**

Sıra No	Okulun Adı	Öğretmen Sayıları											
		4.Sınıf Öğretmenleri			5. Sınıf Öğretmenleri			Sosyal Bilgiler Öğretmenleri			Toplam		
		K	E	T	K	E	T	K	E	T	K	E	T
1	Alıpınar İ.Ö.O.	3	1	4	3	1	4	-	2	2	6	4	10
2	Eczacılar İ.Ö.O.	-	3	3	3	1	4	-	1	1	3	5	8
3	Yolaltı İ.Ö.O.	-	2	2	-	3	3	-	1	1	-	6	6
4	Mesut Yılmaz İ.Ö.O.	1	6	7	3	5	8	-	3	3	4	14	18
5	24 Kasım İ.Ö.O.	3	2	5	4	1	5	1	1	2	8	4	12
6	Celal Güzelses İ.Ö.O.	3	4	7	2	5	7	1	1	2	6	10	16
7	Süleyman Nazif İ.Ö.O.	3	4	7	3	4	7	-	2	2	6	10	16
8	Hürriyet İ.Ö.O.	3	5	8	2	6	8	-	4	4	5	15	20
9	Şair Sırrı Hanım İ.Ö.O.	3	4	7	4	2	6	2	1	3	9	7	16
10	Vehbi Koç İ.Ö.O.	4	2	6	3	3	6	1	1	2	8	6	14
11	5 Nisan İ.Ö.O.	4	-	4	2	1	3	1	1	2	7	2	9
12	Atatürk İ.Ö.O.	4	2	6	3	3	6	-	4	4	7	9	16
13	Mehmet İçkale İ.Ö.O.	3	3	6	3	2	5	-	3	3	6	8	14
14	Hantepe Eğitim Şehitleri İ.Ö.O.	4	2	6	3	3	6	1	2	3	8	7	15
15	Yahya Kemal Bayatlı İ.Ö.O.	7	5	12	5	7	12	2	3	5	14	15	29
16	Ş. Öğretmen Elif Livan İ.Ö.O.	-	3	3	1	2	3	-	3	3	1	8	9
17	Namık Kemal İ.Ö.O.	2	4	6	2	4	6	2	1	3	6	9	15
18	Vali Cemil Serhatlı İ.Ö.O.	4	2	6	1	4	5	-	2	2	5	8	13
19	Ş.Başkomiser Fatih Özdil İ.Ö.O.	2	4	6	-	3	3	1	1	2	3	8	11
20	Ali Emiri İ.Ö.O.	3	2	5	1	3	4	1	2	3	5	7	12
21	Faik Ali İ.Ö.O.	2	2	4	1	3	4	1	1	2	4	6	10
22	Öğrt. Mehmet Sabri Güzel İ.Ö.O.	5	-	5	4	1	5	1	3	4	10	4	14
23	İMKB Hattat Hamid Aytaç İ.Ö.O.	3	5	8	6	2	8	2	1	3	11	8	19

Cizelge 17' den devam

24	Ş.Öğrt. Ayşe Numan İ.Ö.O.	2	3	5	1	4	5	1	2	3	4	9	13
25	Toplukonut İ.Ö.O.	-	3	3	2	1	3	-	2	2	2	6	8
26	Huzurevleri İ.Ö.O.	3	1	4	2	2	4	1	2	3	6	5	11
27	İstiklal İ.Ö.O.	1	2	3	1	2	3	1	1	2	3	5	8
28	Vali Ünal Erkan İ.Ö.O.	6	4	10	4	6	10	1	4	5	11	14	25
29	Ş.Başkomiser Yılmaz Allahverdi İ.Ö.O.	1	2	3	-	3	3	-	2	2	1	7	8
30	Diclekent İ.Ö.O.	2	2	4	1	2	3	-	2	2	3	6	9
31	Ş. Polis Sabri Kun İ.Ö.O.	2	2	4	1	3	4	2	-	2	5	5	10
32	700.Yıl İ.Ö.O.	5	3	8	4	4	8	-	2	2	9	9	18
33	Kanuni Sultan Süleyman İ.Ö.O.	-	2	2	-	2	2	-	1	1	-	5	5
34	Yenişehir İ.Ö.O.	3	6	9	2	6	8	1	2	3	6	14	20
35	Diyarbakır İ.Ö.O.	-	-	-	-	2	2	1	-	1	1	2	3
36	İMKB Karacadağ İ.Ö.O.	1	3	4	2	2	4	-	2	2	3	7	10
37	Mustafa Kemal İ.Ö.O.	2	3	5	-	3	3	1	1	2	3	7	10
38	Çelebi Eser İ.Ö.O.	2	6	8	2	6	8	1	1	2	5	13	18
39	İnönü İ.Ö.O.	1	4	5	1	4	5	1	1	2	3	9	12
40	Mehmetçik İ.Ö.O.	2	5	7	1	6	7	2	1	3	5	12	17
41	Hülya Tugay İ.Ö.O.	3	1	4	-	3	3	-	2	2	3	6	9
42	Nüket ve Çoşkun Akyol İ.Ö.O.	1	2	3	1	2	3	-	1	1	2	5	7
43	Beyaztebeşir İ.Ö.O.	2	4	6	3	3	6	-	2	2	5	9	14
44	Fevzi Çakmak İ.Ö.O.	2	2	4	1	2	3	-	2	2	3	6	9
45	Gazi İ.Ö.O.	7	1	8	3	4	7	2	2	4	12	7	19
46	Fatih İ.Ö.O.	5	4	9	7	2	9	1	3	4	13	9	22
47	İMKB 75. Yıl İ.Ö.O.	-	2	2	-	2	2	2	-	2	2	4	6
48	İskenderpaşa İ.Ö.O.	2	1	3	1	1	2	-	1	1	3	3	6
49	Alpaslan İ.Ö.O.	2	1	3	1	3	4	-	1	1	3	5	8
50	Cumhuriyet İ.Ö.O.	2	2	4	3	1	4	-	2	2	5	5	10

Cizelge 17'den devam

51	Yavuz Selim İ.Ö.O.	2	2	4	2	2	4	-	2	2	4	6	10
52	Ş.Öğretmen Nuriye Ak İ.Ö.O.	2	2	4	1	3	4	1	1	2	4	6	10
53	Yunus Emre İ.Ö.O.	5	5	10	3	5	8	2	3	5	10	13	23
54	Ş. Jandarma Üst. Tevfik Pehlivan İ.Ö.O.	4	4	8	4	4	8	-	3	3	8	11	19
55	Nuriye Çelebi Eser İ.Ö.O.	1	3	4	3	1	4	-	2	2	4	6	10
56	Kazım Karabekir İ.Ö.O.	4	2	6	4	3	7	2	1	3	10	6	16
57	Hüseyin Uluğ İ.Ö.O.	5	2	7	4	3	7	-	4	4	9	9	18
58	Şehit Polis Mehmet Elçin İ.Ö.O.	4	2	6	4	3	7	-	3	3	8	8	16
59	Milli Eğitim Vakfı İ.Ö.O.	1	2	3	3	-	3	-	1	1	4	3	7
60	Mardinkapı İ.Ö.O.	1	2	3	-	2	2	-	1	1	1	5	6
61	Vali Kurt İsmail Paşa İ.Ö.O.	2	4	6	3	3	6	1	2	3	6	9	15
62	Ziya Gökalp İ.Ö.O.	2	1	3	1	2	3	1	1	2	4	4	8
63	Şair Cahit Sıtkı Tarancı İ.Ö.O.	-	2	2	-	2	2	-	1	1	-	5	5
64	Şehit Hazım Şahin İ.Ö.O.	2	1	3	2	-	2	-	2	2	4	3	7
65	İsmetpaşa İ.Ö.O.	2	2	4	2	1	3	1	-	1	5	3	8
66	Seyrantepe İ.Ö.O.	2	3	5	2	2	4	-	1	1	4	6	10
67	Şehit Namık Tümer İ.Ö.O.	6	-	6	5	-	5	-	2	2	11	2	13
68	Nazime Tatlıcı İ.Ö.O.	2	4	6	5	1	6	2	-	2	9	5	14
69	Şehit Yüzbaşı Bahtiyar Er İ.Ö.O.	-	2	2	2	-	2	1	-	1	3	2	5
70	Şehit Üsteğmen Fehmi Taşkın İ.Ö.O.	2	1	3	2	1	3	-	1	1	4	3	7
71	Şehit Albay Güner Ekici İ.Ö.O.	2	2	4	2	2	4	1	1	2	5	5	10
72	Mevlana Halit İ.Ö.O.	2	2	4	1	3	4	1	1	2	4	6	10
73	Mehmet Akif Ersoy İ.Ö.O.	3	3	6	3	3	6	-	2	2	6	8	14
74	Nuri Zekiye Has İ.Ö.O.	1	1	2	1	1	2	-	1	1	2	3	5
75	Vali Nafiz Kayalı YİBO	-	2	2	1	1	2	1	1	2	2	4	6
76	Vali Aydın Arslan YİBO	-	2	2	1	-	1	-	1	1	1	3	4
77	Koşuyolu İ.Ö.O.	2	3	5	2	3	5	1	1	2	5	7	12

Cizelge 17'den devam

78	Şair Nesimi İ.Ö.O.	2	1	3	1	2	3	-	2	2	3	5	8
79	Şehitlik İ.Ö.O.	1	2	3	-	3	3	1	-	1	2	5	7
80	Tevfik Fikret İ.Ö.O.	3	3	6	2	5	7	-	2	2	5	10	15
81	Cemil Özgür İ.Ö.O.	1	-	1	1	-	1	1	-	1	3	-	3
82	Hasanpaşa İ.Ö.O.	3	1	4	1	2	3	-	2	2	4	5	9
83	Kayapınar İ.Ö.O.	2	6	8	3	3	6	-	3	3	5	12	17
84	Turgut Özal İ.Ö.O.	2	3	5	1	3	4	1	1	2	4	7	11
85	Ferit Köşkü İ.Ö.O.	-	2	2	1	1	2	-	1	1	1	4	5
86	Çarıklı İ.Ö.O.	-	2	2	1	1	2	1	-	1	2	3	5
87	Çarıklı Milli Egemenlik İ.Ö.O.	1	1	2	-	2	2	1	-	1	2	3	5
88	Şehit Nesrin Ünügör YİBO	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	1	1
89	Alipaşa İ.Ö.O.	3	1	4	1	4	5	-	2	2	4	7	11
90	TOBB İ.Ö.O.	1	2	3	-	3	3	1	2	3	2	7	9
91	Bağırar İ.Ö.O.	-	2	2	-	1	1	1	-	1	1	3	4
92	Bağırar Mimar Sinan İ.Ö.O.	-	2	2	-	2	2	-	1	1	-	5	5
93	100. Yıl İ.Ö.O.	2	2	4	4	-	4	1	1	2	7	3	10
94	Mehmet Fevzi Durucan İ.Ö.O.	1	-	1	1	1	2	-	1	1	2	2	4
TOPLAM		206	229	435	183	234	417	58	144	202	447	607	1054

EK- 1B: ARAŞTIRMA EVRENİNDE ULAŞILAN OKULLAR ve ÖĞRETMEN SAYILARI

Çizelge 18: Araştırma Kapsamında Ulaşılan Okullar ve Öğretmen Sayıları.

		4.Sınıf Öğretmenin Mevcut Sayısı	Ulaşılabilen 4. Sınıf Öğretmen Sayısı	Geçerli Anket Sayı. (4.Sınıf)	5..Sınıf Öğretmenin Mevcut Sayısı	Ulaşılabilen 5.Sınıf Öğretmen Sayısı	Geçerli Anket Sayısı (5.Sınıf)	Sınıf Öğretmeni Geçerli Toplam Anket Sayısı	Mevcut Sosyal Bilgiler Öğretmeni Sayısı	Ulaşılabilen Sosyal Bilgiler Öğretmen Sayısı	Geçerli Sosyal Bilgiler Öğretmeni Anket Sayısı	Geçerli Toplam Anket Sayısı
1	Huzurevleri İÖÖ.	4	3	3	4	4	4	7	3	3	3	10
2	24 Kasım İÖÖ.	5	3	3	5	3	3	6	2	1	1	7
3	Vali Ünal Erkan İÖÖ.	10	5	5	10	8	8	13	5	4	4	17
4	Yunus Emre İÖÖ.	10	7	7	8	7	7	14	5	2	2	16
5	Ali Emiri İÖÖ.	5	4	4	4	4	4	8	3	1	1	9
6	Cumhuriyet İÖÖ.	4	3	3	4	4	4	7	2	2	2	9
7	Yavuz Selim İÖÖ.	4	3	3	4	3	3	6	2	1	1	7
8	Ogr.Meh. Sab. Guzel İÖÖ	5	4	4	5	3	3	7	4	4	4	11
9	Süleyman Nazım İÖÖ	7	1	1	7	7	7	8	2	1	1	9
10	İskenderpaşa İÖÖ	3	2	2	2	0	0	2	1	-	-	2
11	Alpaslan İÖÖ.	3	2	2	4	2	2	4	1	1	1	5
12	700.Yıl İÖÖ.	8	7	7	8	5	5	12	2	1	1	13
13	Vali Cemil Serhatlı İÖÖ.	6	5	5	5	4	4	9	2	1	1	10
14	Şh.J.Üst Tevfik Peh. İÖÖ.	8	5	5	8	6	6	11	3	1	1	12
15	Şh. Polis Sabri Kun İÖÖ.	4	4	4	4	4	4	8	2	2	2	10
16	İMKB Hat. Ham.Aytaç İÖÖ	8	5	5	8	5	5	10	3	2	2	12
17	İ.M.K.B. 75.Yıl YİBO	2	2	2	2	2	2	4	2	2	2	6
18	Yahya Kemal Bayatlı İÖÖ	12	10	10	12	8	8	18	5	3	3	21
19	Celal Güzelses İÖÖ:	7	5	5	7	2	2	7	2	2	2	9
20	Bağırvar Mimar Sinan İÖÖ	2	2	2	2	2	2	4	1	1	1	5
21	Bağırvar İÖÖ	2	2	2	1	1	1	3	1	1	1	4
22	Mardinkapı İÖÖ	3	2	2	2	2	2	4	1	1	1	5

Cizelge 18'den devam

23	100.Yıl İÖÖ	4	1	1	4	3	3	4	2	2	2	6
24	Milli Eğitim Vakfı İÖÖ	3	2	2	3	2	2	4	1	-	-	4
25	Şehit Nesrin Ünügör YİBO	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1
26	Kayapınar İÖÖ:	8	4	4	6	4	4	8	3	3	3	11
27	Turgut Özal İÖÖ	5	5	5	4	2	2	7	2	1	1	8
28	Cemil Özgür İÖÖ.	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	3
29	İsmetpaşa İÖÖ.	4	3	3	3	3	3	6	1	1	1	7
30	Şeh.Yüz. Bahtiyar Er İÖÖ.	2	2	2	2	2	2	4	1	1	1	5
31	Mehmet Akif Ersoy İÖÖ.	6	5	5	6	3	3	8	2	-	-	8
32	Çarıklı Mil. Egemenlik İÖÖ	2	1	1	2	2	2	3	1	1	1	4
33	Şehit Hazım Sahın İÖÖ	3	3	3	2	2	2	5	2	1	1	6
34	İMKB Karacadağ İÖÖ	4	3	3	4	3	3	6	2	2	2	8
35	Şeh.B..Yıl. Allahverdi İÖÖ	3	1	1	3	1	1	2	2	-	-	2
36	Diclekent İÖÖ.	4	1	1	3	2	2	3	2	2	2	5
37	Mustafa Kemal İÖÖ	5	4	4	3	3	3	7	2	2	2	9
38	Diyarbakır İÖÖ	-	-	-	2	1	1	1	1	1	1	2
39	Namık Kemal İÖÖ	6	4	4	6	3	3	7	3	3	3	10
40	Şehit Öğrt. Nuriye Ak İÖÖ.	4	3	3	4	3	3	6	2	2	2	8
41	Yenişehir İÖÖ	9	5	5	8	5	5	10	3	1	1	11
42	Vali Nafiz Kayalı YİBO	2	2	2	2	2	2	4	2	1	1	5
43	Faık Alı İÖÖ	4	4	4	4	4	4	8	2	2	2	10
44	Topluluk İÖÖ.	3	2	2	3	3	3	5	2	2	2	7
45	Şeh.Başkom.FatihÖz. İÖÖ	6	6	6	3	2	2	8	2	2	2	10
46	Şe.Öğ.AyşeNum.Kon.İÖÖ	5	5	5	5	5	5	10	3	2	2	12
47	İstiklal İÖÖ	3	2	2	3	2	2	4	2	1	1	5
48	Şehit Öğr. Elif Livan İÖÖ	3	1	1	3	2	2	3	3	2	2	5
49	Yolaltı İÖÖ	2	2	2	3	3	3	5	1	1	1	6
50	Mesut Yılmaz İÖÖ	7	5	5	8	5	5	10	3	2	2	12
51	Şeh.Alb. Güner Ekici İÖÖ	4	4	4	4	4	4	8	2	2	2	10
52	Şair Sirri Hanim İÖÖ	7	4	4	6	5	5	9	3	-	-	9
53	5 Nisan İÖÖ	4	3	3	3	3	3	6	2	2	2	8
54	Vehbi Koç İÖÖ	6	4	4	6	4	4	8	2	1	1	9
55	Tevfik Fikret İÖÖ	6	5	5	7	5	5	10	2	1	1	11
56	Vali Aydın Arslan YİBO	2	2	2	1	1	1	3	1	1	1	4
57	TOBB İÖÖ	3	2	2	3	2	2	4	3	3	3	7
58	Alıpınar İÖÖ	4	3	3	4	3	3	6	2	1	1	7
59	Nuriye Çelebi Eser İÖÖ	4	3	3	4	4	4	7	2	1	1	8

Cizelge 18'den devam

60	Kanuni Sul.Süleyman İÖÖ	2	2	2	2	2	2	4	1	1	1	5
61	Fevzi Çakmak İÖÖ	4	4	4	3	2	2	6	2	2	2	8
62	Eczacılar İÖÖ	3	2	2	4	2	2	4	1	1	1	5
63	Çelebi Eser İÖÖ	8	6	6	8	5	5	11	2	1	1	12
64	Mehmetçik İÖÖ	7	5	5	7	5	5	10	3	1	1	11
65	İnönü İÖÖ	5	4	4	5	5	5	9	2	1	1	10
66	Hülya Tugay	4	4	4	3	3	3	7	2	2	2	9
67	Mehmet İçkale İÖÖ	6	6	6	5	1	1	7	3	3	3	10
68	Ş.Polis Mehmet Elcin İÖÖ	6	6	6	7	6	6	12	3	3	3	15
69	Şehit Namık Tümer İÖÖ	6	6	6	5	3	3	9	2	2	2	11
70	Mevlana Halit İÖÖ	4	3	3	4	2	2	5	2	2	2	7
71	Ferit Köşku İÖÖ	2	2	2	2	2	2	4	1	1	1	5
72	Nuri Zekiye Has İÖÖ	2	2	2	2	2	2	4	1	-	-	4
73	Hasanpaşa İÖÖ	4	4	4	3	2	2	6	2	-	-	6
74	Çarıklı İÖÖ	2	2	2	2	2	2	4	1	1	1	5
75	Şair Nesimi İÖÖ	3	3	3	3	3	3	6	2	2	2	8
76	Nük.ve Coş. Akyol İÖÖ	3	3	3	3	3	3	6	1	1	1	7
77	Seyrantepe İÖÖ	5	5	5	4	2	2	7	1	1	1	8
78	Vali Kurt İsmail Paşa	6	3	3	6	5	5	8	3	3	3	11
79	Şehitlik İÖÖ	3	2	2	3	3	3	5	1	1	1	6
80	Ş.Üst.Fehmi Taşkın İÖÖ	3	3	3	3	2	2	5	1	1	1	6
81	Ziya Gokalp İÖÖ	3	2	2	3	2	2	4	2	1	1	5
82	Hüseyin Uluğ İÖÖ	7	6	6	7	6	6	12	4	3	3	15
83	Fatih İÖÖ	9	0	0	9	6	6	6	4	3	3	9
84	Hürriyet İÖÖ	8	3	3	8	5	5	8	4	2	2	10
85	Gazi İÖÖ	8	6	6	7	7	7	13	4	3	3	16
86	Alipaşa İÖÖ	4	3	3	5	4	4	7	2	2	2	9
87	Nazime Tatlıcı İÖÖ	6	6	6	6	3	3	9	2	1	1	10
88	Hantepe Eğitim Şehit. İÖÖ	6	3	3	6	6	6	9	3	1	1	10
89	Atatürk İÖÖ	6	5	5	6	3	3	8	4	2	2	10
90	Kazım Karabekir İÖÖ	6	5	5	7	7	7	12	3	3	3	15
91	Şair C.Sıtkı Tarancı İÖÖ	2	1	1	2	2	2	3	1	1	1	4
92	Mehmet Fevzi Dur. İÖÖ	1	1	1	2	2	2	3	1	1	1	4
93	Koşuyolu İÖÖ	5	3	3	5	3	3	6	2	-	-	6
94	Beyaztebeşir İÖÖ	6	4	4	6	5	5	9	2	2	2	11
Toplam		435	318	318	417	313	313	631	202	144	144	775

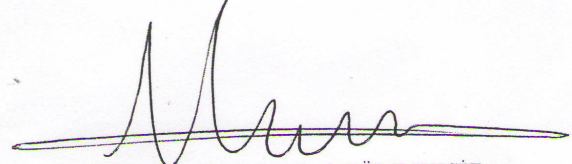
EK- 1C: ÖN ANALİZİN UYGULANDIĞI OKULLAR ve ÖĞRETMEN SAYILARI

Çizelge 19: Ön Analizin Uygulandığı Okullar ve Öğretmen Sayıları

Sıra No	Okulun Adı	4.sınıf öğretmen sayısı	5. sınıf öğretmen sayısı	Sosyal Bilgiler Öğretmen Sayısı	Toplam
1	Vali Ünal Erkan İÖÖ.	3	3	1	7
2	24 Kasım İÖÖ	2	2	1	5
3	Celal Güzelses İÖÖ	1	3	-	4
4	100.Yıl İÖÖ	3	1		4
5	Kayapınar İÖÖ:	3	2	-	5
6	Diclekent İÖÖ.	3	1		4
7	Şehit Öğrt. Nuriye Ak İÖÖ.	1	1	-	2
8	Yenişehir İÖÖ	3	3	2	8
9	İstiklal İÖÖ	1	1	1	3
10	Mesut Yılmaz İÖÖ	2	2	1	5
11	Vehbi Koç İÖÖ	1	1	1	3
12	Çelebi Eser İÖÖ	2	2	1	5
13	İnönü İÖÖ	1	-	1	2
14	Ogr.Meh. Sab. Güzel İÖÖ	1	2	-	3
15	İMKB Hat. Ham.Aytaç İÖÖ	3	3	1	7
16	Şeh.B..Yıl. Allahverdi İÖÖ	2	2	1	5
17	Şair Sirri Hanım İÖÖ	1	1	1	3
18	İskenderpaşa İÖÖ	1	2	1	4
19	700.Yıl İÖÖ.	1	2	1	4
20	Yahya Kemal Bayatlı İÖÖ	2	2	2	6
21	Tevfik Fikret İÖÖ	1	1	1	3
22	Fatih İÖÖ	5	3	1	9
23	Alipaşa İÖÖ	2	1	-	3
Toplam		45	41	18	104

EK 2A: İzin Dilekçesi ile İlgili Belgeler**EĞİTİM BİLİMLERİ BÖLÜM BAŞKANLIĞINA**

Danışmanlığını yürüttüğüm Yüksek Lisans öğrencisi **Elif CÜRO**'nun "**Sosyal Bilgiler Dersi Yeni Öğretim Programının Toplumsal İhtiyaçları Karşılama Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Diyarbakır İli Örneği)**" adlı tez çalışması için hazırlanan ölçeğin Diyarbakır İl merkezinde bulunan tüm resmi İlköğretim okullarının Sosyal Bilgiler dersi öğretmenleri ile 4 – 5. sınıf öğretmenlerine uygulanması gerekmektedir. Ölçeğin uygulanmasında gerekli izinin alınması için gereğinin yapılmasını arz ederim. 31.12.2007

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ

Danışman

EKİ

1. Tez önerisi (1 adet)
2. Uygulanacak Ölçek (1 adet)

EK 2-A'dan devam**Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Başkanlığı**

Sayı : B.30.2.FIR.0.36.00.00/01
 Konu: Elif CÜRO

Elazığ: 02.01.2008

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında Yüksek Lisans öğrencisi Elif CÜRO “Sosyal Bilgiler Dersi Yeni Öğretim Programının Toplumsal İhtiyaçları Karşılama Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Diyarbakır İli Örneği)” konulu teziyle ilgili anketini Diyarbakır il merkezindeki devlet ilköğretim okullarında görev yapan 4 ve 5. sınıf öğretmenleri ile tüm Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerine uygulamak istemektedir.

Anketin uygulanması için gerekli iznin alınması hususunu
 Bilgilerinize arz ederim.

Prof. Dr. Vehbi ÇELİK
 Anabilim Dalı Başkanı

EK :

- 1- 1 Adet Danışman Dilekçesi
- 2- Anket Örneği (3 Sayfa)
- 3- Tez Önerisi

EK 2-A'dan devam

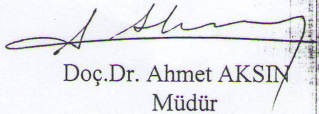
T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : B.30.2.FIR.0.E.1.00.00/49
Konu: Elif CÜRO.

Elazığ: 07.01.2008

REKTÖRLÜK MAKAMINA

Enstitümüz Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Elif CÜRO'nun "Sosyal Bilgiler Dersi Yeni Öğretim Programının Toplumsal İhtiyaçları Karşılama Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Diyarbakır İli Örneği)" konulu tez çalışması için hazırlanan ölçeğin Diyarbakır İl Merkezindeki tüm resmi İlköğretim Okullarının Sosyal Bilgiler Dersi Öğretmenleri ile 4-5. sınıf öğretmenlerine uygulanması için Diyarbakır İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli iznin alınmasını arz ederim. Saygılarımla.

Doç.Dr. Ahmet AKSİN
Müdür

EKLERİ:

1. Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Başkanlığı'nın 02.01.2008 tarih ve 01 sayılı yazısı (1 sayfa).
2. Danışmanı Yrd.Doç.Dr. M.Nuri GÖMLEKSİZ'e ait 31.12.2007 tarihli dilekçe (1 sayfa).
3. Araştırma Formu (1 sayfa)
4. Anket (2 sayfa).
5. Tez Önerisi (14 sayfa).

EK 2-A'dan devam

**T.C
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜ
ELAZIĞ**

SAYI : B.30.2.FIR.0.70.00.00/510-30-
KONU : Elif CÜRO

09/01/2008

**VİLAYET MAKAMINA
(İl Millî Eğitim Müdürlüğü)
DIYARBAKIR**

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Elif CÜRO'nun, "Sosyal Bilgiler Dersi Yeni Öğretim Programının Toplumsal İhtiyaçları Karşılama Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Diyarbakır İli Örneği) konulu tez çalışması için hazırlanan ölçeğin, İliniz merkezindeki tüm resmi ilköğretim Okullarının Sosyal Bilgiler Dersi Öğretmenleri ile 4-5 sınıfta öğretmenlerine uygulanabilmesi için gerekli iznin verilmesi hususunu müsaadelerinize arz ederim.

21.52

Prof. Dr. Mehmet Hamdi MUZ
Rektör

01 OCAK 2008

EKLER:

- Ek-1. Araştırma Formu (1 Sayfa)
- Ek-2. Anket Formu (2 sayfa)
- Ek-3. Tez Önerisi (14 sayfa)

Millî Eğitim Müdürlüğüne
Vali Yardımcısı
Vali Yerine

u.

- Firat Üniversitesi Rektörlüğü 23119 ELAZIĞ
- Telefon (0424) 2370000 – (3081-3082)
- Fax (0424) 241 55 35

www.firat.edu.tr

EK 2-A'dan devam

T.C
DİYARBAKIR VALİLİĞİ
İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

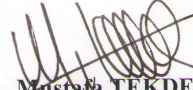
29 OCA 2008

Sayı : B.08.4.MEM.4.21.00.08.Ar-Ge Şb./ 1390
Konu: Araştırma İzni

FIRAT ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

09.01.2008 tarih ve B.30.2.FIR.0.70.00.00/510-30-314 sayılı anket araştırma izni konulu yazıya istinaden Enstitünüz Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Elif CÜRO'nun yüksek lisans tezi için Diyarbakır ili merkezindeki tüm resmi ilköğretim okullarında görev yapan Sosyal Bilgiler dersi öğretmenleri ile 4-5. sınıf öğretmenlerine uygulayacağı veri toplama aracı Araştırma Değerlendirme Komisyonumuz tarafından incelenmiş olup, Müdürlüğümüzce araştırma izni verilmesi uygun bulunmuştur.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Mustafa TEKDEMİR
Milli Eğitim Müdürü

EK:

- 1- Araştırma Değerlendirme Formu (form 2)
- 2- Taahhütname tutanağı (ek 1)

EK 2-A'dan devam**FORM: 2**

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı
ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	Elif CÜRO
Kurumu / Üniversitesi	Fırat Üniversitesi
Araştırma yapılacak iller	Diğirbakır
Araştırma yapılacak eğitim kurumu ve kademesi	Tüm resmi ilköğretim Okulları
Araştırmanın konusu	Sosyal Bilgiler Dersi Yeteri Çerçevesi Programının Toplumsal İhtiyaçları Karşılama Düzeyine İlişkin Öğretimin Gösterimini Değerlendirilmesi
Üniversite / Kurum onayı	(Var) / Yok
Araştırma/proje/ödev/tez önerisi	Yez
Veri toplama araçları	Anket
Görüş istenilecek Birim/Birimler	
KOMİSYON GÖRÜŞÜ	
Oy birliğiyle uygun görülüpştir	
Komisyon kararı	Oybirliği / Oyçokluğu ile alınmıştır.
Muhalef üyenin Adı ve Soyadı:	Gerekçesi:

KOMİSYON

29/01/2008
Komisyon Başkanı
Hamit H. H. H.

Üye
C. Depne EYUBİ
10

Üye
Halil C. C.

EK 2-A'dan devam**Kişisel Bilgiler****1. Görev yaptığınız okulun adı:**

Lütfen belirtiniz

2. Branşınız:

a- () Sosyal Bilgiler Öğretmeni

b- () Sınıf Öğretmeni

3. Ders verdiğiniz sınıf düzeyi:

a- () 4. sınıf

b- () 5. sınıf

c- () 6. sınıf

d- () 7. sınıf

e- () 6 ve 7. sınıflar

4. Meslekteki hizmet süreniz:

a- () 1-5 yıl arası

b- () 6-10 yıl arası

c- () 11-15 yıl arası

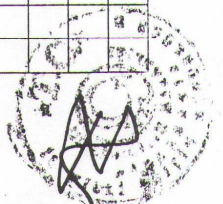
d- () 16-20 yıl arası

e- () 21 yıl ve üzeri

Lütfen size uygun olan seçeneği (X) işareti ile belirtiniz.	Tamamen	Çok	Biraz	Çok az	Hiç
Öğrencilerin toplumsal var oluşlarını gerçekleştirmesi yeterliliği açısından Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı;					
1.Öğrencilerin kendi düşünce biçimlerini, toplumun sosyal ve kültürel bağlamı içinde oluşturmalarını sağlar.					
2.Öğrencilerin zihinsel ve duygusal açıdan mutlu ve sağlıklı bireyler olarak yetişmesini sağlar.					
3.Öğrencilerin toplumsal uyumunu (sosyalleşmelerini) sağlar.					
4.Öğrencilerde ülkemizi ilgilendiren konulara karşı duyarlı olma bilincinin gelişmesini sağlar					
5.Öğrencilerde dünyayı ilgilendiren konulara karşı duyarlı olma bilincinin gelişmesini sağlar.					
6.Öğrencilerin sosyal yaşamda girişken, etkin ve üretken bireyler olarak yetişmesini sağlar.					
7. Öğrencilerde yasalara uyma bilincini geliştirir.					
8. Öğrencilerde ortak duyuş, düşüntüş ve davranışta bulunma bilinci geliştirir.					
Öğrencilerde iyi vatandaş olma bilinci geliştirmesi açısından Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı;					
9. Öğrencilerde ulusal bilincin oluşmasına katkıda bulunur.					
10. Öğrencilerde vatana, milletine, devletine bağlılık ve sevgi oluşturur.					
11.Öğrencilerin Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı olarak yetişmelerini sağlar.					
12.Öğrencilerin demokratik yaşamı benimsemelerini sağlar.					
13.Öğrencilerin erdemli ve sorumluluk sahibi olmalarını sağlar.					
14.Öğrencilerin iyi çalışma alışkanlıkları kazanmasını sağlar.					
15.Öğrencilerde ekonomik bir bakış açısı ve üretime katkıda bulunma konusunda görüş oluşmasını sağlar.					
Öğrencilerin öğrenme sürecinde edindiği deneyimleri çevreleriyle etkileşimlerinde kullanabilme yeterliliği açısından Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı;					
16.Öğrencilerin toplumsal sorunların çözümü için kendi görüşlerini ileri sürmelerini sağlar.					
17.Öğrencilerde beraber çalışma, yardımlaşma ve dayanışma alışkanlıklarını geliştirir.					
18.Sorunların çözümünde, öğrencilerde bilimsel düşünme becerilerinin gelişmesini sağlar.					

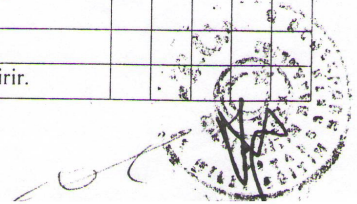
m.

ot

EK 2-A'dan devam

Lütfen size uygun olan seçeneği (X) işareti ile belirtiniz.	Tamamen	Çok	Biraz	Çok az	Hiç
19.Öğrencilerde soru sorma becerisinin gelişmesini sağlar.					
20.Öğrencilerde eleştirel düşünme becerisinin gelişmesini sağlar.					
21.Öğrencilerde doğru karar verme becerisinin gelişmesini sağlar.					
22.Öğrencilerde problem çözme becerisinin gelişmesini sağlar.					
23.Öğrencilerin toplumsal olaylara çok boyutlu bakmalarını ve çözüm üretmelerini sağlar.					
24.Öğrencilerde bireyler arası iletişimde hoşgörülü olma ve empati kurma becerilerini geliştirir.					
25.Öğrencilerin iletişimi olumlu-olumsuz etkileyen tutum-davranışları fark etmelerini sağlar.					
Öğrencilerin ulusal ve kültürel değerler çerçevesinde yetişmeleri açısından Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı;					
26.Öğrencilerde ulusal değerleri benimseme, koruma ve geliştirme bilincini oluşturur.					
27.Öğrencilerde kültürel değerleri benimseme, koruma ve geliştirme bilincini oluşturur.					
28.Öğrencilerin ahlaki ve sosyal yönden gelişmelerini sağlar.					
29.Öğrencilerde aile bütünlüğüne bağlı olma bilincini geliştirir.					
30.Öğrencilerde Türkçeyi koruma ve geliştirme bilincini oluşturur.					
31.Öğrencilerde tarih bilincinin gelişmesini sağlar.					
Öğrencilerin milli kimliklerini merkeze alarak evrensel değerleri benimsemeleri açısından Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı;					
32.Öğrencilerde insan haklarını benimseme, koruma ve kullanma düşüncesini geliştirir.					
33.Öğrencilerde, bütün insanların eşit hak ve özgürlüklere sahip oldukları bilincini geliştirir.					
34.Öğrencilerde, tüm insanlığa sevgi, saygı duyma ve hizmet verme bilincini geliştirir.					
35. Öğrencilerde din, vicdan ve düşünce özgürlüğünün gelişmesini sağlar.					
36. Öğrencilerin küresel sorunların çözümlerini yaşama geçirmelerinde kişisel sorumluluklarının farkında olmalarını sağlar.					
Öğrencilerin yaşadığı yeri ve dünya coğrafyasını tanımları açısından Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı;					
37.Öğrencilerin dünya üzerinde farklı ülke ve ulusların var olduğunu fark etmelerini sağlar.					
38.Öğrencilerin yaşadıkları çevre ve ülkenin coğrafi özelliklerini tanımlarını sağlar.					
39.Öğrencilerin insanlar ve doğal çevre arasındaki etkileşimi anlamalarını sağlar.					
40. Öğrencilerde doğal ve tarihi çevreyi koruma bilincinin gelişmesini sağlar.					
41. Öğrencilerde yaşadıkları bölgede görülen doğal afetlere karşı duyarlı olma bilincini oluşturur.					
Öğrencilerin haklarını bilen ve sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetiştirilmeleri açısından Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı;					
42.Öğrencilerin birey olarak sahip olduğu hakları öğrenmelerini sağlar.					
43.Öğrencilerin birey olarak görev ve sorumluluklarının farkında olmasını sağlar.					
44.Öğrencilerde kendi özgürlüklerinin başkalarının özgürlükleri ile bağlantılı olduğunu öğrenmelerini sağlar.					
45.Öğrencilerin toplumsal yaşamı düzenleyen yasaları öğrenmelerini sağlar.					
46.Öğrencilerde başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı gösterme bilincini geliştirir.					

**EK 3A: SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI ÖLÇEĞİ
YÖNERGESİ
Yönerge**

Değerli Meslektaşım;

Bildiğiniz gibi Ülkemizde 2005–2006 eğitim-öğretim yılından itibaren tüm ilköğretim okullarında yeni ilköğretim programları uygulanmaya başlanmış ve bu çerçevede Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programında da önemli değişikliklere gidilmiştir. İlköğretim düzeyinde öğrenim gören öğrenciler için Sosyal Bilgiler dersinin önemi yadsınamaz. Öğretim programlarının bireye ve konu alanına dönük boyutları dışında ayrıca toplumsal boyutu da bulunmaktadır. Öğretim programları toplumsal dokuyu dikkate almak ve toplumsal gereksinimleri göz önünde bulundurmak durumundadır. Aksi halde ortaya konan amaçlara ulaşamayacağı gibi, yapılan tüm uğraşlar da boşa gidecektir. Bu ise göze alınması zor bir durumdur. Şüphesiz bunun sağlanıp sağlanmadığı ancak bilimsel çalışmalarla ortaya konabilmektedir. Bu çerçevede Sosyal Bilgiler dersinin toplumsal ihtiyaçları ne ölçüde karşıladığına ilişkin olarak sizlerin görüşlerini alıp uygulamada karşılaşılan sorunları ortaya koymayı amaçlamaktayız. Sizlerden elde edeceğimiz görüşler doğrultusunda ulaştığımız sonuçları değerlendirmek ve ilerideki uygulamaları daha verimli hale getirmeye katkıda bulunmak düşüncesindeyiz.

Size verilen bu anket iki bölümden oluşmaktadır. Anketin ilk bölümünde sizinle ilgili kişisel bazı bilgilerin öğrenilmesi amaçlanmıştır. Anketin ikinci bölümünde ise Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının karşılaması gereken temel toplumsal gereksinimlere ilişkin maddeler yer almaktadır. Sizlerden bu maddelere ilişkin görüşlerinizi belirtmeniz istenmektedir. Maddelerin karşısındaki “Tamamen”, “Çok”, “Biraz”, “Çok az”, “Hiç” seçeneklerinden kendinize en uygun olduğunu düşündüğünüzü işaretlemeniz yeterlidir. Uygun bulduğunuz ifadenin altına (X) işareti koyunuz.

Ankete vereceğiniz cevapların objektif ve içten olması araştırmadan sağlıklı sonuçlar alınması bakımından büyük önem taşımaktadır. Anket formuna isminizi yazmayınız ve lütfen cevapsız soru bırakmamaya gayret gösteriniz. Araştırmaya yapacağınız katkıdan ve ilginizden dolayı teşekkür eder, saygılarımızı sunarız.

Tez danışmanı: Doç. Dr. Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ

Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, ELAZIĞ

Yüksek Lisans Öğrencisi: Elif CÜRO–Ergani Anadolu Öğretmen Lisesi Rehber Öğrt.

EK 3B: SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI ÖLÇEĞİ

Kişisel Bilgiler

1. Görev yaptığınız okulun adı:

Lütfen belirtiniz

2. Branşınız:

a- () Sosyal Bilgiler Öğretmeni

b- () Sınıf Öğretmeni

3. Ders verdiğiniz sınıf düzeyi:

a- () 4. sınıf

b- () 5. sınıf

c- () 6. sınıf

d- () 7. sınıf

e- () 6 ve 7. sınıflar

4. Meslekteki hizmet süreniz:

a- () 1-5 yıl arası

b- () 6-10 yıl arası

c- () 11-15 yıl arası

d- () 16-20 yıl arası

e- () 21 yıl ve üzeri

<i>Lütfen size uygun olan seçeneği (X) işareti ile belirtiniz</i>	Tamamen	Çok	Biraz	Çok az	Hiç
Öğrencilerin toplumsal var oluşlarını gerçekleştirmesi yeterliliği açısından Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı;					
1.Öğrencilerin kendi düşünce biçimlerini, toplumun sosyal ve kültürel bağlamı içinde oluşturmalarını sağlar.					
2.Öğrencilerin zihinsel ve duygusal açıdan mutlu ve sağlıklı bireyler olarak yetişmesini sağlar.					
3.Öğrencilerin toplumsal uyumunu (sosyalleşmelerini) sağlar.					
4.Öğrencilerde ülkemizi ilgilendiren konulara karşı duyarlı olma bilincinin gelişmesini sağlar					
5.Öğrencilerde dünyayı ilgilendiren konulara karşı duyarlı olma bilincinin gelişmesini sağlar.					
6.Öğrencilerin sosyal yaşamda girişken, etkin ve üretken bireyler olarak yetişmesini sağlar.					
7. Öğrencilerde yasalara uyma bilincini geliştirir.					
8. Öğrencilerde ortak duyuş, düşünüş ve davranışta bulunma bilinci geliştirir.					
Öğrencilerde iyi vatandaş olma bilinci geliştirmesi açısından Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı;					
9. Öğrencilerde ulusal bilincin oluşmasına katkıda bulunur.					
10. Öğrencilerde vatana, milletine, devletine bağlılık ve sevgi oluşturur.					
11.Öğrencilerin Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı olarak yetişmelerini sağlar.					
12.Öğrencilerin demokratik yaşamı benimsemelerini sağlar.					

EK 3B'den devam.

13.Öğrencilerin erdemli ve sorumluluk sahibi olmalarını sağlar.					
14.Öğrencilerin iyi çalışma alışkanlıkları kazanmasını sağlar.					
15.Öğrencilerde ekonomik bir bakış açısı ve üretime katkıda bulunma konusunda görüş oluşmasını sağlar.					
Öğrencilerin öğrenme sürecinde edindiği deneyimleri çevreleriyle etkileşimlerinde kullanabilme yeterliliği açısından Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı;					
16.Öğrencilerin toplumsal sorunların çözümü için kendi görüşlerini ileri sürmelerini sağlar.					
17.Öğrencilerde beraber çalışma, yardımlaşma ve dayanışma alışkanlıklarını geliştirir.					
18.Sorunların çözümünde, öğrencilerde bilimsel düşünme becerilerinin gelişmesini sağlar.					
19.Öğrencilerde soru sorma becerisinin gelişmesini sağlar.					
20.Öğrencilerde eleştirel düşünme becerisinin gelişmesini sağlar.					
21.Öğrencilerde doğru karar verme becerisinin gelişmesini sağlar.					
22.Öğrencilerde problem çözme becerisinin gelişmesini sağlar.					
23.Öğrencilerin toplumsal olaylara çok boyutlu bakmalarını ve çözüm üretmelerini sağlar.					
24.Öğrencilerde bireyler arası iletişimde hoşgörülü olma ve empati kurma becerilerini geliştirir.					
25.Öğrencilerin iletişimi olumlu-olumsuz etkileyen tutum-davranışları fark etmelerini sağlar.					
Öğrencilerin ulusal ve kültürel değerler çerçevesinde yetişmeleri açısından Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı;					
26.Öğrencilerde ulusal değerleri benimseme, koruma ve geliştirme bilincini oluşturur.					
27.Öğrencilerde kültürel değerleri benimseme, koruma ve geliştirme bilincini oluşturur.					
28.Öğrencilerin ahlaki ve sosyal yönden gelişmelerini sağlar.					
29.Öğrencilerde aile bütünlüğüne bağlı olma bilincini geliştirir.					
30.Öğrencilerde Türkçeyi koruma ve geliştirme bilincini oluşturur.					
31.Öğrencilerde tarih bilincinin gelişmesini sağlar.					
Öğrencilerin milli kimliklerini merkeze alarak evrensel değerleri benimsemeleri açısından Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı;					
32.Öğrencilerde insan haklarını benimseme, koruma ve kullanma düşüncesini geliştirir.					
33.Öğrencilerde, bütün insanların eşit hak ve özgürlüklere sahip oldukları bilincini geliştirir.					
34.Öğrencilerde, tüm insanlığa sevgi, saygı duyma ve hizmet verme bilincini geliştirir.					
35. Öğrencilerde din, vicdan ve düşünce özgürlüğünün gelişmesini sağlar.					

EK 3B'den devam.

36.Öğrencilerin küresel sorunların çözümlerini yaşama geçirmelerinde kişisel sorumluluklarının farkında olmalarını sağlar					
Öğrencilerin yaşadığı yeri ve dünya coğrafyasını tanımları açısından Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı;					
37.Öğrencilerin dünya üzerinde farklı ülke ve ulusların var olduğunu fark etmelerini sağlar.					
38.Öğrencilerin yaşadıkları çevre ve ülkenin coğrafi özelliklerini tanımlarını sağlar.					
39.Öğrencilerin insanlar ve doğal çevre arasındaki etkileşimi anlamalarını sağlar.					
40. Öğrencilerde doğal ve tarihi çevreyi koruma bilincinin gelişmesini sağlar.					
41. Öğrencilerde yaşadıkları bölgede görülen doğal afetlere karşı duyarlı olma bilincini oluşturur.					
Öğrencilerin haklarını bilen ve sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetiştirilmeleri açısından Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı;					
42.Öğrencilerin birey olarak sahip olduğu hakları öğrenmelerini sağlar.					
43.Öğrencilerin birey olarak görev ve sorumluluklarının farkında olmasını sağlar.					
44.Öğrencilerde kendi özgürlüklerinin başkalarının özgürlükleri ile bağlantılı olduğunu öğrenmelerini sağlar.					
45.Öğrencilerin toplumsal yaşamı düzenleyen yasaları öğrenmelerini sağlar.					
46.Öğrencilerde başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı gösterme bilincini geliştirir.					

EK-4A: SBDÖ PROGRAMININ TOPLUMSAL İHTİYAÇLARI KARŞILAMA DÜZEYİNE İLİŞKİN ÇİZELGELER

Çizelge 20: Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Toplumsal İhtiyaçları Karşılama Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Okulun Sosyo-Ekonomik Düzeyi Değişkenine Göre Varyans Analizi Sonuçları

No	Okul Düzeyi						Varyans		Homojenlik Testi		Fark Olan Gruplar
	İyi (n=218)		Orta (n=306)		Alt (n=251)						
	$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss	F	p	Levene	p	
1	3.45	0.82	3.32	0.82	3.37	0.83	1.569	0.209	0.052	0.949	-
2	3.33	0.85	3.28	0.77	3.24	0.88	0.707	0.493	2.603	0.075	-
3	3.56	0.89	3.39	0.83	3.40	0.87	3.117*	0.045	0.565	0.568	1-2,3
4	3.45	0.91	3.37	0.89	3.39	0.88	0.529	0.589	0.342	0.711	-
6	3.45	0.82	3.23	0.87	3.35	0.83	4.783*	0.009	0.530	0.589	1-2
7	3.55	0.87	3.28	0.87	3.31	0.83	7.272*	0.001	1.251	0.287	1-2,3
8	3.40	0.80	3.22	0.83	3.30	0.82	3.232*	0.040	0.014	0.986	1-2
9	3.65	0.92	3.47	0.95	3.58	0.89	2.566	0.078	0.803	0.448	-
10	3.69	0.88	3.54	0.94	3.68	0.90	2.501	0.083	2.144	0.118	-
11	3.72	0.89	3.61	0.88	3.65	0.89	1.013	0.364	0.055	0.947	-
12	3.53	0.90	3.39	0.92	3.51	0.86	2.020	0.133	0.670	0.512	-
13	3.48	0.83	3.31	0.86	3.35	0.86	2.689	0.069	0.033	0.967	-
15	3.37	0.91	3.21	0.88	3.24	0.94	2.023	0.133	1.110	0.330	-
16	3.53	1.00	3.33	0.91	3.26	0.93	5.091*	0.006	2.236	0.108	1-2,3
17	3.51	0.83	3.42	0.85	3.43	0.83	0.922	0.398	0.003	0.997	-
18	3.31	0.89	3.14	0.88	3.13	0.91	2.826	0.060	0.772	0.462	-
19	3.64	0.79	3.50	0.88	3.41	0.80	4.440*	0.012	2.918	0.055	1-2,3
20	3.40	0.86	3.20	0.88	3.19	0.84	4.177*	0.016	1.539	0.215	1-2,3
22	3.19	0.84	3.09	0.79	3.06	0.85	1.601	0.202	2.886	0.056	-
23	3.22	0.91	3.14	0.91	3.01	0.91	3.129*	0.044	0.753	0.471	1-3
24	3.39	0.84	3.25	0.87	3.29	0.93	1.880	0.153	0.900	0.407	-
25	3.41	0.83	3.28	0.86	3.34	0.82	1.565	0.210	0.211	0.810	-
26	3.61	0.82	3.48	0.87	3.47	0.89	2.048	0.130	0.807	0.446	-
27	3.57	0.84	3.52	0.82	3.49	0.84	0.590	0.554	0.075	0.927	-
28	3.48	0.84	3.37	0.82	3.36	0.79	1.567	0.209	0.932	0.394	-
29	3.56	0.86	3.51	0.80	3.49	0.86	0.485	0.616	1.262	0.284	-
30	3.41	0.90	3.26	0.88	3.22	0.88	2.981	0.051	1.088	0.337	*
31	3.39	0.99	3.35	0.90	3.29	0.94	0.664	0.515	1.377	0.253	-
32	3.48	0.98	3.31	0.90	3.33	0.90	2.259	0.105	1.906	0.149	*
33	3.52	0.95	3.45	0.93	3.44	0.98	0.474	0.623	0.185	0.831	-
34	3.54	0.94	3.45	0.92	3.39	0.89	1.596	0.203	1.075	0.342	-
35	3.33	0.95	3.31	0.86	3.21	0.93	1.278	0.279	1.352	0.259	-

Cizelge 17 den devam

36	3.33	0.91	3.29	0.90	3.21	0.97	1.055	0.349	0.658	0.518	-
37	3.72	1.02	3.59	0.94	3.68	0.92	1.353	0.259	0.848	0.429	-
38	3.53	0.94	3.61	3.90	3.62	0.88	0.755	0.471	0.845	0.430	-
39	3.51	0.84	3.62	0.82	3.57	0.81	1.140	0.320	0.154	0.857	-
40	3.48	0.88	3.51	0.92	3.52	0.87	0.130	0.878	0.933	0.394	-
41	3.58	0.83	3.60	0.89	3.58	0.91	0.055	0.946	1.506	0.223	-
42	3.69	0.83	3.61	0.87	3.62	0.85	0.569	0.567	0.297	0.743	-
43	3.59	0.87	3.56	0.83	3.61	0.84	0.218	0.804	0.527	0.591	-
44	3.52	0.91	3.39	0.88	3.47	0.95	1.344	0.262	1.012	0.364	-
45	3.46	0.83	3.36	0.88	3.43	0.83	0.976	0.377	0.538	0.584	-
46	3.49	0.84	3.44	0.94	3.44	0.89	0.254	0.776	1.907	0.149	-

*p<0,05 İyi (n=218) Orta (n=306) Alt (n=251)

Çizelge 21: Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Toplumsal İhtiyaçları Karşılama Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Okulun Sosyo-Ekonomik Düzeyi Değişkenine Göre Varyans Analizi Dağılımında Non-Parametrik Maddelere İlişkin KWH Testi Sonuçları

Madde No	Sıra Ortalaması			Kruskall Wallis H Testi		MWU
	Okul Düzeyi					
	İyi	Orta	Kötü	KWH	p	
5	409,36	377,16	382,67	3,171	0.205	-
14	411,51	371,98	387,11	4,524	0.104	-
21	421,52	384,80	362,78	9,376*	0.009	1-3

*p<0,05

İyi (n=218)

Orta (n=306)

Alt (n=251)

Çizelge 22: Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Toplumsal İhtiyaçları Karşılama Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Mesleki Kıdem Değişkenine Göre Varyans Analizi Sonuçları

Madde No	Kıdem										Varyans		Homojenlik Testi		Fark Olan Gruplar
	1-5		6-10		11-15		15-20		21 ve üstü						
	$\bar{X}$	Ss	$\bar{X}$	Ss	$\bar{X}$	Ss	$\bar{X}$	Ss	$\bar{X}$	Ss	F	p	Lev	p	
1	3.61	0.72	3.40	0.80	3.27	0.85	3.35	0.78	3.37	0.91	2.598*	0.035	0.733	0.569	1-3, 1-4
2	3.33	0.86	3.27	0.80	3.25	0.81	3.33	0.78	3.29	0.96	0.261	0.903	2.192	0.068	-
3	3.44	0.81	3.46	0.83	3.46	0.85	3.46	0.94	3.34	0.95	0.384	0.820	1.506	0.199	-
4	3.54	0.86	3.35	0.89	3.42	0.86	3.31	0.85	3.45	1.02	1.062	0.374	1.402	0.232	-
5	3.30	0.90	3.26	0.89	3.27	0.90	3.21	0.89	3.16	1.08	0.419	0.795	1.438	0.220	-
6	3.49	0.81	3.28	0.87	3.38	0.85	3.29	0.73	3.27	0.90	1.371*	0.242	1.374	0.241	1-2
7	3.29	0.83	3.36	0.84	3.37	0.85	3.35	0.88	3.43	0.97	0.314	0.869	1.399	0.232	-
8	3.32	0.73	3.29	0.85	3.29	0.81	3.28	0.78	3.35	0.90	0.157	0.960	1.360	0.246	-
9	3.67	0.75	3.59	0.94	3.50	0.92	3.51	0.92	3.55	1.02	0.614	0.653	2.322	0.055	-
10	3.63	0.82	3.67	0.93	3.62	0.92	3.64	0.92	3.53	0.92	0.463	0.763	0.408	0.803	-
12	3.59	0.79	3.45	0.87	3.50	0.92	3.51	0.87	3.32	1.00	1.219	0.301	1.433	0.221	
13	3.52	0.70	3.32	0.88	3.38	0.83	3.41	0.87	3.32	0.92	0.921*	0.451	1.687	0.151	1-5
14	3.22	0.75	3.27	0.85	3.19	0.90	3.31	0.83	3.25	0.93	0.422	0.793	1.318	0.261	-
15	3.28	0.86	3.23	0.93	3.27	0.93	3.28	0.90	3.34	0.87	0.317	0.867	0.460	0.765	-
16	3.42	0.86	3.37	0.94	3.34	0.92	3.38	0.93	3.36	1.12	0.117	0.976	2.071	0.083	-
17	3.47	0.75	3.46	0.84	3.41	0.84	3.49	0.80	3.44	0.94	0.191	0.943	1.033	0.389	-
18	3.19	0.86	3.14	0.92	3.17	0.83	3.25	0.88	3.27	1.01	0.545	0.703	1.367	0.244	-
19	3.57	0.73	3.54	0.83	3.43	0.82	3.52	0.93	3.57	0.85	0.819	0.513	1.485	0.205	-
20	3.35	0.77	3.24	0.89	3.21	0.82	3.33	0.90	3.25	0.92	0.624	0.645	1.100	0.355	-
22	3.25	0.71	3.06	0.82	3.06	0.84	3.18	0.84	3.15	0.86	1.191	0.313	0.496	0.739	-
23	3.23	0.88	3.08	0.95	3.13	0.86	3.11	0.87	3.14	1.02	0.421	0.794	2.033	0.088	-
24	3.42	0.83	3.30	0.90	3.24	0.89	3.37	0.83	3.28	0.91	0.757	0.554	0.191	0.943	-
25	3.28	0.78	3.41	0.86	3.27	0.84	3.35	0.87	3.34	0.84	1.002	0.405	0.764	0.549	-
26	3.62	0.85	3.58	0.87	3.39	0.85	3.54	0.79	3.51	0.93	1.914*	0.106	0.534	0.711	1-3, 2-3
27	3.56	0.78	3.58	0.85	3.43	0.85	3.51	0.80	3.53	0.79	1.061*	0.375	0.486	0.746	2-3
28	3.44	0.75	3.43	0.77	3.36	0.82	3.39	0.88	3.38	0.92	0.252	0.909	2.244	0.063	-
29	3.48	0.71	3.55	0.82	3.49	0.85	3.51	0.89	3.55	0.92	0.260	0.904	1.956	0.099	-
30	3.35	0.85	3.26	0.89	3.30	0.84	3.28	0.94	3.32	0.97	0.223	0.925	0.964	0.427	-
31	3.52	0.95	3.36	0.93	3.31	0.88	3.25	0.92	3.28	1.08	1.147	0.333	2.057	0.085	-
32	3.33	0.78	3.43	0.90	3.27	0.91	3.40	0.98	3.40	1.05	1.009	0.402	2.336	0.054	-
33	3.53	0.84	3.54	0.90	3.37	0.98	3.52	0.98	3.37	1.07	1.477*	0.207	2.016	0.090	2-3
35	3.29	0.86	3.36	0.90	3.21	0.89	3.25	0.95	3.25	0.98	0.880	0.476	0.310	0.871	-
36	3.22	0.94	3.32	0.94	3.23	0.85	3.38	0.97	3.23	0.98	0.716	0.581	1.826	0.122	-
37	3.57	0.94	3.72	0.92	3.64	0.92	3.72	0.97	3.52	1.10	1.174	0.321	1.760	0.135	-
38	3.51	0.81	3.68	0.93	3.59	0.87	3.45	0.93	3.56	0.95	1.548*	0.186	0.563	0.689	2-4
39	3.57	0.75	3.61	0.86	3.57	0.78	3.53	0.83	3.56	0.90	0.171	0.953	0.938	0.441	-
41	3.58	0.79	3.61	0.94	3.55	0.84	3.53	0.90	3.67	0.86	0.473	0.755	1.410	0.229	-

Cizelge 22'den devam

43	3.56	0.81	3.65	0.88	3.58	0.76	3.42	0.83	3.61	0.96	1.403*	0.231	2.042	0.087	2-4
44	3.44	0.84	3.55	0.92	3.38	0.86	3.39	0.94	3.42	1.01	1.331*	0.257	1.687	0.151	2-3
46	3.48	0.83	3.51	0.90	3.44	0.90	3.32	0.90	3.45	0.93	0.871	0.481	0.240	0.916	-

*p<0,05 1-5 (n= 79) 6-10 (n=265) 11-15 (n=228) 16-20 (n=101) 21 ve üstü (n=102)

Çizelge 23: Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Toplumsal İhtiyaçları Karşılama Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Mesleki Kıdem Değişkenine Göre Varyans Analizi Dağılımında Non-Parametrik Maddelere İlişkin KWH Testi Sonuçları

Made No	Sıra ortalaması					Kruskall Wallis H Testi		MW U
	Kıdem							
	1-5	6-10	11-15	15-20	21 ve üstü	KWH	p	
11	400.08	406.40	364.37	378.14	393.42	5.528	0.237	-
21	381.96	371.43	389.41	400.63	420.08	4.535	0.338	-
34	368.44	410.02	363.03	394.07	395.74	6.932	0.140	-
40	411.37	388.48	378.13	380.88	397.78	1.814	0.770	-
42	363.49	409.36	388.00	364.08	375.16	5.597	0.231	-
45	379.75	414.77	385.36	343.13	375.15	9.559	0.049	2-4

*p<0,05 1-5 (n= 79) 6-10 (n=265) 11-15 (n=228) 16-20 (n=101) 21 ve üstü (n=102)

Çizelge 24: Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Toplumsal İhtiyaçları Karşılama Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Branş Değişkenine Göre t Testi Sonuçları

Madde No	Madde	Branş	$\bar{X}$	ss	Levene		t	p
					F	p		
1	Öğrencilerin kendi düşünce biçimlerini, toplumun sosyal ve kültürel bağlamı içinde oluşturmalarını sağlar.	Sosyal Bilgiler	3,44	.77	.557	.456	1.022	.307
		Sınıf Öğrt.	3,36	.84				
2	Öğrencilerin zihinsel ve duygusal açıdan mutlu ve sağlıklı bireyler olarak yetişmesini sağlar.	Sosyal Bilgiler	3.28	.78	1.712	.191	.036	.972
		Sınıf Öğrt.	3.28	.84				
3	Öğrencilerin toplumsal uyumunu (sosyalleşmelerini) sağlar.	Sosyal Bilgiler	3.47	.82	1.249	.264	.476	.634
		Sınıf Öğrt.	3.43	.87				
4	Öğrencilerde ülkemizi ilgilendiren konulara karşı duyarlı olma bilincinin gelişmesini sağlar.	Sosyal Bilgiler	3.50	.82	2.265	.133	1.509	.132
		Sınıf Öğrt.	3.38	.91				
5	Öğrencilerde dünyayı ilgilendiren konulara karşı duyarlı olma bilincinin gelişmesini sağlar.	Sosyal Bilgiler	3.40	.79	2.871	.094	2.255	.024
		Sınıf Öğrt.	3.21	.94				
6	Öğrencilerin sosyal yaşamda girişken, etkin ve üretken bireyler olarak yetişmesini sağlar.	Sosyal Bilgiler	3.45	.81	.145	.704	2.038	.042
		Sınıf Öğrt.	3.30	.85				
7	Öğrencilerde yasalara uyma bilincini geliştirir.	Sosyal Bilgiler	3.38	.88	.282	.596	.278	.781
		Sınıf Öğrt.	3.36	.86				
8	Öğrencilerde ortak duyuş, düşünüş ve davranışta bulunma bilinci geliştirir.	Sosyal Bilgiler	3.30	.79	.033	.857	.009	.993
		Sınıf Öğrt.	3.30	.83				
9	Öğrencilerde ulusal bilincin oluşmasına katkıda bulunur.	Sosyal Bilgiler	3.67	.90	.151	.698	1.671	.095
		Sınıf Öğrt.	3.53	.93				
10	Öğrencilerde vatana, milletine, devletine bağlılık ve sevgi oluşturur.	Sosyal Bilgiler	3.74	.88	.262	.609	1.555	.120
		Sınıf Öğrt.	3.60	.92				
11	Öğrencilerin Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı olarak yetişmelerini sağlar.	Sosyal Bilgiler	3.69	.87	.037	.848	.481	.631
		Sınıf Öğrt.	3.65	.89				
12	Öğrencilerin demokratik yaşamı benimsemelerini sağlar.	Sosyal Bilgiler	3.53	.93	.730	.393	.879	.380
		Sınıf Öğrt.	3.45	.89				
13	Öğrencilerin erdemli ve sorumluluk sahibi olmalarını sağlar.	Sosyal Bilgiler	3.48	.88	1.089	.297	1.679	.094
		Sınıf Öğrt.	3.35	.85				
14	Öğrencilerin iyi çalışma alışkanlıkları kazanmasını sağlar.	Sosyal Bilgiler	3.35	.89	1.645	.200	1.594	.111
		Sınıf Öğrt.	3.22	.86				
15	Öğrencilerde ekonomik bir bakış açısı ve üretime katkıda bulunma konusunda görüş oluşmasını sağlar.	Sosyal Bilgiler	3.29	.87	.233	.630	.359	.720
		Sınıf Öğrt.	3.26	.92				
16	Öğrencilerin toplumsal sorunların çözümü için kendi görüşlerini ileri sürmelerini sağlar.	Sosyal Bilgiler	3.59	.87	1.150	.284	3.167	.002
		Sınıf Öğrt.	3.31	.95				
17	Öğrencilerde beraber çalışma, yardımlaşma ve dayanışma alışkanlıklarını geliştirir.	Sosyal Bilgiler	3.53	.79	1.013	.314	1.252	.211
		Sınıf Öğrt.	3.43	.85				
18	Sorunların çözümünde, öğrencilerde bilimsel düşünme becerilerinin gelişmesini sağlar.	Sosyal Bilgiler	3.24	.82	.822	.365	.851	.395
		Sınıf Öğrt.	3.17	.91				
19	Öğrencilerde soru sorma becerisinin gelişmesini sağlar.	Sosyal Bilgiler	3.67	.81	1.276	.259	2.595	.010
		Sınıf Öğrt.	3.47	.84				
20	Öğrencilerde eleştirel düşünme becerisinin gelişmesini sağlar.	Sosyal Bilgiler	3.42	.86	.583	.446	2.469	.014
		Sınıf Öğrt.	3.22	.86				

Cizelge 24'den devam

21	Öğrencilerde doğru karar verme becerisinin gelişmesini sağlar.	Sosyal Bilgiler	3.30	.73	2.747	.098	1.348	.178
		Sınıf Öğrt.	3.20	.84				
22	Öğrencilerde problem çözme becerisinin gelişmesini sağlar.	Sosyal Bilgiler	3.26	.72	.313	.576	2.497	.013
		Sınıf Öğrt.	3.07	.84				
23	Öğrencilerin toplumsal olaylara çok boyutlu bakmalarını ve çözüm üretmelerini sağlar.	Sosyal Bilgiler	3.28	.90	.482	.488	2.300	.022
		Sınıf Öğrt.	3.08	.92				
24	Öğrencilerde bireyler arası iletişimde hoşgörülü olma ve empati kurma becerilerini geliştirir.	Sosyal Bilgiler	3.42	.87	.470	.493	1.859	.063
		Sınıf Öğrt.	3.27	.88				
25	Öğrencilerin iletişimi olumlu-olumsuz etkileyen tutum-davranışları fark etmelerini sağlar.	Sosyal Bilgiler	3.49	.88	2.596	.108	2.344	.019
		Sınıf Öğrt.	3.30	.83				
26	Öğrencilerde ulusal değerleri benimseme, koruma ve geliştirme bilincini oluşturur.	Sosyal Bilgiler	3.62	.88	.279	.598	1.593	.111
		Sınıf Öğrt.	3.49	.86				
27	Öğrencilerde kültürel değerleri benimseme, koruma ve geliştirme bilincini oluşturur.	Sosyal Bilgiler	3.58	.82	.239	.625	.884	.377
		Sınıf Öğrt.	3.51	.83				
28	Öğrencilerin ahlaki ve sosyal yönden gelişmelerini sağlar	Sosyal Bilgiler	3.37	.75	3.200	.074	.498	.618
		Sınıf Öğrt.	3.41	.83				
30	Öğrencilerde Türkçeyi koruma ve geliştirme bilincini oluşturur.	Sosyal Bilgiler	3.38	.84	.434	.510	1.252	.211
		Sınıf Öğrt.	3.27	.90				
31	Öğrencilerde tarih bilincinin gelişmesini sağlar	Sosyal Bilgiler	3.49	.92	.045	.831	2.106	.036
		Sınıf Öğrt.	3.30	.94				
32	Öğrencilerde insan haklarını benimseme, koruma ve kullanma düşüncesini geliştirir.	Sosyal Bilgiler	3.44	.82	3.833	.051	1.042	.298
		Sınıf Öğrt.	3.35	.95				
33	Öğrencilerde, bütün insanların eşit hak ve özgürlüklere sahip oldukları bilincini geliştirir	Sosyal Bilgiler	3.60	.94	.286	.593	1.839	.066
		Sınıf Öğrt.	3.44	.95				
34	Öğrencilerde, tüm insanlığa sevgi, saygı duyma ve hizmet verme bilincini geliştirir.	Sosyal Bilgiler	3.49	.88	.750	.387	.408	.683
		Sınıf Öğrt.	3.45	.92				
35	. Öğrencilerde din, vicdan ve düşünce özgürlüğünün gelişmesini sağlar.	Sosyal Bilgiler	3.40	.83	1.021	.313	1.652	.099
		Sınıf Öğrt.	3.26	.93				
36	Öğrencilerin küresel sorunların çözümlerini yaşama geçirmelerinde kişisel sorumluluklarının farkında olmalarını sağlar.	Sosyal Bilgiler	3.27	.90	.385	.535	.095	.924
		Sınıf Öğrt.	3.28	.93				
38	Öğrencilerin yaşadıkları çevre ve ülkenin coğrafi özelliklerini tanımlarını sağlar.	Sosyal Bilgiler	3.67	.89	.089	.766	1.113	.266
		Sınıf Öğrt.	3.57	.91				
39	Öğrencilerin insanlar ve doğal çevre arasındaki etkileşimi anlamalarını sağlar.	Sosyal Bilgiler	3.60	.81	.206	.650	.309	.758
		Sınıf Öğrt.	3.57	.83				
40	Öğrencilerde doğal ve tarihi çevreyi koruma bilincinin gelişmesini sağlar.	Sosyal Bilgiler	3.47	.89	.057	.812	.624	.533
		Sınıf Öğrt.	3.52	.89				
41	Öğrencilerde yaşadıkları bölgede görülen doğal afetlere karşı duyarlı olma bilincini oluşturur.	Sosyal Bilgiler	3.53	.87	.011	.916	.809	.419
		Sınıf Öğrt.	3.60	.88				
42	Öğrencilerin birey olarak sahip olduğu hakları öğrenmelerini sağlar.	Sosyal Bilgiler	3.65	.79	1.379	.241	.152	.879
		Sınıf Öğrt.	3.63	.86				
43	Öğrencilerin birey olarak görev ve sorumluluklarının farkında olmasını sağlar.	Sosyal Bilgiler	3.58	.81	.965	.326	.022	.982
		Sınıf Öğrt.	3.58	.85				
44	Öğrencilerde kendi özgürlüklerinin başkalarının özgürlükleri ile bağlantılı olduğunu öğrenmelerini sağlar.	Sosyal Bilgiler	3.58	.86	1.029	.311	1.844	.066
		Sınıf Öğrt.	3.42	.92				

Cizelge 24'den devam

45	Öğrencilerin toplumsal yaşamı düzenleyen yasaları öğrenmelerini sağlar	Sosyal Bilgiler	3.51	.77	2.304	.129	1.627	.104
		Sınıf Öğrt.	3.39	.86				
46	Öğrencilerde başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı gösterme bilincini geliştirir.	Sosyal Bilgiler	3.49	.86	.460	.498	.473	.636
		Sınıf Öğrt.	3.45	.90				

*p<0,05

Sosyal Bilgiler (n=144)

Sınıf Öğretmenliği (n=631)

sd=773

Çizelge 25: Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Toplumsal İhtiyaçları Karşılama Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Branş Değişkenine MWU Testi Sonuçları

Madde No	Mean Rank Değeri		Mann Whitney U	
	Branş	Sıra Ortalaması	MWU Değeri	p
29	Sosyal Bilgiler	362.60	41774.000	0.107
	Sınıf Öğretmeni	393.80		
37	Sosyal Bilgiler	426.35	39910.000	0.016
	Sınıf Öğretmeni	379.25		

*p<0,05

Sosyal Bilgiler (n=144)

Sınıf Öğretmenliği (n=631)

sd=773

ÖZGEÇMİŞ

Elif CÜRO, 12.05.1976 yılında Erzincan'da doğdu. İlk ve orta öğrenimi Erzincan'da tamamladı.1995 yılında Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Yönetimi ve Planlaması Bölümünü kazandı. Bu bölümden 1999 yılında mezun oldu. Aynı yıl Adıyaman'ın Kahta İlçesi, Narince köyünde Sınıf öğretmeni olarak göreve başladı. 2001–2002 eğitim öğretim yılında alan değişikliği yaparak Rehber Öğretmen kadrosuna geçti. 2006 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalında Yüksek Lisans öğrenimine başladı. Şuan Diyarbakır Ergani Anadolu Öğretmen Lisesinde Rehber Öğretmen olarak görev yapmaktadır.